MARCI ANNAEI

LUCANI

PHARSALIA,

SIVE DE

BELLO CIVILI,

LIBRI X.

MARCI ANNAEI

LUCANI

PHARSALIA,

SIVE DE

BELLO CIVILI,

LIBRI X.

Ad Editionem Cortii fideliter expreſſi.

GLASGUAE:

In Aedibus Roberti Urie. MDCCLI.

M. ANNAEI LUCANI

CIVILIS BELLI

SIVE

PHARSALIAE

LIBER PRIMUS.

BELLA per Emathios plus quam civilia campos,
Jusque datum sceleri canimus, populumque potentem
In sua victrici conversum viscera dextra:
Cognatasque acies: et rupto foedere regni
Certatum totis concussi viribus orbis,
In commune nefas: infestisque obvia signis
Signa, pares aquilas, et pila minantia pilis.
Quis furor, o cives! quae tanta licentia ferri,
Gentibus invisis Latium praebere cruorem?

Cumque ſuperba foret Babylon ſpolianda trophaeis
Auſoniis, umbraque erraret Craſſus inulta,
Bella geri placuit nullos habitura triumphos?
Heu, quantum terrae potuit pelagique parari
Hoc, quem civiles hauſerunt, ſanguine, dextrae!
Unde venit Titan, et nox ubi ſidera condit,
Quaque dies medius flagrantibus aeſtuat horis,
Et qua bruma rigens, ac neſcia vere remitti,
Aſtringit Scythico glacialem frigore pontum:
Sub juga jam Seres, jam barbarus iſſet Araxes,
Et gens ſi qua jacet naſcenti conſcia Nilo.

Tunc, ſi tantus amor belli tibi Roma nefandi,
Totum ſub Latias leges cum miſeris orbem,
In te verte manus: nondum tibi defuit hoſtis.
At nunc ſemirutis pendent quod moenia tectis
Urbibus Italiae, lapſiſque ingentia muris
Saxa jacent, nulloque domus cuſtode tenentur,
Rarus et antiquis habitator in urbibus errat:
Horrida quod dumis, multos inarata per annos
Heſperia eſt, deſuntque manus poſcentibus arvis:
Non tu, Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor
Poenus erit: nulli penitus deſcendere ferro
Contigit: alta ſedent civilis vulnera dextrae.
Quod ſi non aliam venturo fata Neroni
Invenere viam, magnoque aeterna parantur
Regna deis, coelumque ſuo ſervire Tonanti
Non niſi ſaevorum potuit poſt bella gigantum:

Jam nihil, o ſuperi, querimur: ſcelera ipſa, nefaſque
Hac mercede placent: diros Pharſalia campos
Impleat: et Poeni ſaturentur ſanguine manes:
Ultima funeſta concurrant proelia Munda.
His, Caeſar, Peruſina fames, Mutinaeque labores
Accedant fatis: et, quas premit aſpera, claſſes,
Leucas: et ardenti ſervilia bella ſub Aetna.
Multum Roma tamen debet civilibus armis,
Quod tibi res acta eſt. Te, cum ſtatione peracta
Aſtra petes ſerus, praelati regia coeli
Excipiet gaudente polo: ſeu ſceptra tenere,
Seu te flammigeros Phoebi conſcendere currus,
Telluremque nihil mutato ſole timentem
Igne vago luſtrare juvet: tibi numine ab omni
Cedetur: jurique tui natura relinquet
Quis deus eſſe velis; ubi regnum ponere mundi.
Sed neque in Arctoo ſedem tibi legeris orbe:
Nec polus averſi calidus qua mergitur Auſtri;
Unde tuam videas obliquo ſidere Romam,
Aetheris immenſi partem ſi preſſeris unam,
Sentiet axis onus. librati pondera coeli
Orbe tene medio: pars aetheris illa ſereno
Tota vacet, nullaeque obſtent a Caeſare nubes.
Tunc genus humanum poſitis ſibi conſulat armis,
Inque vicem gens omnis amet: pax miſſa per orbem
Ferrea belligeri compeſcat limina Jani.
Sed mihi jam numen: nec, te ſi pectore vates

Accipio, Cirrhaea velim ſecreta moventem
Sollicitare Deum, Bacchumque avertere Nyſa.
Tu ſatis ad vires Romana in carmina dandas.
Fert animus cauſas tantarum expromere rerum:
Immenſumque aperitur opus, quid in arma furentem
Impulerit populum, quid pacem excuſſerit orbi.
Invida fatorum ſeries, ſummiſque negatum
Stare diu; nimioque graves ſub pondere lapſus,
Nec ſe Roma ferens. ſic, cum, compage ſoluta
Secula tot mundi ſuprema coëgerit hora,
Antiquum repetent iterum chaos, omnia mixtis
Sidera ſideribus concurrent: ignea pontum
Aſtra petent: tellus extendere litora nolet,
Excutietque fretum: fratri contraria Phoebe
Ibit, et, obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poſcet ſibi: totaque diſcors
Machina divolſi turbabit foedera mundi.
In ſe magna ruunt: laetis hunc numina rebus
Creſcendi poſuere modum. nec gentibus ullis
Commodat in populum, terrae, pelagique potentem,
Invidiam Fortuna ſuam. tu cauſa malorum
Facta tribus dominis communis Roma, nec unquam
In turbam miſſi feralia foedera regni.
O male concordes, nimiaque cupidine caeci,
Quid miſcere juvat vires, orbemque tenere
In medio? dum terra fretum, terram levabitque
Aër, et longi volvent Titana labores,

Noxque diem coelo totidem per ſigna ſequetur;
Nulla fides regnis ſociis, omniſque poteſtas
Impatiens conſortis erit. nec gentibus ullis
Credite; nec longe fatorum exempla petantur:
Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.
Nec pretium tanti tellus, pontuſque furoris
Tunc erat: exiguum dominos commiſit aſylum.
Temporis anguſti manſit concordia diſcors,
Paxque fuit non ſponte ducum. nam ſola futuri
Craſſus erat belli medius mora. Qualiter undas
Qui ſecat, et geminum gracilis mare ſeparat Iſthmos,
Nec patitur conferre fretum: ſi terra recedat,
Ionium Aegaeo franget mare: ſic, ubi ſaeva
Arma ducum dirimens, miſerando funere Craſſus
Aſſyrias Latio maculavit ſanguine Carras,
Parthia Romanos ſolverunt damna furores.
Plus illa vobis acie, quam creditis, actum eſt
Arſacidae: bellum victis civile dediſtis.
Dividitur ferro regnum: populique potentis,
Quae mare, quae terras, totum quae continet orbem,
Non cepit fortuna duo. nam pignora juncti
Sanguinis, et diro ferales omine tedas
Abſtulit ad manes, Parcarum, Julia, ſaeva
Intercepta manu. quod ſi tibi fata dediſſent
Majores in luce moras, tu ſola furentis
Inde virum poteras, atque hinc retinere parentem;
Armataſque manus excuſſo jungere ferro,

Ut generos mediae ſoceris junxere Sabinae.
Morte tua diſcuſſa fides, bellumque movere
Permiſſum ducibus: ſtimulos dedit aemula virtus.
Tu nova ne veteres obſcurent acta triumphos,
Et victis cedat piratica laurea Gallis,
Magne times: te jam ſeries, uſuſque laborum
Erigit, impatienſque loci fortuna ſecundi.
Nec quenquam jam ferre poteſt, Caeſarve priorem,
Pompejuſve parem. quis juſtius induit arma,
Scire nefas: magno ſe judice quiſque tuetur:
Victrix cauſa Deis placuit, ſed victa Catoni.
Nec coïere pares: alter vergentibus annis
In ſenium, longoque togae tranquillior uſu
Dedidicit jam pace ducem: famaeque petitor
Multa dare in volgus: totus popularibus auris
Impelli, plauſuque ſui gaudere theatri:
Nec reparare novas vires; multumque priori
Credere fortunae, ſtat magni nominis umbra.
Qualis frugifero quercus ſublimis in agro
Exuvias veteres populi, ſacrataque geſtans
Dona ducum: nec jam validis radicibus haerens,
Pondere fixa ſuo eſt: nudoſque per aëra ramos
Effundens, trunco, non frondibus, efficit umbras:
Et quamvis primo nutet caſura ſub Euro,
Tot circum ſilvae firmo ſe robore tollant,
Sola tamen colitur. Sed non in Caeſare tantum
Nomen erat, nec fama ducis: ſed neſcia virtus

Stare loco: ſoluſque pudor non vincere bello.
Acer, et indomitus; quo ſpes, quoque ira vocaſſet,
Ferre manum, et nunquam temerando parcere ferro.
Succeſſus urguere ſuos: inſtare favori
Numinis: impellens quicquid ſibi ſumma petenti
Obſtaret: gaudenſque viam feciſſe ruina.
Qualiter expreſſum ventis per nubila fulmen
Aetheris impulſi ſonitu, mundique fragore
Emicuit, rupitque diem, populoſque paventes
Terruit, obliqua praeſtingens lumina flamma:
In ſua templa furit: nullaque exire vetante
Materia, magnamque cadens, magnamque revertens
Dat ſtragem late, ſparſoſque recolligit ignes.
Hae ducibus cauſae ſuberant: ſed publica belli
Semina, quae populos ſemper merſere potentes.
Namque ut opes mundo nimias fortuna ſubacto
Intulit, et rebus mores ceſſere ſecundis,
Praedaque et hoſtiles luxum ſuaſere rapinae:
Non auro, tectiſve modus: menſaſque priores
Aſpernata fames: cultus geſtare decoros
Vix nuribus, rapuere mares: foecunda virorum
Paupertas fugitur, totoque accerſitur orbe,
Quo gens quaeque perit. tum longos jungere fines
Agrorum, et quondam duro ſulcata Camilli
Vomere, et antiquos curiorum paſſa ligones,
Laxa ſub ignotis extendere rura colonis.
Non erat is populus, quem pax tranquilla juvaret,

Quem ſua libertas inmotis paſceret armis.
Inde ire faciles, et, quod ſuaſiſſet egeſtas,
Vile nefas: magnumque decus, ferroque petendum,
Plus patria potuiſſe ſua: menſuraque juris
Vis erat: hinc leges, et plebiſcita coactae;
Et cum Conſulibus turbantes jura Tribuni:
Hinc rapti pretio faſces, ſectorque favoris
Ipſe ſui populus; fataliſque ambitus urbi,
Annua venali referens certamina campo:
Hinc uſura vorax, avidumque in tempora foenus;
Et concuſſa fides; et multis utile bellum.
Jam gelidas Caeſar curſu ſuperaverat Alpes;
Ingentiſque animo motus, bellumque futurum
Ceperat. ut ventum eſt parvi Rubiconis ad undas,
Ingens viſa duci patriae trepidantis imago,
Clara per obſcuram voltu moeſtiſſima noctem,
Turrigero canos effundens vertice crines,
Caeſarie lacera, nudiſque adſtare lacertis,
Et gemitu permixta loqui: quo tenditis ultra?
Quo fertis mea ſigna viri? ſi jure venitis,
Si cives: huc uſque licet. Tum perculit horror
Membra ducis, riguere comae, greſſumque coërcens
Languor in extrema tenuit veſtigia ripa.
Mox ait: O magnae qui moenia proſpicis urbis
Tarpeia de rupe tonans, Phrygiique penates
Gentis Juleae, et rapti ſecreta Quirini,
Et reſidens celſa Latialis Juppiter Alba,

Veſta-

Veſtaleſque foci, ſummique o numinis inſtar
Roma, fave coeptis: non te furialibus armis
Perſequor: en! adſum victor terraque marique
Caeſar, ubique tuus, (liceat modo) nunc quoque miles.
Ille erit, ille nocens, qui me tibi fecerit hoſtem.
Inde moras ſolvit belli, tumidumque per amnem
Signa tulit propere. ſicut ſqualentibus arvis
Aeſtiferae Libyes viſo Leo cominus hoſte
Subſedit dubius, totam dum colligit iram;
Mox ubi ſe ſaevae ſtimulavit verbere caudae,
Erexitque jubas, vaſto et grave murmur hiatu
Infremuit: tum torta levis ſi lancea Mauri
Haereat, aut latum ſubeant venabula pectus,
Per ferrum, tanti ſecurus vulneris, exit.
Fonte cadit modico, parviſque impellitur undis
Puniceus Rubicon, cum fervida canduit aeſtas:
Perque imas ſerpit valles, et Gallica certus
Limes ab Auſoniis diſterminat arva colonis.
Tunc vires praebebat hiems, atque auxerat undas
Tertia jam gravido pluvialis Cynthia cornu,
Et madidis Euri reſolutae flatibus Alpes.
Primus in obliquum ſonipes opponitur amnem
Excepturus aquas. molli tum cetera rumpit
Turba vado fracti facilis jam fluminis undas.
Caeſar ut adverſam, ſuperato gurgite, ripam
Adtigit, Heſperiae vetitis et conſtitit oris,
Hic, ait, hic pacem, temerataque jura relinquo;
Te, Fortuna, ſequor: procul hinc jam foedera ſunto.

Credidimus fatis. utendum eſt judice bello.
Sic fatus, noctis tenebris rapit agmina ductor
Impiger. it torto Balearis verbere fundae
Ocior, et miſſa Parthi poſt terga ſagitta:
Vicinumque minax invadit Ariminum, et ignes
Solis lucifero fugiebant aſtra relicto.
Jamque dies primos belli viſura tumultus
Exoritur: ſeu ſponte deum, ſeu turbidus Auſter
Impulerit, moeſtam tenuerunt nubila lucem.
Conſtitit ut capto juſſus deponere miles
Signa foro, ſtridor lituum, clangorque tubarum
Non pia concinuit cum rauco claſſica cornu.
Rupta quies populis ſtratiſque excita inventus
Deripuit ſacris adfixa penatibus arma,
Quae pax longa dabat: nuda jam crate fluentis
Invadunt clypeos, curvataque cuſpide pila,
Et ſcabros nigrae morſu rubiginis enſes.
Ut notae fulſere aquilae, Romanaque ſigna,
Et celſus medio conſpectus in agmine Caeſar,
Diriguere metu, gelidus pavor adligat artus,
Et tacito mutos volvunt ſub pectore queſtus:
O male vicinis haec moenia condita Gallis!
O triſti damnata loco! pax alta per omnis,
Et tranquilla quies populos: nos praeda furentum,
Primaque caſtra ſumus. melius, Fortuna, dediſſes
Orbe ſub Eoo ſedem, gelidaque ſub Arcto,
Errantîſque domus, Latii quam clauſtra tueri.
Nos primi Senonum motus, Cimbrumque ruentem

Vidimus, et Martem Libyes, curſumque furoris
Teutonici. quoties Romam Fortuna laceſſit,
Hac iter eſt bellis. gemitu ſic quiſque latenti,
Non auſus timuiſſe palam: vox nulla dolori
Credita: ſed quantum, volucris cum bruma coercet,
Rura ſilent, mediuſque tacet ſine murmure pontus,
Tanta quies. Noctis gelidas lux ſolverat umbras:
Ecce faces belli, dubiaeque in praelia menti
Urguentis addunt ſtimulos, cunctaſque pudoris
Rumpunt fata moras: juſtos Fortuna laborat
Eſſe ducis motus, et cauſſas invenit armis.
Expulit ancipiti diſcordes urbe tribunos
Victo jure minax jactatis curia Gracchis.
Hos jam mota ducis, vicinaque ſigna petentis
Audax venali comitatur Curio lingua:
Vox quondam populi, libertatemque tueri
Auſus, et armatos plebi miſcere potentis.
Utque ducem varias volventem pectore curas,
Conſpexit: Dum voce tuae potuere juvari
Caeſar, ait, partes, quamvis nolente ſenatu,
Traximus imperium tunc, cum mihi Roſtra tenere
Jus erat, et dubios in te transferre Quirites.
At poſtquam leges bello ſiluere coactae,
Pellimur e patriis laribus, patimurque volentes
Exſilium: tua nos faciet victoria civis.
Dum trepidant nullo firmatae robore partes,
Tolle moras: ſemper nocuit differre paratis:
Par labor atque metus pretio majore petuntur.

Bellantem geminis tenuit te Gallia luſtris,
Pars quota terrarum? facili ſi proelia pauca
Geſſeris eventu, tibi Roma ſubegerit orbem.
Nunc neque te longi remeantem pompa triumphi
Excip't, aut ſacras poſcunt Capitolia lauros.
Livor edax tibi cuncta negat: gentiſque ſubactas
Vix impune feres: ſocerum depellere regno
Decretum genero eſt. partiri non potes orbem:
Solus habere potes. Sic poſtquam fatus, et ipſi
In bellum prono tantum tamen addidit irae,
Accenditque ducem; quantum clamore juvatur
Eleus ſonipes, quamvis jam carcere clauſo
Inmineat foribus, pronuſque repagula laxet:
Convocat armatos extemplo ad ſigna maniplos:
Utque ſatis trepidum, turba coeunte, tumultum
Compoſuit voltu, dextraque ſilentia juſſit:
Bellorum, o ſocii, qui mille pericula Martis
Mecum, ait, experti, decimo jam vincitis anno,
Hoc cruor Arctois meruit diffuſus in arvis,
Volneraque, et mortes, hiemeſque ſub Alpibus actae?
Non ſecus ingenti bellorum Roma tumultu
Concutitur, quam ſi Poenus tranſcenderit Alpis
Hannibal. implentur validae tirone cohortes:
In claſſem cadit omne nemus: terraque marique
Juſſus Caeſar agi. quid? ſi mihi ſigna jacerent
Marte ſub adverſo, ruerentque in terga feroces
Gallorum populi? nunc, cum Fortuna ſecundis
Mecum rebus agat, ſuperique ad ſumma vocantes,

Tentamur. veniat longa dux pace ſolutus
Milite cum ſubito parteſque in bella togatae,
Marcelluſque loquax, et nomina vana Catones.
Scilicet extremi Pompeium, emtique clientes
Continuo per tot ſatiabunt tempora regno?
Ille reget currus nondum patientibus annis?
Ille ſemel raptos numquam dimittet honores?
Quid jam rura querar totum ſuppreſſa per orbem,
Ac juſſam ſervire famem? quis caſtra timenti
Neſcit mixta foro? gladii cum triſte micantes
Judicium inſolita trepidum cinxere corona,
Atque auſo medias irrumpere milite leges
Pompeiana reum cluſerunt ſigna Milonem?
Nunc quoque ne laſſum teneat privata ſenectus,
Bella nefanda parat ſuetus civilibus armis,
Et docilis Sullam ſceleris viciſſe magiſtrum.
Utque ferae tigres numquam poſuere furorem,
Quas nemore Hyrcano, matrum dum luſtra ſequuntur
Altus caeſorum pavit cruor armentorum;
Sic et Sullanum ſolito tibi lambere ferrum
Durat, Magne, ſitis. nullus ſemel ore receptus
Pollutas patitur ſanguis manſueſcere fauces.
Quem tamen inveniet tam longa potentia finem?
Quis ſcelerum modus eſt? ex hoc te jam, improbe,
Ille tuus ſaltem doceat deſcendere Sulla. [regno
Poſt Cilicaſne vagos, et laſſi Pontica regis
Praelia, barbarico vix conſummata veneno,
Ultima Pompeio dabitur provincia Caeſar;

Quod non, victricis aquilas deponere jussus,
Paruerim? mihi si merces erepta laborum est,
His saltem longi, non cum duce, praemia belli
Reddantur: miles sub quolibet iste triumphet.
Conferet exsanguis quo se post bella senectus?
Emeritis quae sedis erit? quae rura dabuntur,
Quae noster veteranus aret, quae moenia tessis?
An melius fient piratae, Magne, coloni?
Tollite jampridem victricia, tollite signa:
Viribus utendum est, quas fecimus: arma tenenti
Omnia dat, qui justa negat: neque numina deerunt.
Nam nec praeda meis, neque regnum quaeritur armis:
Detrahimus dominos urbi servire paratae.
Dixerat: at dubium non claro murmure volgus
Secum incerta fremit: pietas, patriique penates
Quamquam caede feras mentes, animosque tumentis
Frangunt; sed diro ferri revocantur amore,
Ductorisque metu. Summi tum munera pili
Laelius, emeritique gerens insignia doni,
Servati civis referentem praemia quercum
Si licet, exclamat, Romani maxime rector
Nominis, et jus est veras expromere voces;
Quod tam lenta tuas tenuit patientia vires,
Conquerimur. deeratne tibi fiducia nostri?
Dum movet haec calidus spirantia corpora sanguis,
Et dum pila valent fortes torquere lacerti,
Degenerem patiere togam, regnumque senatus?
Usque adeo miserum est civili vincere bello?

Duc age per Scythiae populos, per inhoſpita Syrtis
Litora, per ſqualidas Libyes ſitientis arenas.
Haec manus, ut victum poſt terga relinqueret orbem,
Oceani tumidas remo compeſcuit undas:
Fregit et Arctoo ſpumantem vortice Rhenum.
Juſſa ſequi tam poſſe mihi, quam velle neceſſe eſt.
Nec civis meus eſt, in quem tua claſſica, Caeſar,
Audiero. per ſigna decem felicia caſtris,
Perque tuos juro quocumque ex hoſte triumphos;
Pectore ſi fratris gladium, juguloque parentis
Condere me jubeas, plenaeque in viſcera partu
Conjugis, invita peragam tamen omnia dextra;
Si ſpoliare deos, ignemque inmittere templis,
Numina miſcebit caſtrenſis flamma monetae;
Caſtra ſuper Tuſci ſi ponere Tybridis undas,
Heſperios audax veniam metator in agros.
Tu quoſcumque voles in planum effundere muros,
His aries actus diſperget ſaxa lacertis:
Illa licet, penitus tolli quam juſſeris urbem,
Roma ſit. His cunctae ſimul adſenſere cohortes,
Elataſque alte, quaecumque ad bella vocaret,
Promiſere manus. it tantus ad aethera clamor,
Quantus, piniferae Boreas cum Thracius Oſſae
Rupibus incubuit, curvato robore preſſae
Fit ſonus, aut rurſum redeuntis in aera ſilvae.
Caeſar ut acceptum tam prono milite bellum,
Fataque ferre videt, ne quo languore moretur
Fortunam, ſparſas per Gallica rura cohortes

Evocat, et Romam motis petit undique ſignis.
Deſeruere cavo tentoria fixa Lemano,
Caſtraque, quae Vogeſi curvam ſuper ardua rupem,
Pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis
Hi vada liquerunt Iſarae, qui gurgite ductus
Per tam multa ſuo, famae majoris in amnem
Lapſus, ad aequoreas nomen non pertulit undas.
Solvuntur flavi longa ſtatione Rutheni:
Mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas,
Finis et Heſperiae, promoto limite, Varus:
Quaque ſub Herculeo ſacratus numine portus
Urguet rupe cava pelagus: non Corus in illum
Jus habet, aut Zephyrus: ſolus ſua litora turbat
Circius, et tuta prohibet ſtatione Monoeci.
Quaque patet litus dubium, quod terra, fretumque
Vindicat alternis vicibus, cum funditur ingens
Oceanus, vel cum refugis ſe fluctibus aufert.
Ventus ab extremo pelagus ſic axe volutet,
Deſtituatque ferens; an ſidere mota ſecundo
Tethyos unda vagae lunaribus aeſtuet horis;
Flammiger an Titan, ut alentis hauriat undas,
Erigat Oceanum, fluctuſque ad ſidera ducat,
Quaerite, quos agitat mundi labor: at mihi ſemper
Tu, quaecumque moves tam crebros cauſa meatus,
Ut ſuperi voluere, lates. Tunc rura Menetis
Qui tenet, et ripas Aturi, qua litore curvo
Molliter admiſſum cludit Tarbellius aequor,
Signa movet, gaudetque amoto Santonus hoſte:

Et

Et Biturix, longiſque leves Sueſſones in armis:
Optimus excuſſo Leucus Rhemuſque lacerto,
Optima gens flexis in gyrum Sequana fraenis:
Et docilis rector roſtrati Belga covini:
Avernique auſi Latios ſe fingere fratres,
Sanguine ab Iliaco populi; nimiumque rebellis
Nervius, et caeſi pollutus foedere Cottae:
Et qui te laxis imitantur Sarmata braccis
Vangiones: Batavique truces, quos aere recurvo
Stridentes acuere tubae: qua Cinga pererrat
Gurgite: qua Rhodanus raptum velocibus undis
In mare fert Ararim: qua montibus ardua ſummis
Gens habitat cana pendentis rupe Gebennas:
[Pictones immunes ſubigunt ſua rura; nec ultra
Inſtabiles Turonas circumſita caſtra coërcent.
In nebulis Meduana tuis marcere peroſus
Andus, jam placida Ligeris recreatur ab unda,
Inclyta Caeſareis Genabos diſſolvitur alis.]
Tu quoque laetatus converti praelia Trevir:
Et nunc tonſe Ligur, quondam per colla decore
Crinibus effuſis toti praelate Comatae:
Et quibus inmitis placatur ſanguine diro
Teutates, horrenſque feris altaribus Heſus,
Et Taranis Scythiae non mitior ara Dianae.
Vos quoque, qui fortes animas, belloque peremtas
Laudibus in longum vates dimittitis aevum,
Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.
Et vos barbaricos ritus, moremque ſiniſtrum

Sacrorum Druidae positis repetistis ab armis.
Solis nosse deos, et coeli numina vobis,
Aut solis nescire datum: nemora alta remotis
Incolitis lucis. vobis auctoribus, umbrae
Non tacitas Erebi sedes, Ditisque profundi
Pallida regna petunt: regit idem spiritus artus
Orbe alio: longae (canitis si cognita) vitae
Mors media est. certe populi, quos despicit Arctos,
Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus haud urguet, leti metus. inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animaeque capaces
Mortis: et ignavum rediturae parcere vitae.
Et vos cirrigeros bellis arcere Caucos
Oppositi, petitis Romam, Rhenique feroces
Deseritis ripas, et apertum gentibus orbem.
Caesar, ut inmensae collecto robore vires
Audendi majora fidem fecere, per omnem
Spargitur Italiam, vicinaque moenia complet.
Vana quoque ad veros accessit fama timores,
Irrupitque animos populi, clademque futuram
Intulit, et velox properantis nuntia belli
Innumeras solvit falsa in praeconia linguas.
Est, qui, tauriferis ubi se Mevania campis
Explicat, audaces ruere in certamina turmas
Adferat, et qua Nar Tyberino illabitur amni
Barbaricas saevi discurrere Caesaris alas:
Ipsum omnis aquilas, collataque signa ferentem,
Agmine non uno, densisque incedere castris.

Nec, qualem meminere, vident: majorque, feroxque
Mentibus occurrit, victoque inmanior hoſte.
Hunc inter Rhenum populos Alpemque jacentis,
Finibus Arctois, patriaque ab ſede revulſos
Pone ſequi, juſſamque feris a gentibus urbem,
Romano ſpectante, rapi. ſic quiſque pavendo
Dat vires famae: nulloque auctore malorum
Quae finxere, timent. nec ſolum volgus inani
Percuſſum terrore pavet: ſed curia, et ipſi
Sedibus exſiluere Patres, inviſaque belli
Conſulibus fugiens mandat decreta ſenatus.
Tum quae tuta petant, et quae metuenda relinquant,
Incerti, quo quemque fugae tulit impetus, urguent
Praecipitem populum, ſerieque haerentia longa
Agmina prorumpunt. credas, aut tecta nefandas
Corripuiſſe faces, aut jam, quatiente ruina,
Nutantis pendere domos: ſic turba per urbem
Praecipiti lymphata gradu, velut unica rebus
Spes foret adflictis, patrios excedere muros,
Inconſulta ruit. qualis, cum turbidus Auſter
Reppulit ab Libycis inmenſum Syrtibus aequor,
Fractaque veliferi ſonuerunt pondera mali,
Deſilit in fluctus, deſerta puppe, magiſter,
Navitaque, et, nondum ſparſa compage carinae,
Naufragium ſibi quiſque facit: ſic, urbe relicta,
In bellum fugitur. nullum jam languidus aevo
Evaluit revocare parens, conjuxve maritum
Fletibus, aut patrii, dubiae dum vota ſaluti

Conciperent, tenuere Lares: nec limine quiſquam
Haeſit, et extremo tunc forſitan urbis amatae
Plenus abit viſu: ruit irrevocabile volgus.
O facilis dare ſumma deos, eademque tueri
Difficilis! urbem populis, victiſque frequentem
Gentibus, et generis, coeat ſi turba, capacem
Humani, facilem, venturo Caeſare, praedam
Ignavae liquere manus cum preſſus ab hoſte
Clauditur externis miles Romanus in oris,
Effugit exiguo nocturna pericula vallo:
Et ſubitus rapti munimine ceſpitis agger
Praebet ſecuros intra tentoria ſomnos.
Tu tantum audito bellorum nomine Roma
Deſereris; nox una tuis non credita muris.
Danda tamen venia eſt tantorum danda pavorum:
Pompeio fugiente, timent. tum ne qua futuri
Spes ſaltem trepidas mentes levet, addita fati
Pejoris manifeſta fides, ſuperique minaces,
Prodigiis terras implerunt, aethera, pontum.
Ignota obſcurae viderunt ſidera noctes,
Ardentemque polum flammis, coeloque volantis
Obliquas per inane faces, crinemque timendi
Sideris, et terris mutantem regna cometen.
Fulgura fallaci micuerunt crebra ſereno,
Et varias ignis tenſo dedit aëre formas:
Nunc jaculum longo, nunc ſparſo lumine lampas
Emicuit coelo tacitum ſine nubibus ullis
Fulmen, et Arctois rapiens e partibus ignis,

Percuſſit Latiale caput: ſtellaeque minores
Per vacuum ſolitae noctis decurrere tempus,
In medium venere diem: cornuque coacto
Jam Phoebe toto fratrem cum redderet orbe,
Terrarum ſubita percuſſa expalluit umbra.
Ipſe caput medio Titan cum ferret Olympo,
Condidit ardentis atra caligine currus,
Involvitque orbem tenebris, genteſque coegit
Deſperare diem: qualem fugiente per ortus
Sole Thyeſteae noctem duxere Mycenae.
Ora ferox Siculae laxavit Mulciber Aetnae;
Nec tulit in coelum flammas, ſed vertice prono
Ignis in Heſperium cecidit latus. atra Charybdis
Sanguineum fundo torſit mare. flebile ſaevi
Latravere canes. Veſtali raptus ab ara
Ignis, et oſtendens confectas flamma Latinas
Scinditur in partes, geminoque cacumine ſurgit,
Thebanos imitata rogos. tum cardine tellus
Subſedit, veteremque, jugis nutantibus, Alpes
Diſcuſſere nivem. Tethys majoribus undis
Heſperium Calpen, ſummumque implevit Atlanta.
Indigetis fleviſſe deos, urbiſque laborem
Teſtatos ſudore Lares, delapſaque templis
Dona ſuis, diraſque diem foedaſſe volucris
Accipimus; ſilviſque feras ſub nocte relictis
Audacis media poſuiſſe cubilia Roma.
Tum pecudum faciles humana ad murmura linguae,
Monſtroſique hominum partus numeroque modoque

Membrorum, matremque ſuus conterruit infans:
Diraque per populum Cumanae carmina vatis
Volgantur. tum, quos ſectis Bellona lacertis
Saeva movet, cecinere deos: crinemque rotantes
Sanguinei populis ululârunt triſtia Galli.
Compoſitis plenae gemuerunt oſſibus urnae.
Tum fragor armorum, magnaeque per avia voces
Auditae nemorum: et venientes comminus umbrae.
Quique colunt junctos extremis moenibus agros,
Diffugiunt: ingens urbem cingebat Erinnys,
Excutiens pronam flagranti vertice pinum,
Stridentiſque comas: Thebanam qualis Agaven
Impulit, aut ſaevi contorſit tela Lycurgi
Eumenis: aut juſſu qualem Junonis iniquae
Horruit Alcides, viſo jam Dite, Megaeran.
Inſonuere tubae, et quanto clamore cohortes
Miſcentur, tantum nox atra, ſilentibus auris,
Edidit. et medio viſi conſurgere campo
Triſtia Sullani cecinere oracula manes:
Tollentemque caput gelidas Anienis ad undas
Agricolae fracto Marium fugere ſepulchro.
Haec propter placuit Tuſcos de more vetuſto
Acciri vates. quorum qui maximus aevo
Aruns incoluit deſertae moenia Lunae,
Fulminis edoctus motus, venaſque calentis
Fibrarum, et monitus errantis in aëre pinnae:
Monſtra jubet primum, nullo quae ſemine diſcors
Protulerat natura, rapi, ſterilique nefandos

Ex utero fetus infauſtis urere flammis.
Mox jubet et totam pavidis a civibus urbem
Ambiri, et feſto purgantis moenia luſtro,
Longa per extremos pomoeria cingere finis
Pontifices, ſacri quibus eſt permiſſa poteſtas.
Turba minor ritu ſequitur ſuccincta Gabino,
Veſtalemque chorum ducit vittata ſacerdos,
Trojanam ſoli cui fas vidiſſe Minervam.
Tum qui fata deûm ſecretaque carmina ſervant,
Et parvo lotam revocant Almone Cybeben:
Et doctus volucris Augur ſervare ſiniſtras:
Septemvirque epulis feſtus, Titiique ſodales:
Et Salius laeto portans ancilia collo:
Et tollens apicem generoſo vertice Flamen.
Dumque illi effuſam longis amfractibus urbem
Circumeunt, Aruns diſperſos fulminis ignis
Colligit, ac terra moeſto cum murmure condit,
Datque locis numen ſacris. tunc admovet aris
Electa cervice marem. jam fundere Bacchum
Ceperat, obliquoque molas inducere cultro:
Impatienſque diu non grati victima ſacri,
Cornua ſuccincti premerent cum torva miniſtri,
Depoſito victum praebebat poplite collum.
Nec cruor emicuit ſolitus: ſed volnere largo
Diffuſum rutilo dirum pro ſanguine virus.
Palluit adtonitus ſacris feralibus Aruns,
Atque iram ſuperûm raptis quaeſivit in extis
Terruit ipſe color vatem: nam pallida taetris

Viſcera tincta notis, gelidoque infecta cruore
Plurimus adſperſo variabat ſanguine livor.
Cernit tabe jecur madidum: venaſque minacis
Hoſtili de parte videt. pulmonis anheli
Fibra latet, parvuſque ſecat vitalia limes.
Cor jacet: et ſaniem per hiantis viſcera rimas
Emittunt: promuntque ſuas omenta latebras.
Quodque (nefas) nullis impune apparuit extis,
Ecce, videt capiti fibrarum increſcere molem
Alterius capitis: pars aegra et marcida pendet,
Pars micat et celeri venas movet improba pulſu.
His ubi concepit magnorum fata malorum,
Exclamat: Vix fas, ſuperi, quaecumque monetis
Prodere me populis: neque enim tibi ſumme litavi
Juppiter hoc ſacrum: caeſique in pectora tauri
Inferni venere dei. non fanda timemus:
Sed venient majora metu. Di viſa ſecundent,
Et fibris ſit nulla fides; ſed conditor artis
Finxerit iſta Tages. flexâ ſic omina Tuſcus
Involvens, multaque tegens ambage canebat.
At Figulus, cui cura deos, ſecretaque coeli
Noſſe fuit, quem non ſtellarum Aegyptia Memphis
Aequaret viſu, numeriſque moventibus aſtra,
Aut hic errat, ait, ulla ſine lege per aevum
Mundus, et incerto diſcurrunt ſidera motu:
Aut, ſi fata movent, urbi generique paratur
Humano matura lues. terraene dehiſcent,
Subſidentque urbes? an tollet fervidus aër

Tempe-

Temperiem? ſegetes tellus infida negabit?
Omnis an infuſis miſcebitur unda venenis?
Quod cladis genus, o ſuperi, qua peſte paratis
Saevitiam? extremi multorum tempus in unum
Convenere dies. ſummo ſi frigida coelo
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignîs,
Deucalioneos fudiſſet Aquarius imbres,
Totaque diffuſo latuiſſet in aequore tellus.
Si ſaevum radiis Nemeaeum, Phoebe, Leonem
Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,
Succenſuſque tuis flagraſſet curribus aether.
Hi ceſſant ignes. tu qui flagrante minacem
Scorpion incendis cauda, chelaſque peruris,
Quid tantum, Gradive, paras? nam mitis ab alto
Juppiter occaſu premitur, Veneriſque ſalubre
Sidus hebet, motuque celer Cyllenius haeret,
Et coelum Mars ſolus habet. cur ſigna meatus
Deſeruere ſuos, mundoque obſcura feruntur:
Enſiferi fulget nimium latus Orionis?
Inminet armorum rabies: ferrique poteſtas
Confundet jus omne manu: ſcelerique nefando
Nomen erit virtus: multoſque exibit in annos
Hic furor. et ſuperos quid prodeſt poſcere finem?
Cum domino pax iſta venit. duc Roma malorum
Continuam ſeriem: clademque in tempora multa
Extrahe, civili tantum jam libera bello.
Terruerant ſatis haec pavidam praeſagia plebem;
Sed majora premunt. nam qualis vertice Pindi

Edonis Ogygio decurrit plena Lyaeo:
Talis et adtonitam rapitur matrona per urbem,
Vocibus his prodens urguentem pectora Phoebum:
Quo feror, o Paean? qua me ſuper aethera raptam
Conſtituis terra? video Pangaea nivoſis
Cana jugis, latoſque Aemi ſub rupe Philippos.
Quis furor hic, o Phoebe, doce: quid tela, manuſque
Romanae miſcent acies, bellumque ſine hoſte eſt?
Quo diverſa feror? primos me ducis in ortus,
Qua mare Lagaei mutatur gurgite Nili.
Hunc ego, fluminea deformis truncus arena
Qui jacet, agnoſco: dubiam ſuper aequora Syrtin
Arentemque feror Libyen, quo triſtis Erînnys
Tranſtulit Emathias acies. nunc deſuper Alpis
Nubiferae collîs, atque aeriam Pyrenen
Abripimur. patriae ſedes remeamus in urbis,
Impiaque in medio peraguntur bella ſenatu.
Conſurgunt partes iterum, totumque per orbem
Rurſus eo. nova da mihi cernere litora ponti,
Telluremque novam: vidi jam, Phoebe, Philippos.
Haec ait: et laſſo jacuit defecta furore.

M. ANNAEI LUCANI

CIVILIS BELLI,

SIVE

PHARSALIAE,

LIBER SECUNDUS.

JAMQUE irae patuere deûm, manifeſtaque belli
Signa dedit mundus: legeſque, et foedera rerum,
Praeſcia monſtrifero vertit natura tumultu,
Indixitque nefas. cur hanc tibi rector Olympi
Sollicitis viſum mortalibus addere curam,
Noſcant venturas ut dira per omnia clades?
Sive parens rerum cum primum informia regna,
Materiemque rudem flamma cedente recepit,
Fixit in aeternum cauſas, qua cuncta coërcet,
Se quoque lege tenens, et ſecula juſſa ferentem
Fatorum inmoto diviſit limite mundum:

Sive nihil positum, sed Fors incerta vagatur,
Fertque, refertque vices, et habet mortalia casus:
Sit subitum quodcumque paras: sit caeca futuri
Mens hominum fati: liceat sperare timenti.

Ergo ubi concipiunt, quantis sit cladibus orbi
Constatura fides superûm, ferale per urbem
Justitium: latuit plebeio tectus amictu
Omnis honos: nullos comitata est purpura fasces.
Tunc questus tenuere suos, magnusque per omnis
Errabat sine voce dolor. sic funere primo
Adtonitae tacuere domus, cum corpora nondum
Conclamata jacent, nec mater crine soluto
Exigit ad saevos famularum brachia planctus:
Sed cum membra premit fugiente rigentia vita,
Voltusque exanimis, oculosque in morte natantis,
Nec dum est ille dolor, sed jam metus: incubat amens,
Miraturque malum. Cultus matrona priores
Deposuit: moestaeque tenent delubra catervae.
Hae lacrymis sparsere deos, hae pectora duro
Adfixere solo: laceraque in limine sacro
Adtonitae fudere comas: votisque vocari
Adsuetas crebris feriunt ululatibus auris.
Nec cunctae summi templo jacuere Tonantis:
Divisere deos: et nullis defuit aris
Invidiam factura parens: quarum una madentis
Scissa genas, planctu liventis atra lacertos,
Nunc, ait, o miserae contundite pectora matres,
Nunc laniate comas, neve hunc differte dolorem,

Et ſummis ſervate malis: nunc flere poteſtas
Dum pendet fortuna ducum: cum vicerit alter,
Gaudendum eſt. his ſe ſtimulis dolor ipſe laceſſit.
Nec non bella viri, diverſaque caſtra petentes
Effundunt juſtas in numina ſaeva querelas.
O miſerae ſortis, quod non in Punica nati
Tempora, Cannarum fuimus, Trebiaeque juventus.
Non pacem petimus, ſuperi: date gentibus iras:
Nunc urbes excite feras: conjuret in arma
Mundus: Achaemeniis decurrant Medica Suſis
Agmina: Maſſageten Scythicus non adliget Iſter:
Fundat ab extremo flavos Aquilone Suevos
Albis, et indomitum Rheni caput: omnibus hoſtis
Reddite nos populis: civile avertite bellum:
Hinc Dacus premat, inde Getes: occurrat Iberis
Alter, ad Eoas hic vertat ſigna pharetras.
Nulla vacet tibi, Roma, manus. vel perdere nomen
Si placet Heſperium, ſuperi, collatus in ignis
Plurimus ad terras per fulmina decidat aether.
Saeve parens, utraſque ſimul partiſque duciſque,
Dum nondum meruere, feri. tantone novorum
Proventu ſcelerum quaerunt, uter imperet urbi?
Vix tanti fuerat civilia bella movere,
Ut neuter. Talis pietas peritura querelas
Egerit: At miſeros angit ſua cura parentes,
Oderuntque gravis vivacia fata ſenectae,
Servatoſque iterum bellis civilibus annos.
Atque aliquis magno quaerens exempla timori,

Non alios, inquit, motus tunc fata parabant,
Cum poſt Teutonicos victor, Libycoſque triumphos
Exſul limoſa Marius caput abdidit ulva.
Stagna uvidi texere ſoli, laxaeque paludes
Depoſitum, Fortuna, tuum: mox vincula ferri
Exedere ſenem, longuſque in carcere paedor.
Conſul, et everſa felix moriturus in urbe
Poenas ante dabat ſcelerum. mors ipſa refugit
Saepe virum, fruſtraque hoſti conceſſa poteſtas
Sanguinis inviſi. primo qui caedis in ictu
Deriguit, ferrumque manu torpente remiſit;
Viderat inmenſum tenebroſo carcere lumen
Terribiliſque deas ſcelerum, Mariumque futurum,
Audieratque pavens: Fas haec contingere non eſt
Colla tibi: debet multas hic legibus aevi,
Ante ſuam, mortes: vanum depone furorem.
Si libet ulciſci deletae funera gentis,
Hunc, Cimbri, ſervate ſenem. non ille favore
Numinis, ingenti ſuperûm protectus ab ira,
Vir ferus, et Romam cupienti perdere fato
Sufficiens. idem pelago delatus iniquo
Hoſtilem in terram, vacuiſque mapalibus actus,
Nuda triumphati jacuit per regna Jugurthae,
Et Poenos preſſit cineres. ſolatia fati
Carthago, Mariuſque tulit: pariterque jacentes
Ignovere deis. Libycas ibi colligit iras.
Ut primum fortuna redit: ſervilia ſolvit
Agmina: conflato ſaevas ergaſtula ferro

Exeruere manus. nulli geſtanda dabantur
Signa ducis, niſi qui ſcelerum jam fecerat uſum,
Adtuleratque in caſtra nefas. pro fata! quis ille,
Quis fuit ille dies, Marius quo moenia victor
Corripuit? quantoque gradu mors ſaeva cucurrit?
Nobilitas cum plebe cadit: lateque vagatur
Enſis, et a nullo revocatum pectore ferrum.
Stat cruor in templis: multaque rubentia caede
Lubrica ſaxa madent. nulli ſua profuit aetas.
Non ſenis extremum piguit vergentibus annis
Praecepiſſe diem: non primo in limine vitae
Infantis miſeri naſcentia rumpere fata.
Crimine quo caedem parvi potuere mereri?
Sed ſatis eſt jam, poſſe mori. trahit ipſe furoris
Impetus: et, viſum lenti, quaeſiſſe nocentem.
In numerum pars magna perit: rapuitque cruentus
Victor ab ignota voltus cervice reſectos
Dum vacua pudet ire manu. ſpes una ſalutis,
Oſcula pollutae fixiſſe trementia dextrae.
Mille licet gladii mortis nova ſigna ſequantur,
Degener o populus, vix ſaecula longa decorum
Sic meruiſſe viris. nedum breve dedecus aevi,
Et vitam, dum Sulla redit. cui funera volgi
Flere vacet? vix te ſparſum per viſcera, Bacbi,
Innumeras inter carpentis membra coronae
Diſceſſiſſe manus: aut te, praeſage malorum
Antoni, cujus laceris pendentia canis
Ora ferens miles feſtae rorantia menſae

Impoſuit. truncos laceravit Fimbria Craſſos.
Saeva Tribunicio maduerunt robora tabo.
Te quoque, neglectu violatae, Scaevola, Veſtae,
Ante ipſum penetrale deae, ſemperque calentis
Mactavere focos: parvum ſed feſſa ſenectus
Sanguinis effudit jugulo, flammiſque pepercit.
Septimus haec ſequitur, repetitis faſcibus, annus:
Ille fuit vitae Mario modus, omnia paſſo,
Quae pejor fortuna poteſt, atque omnibus uſo,
Quae melior: menſoque, homini quid fata paterent.
Jam, quot apud Sacri cecidere cadavera portum,
Aut Collina tulit ſtratas quot porta catervas?
Tunc cum paene caput mundi, rerumque poteſtas
Mutavit tranſlata locum, Romanaque Samnis
Ultra Caudinas ſpiravit volnera Furcas?
Sulla quoque inmenſis acceſſit cladibus ultor.
Ille quod exiguum reſtabat ſanguinis urbi
Hauſit. dumque nimis jam putria membra recidit,
Exceſſit medicina modum, nimiumque ſecuta eſt,
Qua morbi duxere, manus. periere nocentes.
Sed cum jam ſoli poſſent ſupereſſe nocentes.
Tum data libertas odiis, reſolutaque legum
Fraenis ira ruit, non uni cuncta dabantur,
Sed fecit ſibi quiſque nefas. ſemel omnia victor
Juſſerat. infandum domini per viſcera ferrum
Exegit famulus: nati maduere paterno
Sanguine. certatum eſt, cervix cui caeſa parentis
Cederet: in fratrum ceciderunt praemia fratres.

Buſta

Buſta repleta fuga, permixtaque viva ſepultis
Corpora: nec populum latebrae cepere ferarum.
Hic laqueo faucîs, eliſaque guttura fregit:
Hic ſe praecipiti jaculatus pondere dura
Diſſiluit percuſſus humo: morteſque cruento
Victori rapuere ſuas: hic robora buſti
Exſtruit ipſe ſibi, nec dum omni ſanguine fuſo
Deſilit in flammas, et, dum licet, occupat ignîs.
Colla ducum pilo trepidam geſtata per urbem,
Et medio congeſta foro: cognoſcitur illic
Quidquid ubique jacet. ſcelerum non Thracia tantum
Vidit Biſtonii ſtabulis pendere tyranni,
Poſtibus Antaei Libye: nec Graecia moerens
Tot laceros artus Piſaea flevit in aula.
Cum jam tabe fluunt, confuſaque tempore multo
Amiſere notas, miſerorum dextra parentum
Colligit, et pavido ſubducit cognita furto.
Meque ipſum memini caeſi deformia fratris
Ora rogo cupidum, vetitiſque imponere flammis,
Omnia Sullanae luſtraſſe cadavera pacis:
Perque omnis truncos, qua cum cervice reciſum
Conveniat, quaeſiſſe caput. Quid ſanguine manes
Placatos Catuli referam? cum victima triſtîs
Inferias Marius forſan nolentibus umbris
Pendit, inexpleto non fanda piacula buſto:
Cum laceros artus, aequataque volnera membris
Vidimus, et toto quamvis in corpore caeſo
Nil animae letale datum, moremque nefandae

Dirum ſaevitiae, pereuntis parcere morti.
Avolſae cecidere manus, exſectaque lingua
Palpitat, et muto vacuum ferit aëra motu.
Hic auris, alius ſpiramina naris aduncae
Amputat: ille cavis evolvit ſedibus orbes,
Ultimaque effundit ſpectatis lumina membris.
Vix erit ulla fides tam ſaevi criminis, unum
Tot poenas cepiſſe caput. ſic mole ruinae
Fracta ſub ingenti miſcentur pondere membra:
Nec magis informes veniunt ad litora trunci,
Qui medio periere freto. Quid perdere fructúm
Juvit, et, ut vilem, Marii confundere voltum?
Ut ſcelus hoc Sullae, caedeſque oſtenſa placeret,
Agnoſcendus erat. Vidit Fortuna colonos
Praeneſtina ſuos cunctos ſimul enſe recepto
Unius populum pereuntis tempore mortis.
Tunc flos Heſperiae, Latii jam ſola juventus,
Concidit, et miſerae maculavit ovilia Romae.
Tot ſemel infeſto juvenes occumbere leto,
Saepe fames, pelagique furor, ſubitaeque ruinae,
Aut terrae coelique lues, aut bellica clades,
Numquam poena fuit. denſi vix agmina volgi
Inter et exſanguis, inmiſſa morte, catervas
Victores movere manus. vix caede peracta
Procumbunt, dubiaque labant cervice: ſed illos
Magna premit ſtrages: peraguntque cadavera partem
Caedis: viva graves elidunt corpora trunci.
Intrepidus tanti ſedit ſecurus ab alto

Spectator sceleris: miseri tot millia volgi
Non piguit jussisse mori. congesta recepit
Omnia Tyrrhenus Sullana cadavera gurges.
In fluvium primi cecidere, in corpora summi.
Praecipites haesere rates, et strage cruenta
Interruptus aquis fluxit prior amnis in aequor,
Ad molem stetit unda sequens: dum sanguinis alti
Vis sibi fecit iter, campumque effusa per omnem,
Praecipitique ruens Tyberina ad flumina rivo
Haerentis adjuvit aquas: nec jam alveus amnem,
Nec retinent ripae, redditque cadavera campo.
Tandem Tyrrhenas vix eluctatus in undas
Sanguine caeruleum torrenti dividit aequor.
His ne Salus rerum, Felix his Sulla vocari,
His meruit tumulum medio sibi tollere campo?
Haec rursus patienda manent: hoc ordine belli
Ibitur: hic stabit civilibus exitus armis.
Quamquam agitant graviora metus, multumque coitur
Humani generis majore in praelia damno.
Exsulibus Mariis bellorum maxima merces
Roma recepta fuit. nec plus victoria Sullae
Praestitit, invisas penitus quam tollere partes.
Hos alio fortuna vocas: olimque potentes
Concurrunt. neuter civilia bella moveret,
Contentus, quo Sulla fuit. Sic moesta senectus
Praeteritique memor flebat, metuensque futuri.

At non magnanimi percussit pectora Bruti
Terror, et in tanta pavidi formidine motus

Pars populi lugentis erat: ſed nocte ſopora,
Parrhaſis obliquos Helice cum verteret axis,
Atria cognati pulſat non ampla Catonis.
Invenit inſomni volventem publica cura
Fata virum caſuſque orbis, cunctiſque timentem,
Securumque ſui; farique his vocibus orſus:
Omnibus expulſae terris, olimque fugatae
Virtutis jam ſola fides, quam turbine nullo
Excutiet fortuna tibi; tu mente labantem
Dirige me, dubium certo tu robore firma.
Namque alii Magnum, vel Caeſaris arma ſequantur:
Dux Bruto Cato ſolus erit. pacemne tueris,
Inconcuſſa ferens dubio veſtigia mundo?
An placuit, ducibus ſcelerum, populique furentis
Cladibus inmixtum, civile abſolvere bellum?
Quemque ſuae rapiunt ſcelerata in proelia cauſſae:
Hos polluta domus, legeſque in pace timendae;
Hos ferro fugienda fames, mundique ruinae
Permiſcenda fides. nullum furor egit in arma;
Caſtra petunt magna victi mercede: tibi uni
Per ſe bella placent? quid tot duraſſe per annos
Profuit inmunem corrupti moribus aevi?
Hoc ſolum longae pretium virtutis habebis:
Accipiunt alios, facient te bella nocentem.
Ne tantum, o ſuperi, liceat feralibus armis,
Has etiam moviſſe manus: nec pila lacertis
Miſſa tuis caeca telorum in nube ferantur:
Nec tanta in caſum virtus eat. ingeret omnis

Se belli fortuna tibi. quis nolet in iſto
Enſe mori, quamvis alieno volnere labens,
Et ſcelus eſſe tuum? melius tranquilla ſine armis
Otia ſolus ages, ſicut coeleſtia ſemper
Inconcuſſa ſuo volvuntur ſidera lapſu.
Fulminibus propior terrae ſuccenditur aer,
Imaque telluris ventos, tractuſque coruſcos
Flammarum accipiunt: nubis excedit Olympus
Lege deûm. minima rerum diſcordia turbat:
Pacem magna tenent. quam laete Caeſaris aurîs
Accidet, et tantum veniſſe in proelia civem!
Nam praelata ſuis numquam diverſa dolebit
Caſtra ducis Magni. nimium placet ipſe, Catoni
Si bellum civile placet. pars magna ſenatus,
Et duce privato geſturus praelia conſul
Sollicitant, procereſque alii, quibus adde Catonem
Sub juga Pompeii; toto jam liber in orbe
Solus Caeſar erit. quod ſi pro legibus arma
Ferre juvat patriis, libertatemque tueri:
Nunc neque Pompeii Brutum, nec Caeſaris hoſtem,
Poſt bellum victoris habes. Sic fatur, at illi
Arcano ſacras reddit Cato pectore voces:
Summum, Brute, nefas civilia bella fatemur:
Sed quo fata trahunt, virtus ſecura ſequetur.
Crimen erit ſuperis et me feciſſe nocentem.
Sidera quis, mundumque valet ſpectare cadentem
Expers ipſe metus? quis, cum ruat arduus aether,
Terra labet, mixto coeuntis pondere mundi,

Compreſſas tenuiſſe manus? genteſne furorem
Heſperium ignotae, Romanaque ſigna ſequentur,
Deductique fretis alio ſub ſidere reges?
Otia ſolus agam? procul hunc arcete furorem,
O ſuperi, motura Dahas ut clade Getaſque,
Securo me, Roma cadat. ceu morte parentem
Natorum orbatum, longum producere funus
Ad tumulos jubet ipſe dolor: juvat ignibus atris
Inſeruiſſe manus, conſtructoque aggere buſti
Ipſum atras tenuiſſe faces: non ante revellar,
Exanimem quam te complectar Roma, tuumque
Nomen libertas, et inanem proſequar umbram.
Sic eat: inmites Romana piacula divi
Plena ferant: nullo fraudemus ſanguine bellum.
O utinam, coelique deis, erebique liberet
Hoc caput in cunctas damnatum exponere poenas?
Devotum hoſtiles Decium preſſere catervae:
Me geminae figant acies, me barbara telis
Rheni turba petat: cunctis ego pervius haſtis
Excipiam medius totius volnera belli.
Hic redimat ſanguis populos: hac caede luatur,
Quidquid Romani meruerunt pendere mores.
Ad juga cur faciles populi, cur ſaeva volentes
Regna pati pereunt? me ſolum invadite ferro,
Me fruſtra leges et inania jura tuentem:
Hic dabit, hic pacem jugulus, finemque laborum
Gentibus Heſperiis: poſt me regnare volenti
Non opus eſt bello. Quin publica ſigna, ducemque

Pompejum ſequimur? nec, ſi fortuna favebit,
Hunc quoque totius ſibi jus promittere mundi
Non bene compertum eſt: ideo me milite vincat,
Ne ſibi ſe viciſſe putet. Sic fatur: et acrîs
Irarum movit ſtimulos: juveniſque calorem
Excitat in nimios belli civilis amores.
Interea, Phoebo gelidas pellente tenebras,
Pulſatae ſonuere fores: quas ſancta relicto
Hortenſi moerens irrumpit Marcia buſto.
Quondam virgo toris melioris juncta mariti:
Mox ubi connubii pretium, merceſque ſoluta eſt
Tertia jam ſoboles, alios fecunda penates
Impletura datur, geminas et ſanguine matris
Permixtura domus. ſed poſtquam condidit urna
Supremos cineres, miſerando concita voltu,
Effuſas laniata comas, contuſaque pectus
Verberibus crebris, cineriſque ingeſta ſepulcri,
Non aliter placitura viro, ſic moeſta profatur:
Dum ſanguis inerat, dum vis materna, peregi
Juſſa Cato, et geminos excepi foeta maritos.
Viſceribus laſſis, partuque exhauſta, revertor
Jam nulli tradenda viro. da foedera priſci
Illibata tori: da tantum nomen inane
Connubii: liceat tumulo ſcripſiſſe, Catonis
Marcia; ne dubium longo quaeratur in aevo,
Mutarim primas expulſa, an tradita taedas.
Non me laetorum comitem, rebuſque ſecundis
Accipis: in curas venio, partemque laborum.

Da mihi caſtra ſequi: cur tuta in pace relinquar,
Et ſit civili propior Cornelia bello?
Hae flexere virum voces, et tempora quanquam
Sint aliena toris, jam fato in bella vocante:
Foedera ſola tamen, vanaque carentia pompa
Jura placent, ſacriſque deos admittere teſtes.
Feſta coronato non pendent limine ſerta;
Infulaque in geminos diſcurrit candida poſtis,
Legitimaeque faces, gradibuſque adclivus eburnis
Stat torus, et picto veſtis diſcriminat auro:
Turritaque premens frontem matrona corona,
Tranſlata vetuit contingere limina planta.
Non timidum nuptae leniter tectura pudorem
Lutea demiſſos velarunt flammea voltus:
Balteus haud fluxos gemmis adſtrinxit amictus,
Colla monile decens, humeriſque haerentia primis
Suppara nudatos cingunt anguſta lacertos.
Sic, ut erat, moeſti ſervat lugubria cultus:
Obſita funerea celatur purpura lana,
Quoque modo natos, hoc eſt amplexa maritum.
Non ſoliti luſere ſales: nec more Sabino
Excepit triſtis convicia feſta maritus.
Pignera nulla domus, nulli coiere propinqui.
Junguntur taciti, contentique auſpice Bruto.
Ille nec horrificam ſancto dimovit ab ore
Caeſariem, duroque admiſit gaudia voltu:
(Ut primum tolli feralia viderat arma,
Intonſos rigidam in frontem deſcendere canos

Paſſus

Paſſus erat, moeſtamque genis increſcere barbam.
Uni quippe vacat ſtudiiſque odiiſque carenti,
Humanum lugere genus) nec foedera priſci
Sunt tentata tori: juſto quoque robur amori
Reſtitit hi mores, haec duri inmota Catonis
Secta fuit ſervare modum, finemque tenere,
Naturamque ſequi, patriaeque impendere vitam;
Nec ſibi, ſed toto genitum ſe credere mundo.
Huic epulae, viciſſe famem: magnique penates,
Submoviſſe hyemem tecto: pretioſaque veſtis,
Hirtam membra ſuper Romani more Quiritis
Induxiſſe togam: Veneriſque huic maximus uſus,
Progenies; urbi pater eſt, urbique maritus:
Juſtitiae cuſtos, rigidi ſervator honeſti:
In commune bonus: nulloſque Catonis in actus
Subrepſit, partemque tulit ſibi nata voluptas.
Interea trepido diſcedens agmine Magnus,
Moenia Dardanii tenuit Campana coloni.
Haec placuit belli ſedes, hinc ſumma moventi
Hoſtis in occurſum ſparſas extendere partes,
Umbroſis mediam qua collibus Appenninus
Erigit Italiam, nullo quo vertice tellus
Altius intumuit propiuſve acceſſit Olympo.
Mons inter geminas medius ſe porrigit undas
Inferni ſuperique maris: colliſque coercent
Hinc Tyrrhena vado frangentes aequora Piſae,
Illinc Delmatiis obnoxia fluctibus Ancon.
Fontibus hic vaſtis inmenſos concipit amnes,

Fluminaque in gemini ſpargit divortia ponti.
In laevum cecidere latus, veloxque Metaurus,
Cruſtumiumque rapax, et juncto Sapis Iſauro,
Senaque, et Adriacas qui verberat Aufidus undas:
Quoque magis nullum tellus ſe ſolvit in amnem,
Eridanus fractas devolvit in aequora ſilvas,
Heſperienque exhaurît aquis. Hunc fabula primum
Populea fluvium ripas umbraſſe corona:
Cumque diem pronum tranſverſo limite ducens,
Succendit Phaethon flagrantibus aethera loris,
Gurgitibus raptis penitus tellure peruſta,
Hunc habuiſſe pares Phoebeis ignibus undas.
Non minor hic Nilo, ſi non per plana jacentis
Aegypti Libyas Nilus ſtagnaret arenas.
Non minor hic Iſtro, niſi quod, dum permeat orbem
Iſter, caſuros in quaelibet aequora fontîs
Accipit; et Scythicas exit non ſolus in undas.
Dexteriora petens montis declivia Tybrim
Unda facit, Rutubamque cavum. delabitur inde
Volturnuſque celer, nocturnaeque editor aurae
Sarnus, et umbroſae Liris per regna Maricae
Veſtinis impulſus aquis, radenſque Salerni
Culta Siler, nullaſque vado qui Macra moratus
Alnos, vicinae percurrit in aequora Lunae.
Longior educto qua ſurgit in aëra dorſo,
Gallica rura videt, devexaſque excipit Alpis.
Tunc Umbris Marſiſque ferax, domituſque Sabello
Vomere, piniferis amplexus rupibus omnis

Indigenas Latii populos, non deſerit ante
Heſperiam, quam cum Scyllaeis clauditur undis,
Extenditque ſuas in templa Lacinia rupîs.
Longior Italia, donec confinia pontus
Solveret incumbens, terraſque impelleret aequor.
At poſtquam gemino tellus eliſa profundo eſt,
Extremi colles Siculo ceſſere Peloro.
Caeſar in arma furens, nullas, niſi ſanguine fuſo,
Gaudet habere vias, quod non terat hoſte vacantîs
Heſperiae finîs, vacuoſque irrumpat in agros,
Atque ipſum non perdat iter, conſertaque bellis
Bella gerat. non tam portas intrare patentis
Quam fregiſſe juvat: nec tam patiente colono
Arva premi, quam ſi ferro populetur, et igni.
Conceſſa pudet ire via, civemque videri.
Tunc urbes Latii dubiae, varioque favore
Ancipites, quamquam primo terrore ruentis
Ceſſurae belli, denſo tamen aggere firmant
Moenia, et abrupto circumdant undique vallo:
Saxorumque orbîs, et quae ſuper eminus hoſtem
Tela petant, altis murorum turribus aptant.
Pronior in Magnum populus, pugnatque minaci
Cum terrore fides: ut cum mare poſſidet Auſter.
Flatibus horriſonis, hunc aequora tota ſequuntur:
Si rurſus tellus, pulſu laxata tridentis
Aeolii, tumidis inmittit fluctibus Eurum,
Quamvis icta novo, ventum tenuere priorem
Aequora, nubiferoque polus cum ceſſerit Euro,

Vindicat unda Notum. Facilis ſed vertere mentîs
Terror erat, dubiamque fidem fortuna ferebat.
Gens Hetruſca fuga trepidi nudata Libonis,
Juſque ſui pulſo jam perdidit Umbria Thermo.
Nec gerit auſpiciis civilia bella paternis
Caeſaris audito converſus nomine Sulla.
Varus, ut admotae pulſarunt Auximon alae,
Per diverſa ruens neglecto moenia tergo,
Qua ſilvae, qua ſaxa, fugit. depellitur arce
Lentulus Aſculea. victor cedentibus inſtat,
Devertitque acies: ſoluſque ex agmine tanto
Dux fugit, et nullas ducentia ſigna cohortes.
Tu quoque nudatam commiſſae deſeris arcem
Scipio Nuceriae: quamquam firmiſſima pubes
His ſedeat caſtris, jampridem Caeſaris armis
Parthorum ſeducta metu: qua Gallica damna
Supplevit Magnus, dumque ipſe ad bella vocaret,
Donavit ſocero Romani ſanguinis uſum.
At te Corfini validis circumdata muris
Tecta tenent, pugnax Domiti: tua claſſica ſervat
Oppoſitus quondam polluto tiro Miloni.
Ut procul inmenſam campis conſurgere nubem,
Ardentiſque acies percuſſis ſole coruſco
Conſpexit telis, ſocii decurrite, dixit,
Fluminis ad ripas, undiſque inmergite pontem:
Et tu montanis totus nunc fontibus exi,
Atque omnis trahe gurges aquas, ut ſpumeus alnos,
Diſcuſſa compage, feras. hoc limite bellum

Haereat, hac hoſtis lentus terat otia ripa.
Praecipitem cohibete ducem: victoria nobis
Hic primum ſtans Caeſar erit. nec plura locutus,
Devolvit rapidum nequidquam moenibus agmen.
Nam prior e campis ut conſpicit, amne ſoluto,
Rumpi Caeſar iter, calida prolatus ab ira,
Non ſatis eſt muros latebras quaeſiſſe pavori?
Obſtruitis campos, fluviiſque arcere paratis,
Ignavi? non, ſi tumido me gurgite Ganges
Submoveat, ſtabit jam flumine Caeſar in ullo,
Poſt Rubiconis aquas. equitum properate catervae:
Ite ſimul pedites: ruiturum adſcendite pontem.
Haec ubi dicta, levis totas accepit habenas
In campum ſonipes: crebroque ſimillima nimbo
Trans ripam validi torſerunt tela lacerti.
Ingreditur pulſa fluvium ſtatione vacantem
Caeſar, et ad tutas hoſtis compellitur arcis.
Et jam moturas ingentia pondera turres
Erigit, et mediis ſubrepſit vinea muris.
Ecce, nefas belli, reſeratis agmina portis,
Captivum traxere ducem, civiſque ſuperbi
Conſtitit ante pedes. voltu tamen alta minaci
Nobilitas recta ferrum cervice popoſcit.
Scit Caeſar poenamque peti, veniamque timeri.
Vive, licet nolis, et noſtro munere, dixit,
Cerne diem. victis jam ſpes bona partibus eſto,
Exemplumque mei: vel, ſi libet, arma retenta;
Et nihil hac venia, ſi viceris ipſe, paciſcor.

Fatur: et adſtrictis laxari vincula palmis
Imperat. heu quanto melius vel caede peracta
Parcere Romano potuit ſortuna pudori!
Poenarum extremum civi, quod caſtra ſecutus
Sit patriae, Magnumque ducem, totumque ſenatum,
Ignoſci. premit ille gravis interritus iras,
Et ſecum: Romamne petes, paciſque receſſus,
Degener? in medios belli non ire furores
Jamdudum moriture paras? rue certus, et omnis
Lucis rumpe moras, et Caeſaris effuge munus.
Neſcius interea capti ducis arma parabat
Magnus, ut admixto firmaret robore partis.
Jamque ſecuturo juſſurus claſſica Phoebo,
Tentandaſque ratus moturi militis iras,
Adloquitur tacitas veneranda voce cohortes:
O ſcelerum ultores, melioraque ſigna ſecuti:
O vere Romana manus: quibus arma ſenatus
Non privata dedit, votis depoſcite pugnam.
Ardent Heſperii ſaevis populatibus agri:
Gallica per gelidas rabies effunditur Alpis:
Jam tetigit ſanguis pollutos Caeſaris enſis.
Di! melius, belli tulimus quod damna priores:
Coeperit inde nefas. jamjam, me praeſide, Roma
Supplicium, poenamque petat. neque enim iſta vocari
Proelia juſta decet, patriae ſed vindicis iram.
Nec magis hoc bellum eſt, quam quo Catilina paravit
Arſuras in tecta facis, ſociuſque furoris
Lentulus, exertique manus veſana Cethegi.

O rabies miſeranda ducis! cum fata Camillis
Te, Caeſar, magniſque velint miſcere Metellis,
Ad Cinnas Marioſque venis. ſternere profecto,
Ut Catulo jacuit Lepidus, noſtraſque ſecuris
Paſſus, Sicanio tegitur qui Carbo ſepulcro,
Quique feros movit Sertorius exſul Iberos.
Quamquam, ſi qua fides, his te quoque jungere Caeſar
Invideo, noſtraſque manus quod Roma furenti
Oppoſuit. Parthorum utinam poſt praelia ſoſpes,
Et Scythicis Craſſus victor remeaſſet ab arvis,
Ut ſimili cauſa caderes, qua Spartacus hoſtis.
Te quoque ſi ſuperi titulis accedere noſtris
Juſſerunt, valet, en! torquendo dextera pilo:
Fervidus haec iterum circum praecordia ſanguis
Incaluit: diſces non eſſe ab bella fugacis,
Qui pacem potuere pati. licet ille ſolutum,
Defectumque vocet, ne vos mea terreat aetas.
Dux ſit in his caſtris ſenior, dum miles in illis.
Quo potuit civem populus perducere liber,
Adſcendi, ſupraque nihil, niſi regna, reliqui.
Non privata cupis, Romana quiſquis in urbe
Pompeium tranſire paras. hinc conſul uterque,
Hinc acies ſtatura ducum. Caeſarne ſenatus
Victor erit? non tam caeco trahis omnia curſu,
Teque nihil, Fortuna, pudet. Multiſne rebellis
Gallia jam luſtris, aetaſque impenſa labori
Dant animos? Rheni gelidis quod fugit ab undis,
Oceanumque vocans incerti ſtagna profundi;

Territa quaesitis ostendit terga Britannis ?
An vanae tumuere minae, quod fama furoris
Expulit armatam patriis e sedibus urbem ?
Heu demens, non te fugiunt, me cuncta sequuntur:
Qui cum signa tuli toto fulgentia ponto,
Ante bis exactum quam Cynthia conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,
Angustaque domum terrarum in sede popposcit.
Idem ego per Scythici profugum divortia Ponti
Indomitum regem, Romanaque fata morantem,
Ad mortem, Sulla felicior, ire coegi.
Pars mundi mihi nulla vacat : sed tota tenetur
Terra meis, quocumque jacet sub sole, trophaeis.
Hinc me victorem gelidas ad Phasidos undas
Arctos habet : medius calida mihi cognitus axis
Aegypto, atque umbras nusquam flectente Syene.
Occasus mea jura timet, Tethynque fugacem
Qui ferit Hesperius post omnia flumina Baetis.
Me domitus cognovit Arabs, me Marte feroces
Heniochi, notique erepto vellere Colchi.
Cappadoces mea signa timent : et dedita sacris
Incerti Judaea dei, mollisque Sophene.
Armenios, Cilicasque feros, Tauroque subegi.
Quod socero bellum, praeter civile, reliqui ?
  Verba ducis nullo partes clamore sequuntur,
Nec matura petunt promissae classica pugnae.
Sensit et ipse metum Magnus ; placuitque referri
Signa, nec in tanti discrimina mittere Martis

Jam

Jam victum fama non viſi Caeſaris agmen.
Pulſus ut armentis primo certamine taurus
Silvarum ſecreta petit, vacuoſque per agros
Exſul in adverſis explorat cornua truncis;
Nec redit in paſtus, niſi cum cervice recepta
Excuſſi placuere tori: mox reddita victor
Quos libet in ſaltus comitantibus agmina tauris
Invito paſtore trahit: ſic viribus impar
Tradidit Heſperiam, profuguſque per Appula rura
Brundiſii tutas conſcendit Magnus in arcis.
Urbs eſt Dictaeis olim poſſeſſa colonis,
Quos Creta profugos vexere per aequora puppes
Cecropiae, victum mentitis Theſea velis.
Qua latus anguſtum jam ſe cogentis in arcum
Heſperiae, tenuem producit in aequora linguam,
Hadriacas flexis claudit qua cornibus undas.
Nec tamen hoc artis inmiſſum faucibus aequor
Portus erat, ſi non violentos inſula Coros
Exciperet ſaxis, laſſaſque retunderet undas.
Hinc illinc montes ſcopuloſae rupis aperto
Oppoſuit natura mari, flatuſque removit,
Ut tremulo ſtarent contentae fune carinae.
Hinc late patet omne fretum, ſeu vela ferantur
In portus, Corcyra, tuos, ſeu laeva petatur
Illyris Ionias vergens Epidamnos in undas.
Huc fuga nautarum, cum totas Hadria viris
Movit, et in nubis abiere Ceraunia, cumque
Spumoſo Calaber perfunditur aequore Saſon.

Ergo ubi nulla fides rebus poſt terga relictis,
Nec licet ad duros Martem convertere Iberos,
Cum mediae jaceant inmenſis tractibus Alpes:
Tum ſubole ex tanta natum, cui firmior aetas,
Adfatur: Mundi jubeo tentare receſſus.
Euphraten, Nilonque move, quo nominis uſque
Noſtri fama venit, quas eſt vulgata per urbis
Poſt me Roma ducem: ſparſos per rura colonos
Redde mari Cilicas: Pharios hinc concute reges,
Tigranenque meum. nec Pharnacis arma relinquas,
Admoneo, nec tu populos utraque vagantis
Armenia, Pontique feras per litora gentis,
Riphaeaſque manus, et quas tenet aequore denſo
Pigra palus Scythici patiens Maeotia plauſtri.
Sed quid plura moror? totos mea, nate, per ortus
Bella feres, totoque urbis agitabis in orbe
Perdomitas: omnes redeant in caſtra triumphi.
Et vos, qui Latios ſignatis nomine faſtus,
Primus in Epiron Boreas agat: inde per arva
Graiorum, Macetumque novas adquirite vires:
Dum paci dat tempus hiems. Sic fatur et omnes
Juſſa gerunt, ſolvuntque cavas a litore puppis.
At numquam patiens pacis, longaeque quietis
Armorum, ne quid fatis mutare liceret,
Adſequitur, generique premit veſtigia Caeſar.
Sufficerent aliis primo tot moenia curſu
Rapta, tot obſeſſae depulſis hoſtibus arces:
Ipſa caput mundi bellorum maxima merces,

Roma capi facilis: Sed Caeſar in omnia praeceps,
Nil credens acti, cum quid ſuperaret agendum,
Inſtat atrox: et adhuc, quamvis poſſederat omnem
Italiam, extremo ſedeat quod litore Magnus,
Communem tamen eſſe dolet: nec rurſus aperto
Volt hoſtis errare freto, ſed molibus undas
Obſtruit, et latum dejectis rupibus aequor.
Cedit in inmenſum caſſus labor: omnia pontus
Haurit ſaxa vorax, monteſque inmiſcet arenis.
Ut maris Aegaei medias ſi celſus in undas
Depellatur Eryx, nullae tamen aequore rupes
Emineant, vel convolſo ſi vertice Gaurus
Decidat in fundum penitus ſtagnantis Averni.
Ergo ubi nulla vado tenuit ſua pondera moles,
Tunc placuit caeſis innectere vincula ſilvis,
Roboraque inmenſis late religare catenis.
Talis fama canit tumidum ſuper aequora Perſen
Conſtruxiſſe vias, multum cum pontibus auſus,
Europamque Aſiae, Seſtonque admovit Abydo,
Inceſſitque fretum rapidi ſuper Helleſponti,
Non Eurum, Zephyrumque timens, cum vela, ratiſque
In medium deferret Athon. ſic ora profundi
Artantur nemorum caſu: tunc aggere multo
Surgit opus, longaeque tremunt ſuper aequore turres.
Pompeius tellure nova compreſſa profundi
Ora videns, curis animum mordacibus angit,
Ut referet pelagus, ſpargatque per aequora bellum.
Saepe Noto plenae, tenſiſque rudentibus actae

Ipſa maris per clauſtra rates faſtigia molis
Diſcuſſere ſalo, ſpatiumque dedere carinis:
Tortaque per tenebras validis balliſta lacertis,
Multifidas jaculata facìs. Ut tempora tandem
Furtivae placuere fugae: ne litora clamor
Nauticus exagitet, neu buccina dividat horas,
Neu tuba praemonitos perducat ad aequora nautas
Praecepit ſociis. jam coeperat ultima virgo
Phoebum laturas ortu praecedere Chelas,
Cum tacitas ſolvere ratîs. non anchora voces
Movit, dum ſpiſſis avellitur uncus arenis:
Dum juga curvantur mali, dumque ardua pinus
Erigitur, pavidi claſſis ſiluere magiſtri:
Strictaque pendentes deducunt carbaſa nautae,
Nec quatiunt validos, ne ſibilet aura, rudentes.
Dux etiam votis hoc te, Fortuna, precatur,
Quam retinere vetas, liceat ſibi perdere ſaltem
Italiam. vix fata ſinunt: nam murmure vaſto
Impulſum roſtris ſonuit mare, fluctuat unda,
Totque carinarum permixtis aequora ſulcis.
Ergo hoſtes portis, quas omnîs ſolverat urbis
Cum fato converſa fides, muriſque recepti,
Praecipiti curſu flexi per cornua portus
Ora petunt, pelaguſque dolent contingere claſſis.
Heu pudor! exigua eſt fugiens victoria Magnus.
Anguſtus puppîs mittebat in aequora limes
Arctior Euboica, qua Chalcida verberat, unda.
Hic haeſere rates geminae, claſſique paratas

Excepere manus: tractoque ad litora bello,
Hic primum rubuit civili sanguine Nereus.
Cetera classis abit summis spoliata carinis:
Ut Pagasaea ratis peteret cum Phasidos undas,
Cyaneas tellus emisit in aequora cautes,
Rapta puppe minor subdacta est montibus Argo,
Vanaque percussit pontum Symplegas inanem,
Et statura redit. jam Phoebum urguere monebat
Non idem Eoi color aetheris, albaque nondum
Lux rubet, et flammas propioribus eripit astris:
Et jam Plias hebet, flexi jam plaustra Bootae
In faciem puri redeunt languentia coeli,
Majoresque latent stellae, calidumque refugit
Lucifer ipse diem. pelagus jam Magne tenebas,
Non ea fata ferens, quae, cum super aequora victor
Praedonem sequerere maris. lassata triumphis
Destituit fortuna tuis. cum conjuge pulsus,
Et natis, totosque trahens in bella penatis,
Vadis adhuc ingens, populis comitantibus, exsul.
Quaeritur indignae sedes longinqua ruinae.
Non, quia te superi patrio privare sepulcro
Maluerint, Phariae busto damnantur arenae:
Parcitur Hesperiae; procul hoc ut in orbe remoto
Abscondat fortuna nefas, Romanaque tellus
Inmaculata sui servetur sanguine Magni.

M. ANNAEI LUCANI

CIVILIS BELLI,

SIVE

PHARSALIAE,

LIBER TERTIUS.

PROPULIT ut classem velis cedentibus Auster,
Incumbens, mediumque rates movere profundum,
Omnis in Ionios spectabat navita fluctus:
Solus ab Hesperia non flexit lumina terra
Magnus, dum patrios portus, dum litora numquam
Ad visus reditura suos, tectumque cacumen
Nubibus, et dubios cernit vanescere montes.
Inde soporifero cesserunt languida somno
Membra ducis: diri cum plena horroris imago
Visa caput moestum per hiantis Julia terras
Tollere, et accenso furialis stare sepulcro.

Sedibus Elyſiis, campoque expulſa piorum
Ad Stygias, inquit, tenebras maneſque nocentis,
Poſt bellum civile trahor. vidi ipſa tenentis
Eumenidas, quaterent veſtris quas lampadas armis.
Praeparat innumeras puppîs Acherontis aduſti
Portitor: in multas laxantur Tartara poenas.
Vix operi junctae dextra properante ſorores
Sufficiunt: laſſant rumpentis ſtamina Parcas.
Conjuge me laetos duxiſti, Magne, triumphos:
Fortuna eſt mutata toris: ſemperque potentis
Detrahere in cladem fato damnata maritos
En! nupſit tepido pellex Cornelia buſto.
Haereat illa tuis per bella, per aequora ſignis,
Dum non ſecuros liceat mihi rumpere ſomnos,
Et nullum veſtro vacuum ſit tempus amori,
Sed teneant Caeſarque dies, et Julia noctes.
Me non Lethaeae, conjux, oblivia ripae
Inmemorem fecere tui, regeſque ſilentum
Permiſere ſequi. veniam, te bella gerente,
In medias acies. numquam tibi, Magne, per umbras
Perque meos manes genero non eſſe licebit.
Abſcidis fruſtra ferro tua pignora. bellum
Te faciet civile meum. Sic fata, refugit
Umbra per amplexus trepidi dilapſa mariti.
Ille, dei quamvis cladem, maneſque minentur,
Major in arma ruit, certa cum mente malorum.
Et, quid, ait, vani terremur imagine viſus?
Aut nihil eſt ſenſus animis a morte relictum,

Aut mors ipſa nihil. Titan jam pronus in undas
Ibat, et igniferi tantum demerſerat orbis,
Quantum deeſſe ſolet lunae ſeu plena futura eſt,
Seu jam plena fuit: tunc obtulit hoſpita tellus
Puppibus acceſſum facilem: legere rudentes,
Et poſito remis petierunt litora malo.
Caeſar, ut emiſſas venti rapuere carinas,
Abſconditque fretum claſsîs, et litore ſolus
Dux ſtetit Heſperio, non illum gloria pulſi
Laetificat Magni: queritur quod tuta per aequor
Terga ferant hoſtes. neque enim jam ſufficit ulla
Praecipiti fortuna viro: nec vincere tanti,
Ut bellum differret, erat. tunc pectore curas
Expulit armorum, pacique intentus agebat,
Quoque modo vanos populi conciret amores,
Gnarus et irarum cauſſas, et ſumma favoris
Annona momenta trahi. namque adſerit urbes
Sola fames, emiturque metus, cum ſegne potentes
Volgus alunt, neſcit plebes jejuna timere.
Curio Sicanias tranſcendere juſſus in urbes,
Qua mare tellurem ſubitis aut obruit undis,
Aut ſcidit, et medias fecit ſibi litora terras.
Vis illic ingens pelagi, ſemperque laborant
Aequora, ne rupti repetant confinia montes:
Bellaque Sardoas etiam ſparguntur in oras.
Utraque frugiferis eſt inſula nobilis arvis,
Nec plus Heſperiam longinquis meſſibus ullae,
Nec Romana magis complerunt horrea terrae:

Ubere

Ubere vix glebae ſuperat, ceſſantibus Auſtris,
Cum medium nubes Borea cogente ſub axem
Effuſis magnum Libye tulit imbribus annum.
Haec ubi ſunt proviſa duci, tunc agmina victor
Non armata trahens, ſed pacis habentia voltum,
Tecta petit patriae. pro, ſi remeaſſet in urbem,
Gallorum tantum populis, Arctoque ſubacta,
Quam ſeriem rerum longa praemittere pompa,
Quas potuit belli facies! ut vincula Rheno,
Oceanoque daret: celſos ut Gallia currus
Nobilis, et flavis ſequeretur mixta Britannis.
Perdidit o qualem vincendo plura triumphum!
Non illum laetis vadentem coetibus urbes,
Sed tacitae videre metu: non conſtitit uſquam
Obvia turba duci. gaudet tamen eſſe timori
Tam magno populis, et non ſe mallet amari.
Jamque et praecipites ſuperaverat Anxuris arces,
Et qua Pomtinas via dividit uda paludes,
Qua ſublime nemus, Scythicae qua regna Dianae;
Quaque iter eſt Latiis ad ſummam faſcibus Albam:
Et celſa de rupe procul jam proſpicit urbem,
Arctoi toto non viſam tempore belli:
Miratuſque ſuae, ſic fatur, moenia Romae:
Tene, deûm ſedes, non ullo Marte coacti
Deſeruere viri! pro qua pugnabitur urbe?
Di! melius, quod non Latias Eous in oras
Nunc furor incubuit, nec juncto Sarmata velox
Pannonio, Daciſque Getes admixtus: habenti

Tam pavidum tibi Roma ducem Fortuna pepercit,
Quod bellum civile fuit. Sic fatur, et urbem
Adtonitam terrore ſubit. namque ignibus atris
Creditur, ut captae, rapturus moenia Romae,
Sparſuruſque deos. fuit haec menſura timoris:
Velle putant, quodcumque poteſt. non omina feſta,
Non fictas laeto voces ſimulare tumultu:
Vix odiſſe vacat. Phoebea palatia complet
Turba Patrum, nullo cogendi jure ſenatus,
E latebris educta ſuis: non conſule ſacrae
Fulſerunt ſedes: non proxima lege poteſtas
Praetor adeſt: vacuaeque loco ceſſere curules.
Omnia Caeſar erat. privatae curia vocis
Teſtis adeſt. ſedere Patres cenſere parati,
Si regnum, ſi templa ſibi, jugulumque ſenatus,
Exſiliumque petat. melius, quod plura jubere
Erubuit, quam Roma pati. tamen exit in iram,
Viribus an poſſint obſiſtere jura, per unum
Libertas experta virum. pugnaxque Metellus
Ut videt ingenti Saturnia templa revelli
Mole, rapit greſſus, et Caeſaris agmina rumpens,
Ante fores nondum reſeratae conſtitit aedis.
(Uſque adeo ferrum ſolus, mortemque timere
Auri neſcit amor. pereunt diſcrimine nullo
Amiſſae leges: et pars viliſſima rerum
Certamen moviſtis opes) prohibenſque rapina
Victorem, clara teſtatur voce Tribunus:
Non niſi per noſtrum vobis percuſſa patebunt

Templa latus, nullaſque feres niſi ſanguine ſacro
Sparſas, raptor, opes. certe violata poteſtas
Invenit iſta deos: Craſſumque in bella ſecutae
Laeva tribunitiae voverunt proelia dirae.
Detege jam ferrum. neque enim tibi turba verenda eſt
Spectatrix ſcelerum: deſerta ſtamus in urbe.
Non feret e noſtro ſceleratus praemia miles:
Sunt quos proſternas populi, quae moenia dones.
Pacis ad exhauſtae ſpolium non cogit egeſtas:
Bellum Caeſar habes. His magnam victor in iram
Vocibus accenſus: Vanam ſpem mortis honeſtae
Concipis: haud, inquit, jugulo ſe polluet iſto
Noſtra, Metelle, manus. dignum te Caeſaris ira
Nullus honos faciet. te vindice tuta relicta eſt
Libertas? non uſque adeo permiſcuit imis
Longus ſumma dies, ut non, ſi voce Metelli
Servantur leges, malint a Caeſare tolli.
Dixerat: et nondum foribus cedente tribuno
Acrior ira ſubit: ſaevos circumſpicit enſes,
Oblitus ſimulare togam. tum Cotta Metellum
Compulit audaci nimium deſiſtere coepto.
Libertas, inquit, populi, quem regna coercent,
Libertate perit; cujus ſervaveris umbram,
Si, quidquid jubeare, velis. tot rebus iniquis
Paruimus victi: venia eſt haec ſola pudoris,
Degeneriſque metus, nil jam potuiſſe negari.
Ocius avertat diri mala ſemina belli.
Damna movent populos, ſi quos ſua jura tuentur,

Non ſibi, ſed domino gravis eſt, quae ſervit, egeſtas.
Protinus abducto patuerunt templa Metello.
Tunc rupes Tarpeia ſonat, magnoque revolſas
Teſtatur ſtridore fores: tunc conditus imo
Eruitur templo multis non tactas ab annis
Romani cenſus populi, quem Punica bella,
Quem dederat Perſes, victi quem praeda Philippi:
Quod tibi, Roma, fuga Pyrrhus trepidante reliquit,
Quo te Fabricius regi non vendidit auro,
Quidquid parcorum mores ſervaſtis avorum,
Quod dites Aſiae populi miſere tributum,
Victoriqne dedit Minoia Creta Metello,
Quod Cato longinqua vexit ſuper aequora Cypro.
Tunc Orientis opes, captorumque ultima regum
Quae Pompeianis praelata eſt gaza triumphis
Egeritur: triſti ſpoliantur templa rapina;
Pauperiorque fuit tunc primum Caeſare Roma.
Interea totum Magni fortuna per orbem
Secum caſuras in proelia moverat urbes.
Proxima vicino vires dat Graecia bello.
Phocaicas Amphiſa manus ſcopuloſaque Cyrrha,
Parnaſoſque jugo miſit deſertus utroque.
Boeoti coiere duces, quos impiger ambit
Fatidica Cephiſos aqua, Cadmeaque Dirce,
Piſaeaeque manus, populiſque per aequora mittens
Sicaniis Alpheos aquas. Tunc Maenala liquit
Arcas, et Herculeam miles Trachinius Oeten.
Theſproti, Dryopeſque ruunt, quercuſque ſilentis

Chaonio veteres liquerunt vertice Selloe.
Exhauſit totas, quamvis dilectus, Athenas,
Exiguae Phoebea tenent navalia puppes,
Treſque petunt veram credi Salamina carinae.
Jam dilecta Jovi centenis venit in arma
Creta vetus populis, Cnoſoſque agitare pharetras
Docta, nec Eois pejor Gortyna ſagittis.
Tunc qui Dardaniam tenet Oricon, et vagus altis
Diſperſus ſilvis Athamas, et nomine priſco
Encheliae verſi teſtantes funera Cadmi,
Colchis et Adriacas ſpumans Apſyrtis in undas.
Penei qui rura colunt, quorumque labore
Theſſalus Aeſoniam vomer proſcindit Iolcon.
Inde laceſſitum primo mare, cum rudis Argo
Miſcuit ignotas temerato litore gentes,
Primaque cum ventis, pelagique furentibus undis
Compoſuit mortale genus, fatisque per illam
Acceſſit mors una ratem. tum linquitur Aemus
Thracius, et populum Pholoe mentita biformem.
Deſeritur Strymon tepido committere Nilo
Biſtonias conſuetus aves, et barbara Cone
Sarmaticas ubi perdit aquas, ſparſamque profundo
Multifidi Peucen unum caput adluit Iſtri:
Myſiaque, et gelido tellus perfuſa Caico
Idalis, et nimium glebis exilis Ariſbe.
Quique colunt Pitanen, et quae tua munera Pallas
Lugent damnatae Phoebo victore Celenae:
Qua celer et rectis deſcendens Marſya ripis

Errantem Maeandron adit, mixtuſque refertur:
Paſſaque ab auriferis tellus exire metallis
Pactolon: qua culta ſecat non vilior Hermus.
Iliacae quoque ſigna manus, perituraque caſtra
Ominibus petiere ſuis: nec fabula Trojae
Continuit, Phrygiique ferens ſe Caeſar Iuli.
Accedunt Syriae populi, deſertus Orontes,
Et felix, ſcit fama, Ninos: ventoſa Damaſcos,
Gazaque, et arbuſto palmarum dives Idume.
Et Tyros inſtabilis, pretioſaque murice Sidon.
Has ad bella rates non flexo limite ponti,
Certior haud ullis duxit Cynoſura carinis.
Phoenices primi, famae ſi creditur, auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.
Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Noverat: et ſaxis tantum, volucreſque feraeque,
Sculptaque ſervabant magicas animalia linguas.
Deſeritur Taurique nemus, Perſeaque Tarſos,
Coryciumque patens exeſis rupibus antrum,
Mallos, et extremae reſonant navalibus Aegae.
Idque Cilix juſta jam non pirata carina.
Movit et Eoos bellorum fama receſſus,
Qua colitur Ganges, toto qui ſolus in orbe
Oſtia naſcenti contraria ſolvere Phoebo
Audet, et adverſum fluctus adtollit in Eurum:
Hìc ubi Pellaeus, poſt Tethyos aequora, ductor
Conſtitit, et magno vinci ſe faſſus ab orbe eſt.
Qua feriens rabidum diviſo gurgite pontum

Vaſtis Indus aquis mixtum non ſentit Hydaſpen.
Quique bibunt tenera dulcis ab arundine ſuccos,
Et qui tinguentis croceo medicamine crinem
Fluxa coloratis adſtringunt carbaſa gemmis.
Quique ſuas ſtruxere pyras, vivique calentis
Conſcendere rogos. pro, quanta eſt gloria genti,
Injeciſſe manum fatis, vitaque repletos,
Quod ſupereſt, donaſſe deis! Venere feroces
Cappadoces, duri populus non cultor Amani,
Armeniuſque tenens volventem ſaxa Niphaten:
Aethera tangentis ſilvas liquere Coatrae.
Ignotum vobis Arabes veniſtis in orbem,
Umbras mirati nemorum non ire ſiniſtras,
Tunc furor extremos movit Romanus Oretas,
Carmanoſque duces, quorum jam flexus in Auſtrum
Aether, non totam mergi tamen adſpicit Arcton,
Lucet et exigua velox ibi nocte Bootes.
Aethiopumque ſolum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, niſi, poplite lapſo,
Ultima curvati procederet ungula Tauri.
Quaque caput rapido tollit cum Tigride magnus
Euphrates, quos non diverſis fontibus edit
Perſis, et incertum, tellus ſi miſceat amnes,
Quod potius ſit nomen aquis. ſed ſparſus in agros
Fertilis Euphrates Phariae vice fungitur undae:
At Trigin ſubito tellus abſorbet hiatu,
Occultoſque tegit curſus, rurſumque renatum
Fonte novo flumen pelagi non abnegat undis.

Inter Caeſareas acies, diverſaque ſigna
Pugnaces dubium Parthi tenuere favorem,
Contenti feciſſe duos. unxere ſagittas
Errantes Scythiae populi, quos gurgite Bactros
Includit gelido, vaſtiſque Hyrcania ſilvis.
Hinc Lacedaemonii, moto gens aſpera fraeno,
Heniochi, ſaeviſque affinis Sarmata Moſchis.
Colchorum qua rura ſecat ditiſſima Phaſis:
Qua Croeſo fatalis Halys, qua vertice lapſus
Riphaeo Tanais diviſi nomina mundi
Impoſuit ripis, Aſiaeque, et terminus idem
Europae, mediae dirimens confinia terrae,
Nunc hunc, nunc illum, qua flectitur, ampliat orbem.
Quaque fretu torrens Maeotidas egerit undas
Pontus, et Herculeis aufertur gloria metis,
Oceanumque negat ſolus admittere Gades.
Hinc Eſſedoniae gentes, auroque ligatas
Subſtringens, Arimaſpe, comas: hinc fortis Arius,
Longaque Sarmatici ſolvens jejunia belli
Maſſagetes quo fugit equo; volucreſque Geloni.
Non, cum Memnoniis deducens agmina regnis
Cyrus, et effuſis numerato milite telis
Deſcendit Perſes, fraternique ultor amoris
Aequora cum tantis percuſſit claſſibus, unum
Tot reges habuere ducem. coiere nec umquam
Tam variae cultu gentes, tam diſſona volgi
Ora. tot inmenſae comites miſſura ruinae
Excivit populos, ac dignas funere Magni
Exſequias

Exſequias Fortuna dedit. non corniger Hammon
Mittere Marmaricas ceſſavit in arma catervas:
Quidquid ab occiduis Libye patet arida Mauris,
Uſque Paraetonias Eoa ad litora Syrtis.
Acciperet felix ne non ſemel omnia Caeſar,
Vincendum pariter Pharſalia praeſtitit orbem.
Ille ubi deſeruit trepidantis moenia Romae,
Agmine nubiferam rapto ſuperevolat Alpen:
Cumque alii famae populi terrore paverent,
Phocais in dubiis auſa eſt ſervare juventus
Non Graia levitate fidem, ſignataque jura,
Et cauſſas, non fata, ſequi. tamen ante furorem
Indomitum duramque viri deflectere mentem
Pacifero ſermone parant, hoſtemque propinquum
Orant Cecropiae praelata fronde Minervae.
Semper in externis populo communia veſtro
Maſſiliam bellis teſtatur fata tuliſſe.
Comprenſa eſt Latiis quaecumque annalibus aetas.
Et nunc, ignoto ſi quos petis orbe triumphos,
Accipe devotas externa in praelia dextras.
At ſi funeſtas acies, ſi dira paratis
Proelia diſcordes, lacrymas civilibus armis
Secretumque damus. tractentur volnera nulla
Sacra manu. ſi coelicolis furor arma dediſſet,
Aut ſi terrigenae tentarent aſtra gigantes,
Non tamen auderet pietas humana vel armis,
Vel votis prodeſſe Jovi; ſortiſque deorum
Ignarum mortale genus, per fulmina tantum

Sciret adhuc ſolum coelo regnare Tonantem.
Adde quod innumerae concurrunt undique gentes,
Nec ſic horret iners ſcelerum contagia mundus,
Ut gladiis egeant civilia bella coactis.
Sit mens iſta quidem cunctis, ut veſtra recuſent
Fata, nec haec alius comitetur proelia miles.
Cui non conſpecto languebit dextra parente?
Telaque diverſi prohibebunt ſpargere fratres.
Finis adeſt rerum, ſi non committitis illis
Arma, quibus fas eſt. nobis haec ſumma precandi,
Terribilis aquilas, infeſtaque ſigna relinquas
Urbe procul, noſtriſque velis te credere muris,
Excludique ſinas, admiſſo Caeſare, bellum.
Sit locus exceptus ſceleri, Magnoque, tibique
Tutus, ut invictae fatum ſi conſulat urbi,
Foedera ſi placeant, ſit, quo veniatis inermes.
Vel, cum tanta vocent diſcrimina Martis Iberi,
Quid rapidum deflectis iter? non pondera rerum,
Non momenta ſumus: numquam felicibus armis
Uſa manus, patriae primis ab ſedibus exſul,
Et poſt tranſlatas exuſtae Phocidos arcis,
Moenibus exiguis alieno in litore tuti,
Illuſtrat quos ſola fides. ſi claudere muros
Obſidione paras, et vi perfringere portas,
Excepiſſe faces tectis, ac tela parati,
Undarum raptos averſis fontibus hauſtus
Quaerere, et effoſſam ſitientes lambere terram:
Et deſit ſi larga Ceres, tunc horrida cerni,

Foedaque contingi maculato carpere morſu.
Nec pavet hic populus pro libertate ſubire,
Obſeſſum Poeno geſſit quae Marte Saguntum.
Pectoribus rapti matrum, fruſtraque trahentes
Ubera ſicca fame medios mittentur in ignis;
Uxor et a caro poſcet ſibi fata marito.
Volnera miſcebunt fratres, bellumque coacti
Hoc potius civile gerent. Sic Graja juventus
Finierant: cum turbato jam prodita voltu
Ira ducis, tandem teſtata eſt voce dolorem.
Vana movet Grajos noſtri fiducia curſus.
Quamvis Heſperium mundi properemus ad axem,
Maſſiliam delere vacat. gaudete cohortes:
Obvia praebentur fatorum munere bella.
Ventus ut amittit vires, niſi robore denſo
Occurrunt ſilvae, ſpatio diffuſus inani:
Utque perit magnus nullis obſtantibus ignis,
Sic hoſtis mihi deeſſe nocet: damnumque putamus
Armorum, niſi, qui vinci potuere, rebellant.
Sed ſi ſolus eam dimiſſis degener armis,
Tunc mihi tecta patent. jam non excludere tantum,
Incluſiſſe volunt. at enim contagia belli
Dira fugant. poenas dabitis pro pace petita:
Et nihil eſſe meo diſcetis tutius aevo,
Quam duce me bellum. Sic poſtquam fatus, ad urbem
Haud trepidam convertit iter: tum moenia clauſa
Conſpicit; et denſa juvenum vallata corona.
Haud procul a muris tumulus ſurgentis in altum

Telluris parvum diffuso vertice campum
Explicat: haec patiens longo munimine cingi
Visa duci rupes, tutisque aptissima castris.
Proxima pars urbis celsam consurgit in arcem
Par tumulo, mediisque sedent convallibus arva.
Tunc res inmenso placuit statura labore,
Aggere diversos vasto committere colles.
Sed prius ut totam, qua terra cingitur, urbem
Clauderet, a summis perduxit ad aequora castris
Longum Caesar opus, fontesque et pabula campi
Amplexus fossa, densas tollentia pinnas
Cespitibus, crudaque extruxit brachia terra.

Jam satis hoc Grajae memorandum contigit urbi,
Aeternumque decus, quod non impulsa, neque ipso
Strata metu, tenuit flagrantis in omnia belli
Praecipitem cursum: raptisque a Caesare cunctis,
Vincitur una mora. quantum est, quod fata tenentur!
Quodque virum toti properans imponere mundo
Perdidit hos Fortuna dies! tunc omnia late
Procumbunt nemora, et spoliantur robore silvae:
Ut, cum terra levis mediam virgultaque molem
Suspendant, structa laterum compage ligatam
Artet humum, pressus ne cedat turribus agger.
Lucus erat longo numquam violatus ab aevo,
Obscurum cingens connexis aera ramis,
Et gelidas alte submotis solibus umbras.
Hunc non ruricolae Panes, nemorumque potentes
Silvani Nymphaeque tenent, sed barbara ritu

Sacra deûm, ſtructae diris altaribus arae;
Omnis et humanis luſtrata cruoribus arbos.
Si qua fidem meruit ſuperos mirata vetuſtas,
Illis et volucres metuunt inſiſtere ramis,
Et luſtris recubare ferae: nec ventus in illas
Incubuit ſilvas, excuſſaque nubibus atris,
Fulmina: non ullis fronde praebentibus auris,
Arboribus ſuus horror ineſt. tum plurima nigris
Fontibus unda cadit, ſimulacraque moeſta deorum
Arte carent, caeſiſque extant informia truncis.
Ipſe ſitus, putrique facit jam robore ſqualor
Adtonitos: non vulgatis ſacrata figuris
Numina ſic metuunt: tantum terroribus addit,
Quos timeant non noſſe deos. jam fama ferebat
Saepe cavas motu terrae mugire cavernas,
Et procumbentes iterum conſurgere taxos,
Et non ardentis fulgere incendia ſilvae.
Roboraque amplexos circumfluxiſſe dracones.
Non illum cultu populi propiore frequentant,
Sed ceſſere deis. medio cum Phoebus in axe eſt,
Aut coelum nox atra tenet, pavet ipſe ſacerdos
Acceſſus, dominumque timet deprendere luci.
Hanc jubet inmiſſo ſilvam procumbere ferro:
Nam vicina operi, belloque intacta priore
Inter nudatos ſtabat denſiſſima montes.
Sed fortes tremuere manus, motique verenda
Majeſtate loci, ſi robora ſacra ferirent,
In ſua credebant redituras membra ſecures.

Implicitas magno Caeſar torpore cohortes
Ut vidit primus raptam librare bipennem
Auſus, et aeriam ferro proſcindere quercum,
Effatur merſo violata in robora ferro:
Jam ne quis veſtrûm dubitet ſubvertere ſilvam,
Credite me feciſſe nefas. Tunc paruit omnis
Imperiis non ſublato ſecura pavore
Turba, ſed expenſa ſuperûmque et Caeſaris ira.
Procumbunt orni, nodoſa impellitur ilex,
Silvaque Dodonis, et fluctibus aptior alnus,
Et non plebeios luctus teſtata cupreſſus,
Tum primum poſuere comas, et fronde carentes
Admiſere diem: propulſaque robore denſo
Suſtinuit ſe ſilva cadens. gemuere videntes
Gallorum populi: muris ſed clauſa juventus
Exſultant. quis enim laeſos impune putaret
Eſſe deos? ſervat multos fortuna nocentis:
Et tantum miſeris iraſci numina poſſunt.
Utque ſatis caeſi nemoris, quaeſita per agros
Plauſtra ferunt: curvoque ſoli ceſſantis aratro
Agricolae raptis annum flevere juvencis.
Dux tamen impatiens haeſuri ad moenia Martis
Verſus ad Hiſpanas acies, extremaque mundi,
Juſſit bella geri. ſtellatis axibus agger
Erigitur, geminaſque aequantis moenia turres
Accipit: hae nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum cauſſa repſere latenti.
Cum tantum nutaret onus, telluris inanes

Concuſſiſſe ſinus quaerentem erumpere ventum
Credidit, ac muros mirata eſt ſtare juventus.
Illinc tela cadunt excelſas urbis in arces.
Sed major Grajo Romana in corpora ferro
Vis inerat. neque enim ſolis excuſſa lacertis
Lancea, ſed tenſo balliſtae turbine rapta,
Haud unum contenta latus tranſire, quieſcit:
Sed pandens perque arma viam, perque oſſa, relicta
Morte, fugit: ſupereſt telo poſt volnera curſus.
At ſaxum quoties ingenti verberis actu
Excutitur, qualis rupes, quam vertice montis
Abſcidit impulſu ventorum adjuta vetuſtas,
Frangit cuncta ruens: nec tantum corpora preſſa
Exanimat: totos cum ſanguine diſſipat artus.
Ut tamen hoſtiles denſa teſtudine muros
Tecta ſubit virtus, armiſque innexa prioris
Arma ferunt, galeamque extentus protegit umbo,
Quae prius ex longo nocuerunt miſſa receſſu,
Jam poſt terga cadunt: nec Grajis flectere jactum,
Aut facilis labor eſt longinqua ad tela parati
Tormenti mutare modum: ſed pondere ſolo
Contenti, nudis evolvunt ſaxa lacertis.
Dum fuit armorum ſeries, ut grandine tecta
Innocua percuſſa ſonant, ſic omnia tela
Reſpuit: at poſtquam virtus incenſa virorum
Perpetuam rupit defeſſo milite cratem,
Singula continuis ceſſerunt ictibus arma.
Tunc adoperta levi procedit vinea terra,

Sub cujus pluteis, et tecta fronte latentes
Moliri nunc ima parant, et vertere ferro
Moenia: nunc aries ſuſpenſo fortior ictu
Incuſſus denſi compagem ſolvere muri
Tentat, et impoſitis unum ſubducere ſaxis.
Sed ſuper et flammis, et magnae fragmine molis,
Et ſudibus crebris, et aduſti roboris ictu
Percuſſae cedunt crates, fruſtraque labore
Exhauſto feſſus repetit tentoria miles.
Summa fuit Grajis ſtarent ut moenia voti.
Ultro acies inferre parant: armiſque coruſcas
Nocturnis texere faces: audaxque juventus
Erupit: non haſta viris, non letifer arcus,
Telum flamma fuit, rapienſque incendia ventus
Per Romana tulit celeri munimina curſu.
Nec, quamvis viridi luctetur robore, lentas
Ignis agit vires: teda ſed raptus ab omni
Conſequitur nigri ſpatioſa volumina fumi:
Nec ſolum ſilvas: ſed ſaxa ingentia ſolvit,
Et crudae putri fluxerunt pulvere cautes.
Procubuit, majorque jacens adparuit agger.
Spes victis telluris abit, placuitque profundo
Fortunam tentare mari. non robore picto
Ornatas decuit fulgens tutela carinas,
Sed rudis, et qualis procumbit montibus arbos,
Conſeritur ſtabilis navalibus area bellis.
Et jam turrigeram Bruti comitata carinam
Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite claſſis,

Stoe-

Stoechados arva tenens. nec non et Graja juventus,
Omne ſuum fatis voluit committere robur:
Grandaevoſque ſenes mixtis armavit ephebis.
Accepit non ſola viros, quae ſtabat in undis
Claſſis; et emeritas repetunt navalibus alnos.
Ut matutinos ſpargens ſuper aequora Phoebus
Fregit aquis radios, et liber nubibus aether,
Et poſito Borea, pacemque tenentibus Auſtris,
Servatum bello jacuit mare, movit ab omni
Quiſque ſuam ſtatione ratem, paribuſque lacertis
Caeſaris hinc puppes, hinc Grajo remige claſſis
Tollitur: impulſae tonſis tremuere carinae,
Crebraque ſublimis convellunt verbera puppes.
Cornua Romanae claſſis, validaeque triremes,
Quaſque quater ſurgens exſtructi remigis ordo
Commovet, et plures quae mergunt aequore pinus,
Multiplices cinxere rates. hoc robur aperto
Oppoſitum pelago. lunata fronte recedunt,
Ordine contentae gemino creviſſe liburnae.
Celſior at cunctis Bruti praetoria puppis
Verberibus ſenis agitur molemque profundo
Invehit, et ſummis longe petit aequora remis.
Ut tantum medii fuerat maris, utraque claſſis
Quod ſemel excuſſis poſſet tranſcurrere tonſis,
Innumerae vaſto miſcentur in aethere voces:
Remorumque ſonus premitur clamore: nec ullae
Audiri potuere tubae. tunc caerula verrunt,
Atque in tranſtra cadunt, et remis pectora pulſant.

Ut primum roſtris crepuerunt obvia roſtra:
In puppim rediere rates, emiſſaque tela
Aera texerunt, vacuumque cadentia pontum.
Et jam diductis extendunt cornua proris,
Diverſaeque rates laxata claſſe receptae.
Ut, quoties aeſtu Zephyris, Euriſve repugnat,
Huc abeunt fluctus, illuc mare: ſic ubi puppes
Sulcato varios duxerunt gurgite tractus,
Quod tulit illa ratis remis, haec retulit aequor.
Sed Grajis habiles, pugnamque laceſſere pinus
Et tentare fugam, nec longo frangere gyro
Curſum, nec tarde flectenti cedere clavo.
At Romana ratis ſtabilem praebere carinam
Certior, et terrae ſimilem bellantibus uſum.
Tunc in ſignifera reſidenti puppe magiſtro
Brutus ait, pateriſne acies errare profundo,
Artibus et certas pelagi? jam conſere bellum:
Phocaicis medias roſtris adpone carinas.
Paruit, obliquas et praebuit hoſtibus alnos.
Tunc quaecumque ratis tentavit robora Bruti,
Ictu victa ſuo, percuſſae et capta cohaeſit.
Aſt alias manicaeque ligant, tereteſque catenae,
Seque tenent remis: tecto ſtetit aequore bellum.
Jam non excuſſis torquentur tela lacertis,
Non longinqua cadunt jaculato volnera ferro:
Miſcenturque manus. navali plurima bello
Enſis agit. ſtat quiſque ſuae de robore puppis
Pronus in adverſos ictus: nullique perempti

In ratibus cecidere ſuis. cruor altus in undas
Spumat, et obducti concreto ſanguine fluctus.
Et quas inmiſſi traxerunt vincula ferri,
Has prohibent jungi conferta cadavera puppîs.
Semianimes alii vaſtum ſubiere profundum,
Hauſeruntque ſuo permixtum ſanguine pontum.
Hi luctantem animam lenta cum morte trahentes,
Fractarum ſubita ratium periere ruina.
Irrita tela ſuas peragunt in gurgite caedes :
Et quodcumque cadit fruſtrato pondere ferrum,
Exceptum mediis invenit volnus in undis.
Phocaicis Romana ratis vallata carinis,
Robore diducto laevum dextrumque tuetur
Aequo Marte latus : cujus dum pugnat ab alta
Puppe Tagus, Grajumque audax apluſtre retentat,
Terga ſimul pariter miſſis et pectora telis
Tranſigitur : medio concurrit pectore ferrum,
Et ſtetit incertus flueret quo volnere ſanguis,
Donec utraſque ſimul largus cruor expulit haſtas,
Diviſitque animam, ſparſitque in volnera letum.
Dirigit huc puppim miſeri quoque dextra Telonis,
Qua nullam melius, pelago turbante, carinae
Audivere manum : nec lux eſt notior ulli
Craſtina, ſeu Phoebum videat, ſeu cornua lunae,
Semper venturis componere carbaſa ventis.
Hic Latiae roſtro compagem ruperat alni :
Pila ſed in medium venere trementia pectus,
Avertitque ratem morientis dextra magiſtri.

Dum cupit in ſociam Gyareos erepere puppim,
Excipit inmiſſum ſuſpenſa per ilia ferrum,
Adfixuſque rati, telo retinente, pependit.
Stant gemini fratres, fecundae gloria matris,
Quos eadem variis genuerunt viſcera fatis.
Diſcrevit mors ſaeva viros: unumque relictum
Agnorunt miſeri, ſublato errore, parentes,
Aeternis cauſſam lacrymis: tenet ille dolorem
Semper, et amiſſum fratrem lugentibus obfert.
Quorum alter, mixtis obliquo pectine remis
Auſus Romanae Graja de puppe carinae
Injectare manum: ſed eam gravis inſuper ictus
Amputat: illa tamen niſu quo prenderat, haeſit,
Deriguitque tenens ſtrictis inmortua nervis.
Crevit in adverſis virtus: plus nobilis irae
Truncus habet: fortique inſtaurat proelia laeva,
Rapturuſque ſuam procumbit in aequora dextram.
Haec quoque cum toto manus eſt abſciſa lacerto.
Jam clypeo, teliſque carens, non conditur ima
Puppe: ſed expoſitus, fraternaque pectore nudo
Arma tegens, crebra confixus cuſpide perſtat:
Telaque multorum leto caſura ſuorum
Emerita jam morte tenet. tum volnere multo
Effugientem animam laſſos collegit in artus:
Membraque contendit toto, quicumque manebat,
Sanguine, et hoſtilem, defectis robore nervis,
Inſiluit, ſolo nociturus pondere, puppim.
Strage virum cumulata ratis, multoque cruore

Plena, per obliquum crebros latus accipit ictus.
At poſtquam ruptis pelagus compagibus hauſit,
Ad ſummos repleta foros, deſedit in undas,
Vicinum involvens contorto vertice pontum.
Aequora diſcedunt merſa diducta carina,
Inque locum puppis cecidit mare. multaque ponto
Praebuit ille dies varii miracula fati.
Ferrea dum puppi rapidos manus inſerit uncos,
Adfixit Lycidan. merſus foret ille profundo,
Sed prohibent ſocii, ſuſpenſaque crura retentant.
Scinditur avolſus: nec, ſicut volnere, ſanguis
Emicuit lentus: ruptis cadit undique venis:
Diſcurſuſque animae diverſa in membra meantis
Interceptus aquis. nullius vita perempti
Eſt tanta dimiſſa via: pars ultima trunci
Tradidit in letum vacuos vitalibus artus,
At tumidus qua pulmo jacet, qua viſcera fervent,
Haeſerunt ibi fata diu: luctataque multum
Hac cum parte viri vix omnia membra tulerunt.
Dum nimium pugnax unius turba carinae
Incumbit prono lateri, vacuamque relinquit,
Qua caret hoſte, ratem: congeſto pondere puppis
Verſa, cava texit pelagus, nautaſque carina:
Brachia nec licuit vaſto jactare profundo,
Sed clauſo periere mari. Tunc unica diri
Conſpecta eſt leti facies, cum forte natantem
Diverſae roſtris juvenem fixere carinae.
Diſceſſit medium tam vaſtos pectus ad ictus:

Nec prohibere valent obtritis ossibus artus,
Quo minus aera sonent, elisso ventre, per ora
Ejactat saniem permixtus viscera sanguis.
Postquam inhibent remis puppes, ac rostra recedunt,
Dejectum in pelagus perfosso pectore corpus
Volneribus transmisit aquas. pars maxima turbae
Naufraga, jactatis morti obluctata lacertis,
Puppis ad auxilium sociae concurrit: at illis,
Robora cum vetitis prensarent altius ulnis,
Nutaretque ratis populo peritura recepto,
Impia turba super medios ferit ense lacertos:
Brachia linquentes Graja pendentia puppi,
A manibus cecidere suis: non amplius undae
Sustinuere gravis in summo gurgite truncos.
Jamque omni fusis nudato milite telis,
Invenit arma furor: remum contorsit in hostem
Alter: at hi tortum validis aplustre lacertis,
Avolsasque rotant, excusso remige, sedes.
In pugnam fregere rates. sidentia pessum
Corpora caesa tenent, spoliantque cadavera ferro.
Multi inopes teli, jaculum letale revolsum
Volneribus traxere suis, et viscera laeva
Oppressere manu, validos dum praebeat ictus
Sanguis et hostilem cum torserit exeat hastam.
Nulla tamen plures hoc edidit aequore clades,
Quam pelago diversa lues. nam pinguibus ignis
Adfixus tedis, et tecto sulfure vivax
Spargitur: at faciles praebere alimenta carinae

Nunc pice, nunc liquida rapuere incendia cera.
Nec flammam ſuperant undae: ſparſiſque per aequor
Jam ratibus fragmenta ferus ſibi vindicat ignis.
Hic recipit fluctus, extinguat ut aequore flammas:
Hi, ne mergantur, tabulis ardentibus haerent.
Mille modos inter leti, mors una timori eſt,
Qua coepere mori. Nec ceſſat naufraga virtus.
Tela legunt dejecta mari, ratibuſque miniſtrant:
Incertaſque manus ictu languente per undas
Exercent. nunc, rara datur ſi copia ferri,
Utuntur pelago. ſaevus complectitur hoſtem
Hoſtis, et implicitis gaudent ſubſidere membris,
Mergentîſque mori. Pugna fuit unus in illa
Eximius Phoceus animam ſervare ſub undis,
Scrutarique fretum ſi quid merſiſſet arenis,
Et nimis adfixos unci convellere morſus,
Adductum quoties non ſenſerat ancora funem.
Hic ubi compreſſum penitus deduxerat hoſtem,
Victor et incolumis ſummas remeabat in undas,
Sed ſe per vacuos credit dum ſurgere fluctus,
Puppibus occurrit, tandemque ſub aequore manſit.
Hi ſuper hoſtiles jecerunt brachia remos,
Et ratium tenuere fugam. Non perdere letum
Maxima cura fuit, multus ſua volnera puppi
Adfixit moriens, et roſtris abſtulit ictus.

Stantem ſublimi Tyrrhenum culmine prorae
Lygdamos excuſſa Balearis tortor habenae
Glande petens calido fregit cava tempora plumbo.

Sedibus expulſi, poſtquam cruor omnia rupit
Vincula, procurrunt oculi: ſtat lumine rapto
Adtonitus, mortiſque illas putat eſſe tenebras.
At poſtquam membris ſenſit conſtare vigorem,
Vos, ait, o ſocii, ſicut tormenta ſoletis,
Me quoque mittendis rectum componite telis.
Egere quod ſupereſt animae Tyrrhene per omnis
Bellorum caſus. ingentem militis uſum
Hoc habet ex magna defunctum parte cadaver:
Viventis feriere loco. ſic fatus in hoſtem
Caeca tela manu, ſed non tamen irrita mittit.
Excipit haec juvenis generoſi ſanguinis Argus,
Qua jam non medius deſcendit in ilia venter,
Adjuvitque ſuo procumbens pondere ferrum.
Stabat diverſa victae jam parte carinae
Infelix Argi genitor, (non ille juventae
Tempore Phocaicis ulli ceſſurus in armis:
Victum aevo robur cecidit, feſſuſque ſenecta
Exemplum, non miles erat) qui funere viſo,
Saepe cadens longae ſenior per tranſtra carinae
Pervenit ad puppim ſpirantiſque invenit artus.
Non lacrymae cecidere genis, non pectora tundit,
Diſtentis toto riguit ſed corpore palmis.
Nox ſubit, atque oculos vaſtae obduxere tenebrae.
Et miſerum cernens agnoſcere deſinit Argum.
Ille caput labens, et jam languentia colla
Viſo patre levat: vox faucîs nulla ſolutas
Proſequitur: tacito tantum petit oſcula voltu.

Invi-

Invitatque patris claudenda ad lumina dextram.
Ut torpore ſenex caruit, vireſque cruentus
Coepit habere dolor, Non perdam tempora, dixit,
A ſaevis permiſſa deis, jugulumque ſenilem
Confodiam. veniam miſero concede parenti,
Arge, quod amplexus, extrema quod oſcula fugi.
Nondum deſtituit calidus tua volnera ſanguis,
Semianimuſque jaces, et adhuc potes eſſe ſuperſtes.
Sic fatus, capulum quamvis per viſcera merſi
Polluerat gladii, tamen alta ſub aequora tendit
Praecipiti ſaltu. letum praecedere nati
Feſtinantem animam morti non credidit uni.
Inclinant jam fata ducum: nec jam amplius anceps
Belli caſus erat: Grajae pars maxima claſſis
Mergitur: aſt aliae mutato remige puppes
Victores vexere ſuos: navalia paucae
Praecipiti tenuere fuga. Quis in urbe parentum
Fletus erat! quanti matrum per litora planctus!
Conjux ſaepe ſui, confuſis voltibus unda,
Credidit ora viri, Romanum amplexa cadaver:
Accenſiſque rogis miſeri de corpore trunco
Certavere patres. at Brutus in aequore victor,
Primus Caeſareis pelagi decus addidit armis.

M. ANNAEI LUCANI

CIVILIS BELLI,

SIVE

PHARSALIAE,

LIBER QUARTUS.

AT procul extremis terrarum Caeſar in oris
Martem ſaevus agit non multa caede nocentem,
Maxima ſed fati ducibus momenta daturum.
Jure pari rector caſtris Afranius illis,
Ac Petreius erat: concordia duxit in aequas
Imperium commune vices, tutelaque valli
Pervigil alterno paret cuſtodia ſigno.
His praeter Latias acies erat impiger Aſtur,
Vettoneſque leves, profugique a gente vetuſta
Gallorum Celtae miſcentes nomen Iberis. 10

Colle tumet modico, lenique excrevit in altum
Pingue ſolum tumulo: ſuper hunc fundata vetuſta
Surgit Ilerda manu: placidis praelabitur undis
Heſperios inter Sicoris non ultimus amnîs,
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,
Hybernas paſſurus aquas. at proxima rupes
Signa tenet Magni: nec Caeſar colle minore
Caſtra levat: medius dirimit tentoria gurges.
Explicat hinc tellus campos effuſa patentîs,
Vix oculo prendente modum, campoſque coerces,
Cinga rapax, vetitus fluctus, et litora curſu
Oceani pepuliſſe tuo: nam gurgite mixto,
Qui praeſtat terris, aufert tibi nomen Iberus.
Prima dies belli ceſſavit Marte cruento,
Spectandaſque ducum vires, numeroſaque ſigna
Expoſuit: piguit ſceleris, pudor arma furentum
Continuit, patriaeque, et ruptis legibus unum
Donavere diem. prono tum Caeſar Olympo
In noctem ſubita circumdedit agmina foſſa,
Dum primae praeſtant acies, hoſtemque fefellit,
Et prope conſertis obduxit caſtra maniplis.
Luce nova collem ſubito conſcendere curſu,
Qui medius tutam caſtris dirimebat Ilerdam,
Imperat. huc hoſtem pariter terrorque, pudorque
Impulit: et rapto tumulum prior agmine cepit.
His virtus, ferrumque locum promittit: at illis
Ipſe locus. miles rupes oneratus in altas
Nititur: adverſoque acies in monte ſupina

Haeret, et in tergum caſura, umbone ſequentis
Erigitur. nulli telum vibrare vacabat,
Dum labat, aut fixo firmat veſtigia pilo,
Dum ſcopulos, ſtirpeſque tenent, atque hoſte relicto
Caedunt enſe viam. vidit lapſura ruina
Agmina dux, equitemque jubet ſuccedere bello,
Munitumque latus laevo praeducere gyro.
Sic pedes ex facili nulloque urguente receptus,
Irritus et victor, ſubducto Marte, pependit.
Hactenus armorum diſcrimina. cetera bello
Fata dedit variis incertus motibus aer.
Pigro bruma gelu, ſicciſque Aquilonibus horrens,
Aethere conſtricto pluvias in nube tenebat.
Urebant montana nives, campoſque jacentis
Non duraturae conſpecto ſole pruinae:
Atque omnis propior mergenti ſidera coelo
Aruerat tellus hiberno dura ſereno.
Sed poſtquam calidum vernus Titana recepit
Sidera reſpiciens delapſae portitor Helles,
Atque iterum, aequatis ad juſtae pondera Librae
Temporibus, vicere dies: tunc, ſole relicto,
Cynthia quo primum cornu dubitanda refulſit,
Excluſit Borean, flammaſque accepit in Euro.
Ille ſuo nubes quaſcumque invenit ab axe,
Torſit in occiduum Nabataeis flatibus orbem:
Et quas ſentit Arabs, et quas Gangetica tellus
Exhalat nebulas, quidquid concreſcere primus
Sol patitur, quidquid coeli fuſcator Eoi

Intulerat Corus, quidquid defenderat Indos,
Incendere diem nubes oriente remotae;
Nec medio potuere graves incumbere mundo,
Sed nimbos rapuere fuga. vacat imbribus Arctos,
Et Notus; in ſolam Calpen fluit humidus aer.
Hic ubi jam Zephyri fines. et ſummus Olympi
Cardo tenet Tethyn: vetitae tranſcurrere denſos
Involvere globos, congeſtumque aeris atri
Vix recipit ſpatium, quod ſeparat aethere terras.
Jamque polo preſſae largos denſentur in imbres;
Spiſſataeque ruunt: nec ſervant fulmina curſum,
Quamvis crebra micent: moriuntur fulgura nimbis.
Hinc imperfecto complectitur aera gyro
Arcus, vix ulla variatus luce colorem,
Oceanumque bibit, raptoſque ad nubila fluctus
Pertulit et coelo diffuſum reddidit aequor.
Jamque Pyrenaeae quas numquam ſolvere Titan
Evaluit, fluxere nives, fractoque madeſcunt
Saxa gelu. tunc, quae ſolitis e fontibus exit,
Non habet unda vias: tam largas alveus omnis
A ripis accepit aquas. jam naufraga campo
Caeſaris arma natant, impulſaque gurgite multo
Caſtra labant: alto reſtagnant flumina vallo.
Non pecorum raptus faciles, non pabula merſi
Ulla ferunt ſulci: tectarum errore viarum
Fallitur occultis ſparſus populator in agris.
Jamque comes ſemper magnorum prima malorum
Saeva fames aderat: nulloque obſeſſus ab hoſte

Miles eget, toto cenſu non prodigus emit
Exiguam Cererem. Pro lucri pallida tabes!
Non deeſt prolato jejunus venditor auro.
Jam tumuli colleſque latent: jam flumina cuncta
Condidit una palus, vaſtaque voragine merſit:
Abſorpſit penitus rupes, ac tecta ferarum
Detulit, atque ipſas hauſit: ſubitiſque frementis
Verticibus contorſit aquas, et repulit aeſtus
Fortior Oceani. nec Phoebum ſurgere ſentit
Nox ſubtexta polo; rerum diſcrimina miſcet
Deformis coeli facies, junctaeque tenebrae.
Sic mundi pars ima jacet, qua zona nivalis
Perpetuaeque premunt hiemes, non ſidera coelo
Ulla videt, ſterili non quidquam a frigore gignit,
Sed glacie medios ſignorum temperat ignis.
Sic, o ſumme parens mundi, ſic ſorte ſecunda
Aequorei rector facias Neptune tridentis:
Et tu perpetuis impendas aera nimbis;
Tu remeare vetes quoſcumque inmiſeris aeſtus.
Non habeant amnes declivem ad litora curſum,
Sed pelagi referantur aquis: concuſſaque tellus
Laxet iter fluviis. hos campos Rhenus inundet,
Hos Rhodanus: vaſtos obliquent flumina fontes.
Rhiphaeas huc ſolve nives, huc ſtagna, lacuſque,
Et pigras, ubicumque jacent, effunde paludes:
Et miſeras bellis civilibus eripe terras.
Sed parvo Fortuna viri contenta pavore,
Plena redit ſolitoque magis favere ſecundi,

Et veniam meruere dei. jam rarior aer,
Et par Phoebus aquis, denſas in vellera nubes
Sparſerat, et noctes ventura luce rubebant:
Servatoque loco rerum, diſceſſit ab aſtris
Humor, et ima petit quidquid pendebat aquarum.
Tollere ſilva comas: ſtagnis emergere colles
Incipiunt, viſoque die dureſcere calles.
Utque habuit ripas Sicoris, campoſque reliquit,
Primum cana ſalix madefacto vimine parvam
Texitur in puppim, caeſoque inducta juvenco
Vectoris patiens tumidum ſuperenatat amnem.
Sic Venetus ſtagnante Pado, fuſoque Britannus
Navigat Oceano: ſic cum tenet omnia Nilus,
Conſeritur bibula Memphitis cymba papyro.
His ratibus transjecta manus feſtinat utrinque
Succiſum curvare nemus; fluviique ferocis
Incrementa timens, non primis robora ripis
Impoſuit: medios pontem diſtendit in agros.
Ac ne quid Sicoris repetitis audeat undis,
Spargitur in ſulcos, et ſciſſo gurgite rivus
Dat poenas majoris aquae. Poſtquam omnia fatis
Caeſaris ire videt, celſam Petreius Ilerdam
Deſerit: et noti diffiſus viribus orbis,
Indomitos quaerit populos, et ſemper in arma
Mortis amore feros, et tendit in ultima mundi.
Nudatos Caeſar colles, deſertaque caſtra
Conſpiciens, capere arma jubet: nec quaerere pontem,
Nec vada, ſed duris fluvium ſuperare lacertis.

Paretur : rupitque ruens in praelia miles,
Quod fugiens timuiſſet, iter. mox uda receptis
Membra fovent armis, gelidoſque a gurgite curſu
Reſtituunt artus, donec decreſceret umbra
In medium ſurgente die. jamque agmina ſumma
Carpit eques, dubiique fugae, pugnaeque tenentur.
Adtollunt geminae campo juga ſaxea rupes
Valle cavae media : tellus hinc ardua celſos
Continuat colles : tutae quos inter opaco
Amfractu latuere viae : quibus hoſte potito
Faucibus, emitti terrarum in devia Martem,
Inque feras gentes Caeſar videt, Ite ſine ullo
Ordine, ait, raptumque fuga convertite bellum,
Et faciem pugnae, voltuſque inferte minacis :
Nec liceat pavidis ignava occumbere morte :
Excipiant recto fugientes pectore ferrum.
Dixit : et ad montes tendentem praevenit hoſtem.
Illìc exiguo paullum diſtantia vallo
Caſtra locant. poſtquam ſpatio languentia nullo
Mutua conſpicuos habuerunt lumina voltus,
Ac fratres, natoſque ſuos videre, patreſque ;
Deprenſum eſt civile nefas. tenuere parumper
Ora metu : tantum nutu, motoque ſalutant
Enſe ſuos. mox ut ſtimulis majoribus ardens
Rupit amor leges, audet tranſcurrere vallum
Miles, in amplexus effuſas tendere palmas.
Hoſpitis ille ciet nomen ; vocat ille propinquum :
Admonet hunc ſtudiis conſors puerilibus aetas :

Nec

Nec Romanus erat, qui non agnoverat hoſtem.
Arma rigant lacrymis, ſingultibus oſcula rumpunt:
Et quamvis nullo maculatus ſanguine miles,
Quae potuit feciſſe, timet. Quid pectora pulſas?
Quid veſane gemis? fletus quid fundis inanis,
Nec te ſponte tua ſceleri parere fateris?
Uſque adeone times, quem tu facis ipſe timendum?
Claſſica dent bello: ſaevos tu neglege cantus:
Signa ferant; ceſſa: jam jam civilis Erinnys
Concidet, et Caeſar generum privatus amabit.
Nunc ades, aeterno complectens omnia nexu,
O rerum, mixtique ſalus, Concordia mundi,
Et ſacer orbis amor: magnum nunc ſaecula noſtra
Venturi diſcrimen habent. periere latebrae
Tot ſcelerum: populo venia eſt erepta nocenti:
Agnovere ſuos. prô numine fata ſiniſtro
Exigua requie tantas augentia clades!
Pax erat, et miles caſtris permixtus utriſque
Errabat: duro concordes ceſpite menſas
Inſtituunt, et permixto libamina Baccho
Gramineis fluxere focis: junctoque cubili
Extrahit inſomnîs bellorum fabula noctes:
Quo primum ſteterint campo, qua lancea dextra
Exierit. dum, quae geſſerunt fortia, jactant,
Et dum multa negant, quod ſolum fata petebant,
Eſt miſeris revocata fides, atque omne futurum
Crevit amore nefas. nam poſtquam foedera pacis
Cognita Petreio, ſeque, et ſua tradita venum

Caſtra videt, famulas ſcelerata ad proelia dextras
Excitat, atque hoſtes turba ſtipatus inermis
Praecipitat caſtris, junctoſque amplexibus enſe
Separat, et multo diſturbat ſanguine pacem.
Addidit ira ferox moturas proelia voces:
Inmemor o patriae, ſignorum oblite tuorum,
Non potes hoc cauſſae miles praeſtare ſenatus,
Adſertor, victo redeas ut Caeſare; certe
Ut vincare potes. dum ferrum, incertaque fata,
Quique fluat multo non deerit volnere ſanguis,
Ibitis ad dominum? damnataque ſigna feretis?
Utque habeat famulos nullo diſcrimine Caeſar
Exorandus erit? ducibus quoque vita petenda eſt.
Numquam noſtra ſalus pretium, merceſque nefandae
Proditionis erit: non hoc civilia bella,
Ut vivamus, agunt. trahimur ſub nomine pacis.
Non chalybem gentes penitus fugiente metallo
Eruerent, nulli vallarent oppida muri,
Non ſonipes in bella ferox, non iret in aequor
Turrigeras claſſis pelago ſparſura carinas,
Si bene libertas umquam pro pace daretur.
Hoſtis nempe meos ſceleri jurata nefando
Sacramenta tenent: at vobis vilior hoc eſt
Veſtra fides, quod pro cauſſa pugnantibus aequa
Et veniam ſperare licet. pro dira pudoris
Funera! nunc toto fatorum ignarus in orbe
Magne paras acies, mundique extrema tenentis
Sollicitas reges, forſan cum foedere noſtro

Jam tibi ſit promiſſa ſalus. Sic fatur, et omnis
Concuſſit mentes, ſcelerumque reduxit amorem.
Sic ubi deſuetae ſilvis in carcere cluſo
Manſuevere ferae, et voltus poſuere minacis,
Atque hominem didicere pati: ſi torrida parvus
Venit in ora cruor, redeunt rabieſque furorque,
Admonitaeque tument guſtato ſanguine fauces:
Fervet, et a trepido vix abſtinet ira magiſtro.
Itur in omne nefas: et quae Fortuna, deorum
Invidia, caeca bellorum in nocte tuliſſet,
Fecit monſtra fides: inter menſaſque, toroſque,
Quae modo complexu foverunt pectora, caedunt.
Et quamvis ferrum primo ſtrinxere gementes,
Ut dextrae juſti gladius diſſuaſor adhaeſit,
Dum feriunt, odere ſuos, animoſque labantis
Confirmant ictu, fervent jam caſtra tumultu,
[Et ſcelerum turba: rapiuntur colla parentum.]
Ac velut occultum pereat ſcelus, omnia monſtra
In faciem poſuere ducum: juvat eſſe nocentis.
Tu Caeſar, quamvis ſpoliatus milite multo
Agnoſcis ſuperos: neque enim tibi major in arvis
Emathiis fortuna fuit. nec Phocidos undis
Maſſiliae, Pharioque tantum eſt aequore geſtum.
Hoc ſiquidem ſolo civilis crimine belli
Dux cauſſae melioris eris. polluta nefanda
Agmina caede duces junctis committere caſtris
Non audent, altaeque ad moenia rurſus Ilerdae
Intendere fugam. campos eques obvius omnis

Abſtulit, et ſiccis incluſit collibus hoſtem.
Tunc inopes undae praerupta cingere foſſa
Caeſar avet, nec caſtra pati contingere ripas,
Aut circum largos curvari brachia fontes.
Ut leti videre viam, converſus in iram
Praecipitem timor eſt. miles non utile clauſis
Auxilium mactavit equos: tandemque coactus
Spe poſita damnare fugam, caſurus in hoſtîs
Fertur. Ut effuſo Caeſar decurrere paſſu
Vidit, et ad certam devotos tendere mortem:
Tela tene jam miles, ait, ferrumque ruenti
Subtrahe: non ullo conſtet mihi volnere bellum:
Vincitur haud gratis, jugulo qui provocat hoſtem.
En! ſibi vilis adeſt inviſa luce juventus,
Jam damno peritura meo. non ſentiet ictus,
Incumbet gladiis, gaudebit ſanguine fuſo.
Deſerat hic fervor mentes, cadat impetus amens,
Perdant velle mori. Sic deflagrare minaces
Incaſſum, vetito et paſſus langueſcere bello,
Subſtituit merſo dum nox ſua lumina Phoebo.
Inde ubi nulla data eſt miſcendae copia mortis,
Paullatim fugit ira ferox, menteſque tepeſcunt.
Saucia majores animos ut pectora geſtant
Dum dolor eſt, ictuſque recens, et mobile nervis
Conamen calidus praebet cruor, oſſaque nondum
Adduxere cutem: ſi conſcius enſis adacti
Stat victor, tenuitque manus. tunc frigidus artus
Adligat atque animum ſubducto robore torpor,

Poſtquam ſicca rigens adſtrinxit volnera ſanguis.
Jamque inopes undae, primum tellure refoſſa,
Occultos latices, abſtruſaque flumina quaerunt:
Nec ſolum raſtris, duriſque ligonibus arva,
Sed gladiis fodere ſuis: puteuſque cavati
Montis ad irrigui premitur faſtigia campi.
Non ſe tam penitus, tam longe luce relicta
Merſerit Aſturii ſcrutator pallidus auri.
Non tamen aut tectis ſonuerunt curſibus amnes,
Aut micuere novi, percuſſo pumice, fontes:
Antra nec exiguo ſtillant ſudantia rore,
Aut impulſa levi turbatur glarea vena.
Tunc exhauſta ſuper multo ſudore juventus
Extrahitur, duris ſilicum laſſata medullis.
Quoque minus ſiccos poſſent tolerare vapores,
Quaeſitae feciſtis aquae. nec languida feſſi
Corpora ſuſtentant epulis, menſaſque peroſi
Auxilium fecere famem. ſi mollius arvum
Prodidit humorem, pinguîs manus utraque glebas
Exprimit ora ſuper. nigro ſi turbida limo
Colluvies inmota jacet, cadit omnis in hauſtus
Certatim obſcoenos miles: morienſque recepit,
Quas nollet victurus, aquas: rituque ferarum
Diſtentas ſiccant pecudes, et lacte negato,
Sordidus exhauſto ſorbetur ab ubere ſanguis.
Tunc herbas, frondeſque terunt, et rore madentis
Deſtringunt ramos: et ſi quos palmite crudo,
Arboris aut tenera ſuccos preſſere medulla.

O fortunati fugiens quos barbarus hoſtis
Fontibus inmixto ſtravit per rura veneno.
Hos licet in fluvios ſaniem, tabemque ferarum,
Pallida Dictaeis, Caeſar, naſcentia ſaxis
Infundas aconita palam, Romana juventus
Non decepta bibet. torrentur viſcera flamma,
Oraque ſicca rigent ſquamoſis aſpera linguis.
Jam marcent venae, nulloque humore rigatus
Aeris alternos anguſtat pulmo meatus,
Reciſoque nocent ſuſpiria dura palato.
Pandunt ora tamen, nocturnumque aera captant.
Exſpectant imbres, quorum modo cuncta natabant
Impulſu, et ſiccis voltus in nubibus haerent.
Quoque magis miſeros undae jejunia ſolvant,
Non ſuper arentem Meroen, Cancrique ſub axe,
Qua nudi Garamantes arant, ſedere: ſed inter
Stagnantem Sicorim, et rapidum deprenſus Iberum
Spectant vicinos ſitiens exercitus amnis.

Jam domiti ceſſere duces: paciſque petendae
Auctor damnatis ſupplex Afranius armis,
Semianimis in caſtra trahens hoſtilia turmas,
Victoris ſtetit ante pedes. ſervata precanti
Majeſtas, non fracta malis, interque priorem
Fortunam, caſuſque novos, gerit omnia victi,
Sed ducis, et veniam ſecuro pectore poſcit.

Si me degeneri ſtraviſſent fata ſub hoſte,
Non deerat fortis rapiendo dextera leto:
At nunc cauſſa mihi eſt orandae ſola ſalutis,

Dignum donanda, Caeſar, te credere vita.
Non partis ſtudiis agimur, nec ſumſimus arma
Conſiliis inimica tuis. nos denique bellum
Invenit civile duces: cauſſaeque priori,
Dum potuit, ſervata fides. nil fata moramur:
Tradimus Heſperias gentes, aperimus Eoas,
Securumque orbis patimur poſt terga relicti.
Nec cruor effuſus campis tibi bella peregit,
Nec ferrum, laſſaeque manus. hoc hoſtibus unum,
Quod vincas, ignoſce tuis. nec magna petuntur.
Otia des feſſis, vitam patiaris, inermem
Degere, quam tribuis: campis proſtrata jacere
Agmina noſtra putes: neque enim felicibus armis
Miſceri damnata decet, partemque triumphi
Captos ferre tui: turba haec ſua fata peregit.
Hoc petimus, victos ne tecum vincere cogas.
Dixerat: At facilis Caeſar, voltuque ſerenus
Flectitur, atque uſum belli, poenaſque remittit.
Ut primum juſtae placuerunt foedera pacis,
Non cuſtoditos decurrit miles ad amnes;
Incumbunt ripis, permiſſaque flumina turbant.
Continuus multis ſubitarum tractus aquarum
Aera non paſſus vacuis diſcurrere venis,
Artavit, cluſitque animam: nec fervida peſtis
Cedit adhuc: ſed morbus egens jam gurgite plenis
Viſceribus ſibi poſcit aquas. mox robora nervis,
Et vires rediere viris. O prodiga rerum
Luxuries, numquam parvo contenta paratu,

Et quaeſitorum pelago terraque ciborum
Ambitioſa fames, et lautae gloria menſae,
Diſcite, quam parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat. non erigit aegros
Nobilis ignoto diffuſus conſule Bacchus:
Non auro, murrhaque bibunt: ſed gurgite puro
Vita redit. ſatis eſt populis fluviuſque Cereſque.
Heu miſeri, qui bella gerunt. Tunc arma relinquens
Victori miles ſpoliato pectore tutus,
Innocuuſque ſuas curarum liber in urbes
Spargitur. o quantum donata pace potitos!
Excuſſis umquam ferrum libraſſe lacertis
Poenituit, toleraſſe ſitim, fruſtraque rogaſſe
Proſpera bella deos. nempe uſis Marte ſecundo
Tot dubiae reſtant acies, tot in orbe labores:
Ut numquam fortuna labet ſucceſſibus anceps,
Vincendum toties: terras fundendis in omnis
Eſt cruor, et Caeſar per tot ſua fata ſequendus.
Felix, qui potuit mundi nutante ruina,
Quo jaceat jam ſcire loco. non proelia feſſos
Ulla vocant, certos non rumpunt claſſica ſomnos.
Jam conjux, natique rudes, et ſordida tecta,
Et non deductos recipit ſua terra colonos.
Hoc quoque ſecuris oneris fortuna remiſit,
Sollicitus menti quod abeſt favor: ille ſalutis
Eſt auctor, dux ille fuit. ſic proelia ſoli
Felices nullo ſpectant civilia voto.
Non eadem belli totum fortuna per orbem

Con-

Conſtitit: in partes aliquid ſed Caeſaris auſa eſt,
Qua maris Hadriaci longas ferit unda Salonas,
Et tepidum in molles Zephyros excurrit Iader,
Illic bellaci confiſus gente Curictum,
Quos alit Hadriaco tellus circumflua ponto,
Clauditur extrema reſidens Antonius ora,
Cautus ab incurſu belli, ſi ſola recedat,
Expugnat quae tuta, fames. non pabula tellus
Paſcendis ſubmittit equis, non proferit ullam
Flava Ceres ſegetem: ſpoliabat gramine campum
Miles, et adtonſo miſeris jam dentibus arvo
Caſtrorum ſiccas de ceſpite volſerat herbas.
Ut primum adverſae ſocios in litore terrae
Et Baſilum videre ducem: nova furta per aequor
Exquiſita fugae. neque enim de more carinas
Extendunt, puppeſque levant, ſed firma gerendis
Molibus inſolito contexunt robora ductu.
Namque ratem vacuae ſuſtentant undique cupae,
Quarum porrectis ſeries conſtricta catenis
Ordinibus geminis obliquas excipit alnos.
Nec gerit expoſitum telis in fronte patenti
Remigium: ſed, quod trabibus circumdedit aequor,
Hoc ferit, ac taciti praebet miracula curſus,
Quod nec vela ferat, nec apertas verberet undas.
Tunc freta ſervantur, dum ſe declinibus undis
Aeſtus agat, refluoque mari nudentur arenae.
Jamque relabenti creſcebant litora ponto;
Miſſa ratis prono defertur lapſa profundo,

Et geminae comites. cunctas ſuper ardua turris
Eminet, et tremulis tabulata minantia pinnis.
Noluit Illyricae cuſtos Octavius orae
Confeſtim tentare ratem, celeriſque carinas
Continuit, curſu creſcat dum praeda ſecundo:
Et temere ingreſſos repetendum invitat ad aequor
Pace maris. Sic dum pavidos formidine cervos
Claudat odoratae metuentis aera pinnae:
Aut dum diſpoſitis adtollat retia varis
Venator, tenet ora levis clamoſa Moloſſi,
Spartanos, Cretaſque ligat: nec creditur ullae
Sylva cani, niſi qui preſſo veſtigia roſtro
Colligit, et praeda neſcit latrare reperta,
Contentus tremulo monſtraſſe cubilia loro.
Nec mora. complentur moles, avideque petitis
Inſula deſeritur ratibus: quo tempore primas
Impedit ad noctem jam lux extrema tenebras.
At Pompeianus fraudes innectere ponto
Antiqua parat arte Cilix, paſſuſque vacare
Summa freti, medio ſuſpendit vincula ponto,
Et laxas fluitare ſinit religatque catenas
Rupis ab Illyricae ſcopulis. nec prima, neque illa,
Quae ſequitur, tardata ratis: ſed tertia moles
Haeſit, et ad cautes adducto fune ſecuta eſt.
Impendent cava ſaxa mari: ruituraque ſemper
Stat (mirum) moles: et ſilvis aequor inumbrat.
Huc fractas Aquilone rates, ſubmerſaque pontus
Corpora ſaepe tulit, caeciſque abſcondit in antris,

Reſtituit raptus tectum mare: cumque cavernae
Evomuere fretum, contorti verticis undae
Tauromenitanam vincunt fervore Charybdim.
Hic Opiterginis moles onerata colonis
Conſtitit: hanc omni puppes ſtatione ſolutae
Circumeunt: alii rupes, ac litora complent.
Volteius tacitas ſenſit ſub gurgite fraudes,
Dux erat ille ratis, fruſtra qui vincula ferro
Rumpere conatus, poſcit ſpe proelia nulla,
Incertus qua terga daret, qua pectora bello.
Hoc tamen in caſu, quantum deprenſa valebat,
Effecit virtus: inter tot millia captae
Circumfuſa rati, et plenam vix inde cohortem,
Pugna fuit, non longa quidem. nam condidit umbrâ
Nox lucem dubiam, pacemque habuere tenebrae.
Tunc ſic adtonitam, venturaque fata paventem
Rexit magnanima Volteius voce cohortem:
Libera non ultra parva quam nocte juventus,
Conſulite extremis anguſto in tempore rebus.
Vita brevis nulli ſupereſt, qui tempus in illa
Quaerendae ſibi mortis habet: nec gloria leti
Inferior, juvenes, admoto occurrere fato.
Omnibus incerto venturae tempore vitae,
Par animi laus eſt, et quos ſperaveris annos
Perdere, et extremae momentum abrumpere lucis,
Arceſſas dum fata manu. non cogitur ullus
Velle mori. fuga nulla patet: ſtant undique noſtris
Intenti jugulis cives. decernite letum,

Et metus omnis abeſt: cupias quodcumque neceſſe eſt,
Non tamen in caeca bellorum nube cadendum eſt,
Ut, cum permixtis acies ſua tela tenebris
Involvunt, conferta jacent cum corpora campo,
In medium mors omnis abit, perit obruta virtus.
Nos in conſpicua ſociis, hoſtique carina
Conſtituere dei. praebebunt aequora teſtes,
Praebebunt terrae, ſummis dabit inſula ſaxis:
Spectabunt geminae diverſo e litore partes.
Neſcio quod noſtris magnum et memorabile fatis
Exemplum, Fortuna, paras. quaecumque per aevum
Exhibuit monumenta fides, ſervataque ferro
Militiae pietas, tranſibit noſtra juventus
Namque ſuis pro te gladiis incumbere, Caeſar,
Eſſe parum ſcimus: ſed non majora ſuperſunt
Obſeſſis, tanti quae pignera demus amoris.
Abſcidit noſtrae multum Fors invida laudi,
Quod non cum ſenibus capti natiſque tenemur.
Indomitos ſciat eſſe viros, timeatque furentis,
Et morti facilis animos, et gaudeat hoſtis
Non plures haeſiſſe rates. tentare parabunt
Foederibus, turpique volent corrumpere vita.
O utinam, quo plus habeat mors unica famae,
Promittant veniam, jubeant ſperare ſalutem:
Ne nos, cum calido fodiemus viſcera ferro,
Deſperaſſe putent. magna virtute merendum eſt,
Caeſar ut, amiſſis, inter tot millia, paucis,
Hoc damnum, clademque vocet. dent fata recurſum,

Emittantque licet, vitare inſtantia nolim.
Projeci vitam, comites, totuſque futurae
Mortis agor ſtimulis: furor eſt. agnoſcere ſolis
Permiſſum, quos jam tangit vicinia fati,
Victuroſque dei celant, ut vivere durent,
Felix eſſe mori. Sic cunctas extulit ardor
Nobilium mentes juvenum: cum ſidera coeli,
Ante ducis voces, oculis humentibus omnes
Adſpicerent, flexoque Urſae temone paverent:
Idem, cum fortes animos praecepta ſubiſſent,
Optavere diem. nec ſegnis vergere ponto
Tunc erat aſtra polus: nam ſol Ledaea tenebat
Sidera, vicino cum lux altiſſima Cancro eſt:
Nox tum Theſſalicas urguebat parva ſagittas.
Detegit orta dies ſtantis in rupibus Iſtros,
Pugnaciſque mari Graja cum claſſe Liburnos.
Tentavere prius ſuſpenſo vincere bello
Foederibus, fieret captis ſi dulcior ipſa
Mortis vita mora. ſtabat devota juventus,
Damnata jam luce ferox, ſecuraque pugnae
Promiſſo ſibi fine manu: nullique tumultus
Excuſſere viris mentes ad ſumma paratas:
Innumeraſque ſimul pauci terraque marique
Suſtinuere manus: tanta eſt fiducia morti.
Utque ſatis bello viſum eſt fluxiſſe cruoris,
Verſus ab hoſte furor: primus dux ipſe carinae
Volteius jugulo poſcens ſibi fata retecto,
Ecquis, ait, juvenum, cujus ſit dextra cruore

Digna meo, certaque fide per volnera noſtra
Teſtetur ſe velle mori? nec plura locuto
Viſcera non unus jamdudum tranſigit enſis.
Collaudat cunctos: ſed eum, cui volnera prima
Debebat, grato moriens interficit ictu.
Concurrunt alii, totumque in partibus unis
Bellorum fecere nefas. ſic ſemine Cadmi
Emicuit Dircaea cohors, ceciditque ſuorum
Volneribus, dirum Thebanis fratribus omen.
Phaſidos et campis inſomni dente creati
Terrigenae, miſſa magicis e cantibus ira,
Cognato tantos complerunt ſanguine ſulcos:
Ipſaque, inexpertis primum quod fecerat herbis,
Expavit Medea nefas. ſic mutua paſſi
Fata cadunt juvenes: nimiumque in morte virorum
Mors virtutis habet: pariter ſternuntque, caduntque
Volnere letali: nec quemquam dextra fefellit,
Cum feriat moriente manu. nec volnus adactis
Debetur gladiis: percuſſum eſt pectore ferrum,
Et jugulis preſſere manum. cum ſorte cruenta
Fratribus incurrant fratres, natuſque parenti;
Haud trepidante tamen toto cum pondere dextra
Exegere enſes. pietas ferientibus una,
Non repetiſſe, fuit. jam latis viſcera lapſa
Semianimes traxere foris, multumque cruoris
Infudere mari. deſpectam cernere lucem,
Victoreſque ſuos voltu ſpectare ſuperbo,
Et mortem ſentire juvat. jam ſtrage cruenta

Conſpicitur cumulata ratis : buſtiſque remittunt
Corpora victores, ducibus mirantibus, ulli
Eſſe ducem tanti. nullam majore locuta eſt
Ore ratam totum diſcurrens fama per orbem.
Non tamen ignavae poſt haec exempla virorum
Percipient gentes, quam ſit non ardua virtus
Servitium fugiſſe manu. ſed regna timentur
Ob ferrum, et ſaevis libertas uritur armis :
Ignoratque datos, ne quiſquam ſerviat, enſes.
Mors utinam pavidos vitae ſubducere nolles,
Sed virtus te ſola daret ! Non ſegnior illo
Marte fuit, qui tunc Libycis exarſit in arvis.
Namque rates audax Lilybaeo litore ſolvit
Curio : nec forti velis Aquilone recepto
Inter ſemirutas magnae Carthaginis arces,
Et Clupeam, tenuit ſtationis litora notae :
Primaque caſtra locat cano procul aequore, qua ſe
Bagrada lentus agit ſiccae ſulcator arenae.
Inde petit tumulos, exeſaſque undique rupes,
Antaei quae regna vocat non vana vetuſtas.
Nominis antiqui cupientem noſcere cauſſas,
Cognita per multos docuit rudis incola patres.
Nondum poſt genitos Tellus effeta gigantas,
Terribilem Libycis partum concepit in antris.
Nec tam juſta fuit terrarum gloria Typhon,
Aut Tityos, Briareuſque ferox : coeloque pepercit,
Quod non Phlegraeis Antaeum ſuſtulit arvis.
Hoc quoque tam vaſtas cumulavit munere vires

Terra ſui foetus, quod, cum tetigere parentem,
Jam defecta vigent renovato robore membra.
Haec illi ſpelunca domus: latuiſſe ſub alta
Rupe ferunt, epulas raptos habuiſſe leones.
Ad ſomnos non terga ferae praebere cubile
Adſuerunt, non ſilva torum: vireſque reſumit
In nuda tellure jacens. periere coloni
Arvorum Libyes: pereunt, quos adpulit aequor,
Auxilioque diu virtus non uſa cadendi,
Terrae ſpernit opes: invictus robore cunctis,
Quamvis ſtaret, erat. tandem volgata cruenti
Fama mali, terras monſtris aequorque levantem,
Magnanimum Alciden Libycas excivit in oras.
Ille Cleonei projecit terga leonis,
Antaeus Libyci. perfudit membra liquore
Hoſpes, Olympiacae ſervato more palaeſtrae.
Ille parum fidens pedibus contingere matrem,
Auxilium membris calidas infundit arenas.
Conſeruere manus, et multo brachia nexu.
Colla diu gravibus fruſtra tentata lacertis:
Inmotumque caput fixa cum fronte tenentur.
Miranturque habuiſſe parem. nec viribus uti
Alcides primo voluit certamine totis,
Exhauſitque virum: quod creber anhelitus illi
Prodidit, et feſſo gelidus de corpore ſudor.
Tunc cervix laſſata quati: tunc pectore pectus
Urgueri: tunc obliqua percuſſa labare
Crura manu. jam terga viri cedentia victor

Adligat,

Adligat, et medium, compreſſis ilibus, artat:
Inguinaque inſertis pedibus diſtendit, et omnem
Explicuit per membra virum. rapit arida tellus
Sudorem: calido complentur ſanguine venae.
Intumuere tori, totoſque induruit artus,
Herculeoſque novo laxavit corpore nodos.
Conſtitit Alcides ſtupefactus robore tanto:
Nec ſic Inachiis, quamvis rudis eſſet, in undis
Deſectam timuit reparatis anguibus hydram.
Conflixere pares, telluris viribus ille,
Ille ſuis. numquam ſaevae ſperare novercae
Plus licuit. videt exhauſtos ſudoribus artus
Cervicemque viri, ſiccam cum ferret Olympum.
Utque iterum feſſis injecit brachia membris,
Non exſpectatis Antaeus viribus hoſtis,
Sponte cadit, majorque, accepto robore, ſurgit.
Quiſquis ineſt terris, in feſſos ſpiritus artus
Egeritur; telluſque viro luctante laborat.
Ut tandem auxilium tactae prodeſſe parentis
Alcides ſenſit: ſtandum eſt tibi, dixit, et ultra
Non credere ſolo, ſternique vetabere terrae.
Haerebis preſſis intra mea pectora membris:
Huc Antaee cades. ſic fatus, ſuſtulit alte
Nitentem in terras juvenem. morientis in artus
Non potuit nati Tellus permittere vires.
Alcides medium tenuit: jam pectora pigro
Stricta gelu: terriſque diu non credidit hoſtem.
Hinc aevi veteris cuſtos famoſa vetuſtas,

Miratrixque ſui ſignavit nomine terras.
Sed majora dedit cognomina collibus iſtis,
Poenum qui Latiis revocavit ab arcibus hoſtem,
Scipio. nam ſedes Libyca tellure potito
Haec fuit. en, veteris cernis veſtigio valli.
Romana hos tenuit primum victoria campos.
Curio laetatus, tamquam fortuna locorum
Bella gerat, ſervetque ducum ſibi fata priorum,
Felici non fauſta loco tentoria ponens,
Indulſit caſtris, et collibus abſtulit omen,
Sollicitatque feros non aequis viribus hoſtes.
Omnis Romanis quae ceſſerat Africa ſignis.
Tunc Vari ſub jure fuit: qui robore quamquam
Confiſus Latio, regis tamen undique vires
Excivit Libyae gentis, extremaque mundi
Signa ſuum comitata Jubam. non fuſior ulli
Terra fuit domino: qua ſunt longiſſima regni,
Cardine ab occiduo vicinus Gadibus Atlas
Terminat: a medio, confinis Syrtibus Hammon.
At qua lata jacent, vaſti plaga fervida mundi
Deſtinet Oceanum, zonaeque exuſta calentis
Sufficiunt ſpatio. populi tot caſtra ſequuntur:
Autololes, Numidaeque vagi, ſemperque paratus
Inculto Gaetulus equo: tum concolor Indo
Maurus, inops Naſamon, mixti Garamante peruſto
Marmaridae volucres, aequaturuſque ſagittas
Medorum, tremulum cum torſit miſſile, Mazax:
Et gens, quae nudo reſidens Maſſylia dorſo

Ora levi flectit fraenorum neſcia virga:
Et ſolitus vacuis errare mapalibus Afer
Venator, ferrique ſimul fiducia non eſt,
Veſtibus iratos laxis operire leones.
Nec ſolum ſtudiis civilibus arma parabat,
Privatae ſed bella dabat Juba concitus irae.
Hunc quoque, quo ſuperos humanaque polluit anno,
Lege tribunicia ſolio depellere avorum
Curio tentarat, Libyamque auferre tyranno,
Dum regnum te Roma facit. memor ille doloris
Hoc bellum ſceptri fructum putat eſſe retenti.
Hac igitur triſtis trepidat jam Curio fama,
Et quod Caeſareis numquam devota juventus
Illa nimis caſtris, nec Rheni miles in undis
Exploratus erat, Corfini captus in arce,
Infiduſque novis ducibus, dubiuſque priori,
Fas utrumque putat. ſed poſtquam languida ſegni
Cernit cuncta metu, nocturnaque munia valli
Deſolata fuga, trepida ſic mente profatur:
Audendo magnus tegitur timor: arma capeſſam
Ipſe prior: campum miles deſcendat in aequum,
Dum meus eſt: variam ſemper dant otia mentem.
Eripe conſilium pugna: cum dira voluntas
Enſe ſubit preſſo, galeae texere pudorem,
Quis conferre duces meminit? quis pendere cauſſas?
Qua ſtetit, inde favet: veluti fatalis arenae
Muneribus non ira vetus concurrere cogit
Productos: odere pares. Sic fatus, apertis

Inſtruxit campis acies : quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit.
Nam pepulit Varum campo, nudataque foeda
Terga fuga, donec vetuerunt caſtra, cecidit.
Triſtia ſed poſtquam ſuperati proelia Vari
Sunt audita Jubae : laetus, quod gloria belli
Sit rebus ſervata ſuis, rapit agmina furtim,
Obſcuratque ſuam per juſſa ſilentia famam :
Hoc ſolum metuens incautus ab hoſte timeri.
Mittitur, exigua qui praelia prima laceſſat,
Eliciatque manu, Numidis a rege ſecundus,
Ut ſibi commiſſi ſimulator Sabura belli.
Ipſe cava regni vires in valle retentat :
Aſpidas ut Pharias cauda ſollertior hoſtis
Ludit, et iratas incerta provocat umbra :
Obliquuſque caput vanas ſerpentis in auras
Effuſae tuto comprendit guttura morſu
Letiferam citra ſaniem : tunc irrita peſtis
Exprimitur, fauceſque fluunt pereunte veneno.
Fraudibus eventum dederat fortuna : feroxque
Non exploratis occulti viribus hoſtis,
Curio nocturnum caſtris erumpere cogit,
Ignotiſque equitem late diſcurrere campis.
Ipſe ſub aurorae primos excedere motus
Signa jubet caſtris, multum, fruſtraque rogatus
Ut Libycas metuat fraudes, infectaque ſemper
Punica bella dolis. leti fortuna propinqui
Tradiderat fatis juvenem : bellumque trahebat

Auctorem civile ſuum. ſuper ardua ducit
Saxa, ſuper cautis, abrupto limite, ſigna.
Cum procul e ſummis conſpecti collibus hoſtes
Fraude ſua ceſſere parum, dum colle relicto
Effuſam patulis aciem committeret arvis,
Ille fugam credens, ſimulatae neſcius artis
Ut victor, medios aciem dejecit in agros.
Tunc primum patuere doli, Numidaeque fugaces
Undique completis cluſerunt montibus agmen.
Obſtupuit dux ipſe ſimul, perituraque turba.
Non timidi petiere fugam, non proelia fortes:
Quippe ubi non ſonipes motus clangore tubarum
Saxa quatit pulſu, rigidos vexantia fraenos
Ora terens, ſpargitque jubas, et ſubrigit aurìs,
Incertoque pedum pugnat non ſtare tumultu.
Feſſa jacet cervix. fumant ſudoribus artus
Oraque projecta ſqualent arentia lingua:
Pectora rauca gemunt, quae creber anhelitus urguet:
Et defecta gravis longe trahit ilia pulſus:
Siccaque ſanguineis dureſcit ſpuma lupatis.
Jamque gradum neque verberibus, ſtimuliſque coacti,
Nec, quamvis crebris juſſi calcaribus, addunt.
Volneribus coguntur equi. nec profuit ulli
Cornipedis rupiſſe moras: neque enim impetus illis
Incurſuſque fuit: tantum profertur ad hoſtes,
Et ſpatium jaculis oblato volnere donat.
At vagus Afer equos ut primum emiſit in agmen:
Tunc campi tremuere ſono: terraque ſoluta,
Quantus Biſtonio torquetur turbine pulvis,

Aera nube ſua texit, traxitque tenebras.
Ut vero in pedites fatum miſerabile belli
Incubuit: nullo dubii diſcrimine Martis
Ancipites ſteterunt caſus, ſed tempora pugnae
Mors tenuit. neque enim licuit procurrere contra,
Et miſcere manus. ſic undique ſepta juventus
Comminus obliquis, et rectis eminus haſtis
Obruitur: non volneribus, nec ſanguine, ſolum
Telorum nimbo peritura, ac pondere ferri.
Ergo acies tantae parvum ſpiſſantur in orbem:
Ac, ſi quis medium metuens correpſit in agmen,
Vix impune ſuos inter convertitur enſes.
Denſeturque globus, quantum pede prima relato
Conſtrinxit gyros acies. non arma movendi
Jam locus eſt preſſis: ſtipataque membra teruntur,
Frangitur armatum colliſo pectore pectus.
Non tam laeta tulit victor ſpectacula Maurus,
Quam fortuna dabat: fluvios non ille cruoris,
Membrorumque videt lapſum, et ferientia terram
Corpora: compreſſum turba ſtetit omne cadaver.
Excitet inviſas dirae Carthaginis umbras
Inferiis fortuna novis: ferat iſta cruentus
Hannibal, et Poeni tam dira piacula manes.
Romanam, ſuperi, Libyca tellure ruinam
Pompeio prodeſſe nefas, votiſque ſenatus.
Africa nos potius vincat ſibi. Curio fuſas
Ut vidit campis acies, et cernere tantas
Permiſit clades compreſſus ſanguine pulvis,
Non tulit adflictis animam producere rebus,

Aut ſpectare fugam: ceciditque in ſtrage ſuorum
Impiger ad letum, et fortis virtute coacta.
Quid nunc roſtra tibi proſunt turbata, forumque,
Unde tribunicia plebeius ſignifer arce
Arma dabas populis, quid prodita jura ſenatus,
Et gener, atque ſocer bello concurrere juſſi?
Ante jaces, quam dira duces Pharſalia confert,
Spectandumque tibi bellum civile negatum eſt.
Has urbi miſerae veſtro de ſanguine poenas
Nempe datis: luitis jugulo ſic arma potentes.
Felix Roma quidem, civiſque habitura beatos,
Si libertatis ſuperis tam cura placeret,
Quam vindicta placet. Libycas, en! nobile corpus
Paſcit aves, nullo contectus Curio buſto.
At tibi nos (quando non proderit iſta ſilere
A quibus omne aevi ſenium ſua fama repellet,)
Digna damus, juvenis, meritae praeconia vitae.
Haud alium tanta civem tulit indole Roma,
Aut cui plus leges deberent recta ſequenti.
Perdita tunc urbi nocuerunt ſaecula, poſtquam
Ambitus, et luxus, et opum metuenda facultas
Tranſverſo mentem dubiam torrente tulerunt,
Momentumque fuit mutatus Curio rerum,
Gallorum captus ſpoliis, et Caeſaris auro.
Jus licet in jugulos noſtros ſibi fecerit enſe
Sulla potens, Mariuſque ferox, et Cinna cruentus,
Caeſareaeque domus ſeries: cui tanta poteſtas
Conceſſa eſt? emere omnes, hic vendidit urbem.

M. ANNAEI LUCANI

CIVILIS BELLI,

SIVE

PHARSALIAE,

LIBER QUINTUS.

SIC alterna duces bellorum volnera paſſos
In Macetum terras, miſcens adverſa ſecundis,
Servavit fortuna pares. Jam ſparſerat Aemo
Bruma nivîs, gelidoque cadens Atlantis Olympo:
Inſtabatque dies, qui dat nova nomina faſtis,
Quique colit primus ducentem tempora Janum.
Dum tamen emeriti remanet pars ultima juris,
Conſul uterque vagos belli per munia Patres
Elicit Epiron. peregrina ac ſordida ſedes
Romanos cepit proceres: ſecretaque rerum
Hoſpes

Hoſpes in externis audivit curia tectis.
Nam quis caſtra vocet ſtrictas tot jure ſecures,
Tot faſces? docuit populos venerabilis ordo
Non Magni partes, ſed Magnum in partibus eſſe.
Ut primum moeſtum tenuere ſilentia coetum,
Lentulus excelſa ſublimis ſede profatur:
Indole ſi dignum Latia, ſi ſanguine priſco
Robur ineſt animis, non qua tellure coacti,
Quamque procul tectis captae ſedeamus ab urbis
Cernite: ſed veſtrae faciem cognoſcite turbae:
Cunctaque juſſuri primum hoc decernite Patres,
Quod regnis, populiſque liquet, nos eſſe ſenatum.
Nam, vel Hyperboreae plauſtrum glaciale ſub urſae,
Vel plaga qua torrens, clauſuſque vaporibus axis
Nec patitur noctes, nec iniquos creſcere ſoles,
Si fortuna ferat, rerum nos ſumma ſequetur,
Imperiumque comes. Tarpeia ſede peruſta
Gallorum facibus, Vejoſque habitante Camillo,
Illic Roma fuit. non umquam perdidit ordo
Mutato ſua jura ſolo. moerentia tecta
Caeſar habet, vacuaſque domos, legeſque ſilentis,
Clauſaque juſtitio triſti fora. curia ſolos
Illa videt Patres, plena quos urbe fugavit.
Ordine de tanto quiſquis non exſulat, hic eſt.
Ignaros ſcelerum, longaque in pace quietos
Bellorum primus ſparſit furor: omnia rurſus
Membra loco redeunt. totis, en! viribus orbis
Heſperien penſant ſuperi: jacet hoſtis in undis

Obrutus Illyricis: Libyes ſqualentibus arvis
Curio Caeſarei cecidit pars magna ſenatus.
Tollite ſigna duces: fatorum impellite curſum:
Spem veſtram praeſtate deis: fortunaque tantos
Det vobis animos, quantos fugientibus hoſtem
Cauſſa dabat. noſtrum exhauſto jus clauditur anno:
Vos, quorum finem non eſt ſenſura poteſtas,
Conſulite in medium Patres, Magnumque jubete
Eſſe ducem. Laeto nomen clamore ſenatus
Excipit: et Magno fatum patriaeque ſuumque
Impoſuit. Tunc in reges, populoſque merentis
Sparſus honos, pelagique potens Phoebeia donis
Exornata Rhodos, gelidique inculta juventus
Taygeti: famae veteris laudantur Athenae:
Maſſiliaeque ſuae donatur libera Phocis.
Tunc Sadalen, fortemque Cotyn, fidumque per arma
Dejotarum, et gelidae dominum Rhaſcypolin orae
Collaudant: Libyenque jubent auctore ſenatu
Sceptrifero parere Jubae. pro triſtia fata!
Et tibi non fidae gentis digniſſime regno,
Fortunae, Ptolemaee, pudor, crimenque deorum,
Cingere Pellaeo preſſos diademate crines
Permiſſum. ſaevum in populos puer accipit enſem:
Atque utinam in populos! donata eſt regia Lagi;
Acceſſit Magni jugulus: regnumque ſorori
Ereptum eſt, ſoceroque nefas. jam turba ſoluto
Arma petit coetu, quae cum populique duceſque
Caſibus incertis, et caeca ſorte pararent,

Solus in ancipites metuit deſcendere Martis
Appius eventus: finemque expromere rerum
Sollicitat ſuperos, multoſque obducta per annos
Delphica fatidici referat penetralia Phoebi.
Heſperio tantum, quantum ſubmotus Eoo
Cardine, Parnaſos gemino petit aethera colle,
Mons Phoebo, Bromioque ſacer: cui numine mixto
Delphica Thebanae referunt trieterica Bacchae.
Hoc ſolum fluctu terras mergente cacumen
Emicuit, pontoque fuit diſcrimen, et aſtris.
Tu quoque vix ſummam ſeductus ab aequore rupem
Extuleras, unoque jugo Parnaſe latebas.
Ultor ibi expulſae, premeret cum viſcera partus,
Matris, adhuc rudibus Paean Pythona ſagittis
Explicuit, cum regna Themis, tripodaſque teneret.
Ut vidit Paean vaſtos telluris hiatus
Divinam ſpirare fidem, ventoſque loquacis
Exhalare ſolum, ſacris ſe condidit antris,
Incubuitque adyto, vates ibi factus, Apollo. [preſſum
Quis latet hic ſuperûm? quod numen ab aethere
Dignatur caecas incluſum habitare cavernas?
Quis terram coeli patitur deus, omnia curſus
Aeterni ſecreta tenens, mundoque futuri
Conſcius, ac populis ſeſe proferre paratus,
Contactuſque ferens hominis, magnuſque, potenſque,
Sive canit fatum, ſeu quod jubet ille canendo
Fit fatum? Forſan terris inſerta regendis,
Aere libratum vacuo quae ſuſtinet orbem,

Totius pars magna Jovis, Cirrhaea per antra
Exit, et aetherio trahitur connexa Tonanti.
Hoc ubi virgineo conceptum eſt pectore numen,
Humanam feriens animam ſonat, oraque vatis
Solvit, ceu Siculus flammis urguentibus Aetnen
Undat apex: Campana fremens ceu ſaxa vaporat
Conditus Inarimes aeterna mole Typhoeus.
Hoc tamen expoſitum cunctis, nullique negatum
Numen, ab humani ſolum ſe labe furoris
Vindicat. haud illic tacito mala vota ſuſurro
Concipiunt. nam fixa canens, mutandaque nulli
Mortalîs optare vetat: juſtiſque benignus
Saepe dedit ſedem notas mutantibus urbes,
Ut Tyriis: dedit ille minas impellere belli,
Ut Salaminiacum meminit mare: ſuſtulit iras
Telluris ſterilis, monſtrato fine: reſolvit
Aera tabificum. non ullo ſaecula dono
Noſtra carent majore deûm, quam Delphica ſedes
Quod ſiluit, poſtquam reges timuere futura,
Ac ſuperos vetuere loqui. nec voce negata
Cyrrhaeae moerent vates, templique fruuntur
Juſtitio. nam ſi qua deus ſub pectora venit,
Numinis aut poena eſt mors inmatura recepti,
Aut pretium: quippe ſtimulis fluctuque furoris
Compages humana labat, pulſuſque deorum
Concutiunt fragilis animas. Sic tempore longo
Non motos tripodas, vaſtaeque ſilentia rupis
Appius Heſperii ſcrutator ad ultima fati

Sollicitat. juſſus ſedes laxare verendas
Antiſtes, pavidamque deis inmittere vatem,
Caſtalios circum latices, nemorumque receſſus
Phemonoen errore vagam, curiſque vacantem
Corripuit, cogitque fores irrumpere templi.
Limine terrifico metuens conſiſtere Phoebas,
Abſterrere ducem noſcendi ardore futura
Caſſa fraude parat. quid ſpes, ait, improba veri
Te Romane trahit? muto Parnaſos hiatu
Conticuit, preſſitque deum: ſeu ſpiritus iſtas
Deſtituit fauces, mundique in devia verſum
Duxit iter: ſeu barbarica eum lampade Python
Arſit in inmenſas cineres abiere cavernas,
Et Phoebi tenuere viam: ſeu ſponte deorum
Cirrha ſilet, fatique ſat eſt arcana futuri
Carmina longaevae vobis commiſſa Sibyllae:
Seu Paean ſolitus templis arcere nocentis,
Ora quibus ſolvat noſtro non invenit aevo.
Virginei patuere doli, fecitque negatis
Numinibus, metus ipſe fidem. tum torta prioris
Stringit vitta comas, crineſque in terga ſolutos
Candida Phocaica complectitur infula lauro.
Haerentem, dubiamque premens in templa ſacerdos
Impulit. illa pavens adyti penetrale remoti
Fatidicum, prima templorum in parte reſiſtit:
Atque deum ſimulans, ſub pectore ficta quieto
Verba refert, nullo confuſae murmure vocis
Inſtinctam ſacro mentem teſtata furore,

Haud aeque laeſura ducem, cui falſa canebat,
Quam tripodas, Phoebique fidem. non rupta trementi
Verba ſono, nec vox antri complere capacis
Sufficiens ſpatium, nulloque horrore comarum
Excuſſae laurus, inmotaque culmina templi,
Securumque nemus, veritam ſe credere Phoebo
Prodiderant. ſenſit tripodas ceſſare, furenſque
Appius: Et nobis meritas dabis impia poenas,
Et ſuperis, quos fingis, ait, niſi mergeris antris,
Deque orbis trepidi tanto conſulta tumultu
Deſinis ipſa loqui. Tandem conterrita virgo
Confugit ad tripodas, vaſtiſque abducta cavernis
Haeſit, et inſueto concepit pectore numen,
Quod non exhauſtae per tot jam ſaecula rupis
Spiritus ingeſſit vati: tandemque potitus
Pectore Cirrhaeo, non umquam plenior artus
Phoebados irrupit Paean: mentemque priorem
Expulit, atque hominem toto ſibi cedere juſſit
Pectore. bacchatur demens aliena per antrum
Colla ferens, vittaſque dei, Phoebeaque ſerta
Erectis diſcuſſa comis, per inania templi
Ancipiti cervice rotat, ſpargitque vaganti
Obſtantis tripodas, magnoque exaeſtuat igni,
Iratum te, Phoebe, ferens: nec verbere ſolo
Uteris, ac ſtimulis; flammas in viſcera mergis.
Accipit et fraenos: nec tantum prodere vati,
Quantum ſcire, licet. venit aetas omnis in unam
Congeriem: miſerumque premunt tot ſaecula pectus.

Tanta patet rerum ſeries, atque omne futurum
Nititur in lucem: vocemque petentia fata
Luctantur: non prima dies, non ultima mundi,
Non modus Oceani, numerus non deerat arenae.
Qualis in Euboico vates Cumana receſſu,
Indignata ſuum multis ſervire furorem
Gentibus, ex tanta fatorum ſtrage ſuperba
Excerpſit Romana manu: ſic plena laborat
Phemonoe Phoebo, dum te conſultor operti
Caſtalia tellure dei vix invenit, Appi,
Inter fata diu quaerens tam magna latentem.
Spumea tum primum rabies veſana per ora
Effluit, et gemitus, et anhelo clara meatu
Murmura: tunc moeſtus vaſtis ululatus in antris,
Extremaeque ſonant, domita jam virgine, voces.
EFFUGIS INGENTIS, TANTI DISCRIMINIS EXPERS,
BELLORUM ROMANE MINAS: SOLUSQUE QUIETEM
EUBOICI VASTA LATERIS CONVALLE TENEBIS.
Caetera ſubpreſſit, fauceſque obſtruxit Apollo.
Cuſtodes tripodes fatorum, arcanaque mundi,
Tuque potens veri Paean, nullumque futuri
A ſuperis celate diem, ſuprema ruentis
Imperii. coeſoſque duces, et funera regum,
Et tot in Heſperio collapſas ſanguine gentes
Cur aperire times? an nondum numina tantum
Decrevere nefas? et adhuc dubitantibus aſtris
Pompeii damnare caput, tot fata tenentur?
Vindicis an gladii facinus, poenaſque furoris,

Regnaque ad ultores iterum redeuntia Brutos,
Ut peragat fortuna, taces? tunc pectore vatis
Impactae ceſſere fores, excuſſaque templis
Proſiluit: perſtat rabies, nec cuncta locutae
Quem non emiſit, ſupereſt deus, ille ferocis
Torquet adhuc oculos, totoque vagantia coelo
Lumina, nunc voltu pavido, nunc torva minaci:
Stat numquam facies: rubor igneus inficit ora,
Liventiſque genas: nec, qui ſolet eſſe timenti,
Terribilis ſed pallor ineſt: nec feſſa quieſcunt
Corda; ſed ut tumidus Boreae poſt flamina pontus
Rauca gemit; ſic muta levant ſuſpiria vatem.
Dumque a luce ſacra, qua vidit fata, refertur
Ad volgare jubar, mediae venere tenebrae.
Inmiſit Stygiam Paean in viſcera Lethen,
Quae raperet ſecreta deûm. tum pectore verum
Fugit et ad Phoebi tripodas rediere futura:
Vixque refecta cadit. nec te vicinia leti
Territat ambiguis fruſtratum ſortibus, Appi:
Jure ſed incerto mundi, ſubſidere regnum
Chalcidos Euboicae vana ſpe rapte parabas.
Heu demens, nullum belli ſentire fragorem,
Tot mundi caruiſſe malis, praeſtare deorum
Excepta quis morte poteſt! ſecreta tenebis
Litoris Euboici memorando condite buſto,
Qua maris anguſtat fauces ſaxoſa Caryſtos,
Et tumidis infeſta colit qua numina Rhamnus,
Artatus rapido fervet qua gurgite pontus,

Euri-

Euripuſque trahit, curſum mutantibus undis,
Chalcidicas puppes ad iniquam claſſibus Aulin.
Interea domitis Caeſar remeabat Iberis,
Victricis aquilas alium laturus in orbem:
Cum prope fatorum tantos per proſpera curſus
Avertere dei. nullo nam Marte ſubactus
Intra caſtrorum timuit tentoria ductor,
Perdere ſucceſſus ſcelerum: cum paene fideles
Per tot bella manus ſatiatae ſanguine tandem
Deſtituere ducem: moeſto ſeu claſſica paullum
Intermiſſa ſono, clauſuſque, et frigidus enſis,
Expulerant belli furias: ſeu praemia miles
Dum majora petit, damnat cauſamque, ducemque,
Et ſcelere imbutos etiam nunc venditat enſes.
Haud magis expertus diſcrimine Caeſar in ullo eſt,
Quam non exſtabili, tremulo ſed culmine cuncta
Deſpiceret, ſtaretque ſuper titubantia fultus:
Tot raptis truncus manibus, gladioque relictus
Paene ſuo, qui tot gentes in bella trahebat,
Scit non eſſe ducis ſtrictos, ſed militis, enſes.
Non pavidum jam murmur erat, nec pectore tecto
Ira latens: nam quae dubias conſtringere mentes
Cauſſa ſolet, dum quiſque pavet, quibus ipſe timori eſt,
Seque putat ſolum regnorum injuſta gravari,
Haud retinet. quippe ipſa metus exſolverat audax
Turba ſuos. quidquid multis peccatur, inultum eſt.
Effudere minas: Liceat diſcedere Caeſar
A ſcelerum rabie. quaeris terraque marique

His ferrum jugulis, animaſque effundere vilis
Quolibet hoſte paras: partem tibi Gallia noſtri
Eripuit: partem duris Hiſpania bellis:
Pars jacet Heſperia: totoque exercitus orbe
Te vincente perit. Terris fudiſſe cruorem
Quid juvat Arctois, Rheno, Rhodanoque ſubactis?
Tot mihi pro bellis bellum civile dediſti.
Cepimus expulſo patriae cum tecta ſenatu,
Quos hominum, vel quos licuit ſpoliare deorum?
Imus in omne nefas, manibus, ferroque nocentes,
Paupertate pii. finis quis quaeritur armis?
Quid ſatis eſt, ſi Roma parum? jam reſpice canos,
Invalidaſque manus, et inanis cerne lacertos.
Uſus abit vitae, bellis conſumſimus aevum:
Ad mortem dimitte ſenes. en! improba vota:
Non duro liceat morientia ceſpite membra
Ponere, non anima glebam fugiente ferire,
Atque oculos morti clauſuram quaerere dextram,
Conjugis illabi lacrymis, unique paratum
Scire rogum. liceat morbis finire ſenectam.
Sit praeter gladios aliquod ſub Caeſare fatum.
Quid, velut ignaros ad quae portenta paremur,
Spe trahis? uſque adeo civilibus armis
Neſcimus cujus ſceleris ſit maxima merces?
Nil actum eſt bellis, ſi nondum comperit iſtas
Omnia poſſe manus. nec fas, nec vincula juris
Hoc audere vetant. Rheni mihi Caeſar in undis
Dux erat, hic ſocius. Facinus quos inquinat, aequat.

Adde, quod ingrato meritorum judice virtus
Noſtra perit. quidquid gerimus, fortuna vocatur.
Nos fatum ſciat eſſe ſuum. licet omne deorum
Obſequium ſperes, irato milite, Caeſar,
Pax erit. Haec fatus, totis diſcurrere caſtris
Coeperat, infeſtoque ducem depoſcere voltu.
Sic eat, o ſuperi, quando pietaſque, fideſque
Deſtituunt, moreſque malos ſperare relictum eſt;
Finem civili faciat diſcordia bello.
Quem non ille ducem potuit terrere tumultus!
Fata ſed in praeceps ſolitus dimittere Caeſar,
Fortunamque ſuam per ſumma pericula gaudens
Exercere, venit: nec, dum deſaeviat ira,
Exſpectat: medios properat tentare furores.
Non illis urbem, ſpoliandaque templa negaſſet,
Tarpeiamque Jovis ſedem, matreſque ſenatus,
Paſſuraſque infanda nurus. volt omnia certe
A ſe ſaeva peti, volt praemia Martis amari:
Militis indomiti tantum mens ſana timetur.
Non pudet, heu Caeſar, ſoli tibi bella placere
Jam manibus damnata tuis? hos ante pigebit
Sanguinis? his ferri grave jus erit? ipſe per omne
Faſque nefaſque rues? laſſare, et diſce ſine armis
Poſſe pati: liceat ſcelerum ſibi ponere finem.
Saeve quid inſequeris? quid jam nolentibus inſtas?
Bellum te civile fugit. Stetit aggere fultus
Ceſpitis, intrepidus voltum, meruitque timeri
Non metuens: atque haec ira dictante profatur:

Qui modo in abſentem voltu, dextraque furebas
Miles, habes nudum, promtumque ad volnera pectus.
Hic fuge, ſi belli finis placet, enſe relicto.
Detegit imbellis animas nil fortiter auſa
Seditio, tantumque fugam meditata juventus,
Ac ducis invicti rebus laſſata ſecundis.
Vadite, meque meis ad bella relinquite fatis:
Invenient haec arma manus, vobiſque repulſis
Tot reddet Fortuna viros, quot tela vacabunt.
An ne fugam Magni tanta cum claſſe ſequentur
Heſperiae gentes, nobis victoria turbam
Non dabit, impulſi tantum quae praemia belli
Auferat, et veſtri rapta mercede laboris,
Lauriferos nullo comitetur volnere currus?
Vos defecta ſenes, exhauſtaque ſanguine turba
Cernetis noſtros jam plebs Romana triumphos.
Caeſaris an curſus veſtrae ſentire putatis
Damnum poſſe fugae? veluti, ſi cuncta minentur
Flumina, quos miſcent pelago, ſubducere fontes,
Non magis ablatis umquam deſcenderet aequor,
Quam nunc creſcit, aquis: an vos momenta putatis
Ulla dediſſe mihi? numquam ſic cura deorum
Se premet, ut veſtrae morti, veſtraeque ſaluti
Fata vacent. procerum motus haec cuncta ſequuntur.
Humanum paucis vivit genus. orbis Iberi
Horror, et Arctoi, noſtro ſub numine miles,
Pompeio certe fugeres duce. fortis in armis
Caeſareis Labienus erat: nunc transfuga vilis

Cum duce praelato terras, atque aequora luſtrat.
Nec melior mihi veſtra fides, ſi bella nec hoſte,
Nec duce me geritis, quiſquis mea ſigna relinquens
Non Pompeianis tradit ſua partibus arma,
Hic numquam volt eſſe meus. ſunt iſta profecto
Curae caſtra deis, qui me committere tantis,
Non niſi mutato voluerunt milite, bellis.
Heu, quantum Fortuna humeris jam pondere feſſis
Amolitur onus! ſperantis omnia dextras
Exarmare datur, quibus hic non ſufficit orbis.
Jam certe mihi bella geram: diſcedite caſtris,
Tradite noſtra viris ignavi ſigna, Quirites.
At paucos: quibus haec rabies auctoribus arſit,
Non Caeſar, ſed poena tenet. procumbite terrae:
Infidumque caput, feriendaque tendite colla.
Et tu, quo ſolo ſtabunt jam robore caſtra,
Tiro rudis, ſpecta poenas, et diſce ferire,
Diſce mori. Tremuit ſaeva ſub voce minantis
Volgus iners: unumque caput, tam magna juventus
Privatum factura timet: velut enſibus ipſis
Imperet, invito moturus milite ferrum.
Ipſe pavet, ne tela ſibi dextraeque negentur
Ad ſcelus hoc Caeſar: vincit patientia ſaevi
Spem ducis, et jugulos, non tantum praeſtitit enſes.
Nil magis, adſuetas ſceleri quam perdere mentes,
Atque perire timet. tam diro foederis ictu
Parta quies, poenaque redit placata juventus.

Brundiſium decimis jubet hanc adtingere caſtris,

Et cunctas revocare rates, quas avius Hydrus,
Antiquuſque Taras, ſecretaque litora Leucae,
Quas recipit Salapina palus, et ſubdita Sipus
Montibus: Auſoniam torquens qua frugifer oram,
Delmatio Boreae, Calabroque obnoxius Auſtro
Appulus Hadriacas exit Garganus in undas.
Ipſe petit trepidam tutus ſine milite Romam
Jam doctam ſervire togae: populoque precanti
Scilicet indulgens, ſummo dictator honori
Contigit, et laetos fecit ſe conſule faſtus.
Namque omnis voces, per quas jam tempore tanto
Mentimur dominis, haec primum reperit aetas,
Qua ſibi ne ferri jus ullum Caeſar abeſſet,
Auſonias gladiis voluit miſcere ſecures.
Addidit et faſces aquilis, et nomen inane
Imperii rapiens, ſignavit tempora digna
Moeſta nota. nam quo melius Pharſalius annus
Conſule notus erit? fingit ſollemnia campus,
Et non admiſſae dirimit ſuffragia plebis,
Decantatque tribus, et vana verſat in urna.
Nec coelum ſervaſſe licet: tonat augure ſurdo,
Et laetae jurantur aves, bubone ſiniſtro.
Inde perit primum quondam veneranda poteſtas
Juris inops: careat tantum ne nomine tempus,
Menſtruus in faſtus diſtinguit ſaecula conſul.
Nec non Iliacae numen quod praeſidet Albae.
Haud meritum Latio ſollemnia ſacra ſubacto,
Vidit flammifera confectas nocte Latinas.

Inde rapit curſus, et, quae piger Appulus arva
Deſeruit raſtris, et inerti tradidit herbae,
Ocior et coeli flammis, et tigride foeta
Tranſcurrit: curvique tenens Minoia tecta
Brundiſii, clauſas ventis brumalibus undas
Invenit, et pavidas hyberno ſidere claſſes.
Turpe duci viſum, rapiendi tempora belli
In ſegnes exiſſe moras, portuque teneri,
Cum pateat tutum vel non felicibus aequor.
Expertes animos pelagi ſic robore complet:
Fortius hiberni flatus, coelumque fretumque
Cum cepere, tenent, quam quos incumbere certos
Perfida nubiferi vetat inconſtantia veris.
Nec maris amfractus, luſtrandaque litora nobis,
Sed recti fluctus, ſoloque Aquilone ſecandi.
Hic utinam ſummi curvet carcheſia mali,
Incumbatque furens, et Graja ad moenia perflet,
Ne Pompeiani Phaeacum e litore toto
Languida jactatis comprendant carbaſa remis:
Rumpite, quae retinent felices vincula proras.
Jamdudum nubes, et ſaevas perdimus undas.
Sidera prima poli Phoebo labente ſub undas
Exierant, et luna ſuas jam fecerat umbras:
Cum pariter ſolvere rates, tortoſque rudentes
Laxavere ſinus: et flexo navita cornu
Obliquat laevo pede carbaſa, ſummaque pandens
Suppara velorum perituras colligit auras.
Ut primum levior propellere lintea ventus

Incipit, exiguumque tument, mox reddita malo
In mediam cecidere ratem: terraque relicta
Non valet ipsa sequi puppes, quae vexerat aura.
Aequora lenta jacent: alto torpore ligatae
Pigrius inmotis haesere paludibus undae,
Sic stat iners Scythicas adstringens Bosporos undas
Cum, glacie retinente, fretum non impulit Ister,
Inmensumque gelu tegitur mare: comprimit unda,
Deprendit quascunque ratis: nec pervia velis
Aequora frangit eques, fluctuque latente sonantem
Orbita migrantis scindit Maeotida Bessi.
Saeva quies pelagi, moestoque ignava profundo
Stagna jacentis aquae: veluti deserta rigente
Aequora natura cessant, pontusque vetustas
Oblitus servare vices, non commeat aestu,
Non horrore tremit, non solis imagine vibrat.
Casibus innumeris fixae patuere carinae.
Illinc infestae classes et inertia tonsis
Aequora moturae, gravis hinc languore profundi
Obsessis ventura fames. nova vota timori
Sunt inventa novo, fluctus nimiasque precari
Ventorum vires, dum se torpentibus unda
Excutiat stagnis, et sit mare. nubila nusquam,
Undarumque minae: coelo languente fretoque,
Naufragii spes omnis abit. sed nocte fugata
Laesum nube dies jubar extulit, imaque sensim
Concussit pelagi, movitque Ceraunia nautis.
Inde rapi coepere rates, atque aequora classem

Curva

Curva ſequi, quae jam vento fluctuque ſecundo
Lapſa Palaeſtinas uncis confixit arenas.
Prima duces junctis vidit conſiſtere caſtris
Tellus, quam volucer Genuſus, quam mollior Apſus
Circumeunt ripis. Apſo geſtare carinas
Cauſſa palus, leni quam fallens egerit unda.
At Genuſum nunc ſole nives, nunc imbre ſolutae
Praecipitant: neuter longo ſe gurgite laſſat,
Sed minimum terrae, vicino litore norunt.
Hoc fortuna loco tantae duo nomina famae
Compoſuit: miſerique fuit ſpes irrita mundi,
Poſſe duces parva campi ſtatione diremtos
Admotum damnare nefas. nam cernere voltus,
Et voces audire datur: multoſque per annos
Dilectus tibi, Magne, ſocer, poſt pignera tanta
Sanguinis, infauſtam ſobolis mortemque nepotum,
Te niſi Niliaca propius non vidit arena.
Caeſaris adtonitam miſcenda ad praelia mentem
Ferre moras ſcelerum partes juſſere relictae.
Ductor erat cunctis audax Antonius armis,
Jam tum civili meditatus Leucada bello.
Illum ſaepe minis Caeſar, precibuſque morantem
Evocat: O mundo tantorum cauſſa laborum,
Quid ſuperos, et fata tenes? ſunt cetera curſu
Acta meo, ſummam rapti per proſpera belli
Te poſcit Fortuna manum. num rupta vadoſis
Syrtibus incerto Libye nos dividit aeſtu?
Numquid inexperto tua credimus arma profundo,

Inque novos traheris caſus? ignave, venire
Te Caeſar, non ire, jubet. prior ipſe per hoſtis
Percuſſi medias alieni juris arenas.
Tu mea caſtra times? pereuntia tempora fati
Conqueror: in ventos impendo vota, fretumque.
Ne retine dubium cupientis ire per aequor:
Si bene nota mihi eſt, ad Caeſaris arma juventus
Naufragio veniſſe volet. jam voce doloris
Utendum eſt: non ex aequo diviſimus orbem.
Epiron Caeſarque tenet, totuſque ſenatus:
Auſoniam tu ſolus habes. his terque, quaterque
Vocibus excitum poſtquam ceſſare videbat,
Dum ſe deeſſe deis, ac non ſibi numina, credit,
Sponte per incautas audet tentare tenebras,
Quod juſſi timuere, fretum: temeraria prono
Expertus ceſſiſſe deo: fluctuſque verendos
Claſſibus, exigua ſperat ſuperare carina.

Solverat armorum feſſas nox languida curas:
Parta quies miſeris, in quorum pectora ſomno
Dat vires fortuna minor: jam caſtra ſilebant:
Tertia jam vigiles commoverat hora ſecundos,
Caeſar ſollicito per vaſta ſilentia greſſu
Vix famulis audenda parat: cunctiſque relictis,
Sola placet Fortuna comes. tentoria poſtquam
Egreſſus, vigilum ſomno cedentia membra
Tranſiluit, queſtus tacite quod fallere poſſet;
Litora curva legit, primiſque invenit in undis
Rupibus exeſis haerentem fune carinam.

Rectorem, dominumque ratis ſecura tenebat
Haud procul inde domus, non ullo robore fulta,
Sed ſterili junco, cannaque intexta paluſtri,
Et latus inverſa nudum munita phaſelo.
Haec Caeſar bis terque manu quaſſantia tectum
Limina commovit: molli cum ſurgit Amyclas,
Quem dabat alga, toro. Quiſnam mea naufragus, inquit,
Tecta petit? aut quem noſtrae Fortuna coegit
Auxilium ſperare caſae? ſic fatus, ab alto
Aggere, jam tepidae ſublato ſune favillae,
Scintillam tenuem commotos pavit in ignes:
Securus belli: praedam civilibus armis
Scit non eſſe caſas. O vitae tuta facultas
Pauperis, anguſtique laris! o munera nondum
Intellecta deûm! quibus hoc contingere templis,
Aut potuit muris, nullo trepidare tumultu
Caeſarea pulſante manu? tum poſte recluſa,
Dux ait: Exſpecta votis majora modeſtis,
Speſque tuas laxa, juvenis: ſi juſſa ſecutus
Me vehis Heſperiam, non ultra cuncta carinae
Debebis, manibuſve inopem duxiſſe ſenectam.
Ne ceſſa praebere deo tua fata volenti
Anguſtos opibus ſubitis implere Penates.
Sic fatur: quamquam plebeio tectus amictu,
Indocilis privata loqui. tum pauper Amyclas:
Multa quidem prohibent nocturno credere ponto.
Nam ſol non rutilas deduxit in aequora nubes,
Concordeſque tulit radios: Noton altera Phoebi,

Altera pars Borean diducta luce vocabat.
Orbe quoque exhauſtus medio, languenſque receſſit,
Spectantis oculos infirmo lumine paſſus.
Lunaque non gracili ſurrexit lucida cornu,
Aut orbis medii puros exeſa receſſus:
Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,
Ventorumque notam rubuit: tum lurida pallens
Ora tulit, voltu ſub nubem triſtis itura.
Sed mihi nec motus nemorum, nec litoris ictus,
Nec placet incertus, qui provocat aequora, Delphin:
Aut ſiccum quod mergus amat: quodque auſa volare
Ardea ſublimis pennae confiſa natanti:
Quodque caput ſpargens undis, velut occupet imbrem,
Inſtabili greſſu metitur litora cornix.
Sed ſi magnarum poſcunt diſcrimina rerum,
Haud dubitem praebere manus? vel litora tangam
Juſſa, vel hoc potius pelagus, flatuſque negabunt,
Haec fatur, ſolvenſque ratem dat carbaſa ventis:
Ad quorum motus non ſolum lapſa per altum
Aera diſperſos traxere cadentia ſulcos
Sidera: ſed ſummis etiam quae fixa tenentur
Aſtra polis, ſunt viſa quati. niger inficit horror
Terga maris: longo per multa volumina tractu
Aeſtuat unda minax, flatuſque incerta futuri:
Turbida teſtantur conceptos aequora ventos.
Tunc rector trepidae fatur ratis: Adſpice ſaevum
Quanta paret pelagus: Zephyros intendat, an Euros,
Incertum eſt: puppim dubius ferit undique pontus.

Nubibus, et coelo Notus eſt: ſi murmura ponti
Conſulimus, Cori verrent mare. gurgite tanto,
Nec ratis Heſperias tanget, nec naufragus oras.
Deſperare viam, et vetitos convertere curſus
Sola ſalus. liceat vexata litora puppe
Prendere, ne longe nimium ſit proxima tellus.
Fiſus cuncta ſibi ceſſura pericula Caeſar.
Sperne minas, inquit, pelagi, ventoque furenti
Trade ſinus. Italiam ſi coelo auctore recuſas,
Me pete. ſola tibi cauſſa eſt, ac juſta timoris,
Vectorem non noſſe tuum, quem numina numquam
Deſtituunt, de quo male tunc Fortuna meretur,
Cum poſt vota venit. medias perrumpe procellas
Tutela ſecure mea. coeli iſte fretique,
Non puppis noſtrae labor eſt: hanc Caeſare preſſam
A fluctu defendet onus. nec longa furori
Ventorum ſaevo dabitur mora: proderit undis
Iſta ratis. ne flecte manus: fuge proxima velis
Litora: tum Calabro portu te crede potitum,
Cum jam non poterit puppi, noſtraeque ſaluti
Altera terra dari. quid tanta ſtrage paretur
Ignoras? quaerit pelagi, coelique tumultu
Quod praeſtet Fortuna mihi. Non plura locuto
Avolſit laceros, percuſſa puppe, rudentis
Turbo rapax, fragilemque ſuper volitantia malum
Vela tulit: ſonuit victis compagibus alnus.
Inde ruunt toto concita pericula mundo.
Primus ab Oceano caput exeris Atlanteo,

Core, movens aeſtus: jam te tollente furebat
Pontus, et in ſcopulos totas erexerat iras.
Occurrit gelidus Boreas, pelaguſque retundit:
Et dubium pendet, vento cui concidat, aequor.
Sed Scythici vicit rabies Aquilonis, et undas
Torſit, et abſtruſas penitus vada fecit arenas.
Nec perfert pontum Boreas ad ſaxa, ſuumque
In fluctus Cori frangit mare: motaque poſſunt
Aequora ſubductis etiam concurrere ventis.
Non Euri ceſſaſſe minas: non imbribus atrum
Aeolii jacuiſſe Noton ſub carcere ſaxi
Crediderim: cunctos ſolita de parte ruentis
Defendiſſe ſuas violento turbine terras,
Sic pelagus manſiſſe loco. nec parva procellis
Aequora rapta ferunt; Aegeas tranſit in undas
Tyrrhenum: ſonat Ionio vagus Hadria ponto.
A, quoties fruſtra pulſatos aequore montes
Obruit illa dies! quam celſa cacumina peſſum
Tellus victa dedit! non illo litore ſurgunt
Tam validi fluctus, alioque ex orbe voluti
A magno venere mari, mundumque coercens
Monſtriferos agit unda ſinus. Sic rector Olympi
Cuſpide fraterna laſſatum in ſaecula fulmen
Adjuvit, regnoque acceſſit terra ſecundo,
Cum mare convolvit gentes, cum litora Tethys
Noluit ulla pati, coelo contenta teneri.
Nunc quoque tanta maris moles creviſſet in aſtra,
Ni ſuperum rector preſſiſſet nubibus undas,

Non coeli nox illa fuit: latet obſitus aer
Infernae ſqualore domus, nimbiſque gravatus
Deprimitur fluctuſque in nubibus accipit imbrem.
Lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt
Clara, ſed obſcurum nimboſus diſſilit aer.
Tunc ſuperum convexa tremunt, atque arduus axis
Inſonuit, motaque poli compage laborant.
Extimuit natura chaos: rupiſſe videntur
Concordes elementa moras, rurſuſque redire
Nox manes mixtura deis. ſpes una ſalutis,
Quod tanta mundi nondum periere ruina.
Quantus Leucadio placidus de vertice pontus
Deſpicitur; tantum nautae videre trementes
Fluctibus e ſummis praeceps mare: cumque tumentes
Rurſus hiant undae, vix eminet aequore malus.
Nubila tanguntur velis, et terra carina.
Nam pelagus, qua parte ſedet, non celat arenas:
Exhauſtum in cumulos, omniſque in fluctibus unda eſt.
Artis opem vicere metus: neſcitque magiſter
Quam frangat, cui cedat aquae. diſcordia ponti
Succurrit miſeris, fluctuſque evertere puppim
Non valet in fluctus: victum latus unda repellens
Erigit, atque omni ſurgit ratis ardua vento.
Non humilem Saſona vadis, non litora curvae
Theſſaliae ſaxoſa pavent, oraeque malignos
Ambraciae portus: ſcopuloſa Ceraunia nautae
Summa timent. Credit jam digna pericula Caeſar
Fatis eſſe ſuis. tantuſne evertere, dixit,

Me ſuperis labor eſt: parva quem puppe ſedentem
Tam magno petiere mari? ſi gloria leti
Eſt pelago donata mei, belliſque negamur;
Intrepidus, quamcunque datis mihi numina, mortem
Accipiam. licet ingentis abruperit actus
Feſtinata dies fatis; ſat magna peregi.
Arctoas domui gentes: inimica ſubegi
Arma metu: vidit Magnum mihi Roma ſecundum.
Juſſa plebe tuli faſces per bella negatos.
Nulla meis aberit titulis Romana poteſtas,
Nec ſciet hoc quiſquam, niſi tu, quae ſola meorum
Conſcia votorum es, me, quamvis plenus honorum,
Et dictator eam Stygias, et conſul ad umbras,
Privatum, Fortuna, mori. mihi funere nullo
Eſt opus, o ſuperi: lacerum retinete cadaver
Fluctibus in mediis: deſint mihi buſta, roguſque,
Dum metuar ſemper, terraque exſpecter ab omni.
Haec fatum decimus, dictu mirabile, fluctus
Invalida cum puppe levat: nec rurſus ab alto
Aggere dejecit pelagi, ſed pertulit unda,
Scrupoſiſque anguſta vacant ubi litora ſaxis,
Impoſuit terrae. pariter tot regna, tot urbes
Fortunamque ſuam, tacta tellure, recepit.
Sed non tam remeans Caeſar jam luce propinqua,
Quam tacita ſua caſtra fuga, comiteſque fefellit.
Circumfuſa duci flevit, gemituque ſuorum,
Et non ingratis inceſſit turba querelis.
Quo te dure tulit virtus temeraria Caeſar?

Aut

Aut quae nos viles animas in fata relinquens,
Invitis ſpargenda dabas tua membra procellis?
Cum tot in hac anima populorum vita, ſaluſque
Pendeat, et tantus caput hoc ſibi fecerit orbis,
Saevitia eſt voluiſſe mori. nulluſne tuorum
Emeruit comitum, fatis non poſſe ſuperſtes
Eſſe tuis? cum te raperet mare, corpora ſegnis
Noſtra ſopor tenuit. pudet, heu! tibi cauſſa petendae
Haec fuit Heſperiae, viſum eſt quod mittere quemquam
Tam ſaevo crudele mari. ſors ultima rerum
In dubios caſus, et prona pericula mortis
Praecipitare ſolet. mundi jam ſumma tenentem
Permiſiſſe mari! tantum quid numina laſſas?
Sufficit ad belli ſummam favor iſte, laborque
Fortunae, quod te noſtris impegit arenis?
Hinc uſus placuere deum, non rector ut orbis,
Nec dominus rerum, ſed felix naufragus eſſes?
Talia jactantis, diſcuſſa nocte, ſerenus
Oppreſſit cum ſole dies, feſſumque tumentes
Compoſuit pelagus, ventis patientibus, undas.
Nec non Heſperii laſſatum fluctibus aequor
Ut videre duces, purumque inſurgere coelo
Fracturum pelagus Borean, ſolvere carinas,
Quas ventus, ductaeque pari moderamine dextrae
Permixtas habuere diu: latumque per aequor,
Ut terreſtre, coit, conſertis puppibus, agmen.
Sed nox ſaeva modum venti, velique tenorem
Eripuit nautis, excuſſitque ordine puppes.

Strymona ſic gelidum, bruma pellente, relinquunt
Poturae te, Nile, grues, primoque volatu
Effingunt varias, caſu monſtrante, figuras.
Mox ubi percuſſit tenſas Notus altior alas:
Confuſos temere inmixtae glomerantur in orbes,
Et turbata perit diſperſis littera pennis.
Cum primum redeunte die violentior aer
Puppibus incubuit, Phoebeo concitus ortu,
Praetereunt fruſtra tentati litora Liſſi,
Nymphaeumque tenent, nudas Aquilonibus undas
Succedens Boreae jam portum fecerat Auſter.
Undique collatis in robur Caeſaris armis,
Summa videns duri Magnus diſcrimina Martis
Jam caſtris inſtare ſuis: ſeponere tutum
Conjugii decrevit onus, Leſboque remotam
Te procul a ſaevi ſtrepitu Cornelia belli
Occulere. Heu quantum mentes dominatur in aequas
Juſta Venus! dubium, trepidumque ad proelia, Magne,
Te quoque fecit amor: quod nolles ſtare ſub ictu
Fortunae, quo mundus erat, Romanaque fata,
Conjux ſola fuit. mentem jam verba parata
Deſtituunt, blandaeque juvat ventura trahentem
Indulgere morae, et tempus ſubducere fatis.
Nocte ſub extrema, pulſo torpore quietis,
Dum fovet amplexu gravidum Cornelia curis
Pectus, et averſi petit oſcula grata mariti:
Humentis mirata genas, percuſſaque caeco
Volnere, non audet flentem deprendere Magnum.

Ille gemens, Non nunc, vita mihi dulcior, inquit,
Cum taedet vitae, laeto ſed tempore, conjux,
Venit moeſta dies, et quam minimumque, parumque,
Diſtulimus: jam totus adeſt in proelia Caeſar.
Cedendum eſt bellis: quorum tibi tuta latebra
Leſbos erit, deſiſte preces tentare: negavi
Jam mihi: non longos a me patiere receſſus.
Praecipites aderunt caſus: properante ruina,
Summa cadunt. ſatis eſt audiſſe pericula Magni.
Meque tuus decepit amor, civilia bella
Si ſpectare potes. nam me jam, Marte parato,
Securos cepiſſe pudet cum conjuge ſomnos,
Eque tuo, miſerum quatiunt cum claſſica mundum,
Surrexiſſe ſinu. vereor civilibus armis
Pompeium nullo triſtem committere damno.
Tutior interea populis, et tutior omni
Rege, late, poſitamque procul fortuna mariti
Non tota te mole premat. ſi numina noſtras
Impulerint acies, maneat pars optima Magni;
Sitque mihi, ſi fata premunt, victorque cruentus,
Quo fugiſſe velim. Vix tantum infirma dolorem
Cepit, et adtonito ceſſerunt pectore ſenſus.
Tandem vix moeſtas potuit proferre querelas:
Nil mihi de fatis thalami, ſuperiſque relictum eſt,
Magne, queri: noſtros non rumpit funus amores,
Nec diri fax ſumma rogi: ſed ſorte frequenti,
Plebeiaque nimis careo dimiſſa marito.
Hoſtis ad adventum rumpamus foedera tedae:

Placemus ſocerum. Sic eſt tibi cognita, Magne,
Noſtra fides? crediſne aliquid mihi tutius eſſe,
Quam tibi? non olim caſu pendemus ab uno?
Fulminibus me ſaeve jubes, tantaeque ruinae
Abſentem praeſtare caput? ſecura videtur
Sors tibi, cum facias etiam nunc vota, periſſe?
Ut nolim ſervire malis, ſed morte parata,
Te ſequar ad manes; feriat dum moeſta remotas
Fama procul terras, vivam tibi nempe ſuperſtes.
Adde, quod adſueſcis fatis, tantumque dolorem
Crudelis me ferre doces. ignoſce fatenti:
Poſſe pati, timeo. Quod ſi ſunt vota, deiſque
Audior, eventus rerum ſciet ultima conjux.
Sollicitam rupes, jam te victore, tenebunt,
Et puppim, quae fata feret tam laeta, timebo.
Nec ſolvent audita metus mihi proſpera belli,
Cum vacuis projecta locis a Caeſare poſſim
Vel fugiente capi. noteſcent litora clari
Nominis exſilio, poſitaque ibi conjuge Magni,
Quis Mitylenaeas poterit neſcire latebras?
Hoc precor extremum, ſi nil tibi victa relinquunt
Tutius arma fuga, cum te commiſeris undis,
Quolibet infauſtum potius deflecte carinam:
Litoribus quaerere meis. Sic fata, relictis
Exſiluit ſtratis amens, tormentaque nulla
Volt differre mora. non moeſti pectora Magni
Suſtinet amplexu dulci, non colla tenere:
Extremuſque perit tam longi fructus amoris:

Praecipitantque ſuos luctus [neuterque recedens
Suſtinuit dixiſſe, vale] vitamque per omnem
Nulla fuit tam moeſta dies. nam cetera damna
Durata jam mente malis, firmaque tulerunt.
Labitur infelix, manibuſque excepta ſuorum
Fertur ad aequoreas, ac ſe proſternit, arenas,
Litora et ipſa tenet, tandemque illata carinae eſt.
Non ſic infelix patriam, portuſque reliquit
Heſperios, ſaevi premerent cum Caeſaris arma.
Fida comes Magni vadit duce ſola relicto,
Pompeiumque fugit. quae nox ſibi proxima venit,
Inſomnis. viduo tum primum frigida lecto,
Atque inſueta quies uni, nudumque marito
Non haerente latus. ſomno quam ſaepe gravata
Deceptis vacuum manibus complexa cubile eſt,
Atque oblita fugae quaeſivit nocte maritum!
Nam, flamma quamvis tacitas urguente medullus,
Non juvat in toto corpus jactare cubili:
Servatur pars illa tori. caruiſſe timebat
Pompeio: ſed non ſuperi tam laeta parabant.
Inſtabat, miſerae Magnum quae redderet hora.

M. ANNAEI LUCANI

CIVILIS BELLI,

SIVE

PHARSALIAE,

LIBER SEXTUS.

POSTQUAM caſtra duces, pugnae jam mente propinqui,
Impoſuere jugis, admotaque comminus arma,
Parque ſuum videre dei, capere omnia Caeſar
Moenia Grajorum ſpernit, Martemque ſecundum
Jam niſi de genero fatis debere recuſat.
Funeſtam mundo votis petit omnibus horam,
In caſum quae cuncta ferat. placet alea fati
Alterutrum merſura caput. ter collibus omnis
Explicuit turmas, et ſigna minantia pugnam,
Teſtatus Latiae numquam ſe deeſſe ruinae. 10

Ut videt ad nullos exciri poſſe tumultus
In pugnam generum, clauſo ſed fidere vallo,
Signa movet, tectuſque via dumoſa per arva
Durrhachii praeceps rapiendas tendit ad arces.
Hoc iter aequoreo praecepit limite Magnus,
Quemque vocat collem Taulantius incola Petram,
Inſedit caſtris, Ephyreaque moenia ſervat,
Defendens tutam vel ſolis turribus urbem.
Non opus hanc veterum, nec moles ſtructa tuetur,
Humanuſque labor, facilis, licet ardua tollat,
Cedere vel bellis, vel cuncta moventibus annis.
Sed munimen habet nullo quaſſabile ferro,
Naturam, ſedemque loci. nam clauſa profundo
Undique, et illiſum ſcopulis revomentibus aequor,
Exiguo debet, quod non eſt inſula, colli.
Terribiles ratibus ſuſtentant moenia cautes,
Ioniumque furens rabido cum tollitur Auſtro,
Templa, domuſque quatit, ſpumatque in culmina pon-[tus.
Hic avidam belli rapuit ſpes improba mentem
Caeſaris, ut vaſtis diffuſum collibus hoſtem
Cingeret ignarum, ducto procul aggere valli.
Metatur terras oculis: nec ceſpite tantum
Contentus fragili ſubitos adtollere muros,
Ingentis cautes, avolſaque ſaxa metallis,
Grajorumque domus, direptaque moenia transfert.
Exſtruitur, quod non aries impellere ſaevus,
Quod non ulla queat violenti machina belli.
Franguntur montes, planumque per ardua Caeſar

Ducit opus: pandit foſſas, turritaque ſummis
Diſponit caſtella jugis, magnoque receſſu
Amplexus fines, ſaltus, nemoroſaque teſqua,
Et ſilvas, vaſtaſque feras indagine claudit.
Non deſunt campi, non deſunt pabula Magno,
Caſtraque Caeſareo circumdatus aggere mutat.
Flumina tot curſus illic exorta fatigant,
Illic merſa ſuos: operumque ut ſumma reviſat,
Defeſſus Caeſar mediis intermanet agris.
Nunc vetus Iliacos adtollat fabula muros,
Adſcribatque deis: fragili circumdata teſta
Moenia mirentur refugi Babylonia Parthi.
En! quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,
Aſſyriis quantum populis telluris Eoae
Sufficit in regnum, ſubitum, bellique tumultu
Raptum clauſit opus. tanti periere labores.
Tot potuere manus adjungere Seſton Abydo,
Ingeſtoque ſolo Phryxeum elidere pontum,
Aut Pelopis latis Ephyren abrumpere regnis,
Et ratibus longae flexus donare Maleae,
Aut aliquem mundi, quamvis natura negaſſet,
In melius mutare locum. coit area belli:
Hic alitur ſanguis terras fluxurus in omnis,
Hic et Theſſaliae clades, Libyaeque tenentur.
Aeſtuat anguſta rabies civilis arena.

Prima quidem ſurgens operum ſtructura fefellit
Pompeium: veluti mediae qui tutus in arvis
Sicaniae rapidum neſcit latrare Pelorum:

Aut

Aut vaga cum Tethys, Rutupinaque litora fervent,
Unda Caledonios fallit turbata Britannos.
Ut primum vaſto ſeptas videt aggere terras:
Ipſe quoque a tuta deducens agmina petra
Diverſis ſpargit tumulis, ut Caeſaris arma
Laxet, et effuſo claudentem milite tendat.
Ac tantum ſepti vallo ſibi vindicat agri,
Parva Mycenaeae quantum ſacrata Dianae
Diſtat ab excelſa nemoralis Aricia Roma:
Quoque modo Romae praelapſus moenia Tybris
In mare deſcendit, ſi nuſquam torqueat amnem.
Claſſica nulla ſonant, injuſſaque tela vagantur:
Et fit ſaepe nefas, jaculum tentante lacerto.
Major cura duces miſcendis abſtrahit armis.
Pompeium exhauſtae praebenda ad gramina terrae,
Quae currens adtrivit eques, gradibuſque citatis
Ungula frondentem decuſſit cornea campum.
Belliger adtonſis ſonipes diffuſus in arvis,
Advectos cum plena ferant praeſepia culmos,
Ore novas poſcens moribundus labitur herbas,
Et tremulo medios abrumpit poplite gyros.
Corpora dum ſolvit tabes, et digerit artus,
Traxit iners coelum fluvidae contagia peſtis
Obſcuram in nubem. tali ſpiramine Neſis
Erigit eliſum nebuloſis aera ſaxis,
Antraque letiferi rabiem Typhonis anhelant.
Inde labant populi, coeloque paratior unda
Omne pati virus duravit viſcera coeno.

Jam riget atra cutis, diſtentaque lumina rumpit:
Igneaque in voltus, et ſacro fervida morbo
Peſtis abit, feſſumque caput ſe ferre recuſat.
Jam magis atque magis praeceps agit omnia fatum:
Nec medii dirimunt morbi vitamque, necemque,
Sed languor cum morte venit: turbaque cadentum
Aucta lues, dum mixta jacent incondita vivis
Corpora. nam miſeros ultra tentoria civis
Spargere funus erat. tamen hos minuere labores
A tergo pelagus, pulſuſque Aquilonibus aer,
Litoraque, et plenae peregrina meſſe carinae.
At liber terrae ſpatioſis collibus hoſtis
Aere non pigro, nec inertibus angitur undis:
Sed patitur ſaevam, veluti circumdatus arta
Obſidione, famem. nondum durantibus altam
In ſegetem culmis, cernit miſerabile volgus
In pecudum cecidiſſe cibos, et carpere dumos,
Et morſu ſpoliare nemus, letumque minantis
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas.
Quae mollire queunt flamma, quae frangere ſaxo,
Quaeque per abraſas utero demittere faucis,
Plurimaque humanis ante hoc incognita menſis
Diripiens miles, ſaturum tamen obſidet hoſtem.
Ut primum libuit ruptis evadere clauſtris
Pompeio, cunctaſque ſibi permittere terras:
Non obſcura petit latebroſae tempora noctis,
Et raptum furto, ſoceri ceſſantibus armis,
Dedignatur iter: laxis exire ruinis

Quaerit, et impulſu turres confringere valli,
Perque omnis gladios, et qua via caede paranda eſt.
Opportuna tamen valli pars viſa propinqui,
Qua Minuci caſtella vacant, et confraga denſis
Arboribus dumeta tegunt. huc pulvere nullo
Proditus agmen agit, ſubituſque ad moenia venit.
Tot ſimul e campis Latiae fulſere volucres:
Tot cecinere tubae. ne quid victoria ferro
Deberet, pavor adtonitos confecerat hoſtes.
Quod ſolum valuit virtus, jacuere peremti,
Debuerant quo ſtare loco: qui volnera ferrent
Jam deerant, et nimbus agens tot tela peribat.
Tum piceos volvunt inmiſſae lampades ignis:
Tum quaſſae nutant turres, lapſumque minantur:
Roboris impacti crebros vomit agger ad ictus.
Jam Pompeianae celſi ſuper ardua valli
Exierant Aquilae: jam mundi jura patebant.
Quem non mille ſimul turmis, nec Caeſare toto
Auferret Fortuna locum, victoribus unus
Eripuit, vetuitque capi: ſeque arma tenente,
Ac nondum ſtrato, Magnum viciſſe negavit.
Scaeva viro nomen: caſtrorum in plebe merebat
Ante feras Rhodani gentes: ibi ſanguine multo
Promotus Latiam longo gerit ordine vitem.
Pronus ad omne nefas, et qui neſciret, in armis
Quam magnum virtus crimen civilibus eſſet.
Hic ubi quaerentes ſocios jam Marte relicto
Tuta fugae cernit, Quo vos pavor, inquit, adegit

Impius; et cunctis ignotus Caesaris armis?
[O famuli turpes, servum pecus, absque cruore]
Terga datis morti? cumulo vos deesse virorum
Non pudet et bustis, interque cadavera quaeri?
Non ira saltem juvenes, pietate remota,
Stabitis? e cunctis, per quos erumperet hostis,
Nos sumus electi. non parvo sanguine Magno
Ista dies ierit. peterem felicior umbras
Caesaris in voltu. testem hunc Fortuna negavit:
Pompeio laudante, cadam. confringite tela
Pectoris incursu, jugulisque retundite ferrum.
Jam longinqua petît pulvis, sonitusque ruinae,
Securasque fragor concussit Caesaris aurîs.
Vincimus, o socii; veniet, qui vindicet arces,
Dum morimur. movit tantum vox illa furorem,
Quantum non primo succendunt classica cornu:
Miranteque virum, atque avidi spectare, sequuntur
Scituri juvenes, numero deprensa, locoque,
An plus quam mortem virtus daret. ille ruenti
Aggere consistit, primumque cadavera plenis
Turribus evolvit, subeuntisque obruit hostes
Corporibus: totaeque viro dant tela ruinae:
Roboraque, et moles hosti seque ipse minatur.
Nunc sude, nunc duro contraria pectora conto
Detrudit muris, et valli summa tenentîs
Amputat ense manus: caput obterit, ossaque saxo,
Ac male defensum fragili compage cerebrum
Dissipat: alterius flamma crinesque, genasque

Succendit, ſtridunt oculis ardentibus ignes.
Ut primum cumulo creſcente cadavera murum
Admovere ſolo: non ſegnior extulit illum
Saltus, et in medias jecit ſuper arma catervas,
Quam per ſumma rapit celerem venabula pardum.
Tunc denſos inter cuneos compreſſus, et omni
Vallatus bello vincit, quem reſpicit, hoſtem.
Jamque hebes, et craſſo non aſper ſanguine mucro
[Percuſſum Scaevae frangit, non volnerat, hoſtem.]
Perdidit enſis opus, frangit ſine volnere membra.
Illum tota premit moles, illum omnia tela:
Nulla fuit non certa manus, non lancea felix,
Parque novum Fortuna videt concurrere, bellum,
Atque virum. fortis crebris ſonat ictibus umbo,
Et galeae fragmenta cavae compreſſa perurunt
Tempora: nec quidquam nudis vitalibus obſtat
Jam, praeter ſtantis in ſummis oſſibus haſtas.
Quid nunc, veſani, jaculis, levibuſque ſagittis
Perditis haeſuros numquam vitalibus ictus?
Hunc aut tortilibus vibrata phalarica nervis
Obruat, aut vaſti muralia pondera ſaxi:
Hunc aries ferro, balliſtaque limine portae
Promoveat. ſtat non fragilis pro Caeſare murus,
Pompeiumque tenet. jam pectora non tegit armis,
Ac veritus credi clypeo, laevaque vacaſſe,
Aut culpa vixiſſe ſua, tot volnera belli
Solus obit, denſamque ferens in pectore ſilvam,
Jam gradibus feſſis. in quem cadat, eligit hoſtem.

[Par pelagi monſtris. Libycae ſic bellua terrae,]
Sic Libycus denſis elephas oppreſſus ab armis
Omne repercuſſum ſqualenti miſſile tergo
Frangit, et haerentis mota cute diſcutit haſtas:
Viſcera tuta latent penitus, citraque cruorem
Confixae ſtant tela ferae: tot facta ſagittis,
Tot jaculis, unam non explent volnera mortem.
Dictaea procul ecce manu Gortynis arundo
Tenditur in Scaevam, quae voto certior omni
In caput, atque oculi laevum deſcendit in orbem.
Ille moras ferri, nervorum et vincula rumpit,
Adfixam vellens oculo pendente ſagittam
Intrepidus, telumque ſuo cum lumine calcat.
Pannonis haud aliter poſt ictum ſaevior urſa,
Cum jaculum parva Libys amentavit habena,
Se rotat in volnus: telumque irata receptum
Impetit, et ſecum fugientem circumit haſtam.
Perdiderat voltum rabies: ſtetit imbre cruento
Informis faciem: laetus fragor aethera pulſat
Victorum: majora viris e ſanguine parvo
Gaudia non faceret conſpectum in Caeſare volnus.
Ille tegens alta ſuppreſſum mente furorem
Mitis, et a voltu penitus virtute remota,
Parcite, ait, cives: procul hinc avertite bellum.
Collatura meae nil jam ſunt volnera morti:
Non eget ingeſtis, ſed volſis pectore telis.
Tollite, et in Magni viventum ponite caſtris:
Hoc veſtro praeſtate duci: ſit Scaeva relicti

Caeſaris exemplum potius, quam mortis honeſtae.
Credidit infelix ſimulatis vocibus Aulus,
Nec vidit recto gladium mucrone prementem:
Membraque captivi pariter laturus, et arma,
Fulmineum mediis excepit faucibus enſem.
Incaluit virtus: atque una caede refectus
Solvat, ait, poenas, Scaevam quicumque ſubactum
Speravit: pacem gladio ſi quaerit ab iſto
Magnus, adorato ſubmittat Caeſare ſigna.
An ſimilem veſtri, ſegnemque ad fata putatis?
Pompeii vobis minor eſt, cauſſaeque ſenatus,
Quam mihi mortis amor. Simul haec effatur, et altus
Caeſareas pulvis teſtatur adeſſe cohortes.
Dedecus hic belli Magno, crimenque remiſit,
Ne ſolum totae fugerent te, Scaeva, catervae:
Subducto qui Marte ruis: nam ſanguine fuſo
Vires pugna dabat. labentem turba ſuorum
Excipit, atque humeris defectum imponere gaudet:
Ac veluti incluſum perfoſſo in pectore numen,
Et vivam magnae ſpeciem virtutis adorant:
Telaque confixis certant evellere membris,
Exornantque deos, ac nudum pectora Martem
Armis, Scaeva, tuis. felix hoc nomine famae
Si tibi durus Iber, aut ſi tibi terga dediſſent
Cantaber exiguis, aut longis Teutonus armis.
Non tu bellorum ſpoliis ornare Tonantis
Templa potes, non tu laetis ululare triumphis.
Infelix, quanta dominum virtute paraſti!

Nec magis hac Magnus caſtrorum parte repulſus
Intra clauſtra piger, dilato Marte, quievit,
Quam mare laſſatur, cum ſe tollentibus Euris
Frangentem fluctus ſcopulum ferit, aut latus alti
Montis adeſt, ſeramque ſibi parat unda ruinam.
Hinc vicina petens placido caſtella profundo
Incurſu gemini Martis rapit: armaque late
Spargit, et effuſo laxat tentoria campo:
Mutandaeque juvat permiſſa licentia terrae.
Sic pleno Padus ore tumens ſuper aggere tutas
Excurrit ripas, et totos concutit agros:
Succubuit ſi qua tellus, cumulumque furentem
Undarum non paſſa, ruit: tunc flumine toto
Tranſit, et ignotos aperit ſibi gurgite campos.
Illos terra fugit dominos: his rura colonis
Accedunt, donante Pado. vix proelia Caeſar
Senſerat, elatus ſpecula quae prodidit ignis.
Invenit impulſos preſſo jam pulvere muros:
Frigidaque ut veteris deprendit ſigna ruinae;
Accendit pax ipſa loci, movitque furorem
Pompeiana quies, et, victo Caeſare, ſomnus.
Ire vel in clades properat, dum gaudia turbet.
Torquato ruit inde minax: qui Caeſaris arma
Segnius haud vidit, quam malo nauta tremente
Omnia Circeae ſubducit vela procellae:
Agminaque interius muro breviore recepit,
Denſius ut parva diſponeret arma corona.
Tranſierat primi Caeſar munimina valli,

Cum

Cum ſuper e totis inmiſit collibus agmen,
Effuditque acies obſeptum Magnus in hoſtem.
Non ſic Aetnaeis habitans in vallibus horret
Enceladum, ſpirante Noto, cum tota cavernas
Egerit, et torrens in campos defluit Aetna:
Caeſaris ut miles glomerato pulvere victus
Ante aciem, caeci trepidus ſub nube timoris
Hoſtibus occurrit fugiens, inque ipſa pavendo
Fata ruit. totus mitti civilibus armis
Uſque vel in pacem potuit cruor: ipſe furentis
Dux tenuit gladios. felix ac libera, legum
Roma fores, juriſque tui, viciſſet in illo
Si tibi Sulla loco. dolet heu, ſemperque dolebit,
Quod ſcelerum, Caeſar, prodeſt tibi ſumma tuorum
Cum genero pugnaſſe pio. Pro, triſtia fata!
Non Uticae Libye clades, Hiſpania Mundae
Fleſſet, et infando pollutus ſanguine Nilus
Nobilius Pharios geſtaſſet rege cadaver:
Nec Juba Marmaricas nudus preſſiſſet arenas,
Poenorumque umbras placaſſet ſanguine fuſo
Scipio: nec ſancto caruiſſet vita Catone.
Ultimus eſſe dies potuit tibi, Roma, malorum:
Exire e mediis potuit Pharſalia fatis.

Deſerit adverſo poſſeſſam numine ſedem
Caeſar, et Emathias lacero petit agmine terras.
Arma ſecuturum ſoceri, quacumque fugaſſet,
Tentavere ſuo comites devertere Magnum
Hortatu: patrias ſedes, atque hoſte carentem

Auſoniam peteret. Numquam me Caeſaris, inquit,
Exemplo reddam patriae, numquamque videbit
Me niſi dimiſſo redeuntem milite Roma.
Heſperien potui, motu ſurgente, tenere,
Si vellem patriis aciem committere templis,
Ac medio pugnare foro. dum bella relegem,
Extremum Scythici tranſcendam frigoris orbem,
Ardentiſque plagas. victor tibi, Roma, quietem
Eripiam, qui, ne premerent te proelia, fugi?
A potius, bello ne quid patiaris in iſto,
Te Caeſar putet eſſe ſuam. ſic fatus, in ortus
Phoebeos convertit iter, terraeque ſecutus
Devia, qua vaſtos aperit Candavia ſaltus,
Contigit Emathiam, bello quam fata parabant.
Theſſaliam, qua parte diem brumalibus horis
Adtollit Titan, rupes Oſſaea coercet.
Cum per ſumma poli Phoebum trahit altior aeſtas,
Pelion opponit radiis naſcentibus umbras.
At medios ignes coeli, rapidique Leonis
Solſtitiale caput nemoroſus ſubmovet Othrys.
Excipit averſos Zephyros et Iapyga Pindus,
Et maturato praecidit veſpere lucem.
Nec metuens imi Borean habitator Olympi
Lucentem totis ignorat noctibus Arcton.
Hos inter montes media qui valle premuntur,
Perpetuis quondam latuere paludibus agri:
Flumina dum retinent campi, nec pervia Tempe
Dant aditus pelagi: ſtagnumque implentibus unum

Creſcere curſus erat. poſtquam diſceſſit Olympo
Herculea gravis Oſſa manu, ſubitaeque ruinam
Senſit aquae Nereus: melius manſura ſub undis,
Emathis aequori regnum Pharſalos Achillis
Eminet, et, prima Rhoeteia litora pinu
Quae tetigit, Phylace, Pteleonque et Dotion ira
Flebile Pieridum; Trachin, pretioque nefandae
Lampados Herculeis fortis Melibaea pharetris:
Atque olim Lariſſa potens: ubi nobile quondam
Nunc ſuper Argos arant: veteres ubi fabula Thebas
Monſtrat Echionias: ubi quondam Pentheos exſul
Colla, caputque ferens ſupremo tradidit igni,
Queſta, quod hoc ſolum nato rapuiſſet Agave.
Ergo abrupta palus multos diſceſſit in amnes.
Purus in occaſus, parvi ſed gurgitis, Aeas
Ionio fluit inde mari: nec fortior undis
Labitur avectae pater Iſidis, et tuus, Oeneu,
Pene gener craſſis oblimat Echinadas undis:
Et Meleagream maculatus ſanguine Neſſi
Evenos Calydona ſecat. ferit amne citato
Maliacas Spercheos aquas: et flumine puro
Irrigat Amphryſos famulantis paſcua Phoebi.
Quique nec humentis nebulas, nec rore madentem
Aera, nec tenuis ventos ſuſpirat Anauros.
Et quiſquis pelago per ſe non cognitus amnis
Peneo donavit aquas. it gurgite rapto
Apidanos: nunquamque celer, niſi mixtus, Enipeus.
Accipit Aſopos curſus, Phoenixque, Melaſque.

Solus in alterius nomen cum venerit undae,
Defendit Titareſos aquas, lapſuſque ſuperne
Gurgite Penei pro ſiccis utitur arvis.
Hunc fama eſt Stygiis manare paludibus amnem,
Et capitis memorem, fluvii contagia vilis
Nolle pati, ſuperumque ſibi ſervare timorem.
Ut primum emiſſis patuerunt amnibus arva,
Pinguis Boebicio diſceſſit vomere ſulcus:
Mox Lelegum dextra preſſum deſcendit aratrum.
Aeolidae, Dolopeſque ſolum rupere coloni,
Et Magnetes equis, Minyae gens cognita remis.
Illic ſemiferos Ixionidas Centauros
Foeta Pelethroniis nubes effudit in antris.
Aſpera te Pholoes frangentem, Monyche, ſaxa,
Teque ſub Oetaeo torquentem vertice volſas
Rhoete ferox, quas vix Boreas everteret, ornos:
Hoſpes et Alcidae magni Phole: teque per amnem
Improbe Lernaeas vector paſſure ſagittas:
Teque ſenex Chiron, gelido qui ſidere fulgens
Impetis Aemonio majorem Scorpion arcu.
Hac tellure feri micuerunt ſemina Martis.
Primus ab aequorea percuſſis cuſpide ſaxis
Theſſalicus ſonipes bellis feralibus omen
Exſiluit; primus chalybem, fraenoſque momordit,
Spumavitque novis Lapithae domitoris habenis.
Prima fretum ſcindens Pagaſaeo litore pinus
Terrenum ignotas hominem projecit in undas.
Primus Theſſalicae rector telluris Itonos

In formam calidae percuſſit pondera maſſae,
Fudit et argentum flammis, aurumque moneta
Fregit, et inmenſis coxit fornacibus aera.
Illic, quod populos ſcelerata impegit in arma,
Divitias numerare datum eſt. hinc maxima ſerpens
Deſcendit Python, Cyrrhaeaque fluxit in arva:
Unde et Theſſalicae veniunt ad Pythia laurus.
Impius hinc prolem ſuperis inmiſit Aloeus,
Inſeruit celſis prope ſe cum Pelion aſtris,
Sideribuſque vias incumbens abſtulit Oſſa.
Hac ubi damnata fatis tellure locarunt
Caſtra duces; cunctos belli praeſaga futuri
Mens agitat, ſummique gravem diſcriminis horam
Adventare palam eſt, propius jam fata moveri
Degeneres trepidant animi, pejoraque verſant.
Ad dubios pauci, praeſumto robore, caſus
Spemque metumque ferunt. Turbae ſed mixtus inerti
Sextus erat, Magno proles indigna parente,
Qui mox Scyllaeis exſul graſſatus in undis,
Polluit aequoreos Siculus pirata triumphos.
Qui ſtimulante metu fati praenoſcere curſus,
Impatienſque morae, venturiſque omnibus aeger;
Non tripodas Deli, non Pythia conſulit antra,
Nec quaeſiſſe libet, primis quid frugibus altrix
Aere Jovis Donona ſonet, quis noſcere fibra
Fata queat, quis prodat aves, quis fulgura coeli
Servet et Aſſyria ſcrutetur ſidera cura,
Aut ſi quid tacitum, ſed fas, erat. ille ſupernis

Deteſtanda deis ſaevorum arcana magorum
Noverat, et triſtis ſacris feralibus aras,
Umbrarum, Ditiſque fidem: miſeroque liquebat,
Scire parum ſuperos. vanum, ſaevumque furorem
Adjuvat ipſe locus, vicinaque moenia caſtris
Haemonidum, ficti quas nulla licentia monſtri
Tranſierit, quarum, quidquid non creditur, ars eſt.
Theſſala quin etiam tellus herbaſque nocentis
Rupibus ingenuit, ſenſuraque ſaxa canentis
Arcanum ferale Magos. ibi plurima ſurgunt
Vim factura deis. et terris hoſpita Colchis
Legit in Haemoniis, quas non advexerat herbas.
Impia tot populis, tot ſurdas gentibus aures
Coelicolum dirae convertunt carmina gentis.
Una per aethereos exit vox illa receſſus,
Verbaque ad invitum perfert cogentia numen,
Quod non cura poli, coelique volubilis umquam
Advocat. infandum tetigit cum ſidera murmur,
Tum Babylon Perſea licet, ſecretaque Memphis
Omne vetuſtorum ſolvat penetrale Magorum:
Abducit ſuperos alienis Theſſalis aris.

Carmine Theſſalidum dura in praecordia fluxit
Non fatis addictus amor: flammiſque ſeveri
Illicitis arſere ſenes. nec noxia tantum
Pocula proficiunt: aut cum turgentia ſucco
Frontis amaturae ſubducunt pignora fetae.
Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni
Excantata perit. quos non concordia mixti

Adligat ulla tori, blandaeque potentia formae,
Traxerunt torti magica vertigine fili.
Ceſſavere vices rerum: dilataque longa
Haeſit nocte dies: legi non paruit aether.
Torpuit et praeceps audito carmine mundus:
Axibus et rapidis impulſos Juppiter urguens
Miratur non ire polos. nunc omnia complent
Imbribus, et calido praeducunt nubila Phoebo:
Et tonat ignaro coelum Jove. Vocibus iſdem
Humentis late nebulas, nimboſque ſolutis
Excuſſere comis. ventis ceſſantibus, aequor
Intumuit: rurſus vetitum ſentire procellas
Conticuit, turbante Noto: puppimque ferentes
In ventum tumuere ſinus. de rupe pependit
Abſciſa fixus torrens: amniſque cucurrit
Non qua pronus erat. Nilum non extulit aeſtas:
Maeander direxit aquas: Rhodanumque morantem
Praecipitavit Arar: ſubmiſſo vertice montes
Explicuere jugum. nubes ſuſpexit Olympus:
Solibus et nullis Scythiae, cum bruma rigeret,
Dimaduere nives. impulſam ſidere Tethyn
Repulit Haemonium, defenſo litore, carmen.
Terra quoque inmoti concuſſit ponderis axes,
Et medium vergens titubavit niſus in orbem.
Tantae molis onus percuſſum voce receſſit,
Proſpectumque dedit circumlabentis Olympi.
Omne potens animal leti, genitumque nocere,
Et pavet Haemonias, et mortibus inſtruit artis.

Has avidae tigres, et nobilis ira leonum
Ore fovent blando: gelidos his explicat orbes,
Inque pruinoso coluber distenditur arvo.
Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi:
Humanoque cadit serpens adflata veneno.
Quis labor hic superis, cantus herbasque sequendi,
Spernendique timor? cujus commercia pacti
Obstrictos habuere deos? parere necesse est,
An juvat? ignota tantum pietate merentur,
An tacitis potuere minis? hoc juris in omnis
Est illis superos, an habent haec carmina certum
Imperiosa deum, qui mundum cogere, quidquid
Cogitur ipse, potest? illic et sidera primum
Praecipiti deducta polo: Phoebeque serena
Non aliter, diris verborum obsessa venenis,
Palluit, et nigris, terrenisque ignibus arsit,
Quam si fraterna prohiberet imagine tellus,
Insereretque suas flammis coelestibus umbras.
Et patitur tantos cantu deprensa labores
Donec suppositas propior despumet in herbas.
Hos scelerum ritus, haec dirae carmina gentis
Effera damnarat nimiae pietatis Erichtho,
Inque novos ritus pollutam duxerat artem.
Illi namque nefas urbis submittere tecto
Aut laribus ferale caput: desertaque busta
Incolit, et tumulos expulsis obtinet umbris,
Grata deis erebi. coetus audire silentum,
Nosse domos Stygias, arcanaque Ditis operti

Non

Non ſuperi, non vita vetat. tenet ora profanae
Foeda ſitu macies, coeloque ignota ſereno
Terribilis Stygio facies pallore gravatur,
Impexis onerata comis. ſi nimbus, et atrae
Sidera ſubducunt nubes, tunc Theſſala nudis
Egreditur buſtis, nocturnaque flamina captat.
Semina foecundae ſegetis calcata peruſſit,
Et non letiferas ſpirando perdidit auras.
Nec ſuperos orat, nec cantu ſupplice numen
Auxiliare vocat, nec fibras illa litantis
Novit: funereas aris imponere flammas
Gaudet, et accenſo rapuit quae tura ſepulcro.
Omne nefas ſuperi prima jam voce precantis
Concedunt, carmenque timent audire ſecundum.
Viventis animas, et adhuc ſua membra regentis,
Infodit buſto: fatis debentibus annos
Mors invita ſubit: perverſa funera pompa
Retulit a tumulis: fugere cadavera lectum.
Fumantes juvenum cineres, ardentiaque oſſa
E mediis rapit illa rogis, ipſamque, parentes
Quam tenuere, facem: nigroque undantia fumo
Feralis fragmenta tori, veſteſque fluentis
Colligit in cineres, et olentis membra favillas.
Aſt ubi ſervantur ſaxis, quibus intimus humor
Ducitur, et tracta dureſcunt tabe medullae
Corpora; tunc omnis avide deſaevit in artus,
Inmerſitque manus oculis, gaudetque gelatos
Effodiſſe orbes, et ſiccae pallida rodit

Excrementa manus: laqueum, nodoſque nocentis
Ore ſuo rupit: pendentia corpora carpſit,
Abraſitque cruces: percuſſaque viſcera nimbis
Volſit, et incoctas admiſſo ſole medullas.
Inſertum manibus chalybem, nigramque per artus
Stillantis tabi ſaniem, viruſque coactum
Suſtulit, et nervo morſus retinente pependit.
Et quodcumque jacet nuda tellure cadaver,
Ante feras, volucreſque ſedet: nec carpere membra
Volt ferro manibuſque ſuis, morſuſque luporum
Exſpectat, ſiccis raptura e faucibus artus.
[Nec ceſſant a caede manus, ſi ſanguine vivo
Eſt opus, erumpat jugulo qui primus aperto.]
Nec refugit caedes, vivum ſi ſacra cruorem,
Extaque funereae poſcunt trepidantia menſae:
Volnere ſic ventris, non, qua natura vocabat,
Extrahitur partus, calidis ponendus in aris.
Et quoties ſaevis opus eſt, ac fortibus umbris,
Ipſa facit manes: hominum mors omnis in uſu eſt.
Illa genae florem primaevo corpore volſit,
Illa comam laeva morienti abſcidit ephebo.
Saepe etiam caris cognato in funere dira
Theſſalis incubuit membris: atque oſcula figens,
Truncavitque caput, compreſſaque dentibus ora
Laxavit: ſiccoque haerentem gutture linguam
Praemordens, gelidis infudit murmura labris,
Arcanumque nefas Stygias mandavit ad umbras.
Hanc ut fama loci Pompeio prodidit: alta

Nocte poli, Titan medium quo tempore ducit
Sub noſtra tellure diem: deſerta per arva
Carpit iter. fidi ſcelerum, ſuetique miniſtri
Effractos circum tumulos, ac buſta vagati
Conſpexere procul praerupta in caute ſedentem,
Qua juga devexus Pharſalia porrigit Aemus.
Illa magis, magiciſque deis incognita verba
Tentabat, carmenque novos fingebat in uſus.
Namque timens, ne Mars alium vagus iret in orbem,
Emathis et tellus tam multa caede careret; 580
Pollutos cantu, diriſque venefica ſuccis
Conſperſos, vetuit tranſmittere bella Philippos,
Tot mortes habitura ſuas, uſuraque mundi
Sanguine: caeſorum truncare cadavera regum
Sperat, et Heſperiae cineres avertere gentis,
Oſſaque nobilium, tantoſque adquirere manes.
Hic ardor, ſoluſque labor, quid corpore Magni
Projecto rapiat, quos Caeſaris involet artus.
Quam prior adfatur Pompeii ignava propago.
O decus Haemonidum, populis quae pandere fata,
Quaeque ſuo ventura potes devertere curſu, 591
Te precor, ut certum liceat mihi noſcere finem,
Quem belli fortuna parat. non ultima turbae
Pars ego Romanae, Magni clariſſima proles,
Vel dominus rerum, vel tanti funeris heres.
Mens dubiis percuſſa labat, rurſuſque parata eſt
Certos ferre metus. hoc caſibus eripe juris,
Ne ſubiti, caecique ruant: vel numina torque,

Vel tu parce deis, et manibus exprime verum.
Elyſias reſera ſedes, ipſamque vocatam,
Quos petat e nobis, Mortem mihi coge fateri.
Non humilis labor eſt: dignum, quod quaerere cures,
Vel tibi, quo tanti praeponderet alea fati.
Impia volgatae laetatur nomine famae
Theſſalis, et contra: Si fata minora moveres,
Pronum erat, o juvenis, quos velles, inquit, in actus
Invitos praebere deos. conceditur arti,
Unam cum radiis preſſerunt ſidera mortem,
Inſeruiſſe moras: et, quamvis fecerit omnis
Stella ſenem, medios herbis abrumpimus annos.
At ſimul a prima deſcendit origine mundi
Cauſſarum ſeries, atque omnia fata laborant
Si quidquam mutare velis, unoque ſub ictu
Stat mortale genus: tunc, Theſſala turba fatemur,
Plus fortuna poteſt. ſed ſi praenoſcere caſus
Contentus, facileſque aditus, multique patebunt
Ad verum: tellus nobis, aetherque, chaoſque,
Aequoraque, et campi, Rhodopeaque ſaxa loquentur.
Sed pronum, cum tanta novae ſit copia mortis,
Emathiis unum campis adtollere corpus,
Ut modo defuncti, tepidique cadaveris ora
Plena voce ſonent: nec, membris ſole peruſtis,
Auribus incertum feralis ſtrideat umbra.
Dixerat: et noctis geminatis arte tenebris,
Moeſtum tecta caput ſqualenti nube, pererrat
Corpora caeſorum, tumulis projecta negatis.

Continuo fugere lupi, fugere revolſis
Unguibus impaſtae volucres, dum Theſſala vatem
Eligit, et gelidas leto ſcrutata medullas
Pulmonis rigidi ſtantis ſine volnere fibras
Invenit, et vocem defuncto in corpore quaerit.
Fata peremptorum pendent jam multa virorum,
Quem ſuperis revocaſſe velit. ſi tollere totas
Tentaſſet campis acies, et reddere bello,
Ceſſiſſent leges erebi: monſtroque potenti
Extractus Stygio populus pugnaſſet Averno.
Electum tandem trajecto gutture corpus
Ducit, et inſerto laqueis feralibus unco,
Per ſcopulos miſerum trahitur, per ſaxa cadaver
Victurum: montiſque cavi, quem triſtis Erichtho
Damnarat ſacris, alta ſub rupe locatur.
Haud procul a Ditis caecis depreſſa cavernis
In praeceps ſubſedit humus: quam pallida pronis
Urguet ſilva comis, et nullo vertice coelum
Suſpiciens, Phoebo non pervia taxus opacat.
Marcentes intus tenebrae, ſqualenſque ſub antris
Longa nocte ſitus; numquam, niſi carmine factum,
Lumen habet. non Taenareis ſic faucibus aer
Sedit iners, moeſtum mundi confine latentis,
Ac noſtri: quo non metuant emittere manes
Tartarei reges. nam quamvis Theſſala vates
Vim faciat fatis, dubium eſt, quod traxerit illuc
Adſpiciat Stygias, an quod deſcenderit, umbras.
Diſcolor, et vario furialis cultus amictu

Induitur, voltuſque aperitur, crine remoto,
Et coma vipereis ſubſtringitur horrida ſertis.
Ut pavidos juvenis comites, ipſumque trementem
Conſpicit, exanimi defixum lumina voltu:
Ponite, ait, trepida conceptos mente timores:
Jam nova, jam vera reddetur vita figura.
Ut quamvis pavidi poſſint audire loquentem.
Si vero Stygioſque lacus, ripamque ſonantem
Ignibus oſtendam, ſi me preſente videri
Eumenides poſſent villoſaque colla colubris
Cerberos excutiens, et vincti terga Gigantes;
Quis timor ignavi metuentis cernere manes?
Pectora tunc primum ferventi ſanguine ſupplet
Volneribus laxata novis: taboque medullas
Abluit: et virus large lunare miniſtrat.
Huc quidquid fetu genuit natura ſiniſtro
Miſcetur. non ſpuma canum, quibus unda timori eſt,
Viſcera non lyncis, non dirae nodus hyaenae
Defuit, et cervi paſti ſerpente medullae:
Non puppim retinens, Euro tendente rudentis,
In mediis echeneis aquis, oculique draconum,
Quaeque ſonant feta tepefacta ſub alite ſaxa:
Non Arabum volucer ſerpens, innataque rubris
Aequoribus cuſtos pretioſae vipera conchae:
Aut viventis adhuc Libyci membrana ceraſtae,
Aut cinis Eoa poſiti Phoenicis in ara.
Quo poſtquam vilis, nec habentis nomina peſtes
Contulit: infando ſaturatas carmine frondes,

Et, quibus os dirum naſcentibus inſpuit herbis,
Addidit, et quidquid mundo dedit ipſa veneni:
Tunc vox Lethaeos cunctis pollentior herbis
Excantare deos, confundit murmura primum
Diſſona, et humanae multum diſcordia linguae.
Latratus habet illa canum, gemitumque luporum:
Quod trepidus bubo, quod ſtrix nocturna queruntur,
Quod ſtridunt ululantque ferae, quod ſibilat anguis.
Exprimit et planctus illiſae cautibus undae;
Silvarumque ſonum, fractaeque tonitrua nubis.
Tot rerum vox una fuit. mox cetera cantu
Explicat Haemonio, penetratque in Tartara lingua.
Eumenides, Stygiumque nefas, Poenaeque nocentum:
Et Chaos innumeros avidum conſumere mundos:
Et rector terrae, quem longa in ſaecula torquet
Mors dilata deum: Styx, et, quos nulla meretur
Theſſalis Elyſios: coelum, matremque peroſa
Perſephone, noſtraeque Hecates pars ultima, per quam
Manibus et mihi ſunt tacitae commercia linguae:
Janitor et ſedis laxae, qui viſcera ſaevo
Spargis noſtra cani: repetitaque fila ſorores
Tracturae: tuque o flagrantis portitor undae
Jam laſſate ſenex ad me redeuntibus umbris:
Exaudite preces, ſi vos ſatis ore nefando,
Pollutoque voco, ſi numquam haec carmina fibris
Humanis jejuna cano, ſi pectora plena
Saepe dedi, et lavi calido profecta cerebro:
Si quis, qui veſtris caput, extaque lancibus infans

Impoſuit, victurus erat, parete precanti.
Non in Tartareo latitantem poſcimus antro,
Adſuetamque diu tenebris, modo luce fugata
Deſcendentem animam: primo pallentis hiatu
Haeret adhuc Orci. licet has exaudiat herbas
Ad manes ventura ſemel. ducis omina nato
Pompeiana canat noſtri modo militis umbra,
Si bene de vobis civilia bella merentur.
Haec ubi fata caput, ſpumantiaque ora levavit,
Adſpicit adſtantem projecti corporis umbram,
Exanimos artus, inviſaque clauſtra timentem
Carceris antiqui. pavet ire in pectus apertum,
Viſceraque, et ruptas letali volnere fibras.
A, miſer! extremum cui mortis munus inique
Eripitur, non poſſe mori. miratur Erichtho
Has fatis licuiſſe moras, irataque morti
Verberat inmotum vivo ſerpente cadaver:
Perque cavas terrae, quas egit carmine, rimas
Manibus illatrat, regnique ſilentia rupit.
Tiſiphone, vociſque meae ſecura Megaera,
Non agitis ſaevis erebi per inane flagellis
Infelicem animam? jam vos ego nomine vero
Eliciam, Stygiaſque canes in luce ſuperna
Deſtituam: per buſta ſequar, per funera cunctis
Expellam tumulis, abigam vos omnibus urnis.
Teque deis, ad quos alio procedere voltu
Ficta ſoles, Hecate, pallenti tabida forma,
Oſtendam, faciemque Erebi mutare vetabo,

Eloquar

Eloquar inmenſo terrae ſub pondere quae te
Contineant, Hennaea, dapes, quo foedere moeſtum
Regem noctis ames, quae te contagia paſſam
Noluerit revocare parens. tibi, peſſime mundi
Arbiter, inmittam ruptis Titana cavernis,
Et ſubita feriere die. paretis? an ille
Compellandus erit, quo numquam terra vocato
Non concuſſa tremit, qui Gorgona cernit apertam,
Verberibuſque ſuis trepidam caſtigat Erinnyn,
Indeſpecta tenet vobis qui Tartara; cujus
Vos eſtis, ſuperi; Stygias qui peierat undas?
Protinus adſtrictus caluit cruor, atraque fovit
Volnera, et in venas extremaque membra cucurrit.
Percuſſae gelido trepidant ſub pectore fibrae:
Et nova deſuetis ſubrepens vita medullis,
Miſcetur morti. tunc omnis palpitat artus:
Tenduntur nervi: nec ſe tellure cadaver
Paulatim per membra levat, terraque repulſum eſt,
Erectumque ſemel. diſtento lumina rictu
Nudantur. nondum facies viventis in illo,
Jam morientis erat. remanent pallorque rigorque;
Et ſtupet illatus mundo. ſed murmure nullo
Ora adſtricta ſonant. vox illi, linguaque tantum
Reſponſura datur. dic, inquit Theſſala, magna,
Quod jubeo, mercede mihi: nam vera locutum
Inmunem toto mundi praeſtabimus aevo
Artibus Haemoniis: tali tua membra ſepulchro,
Talibus exuram Stygio cum carmine ſilvis,

Ut nullos cantata Magos exaudiat umbra.
Sit tanti vixiſſe iterum: nec verba, nec herbae
Audebunt longe ſomnum tibi rumpere Lethes,
A me morte data. tripodas, vateſque deorum
Sors obſcura decet, certus diſcedat, ab umbris
Quiſquis vera petit, duraeque oracula mortis
Fortis adit. ne parce, precor. da nomina rebus,
Da loca, da vocem qua mecum fata loquantur.
Addidit et carmen, quo, quidquid conſulit, umbram
Scire dedit. Moeſtum, fletu manante, cadaver,
Triſtia non equidem Parcarum ſtamina, dixit,
Adſpexi, tacitae revocatus ab aggere ripae:
Quod tamen e cunctis mihi noſcere contigit umbris,
Effera Romanos agitat diſcordia manes,
Impiaque infernam rapuerunt arma quietem.
Elyſias alii ſedes, ac Tartara moeſta
Diverſi liquere duces: quid fata pararent,
Hi fecere palam. triſtis felicibus umbris
Voltus erat. Decios vidi, natumque, patremque,
Luſtralis bellis animas, flentemque Camillum,
Et Curios; Sullam de te, Fortuna, querentem.
Deplorat Libycis perituram Scipio terris
Infauſtam ſobolem. major Carthaginis hoſtis,
Non ſervituri moeret Cato fata nepotis.
Solum te conſul depulſis prime tyrannis
Brute pias inter gaudentem vidimus umbras.
Abruptis Catilina minax, ſpretiſque catenis
Exſultat, Mariique truces, nudique Cethegi.

Vidi ego laetantis popularia nomina Druſos;
Legibus inmodicos, auſoſque ingentia Gracchos.
Aeternis chalybum nodis, et carcere Ditis
Conſtrictas plauſere manus, campoſque piorum
Poſcit turba nocens. regni poſſeſſor inertis
Pallentis aperit ſedes, abruptaque ſaxa
Aſperat, et durum vinclis adamanta, paratque
Poenam victori. refer haec ſolatia tecum,
O juvenis, placido manes patremque, domumque
Exſpectare ſinu, regnique in parte ſerena
Pompeiis ſervare locum. nec gloria parvae
Sollicitet vitae: veniet, quae miſceat omnis
Hora duces. properate mori, magnoque ſuperbi
Quamvis e parvis animo diſcedite buſtis,
Et Romanorum manes calcate deorum.
Quem tumulum Nili, quem Tybridis adluat unda,
Quaeritur, et ducibus tantum de funere pugna eſt.
Tu fatum ne quaere tuum cognoſcere: Parcae,
Me reticente, dabunt: tibi certior omnia vates
Ipſe canet Siculis genitor Pompeius in oris:
Ille quoque incertus, quo te vocet, unde repellat,
Quas jubeat vitare plagas, quae ſidera mundi.
Europam miſeri, Libyenque, Aſiamque timete:
Diſtribuet tumulos veſtris Fortuna triumphis.
O miſeranda domus, toto nil orbe videbis
Tutius Emathia. Sic poſtquam fata peregit;
Stat voltu moeſtus tacito, mortemque repoſcit.
Carminibus magicis opus eſt, herbiſque, cadaver

Ut cadat, et nequeunt animam ſibi reddere fata,
Conſumto jam jure ſemel. Tum robore multo
Exſtruit illa rogum: venit defunctus ad ignes:
Accenſa juvenem poſitum ſtrue liquit Erichtho,
Tandem paſſa mori: Sextoque ad caſtra parentis
It comes: et coelo lucis ducente colorem,
Dum ferrent tutos intra tentoria greſſus,
Juſſa tenere diem denſas nox praeſtitit umbras.

M. ANNAEI LUCANI

CIVILIS BELLI,

SIVE

PHARSALIAE,

LIBER SEPTIMUS.

SEGNIOR Oceano, quam lex aeterna vocabat,
Luctificus Titan numquam magis aethera contra
Egit equos, currumque, polo rapiente, retorsit:
Defectusque pati voluit, raptaeque labores
Lucis: et adtraxit nubes, non pabula flammis,
Sed ne Thessalio purus luceret in orbe.
At nox felicis Magno pars ultima vitae
Sollicitos vana decepit imagine somnos.
Nam Pompeiani visus sibi sede theatri
Innumeram effigiem Romanae cernere plebis,

Adtollique ſuum laetis ad ſidera nomen
Vocibus, et plauſu cuneos certare ſonantis.
Qualis erat populi facies, clamorque faventum,
Olim cum juvenis, primique aetate triumphi
Poſt domitas gentes, torrens quas ambit Iberus,
Et quaecumque fuga Sertorius impulit arma,
Veſpere pacato, pura venerabilis aeque
Quam currus ornante toga, plaudente ſenatu,
Sedit adhuc Romanus eques. ſeu fine bonorum
Anxia venturis ad tempora laeta refugit:
Sive per ambages ſolitas contraria viſis
Vaticinata quies, magni tulit omina planctus:
Seu vetito patrias ultra tibi cernere ſedes,
Sic Romam Fortuna dedit. Ne rumpite ſomnos,
Caſtrorum vigiles, nullas tuba verberet aures.
Craſtina dira quies, et imagine moeſta diurna
Undique funeſtas acies feret, undique bellum.
Unde pares ſomnos populis, noctemque beatam?
O felix, ſi te vel ſic tua Roma videret.
Donaſſent utinam ſuperi patriaeque, tibique
Unum, Magne, diem, quo fati certus uterque
Extremum tanti fructum raperetis amoris.
Tu velut Auſonia vadis moriturus in urbe:
Illa rati ſemper de te ſibi conſcia voti
Hoc ſcelus haud umquam fatis debere putavit,
Sic ſe dilecti tumulum quoque perdere Magni.
Te mixto fleſſet luctu, juveniſque, ſenexque,
Injuſſuſque puer: laceraſſet, crine ſoluto,

Pectora femineum, ceu Bruti funere, volgus.
Nunc quoque, tela licet paveant victoris iniqui,
Nuntiet ipse licet Caesar tua funera, flebunt:
Sed dum tura ferunt, dum laurea serta Tonanti.
O miseri, quorum gemitus edere dolorem,
Qui te non pleno pariter planxere theatro!
Vicerat astra jubar, cum mixto murmure turba
Castrorum fremuit, fatisque trahentibus orbem,
Signa petunt pugnae. miseri pars maxima volgi
Non totum visura diem tentoria circum
Ipsa ducis queritur, magnoque accensa tumultu
Mortis vicinae properantis admovet horas.
Dira subit rabies: sua quisque, ac publica fata
Praecipitare cupit: segnis, pavidusque vocatur,
Ac nimium patiens soceri Pompeius, et orbis
Indulgens regno, qui tot simul undique gentes
Juris habere sui vellet, pacemque timeret.
Nec non et reges, populique queruntur Eoi
Bella trahi, patriaque procul tellure teneri.
Hoc placet, o superi, vobis cum vertere cuncta
Propositum, nostris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nocituraque poscimus arma:
Jam Pompeianis votum est Pharsalia castris.
Cunctorum voces Romani maximus auctor
Tullius eloquii, cujus sub jure togaque
Pacificas saevus tremuit Catilina secures,
Pertulit, iratus bellis, cum rostra forumque
Optaret, passus tam longa silentia miles.

Addidit invalidae robur facundia cauſſae.
Hoc pro tot meritis ſolum te, Magne, precatur,
Uti ſe Fortuna velis: procereſque tuorum
Caſtrorum, regeſque tui cum ſupplice mundo
Adfuſi, vinci ſocerum patiare rogamus.
Humani generis tam longo tempore bellum
Caeſar erit? merito, Pompeium vincere lente,
Gentibus indignum eſt a tranſcurrente ſubactis.
Quo tibi fervor abit? aut quo fiducia fati?
De ſuperis, ingrate, times? cauſſamque ſenatus
Credere dis dubitas? ipſae tua ſigna revellent,
Proſilientque acies. pudeat viciſſe coactum.
Si duce te juſſo, ſi nobis bella geruntur,
Sit juris, quocumque velint concurrere campo.
Quid mundi gladios a ſanguine Caeſaris arces?
Vibrant tela manus: vix ſigna morantia quiſquam
Exſpectat: propera, ne te tua claſſica linquant.
Scire ſenatus avet, miles te, Magne, ſequatur,
An comes. Ingemuit rector, ſenſitque deorum
Eſſe dolos, et fata ſuae contraria menti.
Si placet hoc, inquit, cunctis, ſi milite Magno,
Non duce tempus eget, nil ultra fata morabor.
Involvat populos una Fortuna ruina,
Sitque hominum magnae lux iſta noviſſima parti.
Teſtor, Roma, tamen: Magnum, quo cuncta perirent,
Accepiſſe diem. potuit tibi volnere nullo
Stare labor belli: potui ſine caede ſubactum,
Captivumque ducem Romanae tradere paci.

Quis

Quis furor, o caeci, ſcelerum? civilia bella
Geſturi metuunt, ne non cum ſanguine vincant?
Abſtulimus terras, excluſimus aequore toto,
Ad praematuras ſegetum jejuna rapinis
Agmina compulimus, votumque effecimus hoſti,
Ut mallet ſterni gladiis, mortemque ſuorum
Permiſcere meis. belli pars magna peracta eſt
His, quibus effectum eſt, pugnam ne tiro paveret:
Si modo virtutis ſtimulis, iraeque calore
Signa petunt. multos in ſumma pericula miſit
Venturi timor ipſe mali. fortiſſimus ille eſt,
Qui promptus metuenda pati, ſi comminus inſtent,
Et differre poteſt. placet haec tam proſpera rerum
Tradere Fortunae? gladio permittere mundi
Diſcrimen? pugnare ducem, quam vincere, malunt.
Res mihi Romanas dederas, Fortuna, regendas:
Accipe majores, et caeco in Marte tuere.
Pompeii nec crimen erit, nec gloria bellum.
Vincis apud ſuperos votis me, Caeſar, iniquis:
Pugnatur. quantum ſceleris, quantumque malorum
In populos lux iſta feret! quot regna jacebunt!
Sanguine Romano quam turbidus ibit Enipeus!
Prima velim caput hoc funeſti lancea belli,
Si ſine momento rerum, partiſque ruina
Caſurum eſt, feriat: neque enim victoria Magno
Laetior. aut populis inviſum, hac clade peracta,
Aut hodie Pompeius erit miſerabile nomen.
Omne malum victi, quod ſors ferat ultima rerum,

Omne nefas victoris erit. Sic fatur, et arma
Permittit populis, fraenoſque furentibus ira
Laxat: et ut victus violento navita Coro
Dat regimen ventis, ignavumque arte relicta
Puppis onus trahitur. Trepido confuſa tumultu
Caſtra fremunt, animique truces ſua pectora pulſant
Ictibus incertis. multorum pallor in ore
Et mors ventura eſt, facieſque ſimillima fato.
Adveniſſe diem, qui fatum rebus in aevum
Conderet humanis, et quaeri, Roma quid eſſet,
Illo Marte, palam eſt. ſua quiſque pericula neſcit,
Adtonitus majore metu. quis litora ponto
Obruta, quis ſummis cernens in montibus aequor,
Aetheraque in terras, dejecto ſole, cadentem,
Tot rerum finem, timeat ſibi? non vacat ullos
Pro ſe ferre metus: urbi, Magnoque timetur.
Nec gladiis habuere fidem, niſi cautibus aſper
Exarſit mucro. tunc omnis lancea ſaxo
Erigitur: tendunt nervis melioribus arcus:
Cura fuit lectis pharetras implere ſagittis.
Auget eques ſtimulos, fraenorumque artat habenas.
Si liceat ſuperis hominum conferre labores,
Non aliter, Phlegra rabidos tollente Gigantas,
Martius incaluit Siculis incudibus enſis:
Et rubuit flammis iterum Neptunia cuſpis,
Spiculaque extenſo Paean Pythone recoxit,
Pallas Gorgoneos diffudit in aegida crines,
Pallenaea Jovi mutavit fulmina Cyclops.

Non tamen abſtinuit venturos prodere caſus
Per varias Fortuna notas. nam Theſſala rura
Cum peterent, totus venientibus obſtitit aether:
[Inque oculis hominum fregerunt fulmina nubes:]
Adverſaſque faces, inmenſoque igne columnas,
Et trabibus mixtis avidos ſiphonas aquarum
Detulit, atque oculos, ingeſto fulgure, cluſit.
Excuſſit criſtas galeis, capuloſque ſolutis
Profudit gladiis, ereptaque pila liquavit,
Aethereoque nocens fumavit ſulfure ferrum.
Nec non innumero cooperta examine ſigna,
Vixque revolſa ſolo, majori pondere preſſum
Signiferi merſere caput, rorantia fletu,
Uſque ad Theſſaliam Romana, ac publica ſigna,
Admotus ſuperis diſcuſſa fugit ab ara
Taurus, et Emathios praeceps ſe jecit in agros;
Nullaque funeſtis inventa eſt victima ſacris.
At tu, quos ſcelerum ſuperos? quas rite vocaſti
Eumenidas Caeſar? Stygii quae numina regni,
Infernumque nefas, merſos et nocte furores?
Impia tam ſaeve geſturus bella litaſti.
Jam dubium, monſtriſne deum, nimione pavore
Crediderint: multis concurrere viſus Olympo
Pindus, et abruptis mergi convallibus Aemus,
Edere nocturnas belli Pharſalia voces.
Ire per Oſſaeam rapidus Boebeida ſanguis:
Inque vicem voltus tenebris mirantur opertos,
Et pallere diem, galeiſque incumbere noctem,

Defunctoſque patres, et cunctas ſanguinis umbras
Ante oculos volitare ſuos. ſed mentibus unum
Hoc ſolamen erat, voti quod turba nefandi
Conſcia, quae patrum jugulos, quae pectora fratrum
Spirabat, gaudet monſtris, mentiſque tumultus
Atque omen ſcelerum ſubitos putat eſſe furores.
Quid mirum, populos, quos lux extrema manebat,
Lymphato trepidaſſe metu? praeſaga malorum
Si data mens homini eſt, Tyriis qui Gadibus hoſpes
Adjacet, Armeniumque bibit Romanus Araxen:
Sub quocumque die, quocumque eſt ſidere mundi,
Moeret, et ignorat cauſſas, animumque dolentem
Corripit, Emathiis, quid perdat, neſcius arvis.
Euganeo, ſi vera fides memorantibus, Augur
Colle ſedens, Aponos terris ubi fumifer exit,
Atque Antenorei diſpergitur unda Timavi,
Venit ſumma dies, geritur res maxima, dixit:
Impia concurrunt Pompeii et Caeſaris arma.
Seu tonitrus, ac tela Jovis praeſaga notavit:
Aethera ſeu totum diſcordi obſiſtere coelo,
Proſpexitque polos: ſeu numen in aethere moeſtum.
[Solis in obſcuro pugnam pallore notavit.]
Diſſimilem certe cunctis, quos explicat, egit
Theſſalicum natura diem: ſi cuncta perito
Augure mens hominum coeli nova ſigna notaſſet,
Spectari toto potuit Pharſalia mundo.
O ſummos hominum, quorum Fortuna per orbem
Signa dedit, quorum fatis coelum omne vacabat!

Haec et apud ſeras gentes, populoſque nepotum,
Sive ſua tantum venient in ſaecula fama,
Sive aliquid magnis noſtri quoque cura laboris
Nominibus prodeſſe poteſt, cum bella legentur,
Speſque metuſque ſimul, perituraque vota movebunt:
Adtonitique omnes veluti venientia fata,
Non tranſmiſſa legent, et adhuc tibi, Magne, favebunt.
Miles ut adverſo Phoebi radiatus ab ictu
Deſcendens totos perfudit lumine colles,
Non temere immiſſus campis: ſtetit ordine certo
Infelix acies. cornus tibi cura ſiniſtri
Lentule, cum prima, quae tum fuit optima bello,
Et quarta legione datur: tibi numine pugnax
Adverſo, Domiti, dextri frons tradita Martis.
At medii robur belli fortiſſima denſent
Agmina, quae Cilicum terris deducta tenebat
Scipio, miles in hoc, Libyo dux primus in orbe.
At juxta fluvios, et ſtagna undantis Enipei,
Cappadocum montana cohors, et largus habenae
Ponticus ibat eques. ſicci ſed plurima campi
Tetrarchae, regeſque tenent, magnique tyranni,
Atque omnis Latio quae ſervit purpura ferro.
Illuc et Libye Numidas, et Creta Cydonas
Miſit: Ituraeis curſus fuit inde ſagittis:
Inde truces Galli ſolitum prodiſtis in hoſtem:
Illic pugnaces commovit Iberia cetras.
Eripe victori gentes, et ſanguine mundi
Fuſo, Magne, ſemel, totos conſume triumphos.

Illo forte die Caeſar, ſtatione ſoluta,
Ad ſegetum raptus moturus ſigna, repente
Conſpicit in planos hoſtem deſcendere campos,
Oblatumque videt votis ſibi mille petitum
Tempus, in extremos quo mitteret omnia caſus.
Aeger quippe morae, flagranſque cupidine regni,
Coeperat exiguo tractu civilia bella
Ut lentum damnare nefas. diſcrimina poſtquam
Adventaſſe ducum, ſupremaque proelia vidit,
Caſuram et fati ſenſit nutare ruinam,
Illa quoque in ferrum rabies promptiſſima paullum
Languit, et caſus audax ſpondere ſecundos
Mens ſtetit in dubio, quam nec ſua fata timere,
Nec Magni ſperare ſinunt. formidine merſa,
Proſilit. hortando melior fiducia volgo.
O domitor mundi, rerum fortuna mearum,
Miles, adeſt toties optatae copia pugnae.
Nil opus eſt votis: jam fatum arceſſite ferro.
In manibus veſtris, quantus ſit Caeſar, habetis.
Haec eſt illa dies, mihi quam Rubiconis ad undas
Promiſſam memini, cujus ſpe movimus arma,
In quam diſtulimus vetitos remeare triumphos.
Haec eadem eſt, hodie quae pignera, quaeque penates
Reddat, et emerito faciat vos Marte colonos.
Haec, fato quae teſte probet, quis juſtius arma
Sumſerit: haec acies victum factura nocentem eſt.
Si pro me patriam ferro flammiſque petiſtis,
Nunc pugnate truces, gladioſque exſolvite culpa.

Nulla manus, belli mutato judice, pura eſt.
Non mihi res agitur, ſed vos ut libera ſitis
Turba, precor, gentes ut jus habeatis in omnis.
Ipſe ego privatae cupidus me reddere vitae,
Plebeiaque toga modicum componere civem:
Omnia dum vobis liceant, nil eſſe recuſo.
Invidia regnate mea. nec ſanguine multo
Spem mundi petitis: Grajis dilecta juventus
Gymnaſiis aderit, ſtudioque ignava palaeſtrae,
Et vix arma ferens, ac mixtae diſſona turbae
Barbaries; non illa tubas, non agmine moto
Clamorem latura ſuum. civilia paucae
Bella manus facient: pugnae pars magna levabit
His orbem populis, Romanumque obteret hoſtem.
Ite per ignavas gentes, famoſaque regna,
Et primo ferri motu proſternite mundum:
Sitque palam, quas tot duxit Pompeius in urbem
Curribus, unius gentes non eſſe triumphi.
Armenioſne movet, Romana potentia cujus
Sit ducis? aut emptum minimo volt ſanguine quiſquam
Barbarus, Heſperiis Magnum praeponere rebus?
Romanos odere omnes, dominoſque gravantur,
Quos novere, magis. ſed me Fortuna meorum
Commiſit manibus, quorum me Gallia teſtem
Tot fecit bellis. cujus non militis enſem
Agnoſcam? coelumque tremens cum lancea tranſit,
Dicere non fallar, quo ſit librata lacerto.
Quod ſi ſigna ducem numquam fallentia veſtrum

Conſpicio, facieſque truces, oculoſque minaces:
Viciſtis. videor fluvios ſpectare cruoris,
Calcatoſque ſimul Reges, ſparſumque ſenatus
Corpus, et inmenſa populos in caede natantes.
Sed mea fata moror, qui vos in tela furentes
Vocibus his teneo. veniam date bella trahenti:
Spe trepido: haud umquam vidi tam magna daturos,
Tam prope me ſuperos: camporum limite parvo
Abſumus a votis. ego ſum, cui Marte peracto,
Quae populi, Regeſque tenent, donare licebit.
Quone poli motu, quo coeli ſidere verſo,
Theſſalicae tantum, ſuperi, permittitis orae?
Aut merces hodie bellorum, aut poena paratur.
Caeſareas ſpectate cruces, ſpectate catenas,
Et caput hoc poſitum roſtris, effuſaque membra,
Septorumque nefas, et clauſi proelia campi.
Cum duce Sullano gerimus civilia bella.
Veſtri cura movet. nam me ſecura manebit
Sors quaeſita manu: fodientem viſcera cernet
Me mea, qui nondum victo reſpexerit hoſte.
Di, quorum curas abduxit ab aethere tellus,
Romanuſque labor, vincat, quicumque neceſſe
Non putat in victos ſaevum deſtringere ferrum,
Quique ſuos cives, quod ſigna adverſa tulerunt,
Non credit feciſſe nefas. Pompeius in arto
Agmina veſtra loco, vetita virtute moveri,
Cum tenuit, quanto ſatiavit ſanguine ferrum!
Vos tamen hoc oro juvenes, ne caedere quiſquam

Hoſti

Hoſti terga velit: civis, qui fugerit, eſto.
Sed dum tela micant, non vos pietatis imago
Ulla, nec adverſa conſpecti fronte parentes
Commoveant: voltus gladio turbate verendos.
Sive quis infeſto cognata in pectora ferro
Ibit, ſeu nullum violabit volnere pignus,
Ignoti jugulum tamquam ſcelus imputet hoſtis.
Sternite jam vallum, foſſaſque implete ruina,
Exeat ut plenis acies non ſparſa maniplis.
Parcite ne caſtris: vallo tendetis in illo,
Unde acies peritura venit. vix cuncta locuto
Caeſare, quemque ſuum munus trahit, armaque raptim
Sumpta Cereſque viris: capiunt praeſagia belli,
Calcatiſque ruunt caſtris: ſtant ordine nullo,
Arte ducis nulla, permittuntque omnia fatis.
Si totidem Magni ſoceros, totidemque petentis
Urbis regna ſuae funeſto in Marte locaſſes,
Non tam praecipiti ruerent in praelia curſu.
Vidit ut hoſtiles in rectum exire catervas
Pompeius, nullaſque moras praetendere bello,
Sed ſuperis placuiſſe diem: ſtat corde gelato
Adtonitus: tantoque duci ſic arma timere
Omen erat. premit inde metus, totumque per agmen
Sublimi praevectus equo: Quem flagitat, inquit,
Veſtra diem virtus, finis civilibus armis,
Quem quaeſiſtis, adeſt. totas effundite vires;
Extremum ferri ſupereſt opus, unaque gentes
Hora trahit. quiſquis patriam, caroſque penates,

Qui ſubolem, ac thalamos, deſertaque pignora quaerit,
Enſe petat: medio poſuit deus omnia campo.
Cauſſa jubet melior ſuperos ſperare ſecundos:
Ipſi tela regent per viſcera Caeſaris, ipſi
Romanas ſancire volent hoc ſanguine leges.
Si ſocero dare regna meo, mundumque pararent,
Praecipitare meam fatis potuere ſenectam.
Non iratorum populis urbique deorum eſt
Pompeium ſervare ducem. quae vincere poſſent
Omnia contulimus. ſubiere pericula clari
Sponte viri, ſacraque antiquus imagine miles.
Si Curios his fata darent, reduceſque Camillos
Temporibus, Decioſque caput fatale voventis,
Hinc ſtarent. primo gentes oriente coactae,
Innumeraeque urbes, quantas in proelia numquam
Excivere manus. toto ſimul utimur orbe.
Quidquid ſigniferi comprenſum limite coeli [mus.
Sub Noton, et Borean hominum ſumus, arma move-
Nonne ſuperfuſis collectum cornibus hoſtem
In medium dabimus? paucas victoria dextras
Exigit: at plures tantum clamore catervae
Bella gerent. Caeſar noſtris non ſufficit armis.
Credite pendentis e ſummis moenibus urbis
Crinibus effuſis hortari in proelia matres.
Credite grandaevum, vetitumque aetate ſenatum
Arma ſequi, ſacros pedibus proſternere canos:
Atque ipſam domini metuentem occurrere Romam.
Credite, qui nunc eſt populus, populumque futurum

Permixtas adferre preces. haec libera naſci,
Haec volt turba mori, ſi quis poſt pignera tanta
Pompeio locus eſt, cum prole, et conjuge ſupplex.
Imperii ſalva ſi majeſtate liceret,
Volverer ante pedes. Magnus, niſi vincitis, exſul,
Ludibrium ſoceri, veſter pudor, ultima fata
Deprecor, ac turpes extremi cardinis annos,
Ne diſcam ſervire ſenex. Tam moeſta ſecuti
Verba ducis flagrant animi, Romanaque virtus
Erigitur, placuitque mori, ne vera timeret.
Ergo utrimque pari procurrunt agmina motu
Irarum: metus hos regni, ſpes excitat illos.
Hae facient dextrae, quidquid non expleat aetas
Ulla, nec humanum reparet genus omnibus annis,
Ut vacet a ferro. gentes Mars iſte futuras
Obruet, et populos aevi venientis in orbem
Erepto natale feret. tunc omne Latinum
Fabula nomen erit: Gabios, Vejoſque, Coramque
Pulvere vix tectae poterunt monſtrare ruinae,
Albanoſque lares, Laurentinoſque penates
Rus vacuum, quod non habitet, niſi nocte coacta,
Invitus, queſtuſque Numam juſſiſſe, ſenator.
Non aetas haec carpſit edax, monumentaque rerum
Putria deſtituit: crimen civile videmus,
Tot vacuas urbes. Generis quo turba redacta eſt
Humani: toto populi qui naſcimur orbe
Nec muros implere viris, nec poſſumus agros.
Urbs nos una capit: vincto foſſore coluntur

Heſperiae ſegetes: ſtat tectis putris avitis
In nullos ruitura domus: nulloque frequentem
Cive ſuo Romam, ſed mundi faece repletam,
Cladis eo dedimus, ne tanto in corpore bellum
Jam poſſit civile geri: Pharſalia tanti
Cauſſa mali. cedant feralia nomina Cannae,
Et damnata diu Romanis Allia faſtis.
Tempora ſignavit leviorum Roma malorum:
Hunc voluit neſcire diem. pro triſtia fata!
Aera peſtiferum tractu, morboſque fluentis,
Inſanamque famem, permiſſaſque ignibus urbes,
Moeniaque in praeceps laturos plena tremores
Hi poſſent explere viri, quos undique traxit
In miſeram Fortuna necem, dum munera longi
Explicat eripiens aevi, populoſque duceſque,
Conſtituit campis: per quos tibi, Roma, ruenti
Oſtendat, quam magna cadas. quo tardius orbem
Poſſedit, citius per proſpera fata cucurrit.
Omne tibi bellum gentes dedit omnibus annis:
Te geminum Titan procedere vidit in axem.
Haud multum terrae ſpatium reſtabat Eoae,
Ut tibi nox, tibi tota dies, tibi curreret aether,
Omniaque errantes ſtellae Romana viderent.
Sed retro tua fata tulit par omnibus annis
Emathiae funeſta dies. hac luce cruenta
Effectum, ut Latios non horreat India faſces,
Nec vetitos errare Dahas in moenia ducat,
Sarmatiumque premat ſuccinctus conſul aratrum:

Quod ſemper ſaevas debet tibi Parthia poenas,
Quod fugiens civile nefas, redituraque numquam
Libertas, ultra Tigrin, Rhenumque receſſit,
Ac, toties nobis jugulo quaeſita, vagatur,
Germanum, Scythiumque bonum, nec reſpicit ultra
Auſoniam: vellem, populis incognita noſtris,
Volturis ut primum laevo fundata volatu
Romulus infami complevit moenia luco,
Uſque ad Theſſalicas ſerviſſes Roma ruinas.
De Brutis, Fortuna, queror. quid tempora legum
Egimus, aut annos a conſule nomen habentis?
Felices Arabes, Medique, Eoaque tellus,
Quam ſub perpetuis tenuerunt fata Tyrannis.
Ex populis, qui regna ferunt, ſors ultima noſtra eſt,
Quos ſervire pudet. Sunt nobis nulla profecto
Numina: cum caeco rapiantur ſecula caſu.
Mentimur regnare Jovem. ſpectabit ab alto
Aethere Theſſalicas, teneat cum fulmina, caedes?
Scilicet ipſe petet Pholoen, petet ignibus Oeten,
Inmeritaeque nemus Rhodopes, pinuſque Mimantis:
Caſſius hoc potius feriet caput? aſtra Thyeſtae
Intulit, et ſubitis damnavit noctibus Argos:
Tot ſimiles fratrum gladios, patrumque gerenti
Theſſaliae dabit ille diem? mortalia nulli
Sunt curata deo. Cladis tamen hujus habemus
Vindictam, quantam terris dare numina fas eſt.
Bella pares ſuperis facient civilia divos:
Fulminibus manes, radiiſque ornabit, et aſtris,

Inque deum templis jurabit Roma per umbras.
Ut rapido curſu fati ſuprema morantem
Conſumſere locum : parva tellure diremti,
Quo ſua pila cadant, aut quam ſibi fata minentur
Inde manum ſpectant : tempus, quo noſcere poſſent,
Facturi quae monſtra forent. videre parentes
Frontibus adverſis, fraternaque comminus arma,
Nec libuit mutare locum : tamen omnia torpor
Pectora conſtrinxit : geliduſque in viſcera ſanguis
Percuſſa pietate coit : totaeque cohortes
Pila parata diu tenſis tenuere lacertis.
Di tibi non mortem, quae cunctis poena paratur,
Sed ſenſum poſt fata tuae dent, Craſtine, morti,
Cujus torta manu commiſit lancea bellum,
Primaque Theſſaliam Romano ſanguine tinxit.
O praeceps rabies, cum Caeſar tela teneret,
Inventa eſt prior ulla manus ! tunc ſtridulus aer
Eliſus lituis, conceptaque claſſica cornu :
Tunc auſae dare ſigna tubae : tunc aethera tendit,
Extremique fragor convexa irrupit Olympi :
Unde procul nubes, qua nulla tonitrua durant.
Excepit reſonis clamorem vallibus Aemus,
Peliaciſque dedit rurſus geminare cavernis :
Pindus agit fremitus, Pangaeaque ſaxa reſultant,
Oetaeaeque gemunt rupes : voceſque furoris
Expavere ſui tota tellure relatas.
Spargitur innumerum diverſis miſſile votis.
Volnera pars optat, terrae pars figere tela,

Ac puras ſervare manus. rapit omnia caſus,
Atque incerta facit, quos volt, Fortuna nocentis.
Sed quota pars cladis jaculis, ferroque volanti
Exacta eſt? odiis ſolus civilibus enſis
Sufficit, et dextras Romana in viſcera ducit.
Pompeii denſis acies ſtipata catervis,
Junxerat in ſeriem nexis umbonibus arma.
Vixque habitura locum dextras, ac tela movendi
Conſtiterat, gladioſque ſuos compreſſa timebant.
Praecipiti curſu veſanum Caeſaris agmen
In denſos agitur cuneos: perque arma, per hoſtem
Quaerit iter. qua torta gravis lorica catenas
Opponit, tutoque latet ſub tegmine pectus,
Hac quoque perventum eſt ad viſcera: totque per arma
Extremum eſt, quod quiſque ferit. civilia bella
Una acies patitur, gerit altera: frigidus inde
Stat gladius; calet omne nocens a Caeſare ferrum.
Nec Fortuna diu rerum tot pondera vergens,
Abſtulit ingentis fato torrente ruinas.
Ut primum toto diduxit cornua campo
Pompeianus eques, bellique per ultima fudit:
Sparſa per extremos levis armatura maniplos
Inſequitur, ſaevaſque manus inmittit in hoſtem.
Illic quaeque ſuo miſcet gens proelia telo:
Romanus cunctis petitur cruor: inde ſagittae,
Inde faces, et ſaxa volant, ſpatioque ſolutae
Aeris, et calido liquefactae pondere glandes.
Tunc et Ituraei, Medique Arabeſque, ſoluto

Arcu turba minax, nuſquam rexere ſagittas:
Sed petitur ſolus, qui campis inminet aer.
Inde cadunt mortes: ſceleris ſed crimine nullo
Externum maculant chalybem; ſtetit omne coactum
Circa pila nefas: ferro ſubtexitur aether,
Noxque ſuper campos telis conſerta pependit.
Cum Caeſar metuens, ne frons ſibi prima labaret
Incurſu, tenet obliquas poſt ſigna cohortes:
Inque latus belli, qua ſe vagus hoſtis agebat,
Emittit ſubitum non motis cornibus agmen.
Inmemores pugnae, nulloque pudore timendi
Praecipites fecere palam, civilia bella
Non bene barbaricis umquam commiſſa catervis.
Ut primum ſonipes transfixus pectora ferro
In caput effuſi calcavit membra regentis:
Omnis eques ceſſit campis, glomerataque pubes
In ſua converſis praeceps ruit agmina fraenis.
Perdidit inde modum caedes, ac nulla ſecuta eſt
Pugna: ſed hinc jugulis, hinc ferro bella geruntur.
Nec valet haec acies tantum proſternere, quantum
Inde perire poteſt. Utinam Pharſalia campis
Sufficiat cruor iſte tuis, quem barbara fundunt
Pectora, non alio mutentur ſanguine fontes,
Hic numerus totos tibi veſtiat oſſibus agros:
Aut ſi Romano compleri ſanguine mavis,
Iſtis parce precor: vivant Galataeque, Syrique,
Cappadoces, Gallique, extremique orbis Iberi,
Armenii, Cilices: nam poſt civilia bella

Hic

Hic populus Romanus erit. Semel ortus in omnis
It timor, et fatis datus eſt pro Caeſare curſus.
Ventum erat ad robur Magni, mediaſque catervas,
Quod totos errore vago perfuderat agros:
Conſtitit hic bellum, fortunaque Caeſaris haeſit.
Non illic regum auxiliis collecta juventus
Bella gerit, ferrumque manus movere rogatae:
Ille locus fratres habuit, locus ille parentes.
Hic furor, hic rabies, hic ſunt tua crimina Caeſar.
Hanc fuge mens belli partem tenebriſque relinque,
Nullaque tantorum diſcat me vate malorum,
Quam multum bellis liceat civilibus, aetas.
A potius pereant lacrymae, pereantque querelae.
Quidquid in hac acie geſſiſti, Roma, tacebo.
Hic Caeſar, rabies populis, ſtimuluſque furorum,
Ne qua parte ſui pereat ſcelus, agmina circum
It vagus, atque animis ignes flagrantibus addit.
Inſpicit et gladios, toti qui ſanguine manent,
Qui niteant primo tantum mucrone cruenti,
Quae preſſo tremat enſe manus, quis languida tela,
Quis contenta ferat, quis praeſtet bella jubenti,
Quem pugnare juvet, quis voltum cive peremto
Mutet: obit latis projecta cadavera campis:
Volnera multorum totum fuſura cruorem
Oppoſita premit ipſe manu. quacumque vagatur
Sanguineum veluti quatiens Bellona flagellum,
Biſtonas aut Mavors agitans, ſi verbere ſaevo
Palladia ſtimulet turbatos aegide currus.

Nox ingens ſcelerum, et caedes oriuntur, et inſtar
Inmenſae vocis gemitus, et pondere lapſi
Pectoris arma ſonant, confractique enſibus enſes.
Ipſe manu ſubicit gladios, ac tela miniſtrat,
Adverſoſque jubet ferro confundere voltus.
Promovet ipſe acies: impellit terga ſuorum:
Verbere converſae ceſſantis excitat haſtae.
In plebem vetat ire manus, monſtratque ſenatum.
Scit cruor imperii qui ſit, quae viſcera rerum:
Unde petat Romam, libertas ultima mundi
Quo ſteterit ferienda loco. permixta ſecundo
Ordine nobilitas, venerandaque corpora ferro
Urguentur: caedunt Lepidos, caeduntque Metellos,
Corvinoſque ſimul, Torquataque nomina, regum
Saepe duces, ſummoſque hominum te, Magne, remoto.
Illic plebeia contectus caſſide voltus,
Ignotuſque hoſti, quod ferrum Brute tenebas!
O decus imperii, ſpes o ſuprema ſenatus,
Extremum tanti generis per ſaecula nomen,
Ne rue per medios nimium temerarius hoſtis,
Nec tibi fatalis admoveris ante Philippos,
Theſſalia periture tua. nil proficis iſtic
Caeſaris intentus jugulo: nondum adtigit arcem,
Juris et humani culmen, quo cuncta premuntur
Egreſſus, meruit fatis tam nobile letum:
Vivat, et, ut Bruti procumbat victima, regnet.
Hic patriae perit omne decus: jacet aggere magno
Patricium campis non mixta plebe cadaver.

Mors tamen emicuit clarorum in ſtrage virorum
Pugnacis Domiti; quem clades fata per omnis
Ducebant. Magni nuſquam Fortuna ſine illo
Succubuit: victus toties a Caeſare, ſalva
Libertate perit: tunc mille in volnera laetus
Labitur, ac venia gaudet caruiſſe ſecunda.
Viderat in craſſo verſantem ſanguine membra
Caeſar, et increpitans; Jam Magni deſeris arma,
Succeſſor Domiti, ſine te jam bella geruntur.
Dixerat: aſt illi ſuffecit pectora pulſans
Spiritus in vocem, morientiaque ora reſolvit.
Non te funeſta ſcelerum mercede potitum,
Sed dubium fati Caeſar, generoque minorem
Adſpiciens, Stygias Magno duce liber ad umbras
Et ſecurus eo: ſaevo te Marte ſubactum,
Pompeioque gravis poenas, nobiſque daturum
Cum morior, ſperare licet. non plura locutum
Vita fugit, denſaeque oculos vertere tenebrae.
Impendiſſe pudet lacrymas in funere mundi
Mortibus innumeris, ac ſingula fata ſequentem
Quaerere, letiferum per cujus viſcera volnus
Exierit; quis fuſa ſolo vitalia calcet;
Ore quis adverſo demiſſum faucibus enſem
Expulerit moriens anima; quis corruat ictu,
Quis ſteterit, dum membra cadunt: qui pectore tela
Tranſmittant, aut quos campis affixerit haſta:
Quis cruor emiſſis perruperit aera venis,
Inque hoſtis cadat arma ſui: quis pectora fratris

Caedat, et, ut notum poſſit ſpoliare cadaver,
Abſciſum longe mittat caput: ora parentis
Quis laceret, nimiaque probet ſpectantibus ira
Quem jugulat, non eſſe patrem. mors nulla querela
Digna ſua eſt, nulloſque hominum lugere vacamus.
Non iſtas habuit pugnae Pharſalia partis,
Quas aliae clades: illic per fata virorum,
Per populos hic Roma perit: quae militis illic,
Mors hic gentis erat: ſanguis ibi fluxit Achaeus,
Ponticus, Aſſyrius: cunctos haerere cruores
Romanus, campiſque vetat conſiſtere torrens.
Maius ab hac acie, quam quod ſua ſaecula ferrent,
Volnus habent populi: plus eſt quam vita ſaluſque,
Quod perit: in totum mundi proſternimur aevum:
Vincitur his gladiis omnis, quae ſerviet, aetas.
Proxima quid ſuboles, aut quid meruere nepotes
In regnum naſci? pavidi num geſſimus arma?
Teximus aut jugulos? alieni poena timoris
In noſtra cervice ſedet. poſt proelia natis
Si dominum Fortuna dabas, et bella dediſſes.

Jam Magnus tranſiſſe deos, Romanaque fata
Senſerat infelix: tota vix clade coactus
Fortunam damnare ſuam. ſtetit aggere campi
Eminus, unde omnis ſparſas per Theſſala rura
Proſpiceret clades, quae bello obſtante latebant.
Tot telis ſua fata peti, tot corpora fuſa,
Ac ſe tam multo pereuntem ſanguine vidit.
Nec, ſicut mos eſt miſeris, trahere omnia ſecum

Merſa juvat, genteſque ſuae miſcere ruinae:
Ut Latiae poſt ſe vivat pars maxima turbae,
Suſtinuit dignos etiam nunc credere votis
Coelicolas, volvitque ſui ſolatia caſus:
Parcite, ait, ſuperi cunctas proſternere gentes:
Stante poteſt mundo, Romaque ſuperſtite, Magnus
Eſſe miſer. ſi plura juvant mea volnera, conjux
Eſt mihi, ſunt nati; dedimus tot pignora fatis.
Civiline parum eſt bello, ſi meque, meoſque
Obruet? exiguae clades ſumus, orbe remoto?
Omnia quid laceras, quid perdere cuncta laboras?
Jam nihil eſt, Fortuna, meum. ſic fatur: et arma,
Signaque, et adflictas omni jam parte catervas
Circumit, et revocat matura in fata ruentes,
Seque negat tanti. nec deerat robur in enſes
Ire duci, juguloque pati, vel pectore letum:
Sed timuit ſtrato miles ne corpore Magni
Non fugeret, ſupraque ducem procumberet orbis:
Caeſaris aut oculis voluit ſubducere mortem.
Nequidquam. infelix, ſocero ſpectare volenti
Praeſtandum eſt ubicumque caput. ſed tu quoque conjux
Cauſſa fugae, voltuſque tui: fatiſque negatum
Te abſente mori. Tunc Magnum concitus aufert
A bello ſonipes, non tergo tela paventem,
Ingentiſque animos extrema in fata ferentem.
Non gemitus, non fletus erat, ſalvaque verendus
Majeſtate dolor, qualem te, Magne, decebat
Romanis praeſtare malis. non impare voltu

Adſpicis Emathiam: nec te videre ſuperbum
Proſpera bellorum, nec fractum adverſa videbunt.
Quamque fuit laeto per tris infida triumphos,
Tam miſero Fortuna minor. jam pondere fati
Depoſito ſecurus abis: nunc tempora laeta
Reſpexiſſe vacat: ſpes numquam implenda receſſit:
Quid fueris, nunc ſcire licet. fuge praelia dira,
Ac teſtare deos, nullum qui perſtet in armis
Jam tibi, Magne, mori: ceu flebilis Africa damnis,
Et ceu Munda nocens, Pharioque a gurgite clades,
Sic et Theſſaliae poſt te pars maxima pugnae.
Non jam Pompeii nomen populare per orbem,
Nec ſtudium belli: ſed par, quod ſemper habemus,
Libertas, et Caeſar erunt: teque inde fugato
Oſtendit moriens, ſibi ſe pugnaſſe, ſenatus.
Nonne juvat pulſum bellis ceſſiſſe, nec iſtud
Proſpectaſſe nefas, ſpumantis caede catervas?
Reſpice turbatos incurſu ſanguinis amnes,
Et ſoceri miſerere tui. quo pectore Romam
Intrabit campis factus felicior iſtis?
Quidquid in ignotis ſolus regionibus exſul,
Quidquid ſub Pharios poſitus patiere tyranno;
Crede deis, longo fatorum crede favori,
Vincere pejus erat. prohibe lamenta ſonare,
Flere veta populos: lacrymas, luctuſque remitte.
Tam mala Pompeii, quam proſpera mundus adoret.
Adſpice ſecurus voltu non ſupplice reges:
Adſpice poſſeſſas urbes, donataque regna,

Aegypton, Libyenque: et terras elige morti.
Vidit prima tuae teſtis Lariſſa ruinae
Nobile, nec victum fatis caput: omnibus illa
Civibus effudit totas per moenia vires
Obvia ceu laeto, praemittunt munera flentes:
Pandunt templa, domos: ſocios ſe cladibus optant.
Scilicet inmenſo ſupereſt ex nomine multum,
Teque minor ſolo: cunctas impellere gentes
Rurſus in arma potes, rurſuſque in fata redire.
Sed, quid opus victo populis, aut urbibus? inquit:
Victori praeſtate fidem. Tu Caeſar in alto
Caedis adhuc cumulo patriae per viſcera vadis:
At tibi jam populos donat gener. avehit inde
Pompeium ſonipes: gemitus, lacrimaeque ſequuntur:
Plurimaque in ſaevos populi convicia divos.
Nunc tibi vera fides quaeſiti, Magne, favoris
Contigit, ac fructus. felix ſe neſcit amari.
Caeſar ut Heſperio vidit ſatis arva natare
Sanguine, parcendum ferro, manibuſque ſuorum
Jam ratus, ut vilis animas, perituraque fruſtra
Agmina permiſit vitae. ſed caſtra fugatos
Ne revocent, pellatque quies nocturna pavorem;
Protinus hoſtili ſtatuit ſuccedere vallo,
Dum Fortuna calet, dum conficit omnia terror,
Non veritus grave ne feſſis, ac Marte ſubactis
Hoc foret imperium. non magno hortamine miles
In praedam ducendus erat: Victoria nobis
Plena viri, dixit: ſupereſt pro ſanguine merces,

Quam monſtrare meum eſt: neque enim donare vocabo,
Quod ſibi quiſque dabit. cunctis en plena metallis
Caſtra patent: raptum Heſperiis ex gentibus aurum
Hic jacet, Eoaſque premunt tentoria gazas.
Tot regum Fortuna ſimul, Magnique coacta
Exſpectat dominos: propera praecedere miles
Quos ſequeris: quaſcumque tuas Pharſalia fecit,
A victis rapiantur opes. Sic milite juſſo,
Impulit amentîs, aurique cupidine caecos
Ire ſuper gladios, ſupraque cadavera patrum,
Et caeſos calcare duces. quae foſſa, quis agger
Suſtineat belli pretium, ſcelerumque patentis?
Scire ruunt, quanta fuerint mercede nocentes.
Invenere quidem ſpoliato plurima mundo
Bellorum in ſumtus congeſtae pondera maſſae:
Sed non implevit cupientis omnia mentes.
Quidquid fodit Iber, quidquid Tagus exſpuit auri,
Quodque legit dives ſummis Arimaſpus arenis
Ut rapiant, parvo ſcelus hoc veniſſe putabunt.
Cum ſibi Tarpeias victor deſponderit arces,
Cum ſpe Romanae promiſerit omnia praedae:
Decipitur, quod caſtra rapit. capit impia plebes
Ceſpite patricio ſomnos: ſtratumque cubile
Regibus infandus miles premit: inque parentum,
Inque toris fratrum poſuerunt membra nocentes:
Quos agitat veſana quies, ſomnique furentes
Theſſaliam miſeris verſant in pectore pugnam.
Invigilat cunctis ſaevum ſcelus, armaque tota

Mente

Mente agitant, capuloque manus abſente moventur.
Ingemuiſſe putes campos, terramque nocentem
Inſpiraſſe animas, infectumque aera totum
Manibus, et Stygia ſuperam formidine noctem.
Exigit a miſeris triſtis victoria poenas,
Sibilaque et flammas infert ſopor: umbra peremti
Civis adeſt: ſua quemque premit terroris imago.
Ille ſenum voltus, juvenum videt ille figuram:
Hunc agitant totis fraterna cadavera ſomnis:
Pectore in hoc pater eſt: omnes in Caeſare manes.
Haud alios Scythica nondum purgatus in ara
Eumenidum vidit voltus Pelopeus Oreſtes:
Nec magis adtonitos animi ſenſere tumultus,
Cum fureret, Pentheus; aut cum deſiſſet, Agave.
Hunc omnes gladii, quos aut Pharſalia vidit,
Aut ultrix viſura dies, ſtringente ſenatu,
Illa nocte premunt: hunc infera monſtra flagellant.
Et quantum miſero poenae mens conſcia donat,
Quod Styga, quod manes, ingeſtaque Tartara ſomnis
Pompeio vivente videt! Tamen omnia paſſo
Poſtquam clara dies Pharſalia damna retexit,
Nulla loci facies revocat feralibus arvis
Haerentis oculos. cernit propulſa cruore
Flumina, et excelſos cumulis aequantia colles
Corpora, ſidentes in tabem ſpectat acervos,
Et Magni numerat populos: epuliſque paratur
Ille locus, voltus ex quo facieſque jacentum
Agnoſcat. juvat Emathiam non cernere terram

Et luſtrare oculis campos ſub clade latentis:
Fortunam, ſuperoſque ſuos in ſanguine cernit.
Ac ne laeta furens ſcelerum ſpectacula perdat,
Invidet igne rogi miſeris, coeloque nocenti
Ingerit Emathiam. non illum Poenus humator
Conſulis, et Libya ſuccenſae lampade Cannae
Compellunt, hominum ritus ut ſervet in hoſte:
Sed meminit nondum ſaturata caedibus ira,
Civis eſſe ſuos. Petimus non ſingula buſta,
Diſcretoſque rogos: unum da gentibus ignem:
Non interpoſitis urantur corpora flammis.
Aut generi ſi poena juvat, nemus exſtrue Pindi:
Erige congeſtas Oetaeo robore ſilvas,
Theſſaliam videat Pompeius ab aequore flammam.
Nil agis hac ira: tabeſne cadavera ſolvat,
An rogus, haud refert: placido natura receptat
Cuncta ſinu, ſinemque ſui ſibi corpora debent.
Hos, Caeſar, populos ſi nunc non uſſerit ignis,
Uret cum terris, uret cum gurgite ponti.
Communis mundo ſupereſt rogus, oſſibus aſtra
Mixturus. quocumque tuam Fortuna vocabit,
Hae quoque eunt animae. non altius ibis in auras,
Non meliore loco Stygia ſub nocte jacebis.
Libera Fortunae mors eſt: capit omnia tellus
Quae genuit: coelo tegitur, quod non habet urnam.
Tu, cui dant poenas inhumato funere gentes,
Quid fugis hanc cladem? quid olentis deſeris agros?
Has trahe Caeſar aquas: hoc, ſi potes, utere coelo.

Sed tibi tabentes populi Pharsalia rura
Eripiunt, camposque tenent victore fugato.
Non solum Haemonii funesta ad pabula belli
Bistonii venere lupi, tabemque cruentae
Caedis odorati Pholoen liquere leones.
Tunc ursae latebras, obscoeni tecta, domusque
Deseruere canes, et quidquid nare sagaci
Aera non sanum, motumque cadavere sentit.
Jamque diu volucres civilia castra secutae
Conveniunt. vos, quae Nilo mutare soletis
Threicias hyemes, ad mollem serius austrum
Istis aves. numquam tanto se volture coelum
Induit, aut plures presserunt aera pinnae.
Omne nemus misit volucres, omnisque cruenta
Alite sanguineis stillavit roribus arbor.
Saepe super voltus victoris, et impia signa
Aut cruor, aut alto defluxit ab aethere tabes,
Membraque dejecit jam lassis unguibus ales.
Sic quoque non omnis populus pervenit ad ossa,
Inque feras discerptus abit: non intima curant
Viscera, nec totas avide sorbere medullas:
Degustant artus. Latiae pars maxima turbae
Fastidita jacet; quam sol, nimbique, diesque
Longior Emathiis resolutam miscuit arvis.
Thessalia infelix quo tanto crimine tellus
Laesisti superos, ut te tot mortibus unam,
Tot scelerum fatis premerent? quod sufficit aevum,
Inmemor ut donet belli tibi damna vetustas?

Quae ſeges infecta ſurget non decolor herba?
Quo non Romanos violabis vomere manes?
Ante novae venient acies, ſcelerique ſecundo
Praeſtabis nondum ſiccos hoc ſanguine campos.
Omnia majorum vertamus buſta licebit,
Et ſtantis tumulos, et qui radice vetuſta
Effudere ſuas, victis compagibus, urnas:
Plus cinerum Haemoniae ſulcis telluris aratur,
Pluraque ruricolis feriuntur dentibus oſſa.
Nullus ab Emathio religaſſet litore funem
Navita, nec terram quiſquam moviſſet arator,
Romani buſtum populi: fugerentque coloni
Umbrarum campos, gregibus dumeta carerent:
Nulluſque auderet pecori permittere paſtor
Vellere ſurgentem de noſtris oſſibus herbam;
Ac, velut impatiens hominum, vel ſolis iniqui
Limite, vel glacie, nuda atque ignota jaceres,
Si non prima nefas belli, ſed ſola tuliſſes.
O ſuperi, liceat terras odiſſe nocentis.
Quid totum premitis, quid totum abſolvitis orbem?
Heſperiae clades, et flebilis unda Pachyni,
Et Mutina, et Leucas puros fecere Philippos.

M. ANNAEI LUCANI

CIVILIS BELLI,

SIVE

PHARSALIAE,

LIBER OCTAVUS.

JAM ſuper Herculeas fauces, nemoroſaque Tempe,
Haemoniae deſerta petens diſpendia ſilvae,
Cornipedem exhauſtum curſu, ſtimuliſque negantem
Magnus agens, incerta fugae veſtigia turbat,
Implicitaſque errore vias. pavet ille fragorem
Motorum ventis nemorum, comitumque ſuorum,
Qui poſt terga redit; trepidum, laterique timentem
Exanimat. quamvis ſummo de culmine lapſus,
Nondum vile ſui pretium ſcit ſanguinis eſſe,
Seque memor fati tantae mercedis habere

Credit adhuc jugulum, quantum pro Caeſaris ipſe
Avolſa cervice daret. deſerta ſequentem
Non patitur tutis fatum celare latebris
Clara viri facies. multi Pharſalia caſtra
Cum peterent, nondum fama prodente ruinas,
Occurſum ſtupuere ducis, vertigine rerum
Adtoniti: cladiſque ſuae vix ipſe fidelis
Auctor erat. gravis eſt Magno, quicumque malorum
Teſtis adeſt. cunctis ignotus gentibus eſſe
Mallet, et obſcuro tutus tranſire per urbes
Nomine: ſed longi poenas Fortuna favoris
Exigit a miſero, quae tanto pondere famae
Res premit adverſas, fatiſque prioribus urguet.
Nunc feſtinatos nimium ſibi ſentit honores,
Actaque lauriferae damnat Sullana juventae.
Nunc et Corycias claſſes, et Pontica ſigna
Dejectum meminiſſe piget. ſic longius aevum
Deſtruit ingentis animos, et vita ſuperſtes
Imperio. niſi ſumma dies cum fine bonorum
Adfuit, et celeri praevertit triſtia leto,
Dedecori eſt Fortuna prior. quiſquamne ſecundis
Tradere ſe fatis audet, niſi morte parata?
Litora contigerat, per quae Peneius amnis
Emathia jam clade rubens exibat in aequor.
Inde ratis trepidum ventis, ac fluctibus impar,
Flumineis vix tuta vadis evexit in altum:
Cujus adhuc remis quatitur Corcyra, ſinuſque
Leucadii. Cilicum dominus, terraeque Liburnae,

Exiguam vector pavidus correpsit in alnum.
Conscia curarum secreta in litora Lesbi
Flectere vela jubes, qua tunc tellure latebas
Moestior, in mediis quam si, Cornelia, campis,
Emathiae stares. tristis praesagia curas
Exagitant: trepida quatitur formidine somnus:
Thessaliam nox omnis habet: tenebrisque remotis
Rupis in abruptae scopulos, extremaque curris
Litora prospiciens fluctus: nutantia longe
Semper prima vides venientis vela carinae,
Quaerere nec quidquam de fato conjugis audes.
En ratis, ad vestros quae tendit carbasa portus
Quid ferat ignoras: et nunc tibi summa pavoris,
Nuncius armorum tristis, rumorque sinister.
Victus adest conjux. quid perdis tempora luctus?
Cum possis jam flere, times. tunc puppe propinqua
Prosiluit, crimenque deûm crudele notavit,
Deformem pallore ducem, voltusque prementem
Canitie, atque atro squalentis pulvere vestes.
Obvia nox miserae coelum, lucemque tenebris
Abstulit, atque animam clusit dolor: omnia nervis
Membra relicta labant: riguerunt corda, diuque
Spe mortis decepta jacet. jam fune ligato
Litoribus, lustrat vacuas Pompeius arenas.
Quem postquam famulae propius videre fideles,
Non ultra gemitus tacitos incessere fatum
Permisere sibi, frustraque adtollere terra
Semianimem conantur heram: quam pectore Magnus

Ambit, et adſtrictos refovet complexibus artus.
Coeperat in ſummum revocato ſanguine corpus
Pompeii ſentire manus, moeſtamque mariti
Poſſe pati faciem: prohibet ſuccumbere fatis
Magnus, et inmodicos caſtigat voce dolores.
Nobile cur robur Fortunae volnere primo,
Femina, tantorum titulis inſignis avorum,
Frangis? Habes aditum manſurae in ſaecula famae.
Laudis in hoc ſexu, non legum jura, neque arma,
Unica materia eſt conjux miſer. erige mentem,
Et tua cum fatis pietas decertet, et ipſum,
Quod ſum victus, ama: nunc ſum tibi gloria major,
A me quod faſces, et quod pia turba ſenatus,
Tantaque diſceſſit regum manus: incipe Magnum
Sola ſequi. deformis, adhuc vivente marito,
Summus, et augeri vetitus dolor: ultima debet
Eſſe fides, lugere virum. tu nulla tuliſti
Bello damna meo. vivit poſt proelia Magnus,
Sed Fortuna perît: quod defles, illud amaſti.
Vocibus his correpta viri, vix aegra levavit
Membra ſolo, talis gemitu rumpente querelas:
O utinam in thalamos inviſi Caeſaris iſſem
Infelix conjux, et nulli laeta marito!
Bis nocui mundo: me pronuba ducit Erinnys,
Craſſorumque umbrae, devotaque manibus illis
Aſſyrios in caſtra tuli civilia caſus:
Praecipiteſque dedi populos, cunctoſque fugavi
A cauſſa meliore deos. o maxime conjux,

O thalamis indigne meis, hoc juris habebat
In tantum Fortuna caput! cur impia nupſi,
Si miſerum factura fui? nunc accipe poenas,
Sed quas ſponte luam. quo ſit tibi mollius aequor,
Certa fides regum, totuſque paratior orbis,
Sparge mari comitem. mallem felicibus armis
Dependiſſe caput: nunc clades denique luſtra
Magne tuas. ubicumque jaces civilibus armis
Noſtros ulta toros, ades huc, atque exige poenas,
Julia crudelis, placataque pellice caeſa,
Magno parce tuo. ſic fata, iterumque refuſa
Conjugis in gremium, cunctorum lumina ſolvit
In lacrimas. duri flectuntur pectora Magni,
Siccaque Theſſaliae confudit lumina Leſbos.
Tunc Mitylenaeum pleno jam litore volgus
Adfatur Magnum: Si maxima gloria nobis
Semper erit tanti pignus ſervaſſe mariti,
Tu quoque devotos ſacro tibi foedere muros,
Oramus, ſocioſque lares dignare vel una
Nocte tua: fac Magne locum, quem cuncta reviſant
Saecula; quem veniens hoſpes Romanus adoret.
Nulla tibi ſubeunda magis ſunt moenia victo.
Omnia victoris poſſunt ſperare favorem: [ponto,
Haec jam crimen habent. quid, quod jacet inſula
Caeſar eget ratibus? Procerum pars magna coibit
Certa loci. noto reparandum eſt litore fatum.
Accipe templorum cultus, aurumque deorum:
Accipe, ſi terris, ſi puppibus iſta juventus

Aptior eſt: tota, quantum valet, utere Leſbo.
[Accipe: ne Caeſar rapiat, tu victus habeto.]
Hoc ſolum crimen meritae bene detrahe terrae,
Ne noſtram videare fidem felixque ſecutus,
Et damnaſſe miſer. Tali pietate virorum
Laetus, in adverſis, et mundi nomine gaudens,
Eſſe fidem, Nullum toto mihi, dixit, in orbe
Gratius eſſe ſolum, non vobis pignore parvo
Oſtendi. tenuit noſtros hac obſide Leſbos
Adfectus: hic ſacra domus, carique penates,
Hic mihi Roma fuit. non ulla in litora puppim
Ante dedi fugiens, ſaevi cum Caeſaris iram
Jam ſcirem meritam, ſervata conjuge, Leſbon,
Non veritus tantam veniae committere vobis
Materiem. ſed jam ſatis eſt feciſſe nocentis:
Fata mihi totum mea ſunt agitanda per orbem.
Heu nimium felix aeterno nomine Leſbos!
Sive doces populos, Regeſque admittere Magnum,
Seu praeſtas mihi ſola fidem. nam quaerere certum eſt
Fas quibus in terris, ubi ſit ſcelus. accipe numen,
Si quod adhuc mecum es, votorum extrema meorum.
Da ſimiles Leſbo populos, qui Marte ſubactum
Non intrare ſuos, infeſto Caeſare, portus,
Non exire vetent. dixit, moeſtamque carinae
Impoſuit comitem. cunctos mutare putares
Tellurem, patriumque ſolum: ſic litore toto
Plangitur, infeſtae tenduntur in aethera dextrae:
Pompeiumque minus, cujus Fortuna dolorem

Moverat, aſt illam, quam toto tempore belli
Ut civem videre ſuam, diſcedere cernens
Ingemuit populus: quam vix ſi caſtra mariti
Victoris peteret, ſiccis dimittere matres
Jam poterant oculis: tanto devinxit amore
Hos pudor, hos probitas, caſtique modeſtia voltus,
Quod ſubmiſſa nimis, nulli gravis hoſpita turbae,
Stantis adhuc fati vixit quaſi conjuge victo.
Jam pelago medios Titan demiſſus ad ignis,
Nec quibus abſcondit, nec ſi quibus exerit orbem,
Totus erat: vigiles Pompeii pectore curae
Nunc ſocias adeunt Romani foederis urbes,
Et varias regum mentes, nunc invia mundi
Arva ſuper nimios ſoles, Auſtrumque jacentis.
Saepe labor moeſtus curarum, odiumque futuri
Projecit feſſos incerti pectoris aeſtus,
Rectoremque ratis de cunctis conſulit aſtris:
Unde notet terras; quae ſit menſura ſecandi
Aequoris in coelo; Syriam quo ſidere ſervet:
Aut quotus in plauſtro Libyen bene dirigat ignis.
Doctus ad haec fatur taciti ſervator Olympi:
Signifero quaecumque fluunt labentia coelo,
Numquam ſtante polo, miſeros fallentia nautas
Sidera non ſequimur: ſed qui non mergitur undis
Axis innocciduus, gemina clariſſimus Arcto,
Ille regit puppes. hic cum mihi ſemper in altum
Surget, et inſtabit ſummis minor Urſa ceruchis;
Boſporon, et Scythiae curvantem litora pontum

Spectamus. quidquid descendet ab arbore summa
Arctophylax, propiorque mari Cynosura feretur,
In Syriae portus tendit ratis. inde Canopos
Excipit Australi coelo contenta vagari,
Stella timens Borean: illa quoque pergo sinistra,
Trans Pharon, in medio tanget ratis aequore Syrtin.
Sed quo vela dari, quo nunc pede carbasa tendi
Nostra jubes? dubio contra cui pectore Magnus,
Hoc solum toto, respondit, in aequore serva,
Ut sit ab Emathiis semper tibi longius oris
Puppis, et Hesperien pelago, coeloque relinquas:
Cetera da ventis. comitem, pignusque recepi
Depositum: tunc certus eram, quae litora vellem;
Nunc portum Fortuna dabit. Sic fatur: at ille
Justo vela modo pendentia cornibus aequis
Torsit et in laevum puppim dedit, utque secaret,
Quas Samiae cautes, et quas Chios asperat, undas,
Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentis.
Aequora senserunt motus, aliterque secante
Jam pelagus rostro, nec idem spectante carina,
Mutavere sonum. non sic moderator equorum,
Dexteriore rota laevum cum circumit axem,
Cogit inoffensae currus accedere metae.
Ostendit terras Titan, et sidera texit.
Sparsus ab Emathia fugit quicumque procella,
Adsequitur Magnum: primusque ab litore Lesbi
Occurrit natus, procerum mox turba fidelis.
Nam neque dejecto fatis, acieque fugato

Abſtulerat Magno reges Fortuna miniſtros:
Terrarum dominos, et ſceptra Eoa tenentis
Exſul habet comites. jubet ire in devia mundi
Dejotarum, qui ſparſa ducis veſtigia legit.
Quando, ait, Emathiis amiſſus cladibus orbis
Qua Romanus erat, ſupereſt, fidiſſime regum,
Eoam tentare fidem, populoſque bibentis
Euphraten, et adhuc ſecurum a Caeſare Tigrin.
Nec pigeat Magno quaerentem fata remotas
Medorum penetrare domus, Scythioſque receſſus,
Et totum mutare diem, voceſque ſuperbo
Arſacidae perferre meas: Si foedera nobis
Priſca manent, mihi per Latium jurata Tonantem,
Per veſtros adſtricta magos, implete pharetras,
Armenioſque arcus Geticis intendite nervis:
Si vos, o Parthi, peterem cum Caſpia clauſtra,
Et ſequerer duros aeterni Martis Alanos,
Paſſus Achaemeniis late diſcurrere campis,
In tutam trepidos numquam Babylona coegi.
Arva ſuper Cyri, Chaldaeique ultima regni,
Qua rapidus Ganges, et qua Nyſaeus Hydaſpes
Accedunt pelago, Phoebi ſurgentis ab igne
Jam propior, quam Perſis, eram: tamen omnia vincens
Suſtinui noſtris vos tantum deeſſe triumphis:
Soluſque e numero regum telluris Eoae,
Ex aequo me Parthus adit. nec munere Magni
Stant ſemel Arſacidae, quis enim poſt volnera cladis
Aſſyriae juſtas Latii compeſcuit iras?

Tot meritis obſtricta meis, nunc Parthia ruptis
Excedat clauſtris vetitam per ſaecula ripam,
Zeugmaque Pellaeum. Pompeio vincite Parthi;
Vinci Roma volet. regem parere jubenti
Ardua non piguit, poſitiſque inſignibus aulae
Egreditur famuli raptos indutus amictus.
In dubiis tutum eſt inopem ſimulare tyranno.
Quantum igitur mundi dominis ſecurius aevum
Verus pauper agit! dimiſſo in litora rege,
Ipſe per Icariae ſcopulos, Epheſonque relinquens,
Et placidi Colophona maris, ſpumantia parvae
Radix ſaxa Sami: ſpirat de litore Coo
Aura fluens: Gnidon inde fugit, claramque relinquit
Sole Rhodon, magnoſque ſinus Telmeſſidos undae
Compenſat medio pelago. Pamphylia puppi
Occurit tellus: nec ſe committere muris
Auſus adhuc ullis, te primum, parva Phaſeli,
Magnus adit. nam te metui vetat incola rarus,
Exhauſtaeque domus populis; majorque carinae
Quam tua turba fuit. tendens hinc carbaſa rurſus
Jam Taurum, Tauroque videt Dipſunta cadentem.
Crederet hoc Magnus, pacem cum praeſtitit undis
Et ſibi conſultum? Cilicum per litora tutus
Parva puppe fugit: ſequitur pars magna ſenatus
Ad profugum collecta ducem: parviſque Syedris,
Qua portu mittitque rates recipitque Selinûs,
In Procerum coetu tandem moeſta ora reſolvit
Vocibus his Magnus: Comites bellique, fugaeque,

Atque inſtar patriae, quamvis in litore nudo,
In Cilicum terra, nullis circumdatus armis
Conſultem, rebuſque novis exordia quaeram,
Ingentis praeſtate animos: non omnis in arvis
Emathiis cecidi, nec ſic mea fata premuntur,
Ut nequeam relevare caput, cladeſque receptas
Excutere. an Libyae Marium potuere ruinae
Erigere in faſces, plenis et reddere faſtis:
Me pulſum leviore manu Fortuna tenebit?
Mille meae Grajo volvuntur in aequore puppes,
Mille duces: ſparſit potius Pharſalia noſtras,
Quam ſubvertit opes. ſed me vel ſola tueri
Fama poteſt rerum, toto quas geſſimus orbe,
Et nomen, quod mundus amat. vos pendite regna
Viribus, atque fide, Libyen, Parthoſque, Pharonque,
Quaenam Romanis deceat ſuccurrere rebus.
Aſt ego curarum, vobis, arcana mearum
Expromam, mentiſque meae quo pondera vergant.
Aetas Niliaci nobis ſuſpecta tyranni eſt:
Ardua quippe fides robuſtos exigit annos.
Hinc anceps dubii terret ſollertia Mauri:
Namque memor generis Carthaginis impia proles
Inminet Heſperiae, multuſque in pectore vano eſt
Hannibal, obliquo maculat qui ſanguine regnum,
Et Numidas contingit avos: jam ſupplice Varo
Intumuit, viditque loco Romana ſecundo.
Quare agite, Eoum, comites, properemus in orbem.
Dividit Euphrates ingentem gurgite mundum,

Caſpiaque inmenſos ſeducunt clauſtra receſſus,
Et polus Aſſyrias alter nocteſque, dieſque
Vertit, et abruptum eſt noſtro mare diſcolor unda,
Oceanuſque ſuus. regnandi ſola voluptas.
Celſior in campis ſonipes, et fortior arcus;
Nec puer aut ſenior letalis tendere nervos
Segnis, et a nulla mors eſt incerta ſagitta.
Primi Pellaeas arcu fregere fariſſas,
Bactraque Medorum ſedem, muriſque ſuperbam
Aſſyrios Babylona domus. nec pila timentur
Noſtra nimis Parthis, audentque in bella venire,
Experti Scythicas, Craſſo pereunte, pharetras.
Spicula nec ſolo ſpargunt fidentia ferro;
Stridula ſed multo ſaturantur tela veneno.
Volnera parva nocent fatumque in ſanguine ſummo eſt.
O utinam non tanta mihi fiducia ſaevis
Eſſet in Arſacidis! fatis nimis aemula noſtris
Fata movent Medos, multumque in gente deorum eſt.
Effundam populos alia tellure revolſos,
Excitoſque ſuis inmittam ſedibus ortus.
Quod ſi nos Eoa fides, et Barbara fallunt
Foedera; volgati ſupra commercia mundi
Naufragium Fortuna ferat. non regna precabor,
Quae feci; ſed magna feram ſolatia mortis
Orbe jacens alio, nihil haec in membra cruente,
Nil ſocerum feciſſe pie. ſed cuncta revolvens
Vitae fata meae, ſemper venerabilis illa
Orbis parte fui: quantus Maeotida ſupra!

Quan-

Quantus apud Tanain toto conſpectus in ortu!
Quas magis in terras noſtrum felicibus actis
Nomen abit, aut unde redit majore triumpho?
Roma, fave coeptis: quid enim tibi laetius umquam
Praeſtiterint ſuperi, quam, ſi civilia Partho
Milite bella geras, tantam conſumere gentem,
Et noſtris miſcere malis? Cum Caeſaris arma
Concurrent Medis, aut me Fortuna neceſſe eſt
Vindicet, aut Craſſos. ſic fatus, murmure ſentit
Conſilium damnaſſe viros: quos Lentulus omnis
Virtutis ſtimulis, et nobilitate dolendi
Praeceſſit, dignaſque tulit modo conſule voces:
Siccine Theſſaliae mentem fregere ruinae?
Una dies mundi damnavit fata? ſecundum
Emathiam lis tanta datur? jacet omne cruenti
Volneris auxilium? ſolos tibi, Magne, reliquit
Parthorum Fortuna pedes? quid transfuga mundi
Terrarum totos tractus, coelumque peroſus
Averſoſque polos, alienaque ſidera quaeris,
Chaldaeos culture focos et barbara ſacra
Parthorum famulus? quid cauſſa obtenditur armis
Libertatis amor? miſerum quid decipis orbem,
Si ſervire potes? te, quem Romana regentem
Horruit auditu, quem captos ducere reges
Vidit ab Hyrcanis, Indoque ab litore, ſilvis,
Dejectum fatis, humilem fractumque videbit,
Extolletque animos Latium veſanus in orbem,
Se ſimul, et Romam, Pompeio ſupplice, menſus?

Nil animis, fatiſque tuis effabere dignum:
Exiget ignorans Latiae commercia linguae,
Ut lacrymis ſe, Magne, roges. patimurne pudoris
Hoc volnus, clades ut Parthia vindicet ante
Heſperias, quam Roma ſuas? civilibus armis
Elegit te nempe ducem. quid volnera noſtra
In Scythios ſpargis populos, cladeſque latentis?
Quid Parthos tranſire doces? ſolatia tanti
Perdit Roma mali, nullos admittere reges,
Sed civi ſervire ſuo. juvat ire per orbem
Ducentem ſaevas Romana in moenia gentes,
Signaque ab Euphrate cum Craſſis capta ſequentem?
Qui ſolus regum, fato celante favorem,
Defuit Emathiae, nunc tantas ille laceſſet
Auditi victoris opes, aut jungere fata
Tecum, Magne, volet? non haec fiducia genti eſt.
Omnis in Arctois populus quicumque pruinis
Naſcitur, indomitus bellis, et mortis amator.
Quidquid ad Eoos tractus, mundique teporem
Labitur, emollit gentes clementia coeli
Illic et laxas veſtes, et fluxa virorum
Velamenta vides. Parthus per Media rura,
Sarmaticos inter campos, effuſaque plano
Tigridis arva ſolo nullo ſuperabilis hoſti eſt
Libertate fugae: ſed non, ubi terra tumebit,
Aſpera conſcendit montis juga; nec per opacas
Bella gerit tenebras incerto debilis arcu,
Nec frangit nando violenti verticis amnem,

Nec tota in pugna perfuſus ſanguine membra
Exigit aeſtivum calido ſub pulvere ſolem.
Non aries illis, non ulla eſt machina belli:
Haud foſſas implere valent: Parthoque ſequente
Murus erit, quodcumque poteſt obſtare ſagittae.
Pugna levis, bellumque fugax, turmaeque vagantes,
Et melior ceſſiſſe loco, quam pellere, miles.
Illita tela dolis, nec Martem comminus umquam
Auſa pati virtus, ſed longe tendere nervos,
Et, quo ferre velint, permittere volnera ventis.
Enſis habet vires, et gens quaecumque virorum eſt
Bella gerit gladiis, nam Medos praelia prima
Exarmant, vacuaeque jubent remeare pharetrae.
Nulla manus illis, fiducia tota veneni eſt.
Credis, Magne, viros, quos in diſcrimina belli
Cum ferro miſiſſe parum eſt? tentare pudendum
Auxilium tanti eſt, toto diviſus ut orbe
A terra moriare tua? tibi barbara tellus
Incumbat, te parva tegant, ac vilia buſta,
Invidioſa tamen, Craſſo quaerente ſepulcrum?
Sed tua ſors levior, quoniam mors ultima poena,
Nec metuenda viris. at non Cornelia letum
Infando ſub rege timet. num barbara vobis
Eſt ignota Venus, quae ritu caeca ferarum
Polluit innumeris leges, et foedera tedae
Conjugibus, thalamique patent ſecreta nefandi.
Inter mille nurus epulis veſana, meroque
Regia non ullos exceptos legibus horret

Concubitus: tot femineis complexibus unum
Non laſſat nox tota marem. jacuere ſorores
In regum thalamis, ſacrataque pignora matres.
Damnat apud gentes ſceleris non ſponte peracti
Oedipodionidas infelix fabula Thebas:
Parthorum dominus quoties ſic ſanguine mixto
Naſcitur Arſacides? cui fas implere parentem,
Quid rear eſſe nefas? proles tam clara Metelli
Stabit barbarico conjux milleſima lecto.
Quamquam non ulli plus regia, Magne, vacabit
Saevitia ſtimulata Venus, tituliſque virorum.
Nam quo plura juvent Parthum portenta, fuiſſe
Hanc ſciet et Craſſi: ceu pridem debita fatis
Aſſyriis, trahitur cladis captiva vetuſtae.
Haereat Eoae volnus miſerabile ſortis;
Non ſolum auxilium funeſto ab rege petiſſe,
Sed geſſiſſe prius bellum civile pudebit.
Nam quod apud populos crimen ſocerique, tuumque
Majus erit, quam quod vobis miſcentibus arma,
Craſſorum vindicta perit? incurrere cuncti
Debuerant in Bactra duces, et ne qua vacarent
Arma, vel Arctoum Dacis, Rhenique catervis
Imperii nudare latus, dum perfida Suſa
In tumulos prolapſa virûm, Babylonque jacerent.
Aſſyriae paci finem, Fortuna, precamur:
Et, ſi Theſſaliae bellum civile peractum eſt,
Ad Parthos, qui vicit, eat. gens unica mundi eſt,
De qua Caeſareis poſſim gaudere triumphis.

Non tibi, cum gelidum primum tranſibis Araxen,
Umbra ſenis moeſti Scythicis confixa ſagittis
Ingeret has voces? Tu, quem poſt funera noſtra
Ultorem cinerum nudae ſperavimus umbrae,
Ad foedus, pacemque venis? tum plurima cladis
Occurrent monimenta tibi: quae moenia trunci,
Luſtrarunt cervice duces, ubi nomina tanta
Obruit Euphrates, et noſtra cadavera Tigris
Detulit in terras, ac reddidit. ire per iſta
Si potes, in media ſocerum quoque, Magne, ſedentem
Theſſalia placare potes. quin reſpicis orbem
Romanum? ſi regna times projecta ſub Auſtro,
Inſidumque Jubam, petimus Pharon, arvaque Lagi.
Syrtibus hinc Libycis tuta eſt Aegyptos: at inde
Gurgite ſepteno rapidus mare ſubmovet amnis:
Terra ſuis contenta bonis, non indiga mercis,
Aut Jovis: in ſolo tanta eſt fiducia Nilo.
Sceptra puer Ptolemaeus habet tibi debita, Magne,
Tutelae commiſſa tuae. quis nominis umbram
Horreat? innocua eſt aetas: ne jura fidemque,
Reſpectumque deûm veteris ſperaveris aulae.
Nil pudet adſuetos ſceptris: mitiſſima ſors eſt
Regnorum ſub rege novo. Non plura locutus
Impulit huc animos. quantum ſpes ultima rerum
Libertatis habes! victa eſt ſententia Magni.

Tunc Cilicum liquere ſolum, Cyproque citatas
Inmiſere rates, nullas cui praetulit aras
Undae diva memor Paphiae, ſi numina naſci.

Credimus, aut quemquam fas eſt coepiſſe deorum.
Haec ubi deſeruit Pompeius litora, totos
Emenſus Cypri ſcopulos, quibus exit in Auſtrum,
Inde maris vaſti tranſverſo nititur aeſtu:
Nec tenuit gratam nocturno lumine Pharon,
Infimaque Aegypti pugnaci litora velo
Vix tetigit, qua dividui pars maxima Nili
In vada decurrit Peluſia ſeptimus amnis.
Tempus erat, quo Libra pares examinat horas
Non una plus aequa die, noctique rependit
Lux minor hybernae verni ſolatia damni.
Comperit ut regem Caſio ſe monte tenere,
Flectit iter: nec Phoebus adhuc, nec carbaſa languent.
Jam rapido ſpeculator eques per litora curſu
Hoſpitis adventu pavidam compleverat aulam.
Conſiliis vix tempus erat: tamen omnia monſtra
Pellaeae coiere domus: quos inter Achoreus
Jam placidus ſenio, fractiſque modeſtior annis,
(Hunc genuit cuſtos Nili creſcentis in arva
Memphis vana ſacris; illo cultore deorum
Luſtra ſuae Phoebes non unus vixerat Apis)
Conſilii vox prima fuit, meritumque, fidemque,
Sacraque defuncti jactavit pignora patris.
Sed melior ſuadere malis, et noſſe tyrannos,
Auſus Pompeium leto damnare Pothinus:
Jus, et fas multos faciunt, Ptolemaee, nocentis.
Dat poenas laudata fides, cum ſuſtinet, inquit,
Quos Fortuna premit. fatis accede, deiſque,

Et cole felices, miſeros fuge. ſidera terrae
Ut diſtant, ut flamma mari, ſic utile recto.
Sceptrorum vis tota perit, ſi pendere juſta
Incipit: evertitque arces reſpectus honeſti.
Libertas ſcelerum eſt, quae regna inviſa tuetur,
Sublatuſque modus gladiis. facere omnia ſaeve
Non impune licet, niſi cum facis. exeat aula
Qui volet eſſe pius. virtus, et ſumma poteſtas
Non coeunt: ſemper metuet, quem ſaeva pudebunt.
Non impune tuos Magnus contemſerit annos;
Qui te nec victos arcere ab litore noſtro
Poſſe putat. neu te ſceptris privaverit hoſpes,
Pignora ſunt propiora tibi: Nilonque, Pharonque,
Si regnare piget, damnatae redde ſorori.
Aegypton certe Latiis tueamur ab armis.
Quidquid non fuerit Magni, dum bella geruntur,
Nec victoris erit. toto jam pulſus ab orbe,
Poſtquam nulla manet rerum fiducia, quaerit
Cum qua gente cadat: rapitur civilibus umbris.
Nec ſoceri tantum arma fugit: fugit ora ſenatus,
Cujus Theſſalias ſaturat pars magna volucres.
Et metuit gentes, quas uno ſanguine mixtas
Deſeruit: regeſque timet, quorum omnia merſit:
Theſſaliaeque reus, nulla tellure receptus,
Sollicitat noſtrum, quem nondum prodidit, orbem.
Juſtior in Magnum nobis, Ptolemaee, querelae
Cauſſa data eſt. quid ſepoſitam, ſemperque quietam
Crimine bellorum maculas Pharon, arvaque noſtra

Victori ſuſpecta facis? cur ſola cadenti
Haec placuit tellus, in quam Pharſalia fata
Conferres, poenaſque tuas? jam crimen habemus
Purgandum gladio, quod nobis ſceptra ſenatus
Te ſuadente dedit. votis tua fovimus arma.
Hoc ferrum, quod fata jubent proferre, paravi
Non tibi, ſed victo. feriam tua viſcera, Magne:
Malueram foceri: rapimur, quo cuncta feruntur.
Tene mihi dubitas an ſit violare neceſſe,
Cum liceat? noſtri quae te fiducia regni
Huc agit infelix? populum non cernis inermem,
Arvaque vix refugo fodientem mollia Nilo?
Metiri ſua regna decet vireſque fateri.
Tu Ptolemaee potes Magni fulcire ruinam,
Sub qua Roma jacet? buſtum, cinereſque movere
Theſſalios audes, bellumque in regna vocare?
Ante aciem Emathiam nullis acceſſimus armis:
Pompeii nunc caſtra placent, quae deſerit orbis?
Nunc victoris opes, et cognita fata laceſſis?
Adverſis non deeſſe decet, ſed laeta ſecutos.
Nulla fides umquam miſeros elegit amicos.
Adſenſere omnes ſceleri. laetatur honore
Rex puer inſueto, quod jam ſibi tanta jubere
Permittant famuli. ſceleri dilectus Achillas.
Perfida qua tellus Caſiis excurrit arenis,
Et vada teſtantur junctas Aegyptia Syrtes,
Exiguam ſociis monſtri, gladiiſque carinam
Inſtruit. o ſuperi, Niluſne, et barbara Memphis,

Et

Et Peluſiaci tam mollis turba Canopi
Hos animos! ſic fata premunt civilia mundum!
Sic Romana jacent! ulluſne in cladibus iſtis
Eſt locus Aegypto, Phariuſque admittitur enſis?
Hanc certe ſervate fidem civilia bella:
Cognatas praeſtate manus, externaque monſtra
Pellite, ſi meruit tam claro nomine Magnus
Caeſaris eſſe nefas. tanti Ptolemaee ruinam
Nominis haud metuis? coeloque tonante, profanas
Inſeruiſſe manus impure, ac ſemivir audes?
Non domitor mundi, nec ter Capitolia curru
Invectus, regumque potens, vindexque ſenatus,
Victoriſque gener; Phario ſatis eſſe tyranno
Quod poterat, Romanus erat. quid viſcera noſtra
Scrutaris gladio? neſcis, puer improbe, neſcis
Quo tua ſit Fortuna loco: jam jure ſine ullo
Nili ſceptra tenes: cecidit civilibus armis
Qui tibi regna dedit. Jam vento vela negarat
Magnus, et auxilio remorum infanda petebat
Litora: quem contra non longa vecta biremi
Adpulerat ſcelerata manus: Magnoque patere
Fingens regna Phari, celſae de puppe carinae
In parvam jubet ire ratem, lituſque malignum
Incuſat, bimaremque vadis frangentibus aeſtum,
Qui vetet externas terris advertere claſſes.
Quod niſi fatorum leges, intentaque juſſu
Ordinis aeterni miſerae vicinia mortis
Damnatum leto traherent ad litora Magnum;

Non ulli comitum ſceleris praeſagia deerant.
Quippe fides ſi pura foret, ſi regia Magno
Sceptrorum auctori vera pietate pateret;
Venturum tota Pharium cum claſſe tyrannum.
Sed cedit fatis, locioſque relinquere juſſus
Obſequitur, letumque juvat praeferre timori.
Ibat in hoſtilem praeceps Cornelia puppim,
Hoc magis impatiens egreſſo deeſſe marito,
Quod metuit clades. remane temeraria conjux,
Et tu nate precor, longeque e litore caſus
Exſpectate meos: et in hac cervice tyranni
Explorate fidem, dixit. ſed dura vetanti
Tendebat geminas amens Cornelia palmas:
Quo ſine me crudelis abis? iterumne relinquor
Theſſalicis ſubmota malis? numquam omine laeto
Diſtrahimur miſeri. poteras non flectere puppim,
Cum fugeres alto, latebriſque relinquere Leſbi,
Omnibus a terris ſi nos arcere parabas?
An tantum in fluctus placeo comes? Haec ubi fruſtra
Effudit, prima pendet tamen anxia puppe:
Adtonitoque metu nec quoquam avertere viſus,
Nec Magnum ſpectare poteſt. ſtetit anxia claſſis
Ad ducis eventum, metuens non arma, nefaſque;
Sed ne ſubmiſſis precibus Pompeius adoret
Sceptra ſua donata manu. tranſire parantem
Romanus Pharia miles de puppe ſalutat
Septimius: qui, pro ſuperum pudor, arma ſatelles
Regia geſtabat poſito deformia pilo:

Inmanis, violentus, atrox, nullaque ferarum
Mitior in caedes. quis non, Fortuna, putaſſet
Parcere te populis, quod bello haec dextra vacaret,
Theſſaliaque procul tam noxia tela fugaſſes?
Diſponis gladios, ne quo non fiat in orbe,
Heu, facinus civile tibi. victoribus ipſis
Dedecus, et numquam ſuperûm caritura pudore
Fabula; Romanus regi ſic paruit enſis,
Pellaeuſque puer gladio tibi colla recidit,
Magne, tuo. qua poſteritas in ſaecula mittet
Septimium fama? ſcelus hoc quo nomine dicent,
Qui Bruti dixere nefas? jam venerat horae
Terminus extremae, Phariamque ablatus in alnum
Perdiderat jam jura ſui, cum ſtringere ferrum
Regia monſtra parant. ut vidit comminus enſes,
Involvit voltus: atque indignatus apertum
Fortunae praeſtare caput, tunc lumina preſſit,
Continuitque animam, ne quas effundere voces
Vellet, et aeternam fletu corrumpere famam.
At poſtquam mucrone latus funeſtus Achillas
Perfodit, nullo gemitu conſenſit ad ictum,
Deſpexitque nefas, ſervatque inmobile corpus,
Seque probat moriens, atque haec in pectore volvit:
Saecula Romanos numquam tacitura labores
Adtendunt, aevumque ſequens ſpeculatur ab omni
Orbe ratem, Phariamque fidem. nunc conſule famae.
Fata tibi longae fluxerunt proſpera vitae:
Ignorant populi, ſi non in morte probaris,

An ſcieris adverſa pati. ne cede pudori,
Auctoremque dole fati. quacumque feriris,
Crede manum ſoceri. ſpargant, lacerentque licebit,
Sum tamen, o ſuperi, felix, nullique poteſtas
Hoc auferre deo. mutantur proſpera vita:
Non fit morte miſer. videt hanc Cornelia caedem,
Pompeiuſque meus. tantum patientius oro
Claude dolor gemitus: natus, conjuxque peremptum
Si mirantur, amant. talis cuſtodia Magno
Mentis erat: jus hoc animi morientis habebat.
At non tam patiens Cornelia cernere ſaevum
Quam perferre nefas, miſerandis aethera complet
Vocibus: o conjux, ego te ſcelerata peremi:
Letiferae tibi cauſſa morae fuit avia Lesbos,
Et prior in Nili pervenit litora Caeſar.
Nam cui jus alii ſceleris? ſed quiſquis in iſtud
A ſuperis inmiſſe caput, vel Caeſaris irae,
Vel tibi proſpiciens, neſcis crudelis, ubi ipſa
Viſcera ſint Magni: properas, atque ingeris ictus,
Qua votum eſt victo. poenas non morte minores
Pendat, et ante meum videat caput. haud ego culpa
Libera bellorum, matrum quae ſola per undas,
Et per caſtra comes, nullis abſterrita fatis,
Victum, quod reges etiam timuere, recepi.
Hoc merui conjux in tuta puppe relinqui?
Perfide parcebas? te fata extrema petente
Vita digna fui? moriar, nec munere regis.
Aut mihi praecipitem nautae permittite ſaltum,

Aut laqueum collo tortoſque aptare rudentes:
Aut aliquis Magno dignus comes exigat enſem.
Pompeio praeſtare poteſt, quod Caeſaris armis
Imputet. o ſaevi, properantem in fata tenetis?
Vivis adhuc conjux, et jam Cornelia non eſt
Juris, Magne, ſui. prohibent arceſſere mortem:
Servor victori. ſic fata, interque ſuorum
Lapſa manus, rapitur, trepida fugiente carina.
At Magni cum terga ſonent, et pectora ferro,
Permanſiſſe decus ſacrae venerabile formae,
Iratamque deis faciem, nihil ultima mortis
Ex habitu, voltuque viri mutaſſe, fatentur
Qui lacerum videre caput. nam ſaevus in ipſo
Septimius ſceleris majus ſcelus invenit actu:
Ac retegit ſacros, ſciſſo velamine, voltus
Semianimis Magni, ſpirantiaque occupat ora,
Collaque in obliquo poſuit languentia tranſtro.
Tunc nervos, venaſque ſecat, nodoſaque frangit
Oſſa diu: nondum artis erat caput enſe rotare.
At poſtquam trunco cervix abſciſa receſſit,
Vindicat hoc Pharius dextra geſtare ſatelles.
Degener, atque operae miles Romane ſecundae,
Pompeii ſacrum diro caput enſe recidis,
Ut non ipſe feras? prô ſummi fata pudoris!
Impius ut Magnum noſſet puer, illa verenda
Regibus hirta coma, et generoſa fronte decora
Caeſaries compreſſa manu eſt; Pharioque veruto,
Dum vivunt voltus, atque os in murmura pulſant

Singultus animae, dum lumina nuda rigeſcunt,
Suffixum caput eſt, quo numquam bella jubente
Pax fuit: hoc reges, campumque, et roſtra movebat:
Hac facie Fortuna tibi Romana placebas.
Nec ſatis infando fuit hoc vidiſſe tyranno:
Volt ſceleri ſupereſſe fidem. tunc arte nefanda
Submota eſt capiti tabes: raptoque cerebro
Adſiccata cutis, putriſque effluxit ab alto
Humor, et infuſo facies ſolidata veneno eſt.
Ultima Lageae ſtirpis, perituraque proles,
Degener, inceſtae ſceptris ceſſure ſorori,
Cum tibi ſacrato Macedon ſervetur in antro,
Et regum cineres exſtructo monte quieſcant,
Cum Ptolemaeorum manes ſeriemque pudendam
Pyramides cludant, indignaque Mauſolea:
Litora Pompeium feriunt, truncuſque vadoſis
Huc, illuc jactatur aquis. adeone moleſta
Totum cura fuit ſocero ſervare cadaver?
Hac Fortuna fide Magni tam proſpera fata
Protulit: hac illum ſummo de culmine rerum
Morte petit, cladeſque omnis exegit in uno
Saeva die, quibus inmunes tot praeſtitit annos:
Pompeiuſque fuit, qui numquam mixta videret
Laeta malis: felix nullo turbante deorum,
Et nullo parcente miſer. ſemel impulit illum
Dilata Fortuna manu. pulſatur arenis,
Carpitur in ſcopulis, hauſto per volnera fluctu
Ludibrium pelagi: nullaque manente figura,

Una nota eſt Magno capitis jactura revolſi.
Ante tamen Pharias victor quam tangat arenas,
Pompeio furtim tumulum Fortuna paravit,
Ne jaceat nullo, vel ne meliore ſepulcro.
E latebris pavidus decurrit ad aequora Cordus,
Quaeſtor ab Idalio Cinyraeae litore Cypri
Infauſtus Magni fuerat comes. ille per umbras
Auſus ferre gradum, victum pietate timorem
Compulit, ut mediis quaeſitum corpus in undis
Duceret ad terram, traheretque ad litora Magnum.
Lucis moeſta parum per denſas Cynthia nubes
Praebebat; cano ſed diſcolor aequore truncus
Conſpicitur. tenet ille ducem complexibus artis,
Eripiente mari: nunc victus pondere tanto
Exſpectat fluctus, pelagoque juvante cadaver
Impellit. poſtquam ſicco jam litore ſedit,
Incubuit Magno, lacrimaſque effudit in omne
Volnus, et ad ſuperos, obſcuraque ſidera fatur?
Non pretioſa petit cumulato ture ſepulcra
Pompeius, Fortuna, tuus: non pinguis ad aſtra
Ut ferat e membris Eoos fumus odores,
Ut Romana ſuum geſtent pia colla parentem,
Praeferat ut veteres feralis pompa triumphos,
Ut reſonent triſti cantu fora, totus ut ignes
Projectis moerens exercitus ambiat armis.
Da vilem Magno plebeii funeris arcam,
Quae lacerum corpus ſiccos effundat in ignes.
Robora non deſint miſero, nec ſordidus uſtor.

Sit ſatis, o ſuperi, quod non Cornelia fuſo
Crine jacet, ſubicique facem complexa maritum
Imperat, extremo ſed abeſt a munere buſti
Infelix conjux, neque adhuc ab litore longe eſt.
Sic fatus, parvos juvenis procul adſpicit ignes,
Corpus vile ſuis, nullo cuſtode cremantes.
Inde rapit flammas, ſemiuſtaque robora membris
Subducens, Quaecumque es, ait, neglecta, nec ulli
Cara tuo, ſed Pompeio felicior umbra,
Quod jam compoſitum violat manus hoſpita buſtum,
Da veniam: ſi quid ſenſus poſt fata relictum,
Cedis et ipſa rogo, pateriſque haec damna ſepulcri,
Teque pudet, ſparſis Pompeii manibus, urî.
Sic fatus, plenuſque ſinus ardente favilla
Pervolat ad truucum; qui fluctu paene relatus
Litore pendebat. ſummas dimovit arenas,
Et collecta procul lacerae fragmenta carinae
Exigua poſuit trepidus ſcrobe. nobile corpus
Robora nulla premunt, nulla ſtrue membra recumbunt:
Admotus Magnum, non ſubditus, accipit ignis.
Ille ſedens juxta flammas: O maxime, dixit,
Ductor, et Heſperii majeſtas nominis una,
Si tibi jactatu pelagi, ſi funere nullo
Triſtior iſte rogus; manes, animamque potentem
Officiis averte meis: injuria fati
Hoc fas eſſe jubet; ponti ne belua quidquam,
Ne fera, ne volucres, ne ſaevi Caeſaris ira
Audeat: exiguam, quantum potes, accipe flammam

Romana

Romana ſuccenſe manu. Fortuna recurſus
Si det in Heſperiam, non hac in ſede quieſcent
Tam ſacri cineres: ſed te Cornelia, Magne,
Accipiet, noſtraque manu transfundet in urnam.
Interea parvo ſignemus litora ſaxo,
Ut nota ſit buſto; ſi quis placare peremptum
Forte volet, plenos et reddere mortis honores;
Inveniat trunci cineres, et norit arenas,
Ad quas, Magne, tuum referat caput. haec ubi fatus,
Excitat invalidas admoto fomite flammas.
Carpitur, et lentum deſtillat Magnus in ignem,
Tabe fovens buſtum. ſed jam percuſſerat aſtra
Aurora praemiſſa dies: ille, ordine rupto
Funeris, adtonitus latebras in litore quaerit.
Quam metuis demens iſto pro crimine poenam,
Quo te fama loquax omnis accepit in annos?
Condita laudabit Magni ſocer impius oſſa:
I modo ſecurus veniae, faſſuſque ſepulcrum
Poſce caput. cogit pietas imponere finem
Officio. ſemiuſta rapit, reſolutaque nondum
Oſſa ſatis, nervis, et inuſtis plena medullis
Aequorea reſtinguit aqua, congeſtaque in unum
Parva cluſit humo. tum ne levis aura retectos
Auferret cineres, ſaxo compreſſit arenam:
Nautaque ne buſtum religato fune moveret,
Inſcripſit ſacrum ſemiuſto ſtipite nomen:
Hic situs est magnus. placet hoc, Fortuna, ſepulcrum
Dicere Pompeii, quo condi maluit illum,

Quam terra caruiſſe ſocer? temeraria dextra
Cur obicis Magno tumulum, maneſque vagantis
Includis? ſitus eſt, qua terra extrema refuſum
Tendit in Oceanum. Romanum nomen, et omne
Imperium Magno tumuli eſt modus. obrue ſaxa
Crimine plena deûm. ſi tota eſt Herculis Oete,
Et juga tota vacant Bromio Nyſeia; quare
Unus in Aegypto Magni lapis? omnia Lagi
Arva tenere poteſt. ſi nullo ceſpite nomen
Haeſerit, erremus populi, cinerumque tuorum,
Magne, metu nullas Nili calcemus arenas.
Quod ſi tam ſacro dignaris nomine ſaxum;
Adde actus tantos, monumentaque maxima rerum:
Adde truces Lepidi motus, Alpinaque bella,
Armaque Sertori, revocato conſule, victa,
Et currus, quos egit eques: commercia tuta
Gentibus, et pavidos Cilicas maris. adde ſubactam
Barbariem, genteſque vagas, et quidquid in Euro
Regnorum, Boreaque jacet. dic ſemper ab armis
Civilem repetiſſe togam: ter curribus actis
Contentum multos patriae donaſſe triumphos.
Quis capit haec tumulus? ſurgit miſerabile buſtum
Non ullis plenum titulis, non ordine tanto
Factorum: ſolitumque legi ſuper alta deorum
Culmina, et exſtructos ſpoliis hoſtilibus arcus,
Haud procul eſt ima Pompeii nomen arena,
Depreſſum tumulo, quod non legat advena rectus,
Quod niſi monſtratum Romanus tranſeat hoſpes.

Noxia civili tellus Aegyptia fato,
Haud equidem inmerito Cumanae carmine Vatis
Cautum, ne Nili Peluſia tangeret ora
Heſperius miles, ripaſque aeſtate tumentes.
Quid tibi ſaeva precer tanto pro crimine tellus?
Vertat aquas Nilus, quo naſcitur orbe, retentus,
Et ſteriles egeant hibernis imbribus agri,
Totaque in Aethiopum putris ſolvaris arenas.
Nos in templa tuam Romana accepimus Iſin,
Semideoſque canes, et ſiſtra jubentia luctus,
Et quem tu plangens hominem teſtaris Oſirin:
Tu noſtros, Aegypte, tenes in pulvere Manes.
Tu quoque, cum ſaevo dederis jam templa tyranno,
Nondum Pompeii cineres, o Roma, petiſti:
Exſul adhuc jacet umbra ducis. ſi ſaecula prima
Victoris timuere minas; nunc excipe ſaltem
Oſſa tui Magni, ſi nondum ſubruta fluctu
Inviſa tellure ſedent. quis buſta timebit?
Quis ſacris dignam moviſſe verebitur umbram?
Imperet hoc nobis utinam ſcelus, et velit uti
Noſtro Roma ſinu: ſatis o nimiumque beatus,
Si mihi contingat manes transferre revulſos
Auſoniam, ſi tale ducis violare ſepulcrum.
Forſitan aut ſulco ſterili cum poſcere finem
A ſuperis, aut Roma volet feralibus Auſtris,
Ignibus aut nimiis, aut terrae tecta moventi:
Conſilio, juſſuque deûm tranſibis in urbem,
Magne, tuam, ſummuſque feret tua buſta ſacerdos.

Nunc quis ad exuſtam Cancro torrente Syenen
Ibit, et imbrifera ſiccas ſub Pliade Thebas
Spectator Nili: quis rubri ſtagna profundi,
Aut Arabum portus mercis mutator Eoae,
Magne, petet, quem non tumuli venerabile ſaxum,
Et cinis in ſummis forſan turbatus arenis
Advertet, maneſque tuos placare juvabit,
Et Caſio praeferre Jovi? nil iſta nocebunt
Famae buſta tuae. templis, auroque ſepultus
Vilior umbra fores: nunc eſt pro numine ſummo,
Hoc tumulo Fortuna jacens. auguſtius aris
Victoris Libyo pulſatur in aequore ſaxum.
Tarpeiis qui ſaepe deis ſua tura negarunt,
Incluſum Thuſco venerantur ceſpite fulmen.
Proderit hoc olim, quod non manſura futuris
Ardua marmoreo ſurrexit pondere moles.
Pulveris exigui ſparget non longa vetuſtas
Congeriem, buſtumque cadet, mortiſque peribunt
Argumenta tuae. veniet felicior aetas,
Qua ſit nulla fides ſaxum monſtrantibus illud: 870
Atque erit Aegyptos populis fortaſſe nepotum
Tam mendax Magni tumulo, quam Creta Tonantis.

M. ANNAEI LUCANI

CIVILIS BELLI,

SIVE

PHARSALIAE,

LIBER NONUS.

AT non in Pharia manes jacuere favilla,
Nec cinis exiguus tantam compeſcuit umbram:
Proſiluit buſto, ſemiuſtaque membra relinquens,
Degeneremque rogum, ſequitur convexa Tonantis,
Qua niger aſtriferis connectitur axibus aer:
Quodque patet terras inter, lunaeque meatus
(Semidei manes habitant, quos ignea virtus
Innocuos vitae patientis aetheris imi
Fecit) et aeternos animam collegit in orbes.
Non illuc auro poſiti, nec ture ſepulti 10

Perveniunt. illic poſtquam ſe lumine vero
Implevit, ſtellaſque vagas miratur, et aſtra
Fixa polis, vidit quanta ſub nocte jaceret
Noſtra dies, riſitque ſui ludibria trunci.
Hinc ſuper Emathiae campos, et ſigna cruenti
Caeſaris, ac ſparſas volitavit in aequore claſſes;
Et ſcelerum vindex in ſancto pectore Bruti
Sedit, et invicti poſuit ſe mente Catonis.
Ille ubi pendebant caſus, dubiumque manebat,
Quem mundi dominum facerent civilia bella,
Oderat et Magnum, quamvis comes iſſet in arma
Auſpiciis raptus patriae, ductuque ſenatus:
At poſt Theſſalias clades jam pectore toto
Pompeianus erat. patriam tutore carentem
Excepit, populi trepidantia membra refovit,
Ignavis manibus projectos reddidit enſes:
Nec regnum cupiens geſſit civilia bella,
Nec ſervire timens. nil cauſſa fecit in armis
Ipſe ſua: totae poſt Magni funera partes
Libertatis erant: quas ne per litora fuſas
Colligeret rapido victoria Caeſaris actu,
Corcyrae ſecreta petit, ac mille carinis
Abſtulit Emathiae ſecum fragmenta ruinae.
Quis ratibus tantis fugientia crederet ire
Agmina? quis pelagus victas artaſſe carinas?
Dorida tunc Malean, et apertam Taenaron umbris,
Inde Cythera petit: Boreaque urguente carinas
Creta fugit: Dictaea legit, cedentibus undis,

Litora. tunc auſum claſſi praecludere portus
Impulit, ac ſaevas meritum Phycunta rapinas
Sparſit: et hinc placidis alto delabitur auris
In litus, Palinure, tuum: neque enim aequore tantum
Auſonio monumenta tenes, portuſque quietos
Teſtaris Libyes Phrygio placuiſſe marito.
Cum procul ex alto tendentes vela carinae
Ancipites tenuere animos, ſocioſne malorum,
An veherent hoſtes: praeceps facit omne tremendum
Victor, et in nulla non creditur eſſe carina.
Aſt illae puppes luctus, planctuſque ferebant,
Et mala vel duri lacrimas motura Catonis.

Nam poſtquam fruſtra precibus Cornelia nautas
Privignique fugam tenuit, ne forte repulſus
Litoribus Phariis remearet in aequora truncus,
Oſtenditque rogum non juſti flamma ſepulcri:
Ergo indigna fui, dixit, Fortuna, marito
Accendiſſe rogum, gelidoſque effuſa per artus
Incubuiſſe viro, laceros exurere crines?
Membraque diſperſi pelago componere Magni?
Volneribus cunctis largos infundere fletus?
Oſſibus et tepida veſtes implere favilla?
Quidquid ab extincto licuiſſet tollere buſto,
In templis ſparſura deûm. ſine funeris ullo
Ardet honore rogus: manus hoc Aegyptia forſan
Obtulit officium grave manibus. o bene nudi
Craſſorum cineres! Pompeio contigit ignis
Invidia majore deûm. ſimiliſne malorum

Sors mihi ſemper erit? numquam dare juſta licebit
Conjugibus: numquam plenas plangemus ad urnas?
Quid porro tumulis opus eſt, aut ulla requiris
Inſtrumenta dolor? non toto pectore portas
Impia Pompeium? non imis haeret imago
Viſceribus? quaerat cineres victura ſuperſtes.
Nunc tamen hinc longe qui fulget luce maligna
Ignis, adhuc aliquid, Phario de litore ſurgens
Oſtendit mihi, Magne, tui. jam flamma reſedit,
Pompeiumque ferens vaneſcit ſolis ad ortus
Fumus, et inviſi tendunt mihi carbaſa venti.
Hac mihi non tellus Pompeio ſi qua triumphos
Victa dedit, non alta terens Capitolia currus
Gratior: elapſus felix de pectore Magnus;
Hunc volumus, quem Nilus habet, terraeque nocenti
Non haerere queror: crimen commendat arenas.
[Linquere, ſi qua fides, Peluſia litora nolo.]
Tu pete bellorum caſus, et ſigna per orbem,
Sexte, paterna move: namque haec mandata reliquit
Pompeius vobis in noſtra condita cura:
Me cum fatalis leto damnaverit hora,
Excipite, o nati, bellum civile, nec umquam,
Dum terris aliquis noſtra de ſtirpe manebit,
Caeſaribus regnare vacet. vel ſceptra, vel urbes
Libertate ſua validas impellite fama
Nominis: has vobis partes, haec arma relinquo.
Inveniet claſſes quiſquis Pompeius in undas
Venerit: et noſter nullis non gentibus heres

Bella

Bella dabit: tantum indomitos, memoreſque paterni
Juris habete animos. uni parere decebit,
Si faciet partes pro libertate, Catoni.
Exſolvi tibi, Magne, fidem, mandata peregi.
Inſidiae valuere tuae, deceptaque vixi,
Ne mihi commiſſas auferrem perfida voces.
Jam nunc te per inane chaos, per tartara, conjux,
Si ſunt ulla, ſequar: quam longo tradita leto
Incertum eſt: poenas animae vivacis ab ipſa
Ante feram. cernens potuit tua volnera, Magne,
Non fugere in mortem: planctu contuſa peribit,
Effluet in lacrimas; numquam veniemus ad enſes,
Aut laqueos, aut praecipites per inania jactus.
Turpe mori poſt te ſolo non poſſe dolore.
Sic ubi fata, caput ferali obduxit amictu,
Decrevitque pati tenebras, puppiſque cavernis
Delituit: ſaevumque arte complexa dolorem
Perfruitur lacrimis, et amat pro conjuge luctum.
Illam non fluctus, ſtridenſque rudentibus Eurus
Movit, et exſurgens ad ſumma pericula clamor:
Votaque ſollicitis faciens contraria nautis,
Compoſita in mortem jacuit, favitque procellis.
Prima ratem Cypros ſpumantibus accipit undis:
Inde tenens pelagus, ſed jam moderatior, Eurus
In Libycas egit ſedes, et caſtra Catonis.
Triſtis, ut in multo mens eſt praeſaga timore,
Adſpexit patrios comites e litore Magnus,
Et fratrem: medias praeceps cum fertur ad undas.

Dic ubi ſit, germane, parens: ſtat ſumma, caputque
Orbis, an occidimus? Romanaque Magnus ad umbras
Abſtulit? haec fatur: quem contra talia frater.
O felix, quem Fors alias diſperſit in oras,
Quique nefas audis: oculos, germane, nocentîs
Spectato genitore fero. non Caeſaris armis
Occubuit, dignoque perit auctore ruinae,
Rege ſub impuro Nilotica rura tenente,
Hoſpitii fretus ſuperis, et munere tanto
In proavos, cecidit donati victima regni.
Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris:
Nec credens Pharium tantum potuiſſe tyrannum,
Litore Niliaco ſocerum jam ſtare putavi.
Sed me nec ſanguis, nec tantum volnera noſtri
Adfecere ſenis, quantum geſtata per urbem
Ora ducis, quae transfixo deformia pilo
Vidimus: haec, fama eſt, oculis victoris iniqui
Servari; ſceleriſque fidem quaeſiſſe tyrannum.
Nam corpus Phariaenae canes, avidaeque volucres
Diſtulerint, an furtivus, quem vidimus, ignis
Solverit, ignoro. quaecumque injuria fati
Abſtulit hos artus, ſuperis haec crimina dono:
Servata de parte queror. Cum talia Magnus
Audiſſet: non in gemitus, lacrimaſque dolorem
Effudit; juſtaque furens pietate profatur:
Praecipitate rates e ſicco litore nautae;
Claſſis in adverſos erumpat remige ventos:
Ite duces mecum: numquam civilibus armis

Tanta fuit merces, inhumatos condere manes,
Sanguine ſemiviri Magnum ſatiare tyranni.
Non ego Pellaeas arces, adytiſque retectum
Corpus Alexandri pigra Mareotide mergam:
Non mihi Pyramidum tumulis evolſus Amaſis,
Atque alii reges Nilo torrente natabunt;
Omnia dent poenas nudo tibi, Magne, ſepulcra:
Evolvam buſto numen jam gentibus Iſin,
Et tectum lino ſpargam per volgus Oſirin,
Et ſacer in Magni cineres mactabitur Apis,
Suppoſitiſque deis uram caput. has mihi poenas
Terra dabit: linquam vacuos cultoribus agros,
Nec, Nilus cui creſcat, erit: ſoluſque tenebis
Aegypton, populis, genitor, ſuperiſque fugatis.
Dixerat, et ſaevas claſſem rapiebat in undas.
Sed Cato laudatam juvenis compeſcuit iram.
Interea totis audito funere Magni
Litoribus ſonuit percuſſus planctibus aether:
Exemploque carens, et nulli cognitus aevo
Luctus erat, mortem populos deflere potentis.
Sed magis, ut viſa eſt lacrimis exhauſta, ſolutas
In voltus effuſa comas, Cornelia puppi
Egrediens, rurſus geminato verbere plangunt.
Ut primum in ſociae pervenit litora terrae,
Collegit veſtes, miſerique inſignia Magni,
Armaque, et impreſſas auro, quas geſſerat olim,
Exuvias, pictaſque togas, velamina ſummo
Ter conſpecta Jovi, funeſtoque intulit igni.

Ille fuit miſerae Magni cinis. accipit omnis
Exemplum pietas, et toto litore buſta
Surgunt Theſſalicis reddentia manibus ignem.
Sic, ubi depaſtis ſubmittere gramina campis,
Et renovare parans hibernas Apulus herbas,
Igne fovet terras, ſimul et Garganus, et arva
Volturis, et calidi lucent buceta Matini.

Non tamen ad Magni pervenit gratius umbras,
Omne quod in ſuperos audet convicia volgus,
Pompeiumque deis obicit, quam pauca Catonis
Verba, ſed a pleno venientia pectore veri.
Civis obit, inquit, multum majoribus impar
Noſſe modum juris, ſed in hoc tamen utilis aevo,
Cui non nulla fuit juſti reverentia, ſalva
Libertate potens, et ſolus plebe parata
Privatus ſervire ſibi, rectorque ſenatus,
Sed regnantis, erat. nil belli jure popoſcit.
Quaeque dari voluit, voluit ſibi poſſe negari.
Inmodicas poſſedit opes: ſed plura retentis
Intulit: invaſit ferrum, ſed ponere norat.
Praetulit arma togae: ſed pacem armatus amavit.
Juvit ſumta ducem, juvit dimiſſa poteſtas.
Caſta domus, luxuque carens, corruptaque numquam
Fortuna domini. clarum, et venerabile nomen
Gentibus, et multum noſtrae quod proderat urbi.
Olim vera fides, Sulla Marioque receptis,
Libertatis obit: Pompeio rebus ademto
Nunc et ficta perit. non jam regnare pudebit:

Nec color imperii, nec frons erit ulla ſenatus.
O felix, cui ſumma dies fuit obvia victo,
Et cui quaerendos Pharium ſcelus obtulit enſes:
Forſitan in ſoceri potuiſſes vivere regno.
Scire mori, ſors prima viris, ſed proxima cogi.
Et mihi, ſi fatis aliena in jura venimus,
Da talem, Fortuna, Jubam: non deprecor hoſti
Servari, dum me ſervet cervice reciſa.
Vocibus his major, quam ſi Romana ſonarent
Roſtra ducis laudes, generoſam venit ad umbram
Mortis honos. fremit interea diſcordia volgi
Caſtrorum, bellique piget poſt funera Magni:
Cum Tarcondimotus linquendi ſigna Catonis
Suſtulit; hunc rapta fugientem claſſe ſecutus
Litus in extremum, tali Cato voce notavit:
O numquam pacate Cilix: iterumne rapinas
Vadis in aequoreas? Magnum Fortuna removit:
Jam pelago pirata redis. tunc reſpicit omnis
In coetu, motuque viros: quorum unus, aperta
Mente fugae, tali compellat voce regentem:
Nos Cato, da veniam, Pompeii duxit in arma,
Non belli civilis amor, parteſque favori
Fecimus. ille jacet, paci quem praetulit orbis,
Cauſſaque noſtra perit: patrios permitte penates,
Deſertamque domum, dulciſque reviſere natos.
Nam quis erit finis ſi nec Pharſalia, pugnae,
Nec Pompeius erit? perierunt tempora vitae,
Mors eat in tutum: juſtas ſibi noſtra ſenectus

Proſpiciat flammas. bellum civile ſepulcra
Vix ducibus praeſtare poteſt. non barbara victos
Regna manent: non Armenium mihi ſaeva minatur,
Aut Scythicum Fortuna jugum: ſub jura togati
Civis eo. quiſquis Magno vivente ſecundus,
Hic mihi primus erit: ſacris praeſtabitur umbris
Summus honor: dominum clades quem cogit, habebo:
Nullum, Magne, ducem. te ſolum in bella ſecutus,
Poſt te, fata ſequor: neque enim ſperare ſecunda
Fas mihi, nec liceat. Fortuna cuncta tenentur
Caeſaris: Emathium ſparſit victoria ferrum.
Clauſa fides miſeris, et toto ſolus in orbe eſt,
Qui velit, ac poſſit victis praeſtare ſalutem.
Pompeio, ſcelus eſt bellum civile, peremto,
Quo fuerat vivente, fides. ſi publica jura,
Si ſemper patriam ſequeris Cato, ſigna petamus
Romanus quae conſul habet. ſic ille profatus
Inſiluit puppim, juvenum comitante tumultu.
Actum Romanis fuerat de rebus, et omnis
Indiga ſervitii fervebat litore plebes.

Erupere ducis ſacro de pectore voces:
Ergo pari voto geſſiſti bella juventus
Tu quoque pro dominis, et Pompeiana fuiſti,
Non Romana manus? quod non in regna laboras,
Quod tibi, non ducibus, vivis, moreriſque, quod orbem
Adquiris nulli, quod jam tibi vincere tutum eſt,
Bella fugis, quaeriſque jugum cervice vacante,
Et neſcis ſine rege pati. nunc cauſſa pericli

Digna viris. potuit veſtro Pompeius abuti
Sanguine: nunc patriae jugulos enſemque negatis,
Cum prope libertas. unum Fortuna reliquit
Jam tribus e dominis. pudeat: plus regia Nili
Contulit in leges, et Parthi militis arcus.
Ite, o degeneres, Ptolemaei munus, et arma
Spernite. quis veſtras ulla putet eſſe nocentis
Caede manus? credet facilîs ſibi terga dediſſe,
Credet ab Emathiis primos fugiſſe Philippis.
Vadite ſecuri: meruiſtis judice vitam
Caeſare, non armis, non obſidione ſubacti.
O famuli turpes, domini poſt fata prioris
Itis ad heredem. cur non majora mereri,
Quam vitam, veniamque libet? rapiatur in undas
Infelix Magni conjux, proleſque Metelli:
Ducite Pompeios: Ptolemaei vincite munus.
Noſtra quoque inviſo quiſquis feret ora tyranno,
Non parva mercede dabit. ſciet iſta juventus
Cervicis pretio bene ſe mea ſigna ſecutam.
Quin agite, et magna meritum cum caede parate:
Ignavum ſcelus eſt tantum fuga. dixit: et omnis
Haud aliter medio revocavit ab aequore puppes,
Quam ſimul effetas linquunt examina ceras,
Atque oblita favi non miſcent nexibus alas,
Sed ſibi quaeque volat, nec jam deguſtat amarum
Deſidioſa thymum: Phrygii ſonus increpet aeris,
Adtonitae poſuere fugam, ſtudiumque laboris
Floriferi repetunt, et ſparſi mellis amorem:

Gaudet in Hyblaeo ſecurus gramine paſtor
Divitias ſervaſſe caſae: ſic voce Catonis
Inculcata viris juſti patientia Martis.
Jamque actu belli non doctas ferre quietem
Conſtituit mentes, ſerique agitare laborum.
Primum litoreis miles laſſatur arenis.
Proximus in muros, et moenia Cyrenarum
Eſt labor: excluſus nulla ſe vindicat ira:
Poenaque de victis ſola eſt, viciſſe, Catoni.
Inde peti placuit Libyci contermina Mauris
Regna Jubae, ſed iter mediis natura vetabat
Syrtibus: hanc audax ſperat ſibi cedere virtus.
Syrtes vel primam mundo natura figuram
Cum daret in dubio terrae pelagique reliquit.
(Nam neque ſubſedit penitus, quo ſtagna profundi
Acciperet, nec ſe defendit ab aequore tellus;
Ambigua ſed lege loci jacet invia ſedes:
Aequora fracta vadis, abruptaque terra profundo,
Et poſt multa ſonat projecti litora fluctus.
Sic male deſeruit, nulloſque exegit in uſus
Hanc partem natura ſui.) vel plenior alto
Olim Syrtis erat, pelago penituſque natabat:
Sed rapidus Titan ponto ſua lumina paſcens,
Aequora ſubduxit zonae vicina peruſtae:
Et nunc pontus adhuc Phoebo ſiccante repugnat.
Mox ubi damnoſum radios admoverit aevum,
Tellus Syrtis erit: nam jam brevis unda ſuperne
Innatat, et late periturum deficit aequor.

Ut

Ut primum remis actum mare propulit omne
Classis onus, densis fremuit niger imbribus Auster
In sua regna furens : tentatum classibus aequor
Turbine defendit, longeque a Syrtibus undas
Egit, et illato confregit litore pontum.
Tum quorum recto deprendit carbasa malo
Eripuit nautis, frustraque rudentibus ausis
Vela negare Noto spatium vicere carinae,
Atque ultra proram tumuit sinus. omnia si quis
Providus antennae suffixit lintea summae,
Vincitur, et nudis avertitur armamentis.
Sors melior classi, quae fluctibus incidit altis,
Et certo jactata mari. quaecumque levatae
Arboribus caesis flatum effudere prementem :
Abstulit has liber ventis contraria volvens
Aestus, et obnixum victor detrusit in Austrum.
Has vada destituunt, atque interrupta profundo
Terra ferit puppes : dubioque obnoxia fato
Pars sedet una ratis, pars altera pendet in undis.
Tunc magis impactum brevibus mare, terraque saevit
Obvia consurgens : quamvis elisus ab Austro,
Saepe tamen cumulos fluctus non vincit arenae.
Eminet in pelagi tergo procul omnibus arvis,
Inviolatus aquae, sicci jam pulveris agger,
Stant miseri nautae, terraeque haerente carina
Litora nulla vident. sic partem intercipit aequor :
Pars ratium major regimen, clavumque secuta est,
Tuta fugae nautasque loci sortita peritos,

Gaudet in Hyblaeo ſecurus gramine paſtor
Divitias ſervaſſe caſae: ſic voce Catonis
Inculcata viris juſti patientia Martis.
Jamque actu belli non doctas ferre quietem
Conſtituit mentes, ſerique agitare laborum.
Primum litoreis miles laſſatur arenis.
Proximus in muros, et moenia Cyrenarum
Eſt labor: excluſus nulla ſe vindicat ira:
Poenaque de victis ſola eſt, viciſſe, Catoni.
Inde peti placuit Libyci contermina Mauris
Regna Jubae, ſed iter mediis natura vetabat
Syrtibus: hanc audax ſperat ſibi cedere virtus.
Syrtes vel primam mundo natura figuram
Cum daret in dubio terrae pelagique reliquit.
(Nam neque ſubſedit penitus, quo ſtagna profundi
Acciperet, nec ſe defendit ab aequore tellus;
Ambigua ſed lege loci jacet invia ſedes:
Aequora fracta vadis, abruptaque terra profundo,
Et poſt multa ſonat projecti litora fluctus.
Sic male deſeruit, nūlloſque exegit in uſus
Hanc partem natura ſui.) vel plenior alto
Olim Syrtis erat, pelago penituſque natabat:
Sed rapidus Titan ponto ſua lumina paſcens,
Aequora ſubduxit zonae vicina peruſtae:
Et nunc pontus adhuc Phoebo ſiccante repugnat.
Mox ubi damnoſum radios admoverit aevum,
Tellus Syrtis erit: nam jam brevis unda ſuperne
Innatat, et late periturum deficit aequor.

Ut

Ut primum remis actum mare propulit omne
Classis onus, densis fremuit niger imbribus Auster
In sua regna furens : tentatum classibus aequor
Turbine defendit, longeque a Syrtibus undas
Egit, et illato confregit litore pontum.
Tum quorum recto deprendit carbasa malo
Eripuit nautis, frustraque rudentibus ausis
Vela negare Noto spatium vicere carinae,
Atque ultra proram tumuit sinus. omnia si quis
Providus antennae suffixit lintea summae,
Vincitur, et nudis avertitur armamentis.
Sors melior classi, quae fluctibus incidit altis,
Et certo jactata mari. quaecumque levatae
Arboribus caesis flatum effudere prementem :
Abstulit has liber ventis contraria volvens
Aestus, et obnixum victor detrusit in Austrum.
Has vada destituunt, atque interrupta profundo
Terra ferit puppes: dubioque obnoxia fato
Pars sedet una ratis, pars altera pendet in undis.
Tunc magis impactum brevibus mare, terraque saevit
Obvia consurgens : quamvis elisus ab Austro,
Saepe tamen cumulos fluctus non vincit arenae.
Eminet in pelagi tergo procul omnibus arvis,
Inviolatus aquae, sicci jam pulveris agger,
Stant miseri nautae, terraeque haerente carina
Litora nulla vident. sic partem intercipit aequor :
Pars ratium major regimen, clavumque secuta est,
Tuta fugae nautasque loci sortita peritos,

Torpentem Tritonos adit illaesa paludem.
Hanc, ut fama, deus, quem toto litore pontus
Audit ventosa perflantem murmura concha,
Hanc et Pallas amat, patrio quae vertice nata
Terrarum primam Libyen (nam proxima coelo est,
Ut probat ipse calor) tetigit, stagnique quieta
Voltus vidit aqua, posuitque in margine plantas,
Et se dilecta Tritonida dixit ab unda.
Quam juxta Lethon tacitus praelabitur amnis,
Infernis, ut fama, trahens oblivia venis:
Atque insopiti quondam tutela draconis,
Hesperidum pauper spoliatus frondibus hortus.
Invidus annoso famam qui derogat aevo,
Qui vates ad vera vocat. Fuit aurea silva,
Divitiisque graves, et fulvo germine rami:
Virgineusque chorus nitidi custodia luci,
Et numquam somno damnatus lumina serpens,
Robora complexus rutilo curvata metallo.
Abstulit arboribus pretium, nemorique laborem
Alcides: passusque inopes sine pondere ramos
Retulit Argolico fulgentia poma tyranno.
His igitur depulsa locis, ejectaque classis
Syrtibus, haud ultra Garamantidas attigit undas:
Sed duce Pompeio Libyes melioris in oris
Mansit. At impatiens virtus haerere Catonis
Audet in ignotas agmen committere gentes,
Armorum fidens, et terra cingere Syrtin.
Haec eadem suadebat hiems, quae clauserat aequor,

Et ſpes imber erat, nimios metuentibus ignes:
Ut neque ſole viam, duro nec frigore ſaevam,
Inde polo Libyes, hinc bruma temperet annus:
Atque ingreſſurus ſterilis, ſic fatur, arenas.
O quibus una ſalus placuit mea caſtra ſecutis
Indomita cervice mori, componite mentes
Ad magnum virtutis opus ſummoſque labores.
Vadimus in campos ſterilis, exuſtaque mundi,
Qua nimius Titan, et rarae in fontibus undae,
Siccaque letiferis ſqualent ſerpentibus arva.
Durum iter ad leges, patriaeque ruentis amorem
Per mediam Libyen veniant, atque invia tentent,
Si quibus in nullo poſitum eſt evadere voto, [quam
Si quibus ire ſat eſt. neque enim mihi fallere quem-
Eſt animus, tectoque metu perducere volgus.
Hi mihi ſint comites, quos ipſa pericula ducent,
Qui, me teſte, pati vel quae triſtiſſima, pulcrum,
Romanumque putant. at qui ſponſore ſalutis
Miles eget, capiturque animae dulcedine, vadat
Ad dominum meliore via. dum primus arenas
Ingrediar, primuſque gradus in pulvere ponam.
Me calor aethereus feriat, mihi plena venenis
Occurrat ſerpens; fatoque pericula veſtra
Praetentate meo: ſitiat, quicumque bibentem
Viderit: aut umbras nemorum quicumque petentem,
Aeſtuet: aut equitem peditum praecedere turmas,
Deficiat; ſi quo fuerit diſcrimine notum
Dux, an miles eam. ſerpens, ſitis, ardor, arenae,

Dulcia virtuti: Gaudet patientia duris.
Laetius eſt, quoties magno ſibi conſtat, honeſtum.
Sola poteſt Libye turba praeſtare malorum,
Ut deceat fugiſſe viros. Sic ille calentis
Incendit virtute animos, et amore laborum,
Irreducemque viam deſerto limite carpit:
Et ſacrum parvo nomen clauſura ſepulcro
Invaſit Libye ſecuri fata Catonis.

Tertia pars rerum Libye, ſi credere famae
Cuncta velis: at ſi ventos coelumque ſequaris,
Pars erit Europae. neque enim plus litora Nili,
Quam Scythicus Tanais primis ab Gadibus abſunt:
Unde Europa fugit Libyen, et litora flexu
Oceano fecere locum: ſed major in unam
Orbis abit Aſiam. nam cum communiter iſtae
Effundant Zephyrum, Boreae latus illa ſiniſtrum
Contingens, dextrumque Noti, deſcendit in ortus,
Eurum ſola tenens. Libyae quod fertile terrae eſt,
Vergit in occaſus: ſed et haec non fontibus ullis
Solvitur: Arctoos raris Aquilonibus imbres
Accipit, et noſtris reficit ſua rura ſerenis.
In nullas vitiatur opes; non aere, neque auro
Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura,
Et penitus terra eſt. tantum Mauruſia genti
Robora divitiae, quarum non noverat uſum:
Sed citri contenta comis vivebat, et umbra.
In nemus ignotum noſtrae venere ſecures,
Extremoque epulas, menſaſque petimus ab orbe.

At quaecumque vagam Syrtin complectitur ora
Sub nimio projecta die, vicina perusti
Aetheris, exurit messes, et pulvere Bacchum
Enecat, et nulla putris radice tenetur.
Temperies vitalis abest: et nulla sub illa
Cura Jovis terra est: Natura deside torpet
Orbis, et inmotis annum non sentit arenis.
Hoc tam segne solum raras tamen exserit herbas,
Quas Nasamon gens dura legit, qui proxima ponto
Nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis
Syrtis alit. nam litoreis populator arenis
Inminet, et nulla portus tangente carina,
Novit opes. sic cum toto commercia mundo
Naufragiis Nasamones habent. hac ire Catonem
Dura jubet virtus. illic secura juventus
Ventorum, nullasque timens tellure procellas,
Aequoreos est passa metus. nam litore sicco,
Quam pelago, Syrtis violentius accipit Austrum.
Et terrae magis ille nocens. non montibus ortum
Adversis frangit Libye, scopulisque repulsum
Dissipat, et liquidas e turbine solvit in auras:
Nec ruit in silvas, annosaque robora torquens
Lassatur: patet omne solum, liberque meatu
Aeoliam rabiem totis exercet habenis:
Et non imbriferam contorto pulvere nubem
In flexum violentus agit: pars plurima terrae
Tollitur, et numquam resoluto vertice pendet.
Regna videt pauper Nasamon errantia vento,

Diſcuſſaſque domus: volitantque a culmine reptae
Detecto Garamante caſae. non altius ignis
Rapta vehit: quantumque licet conſurgere fumo,
Et violare diem, tantus tenet aera pulvis.
Tum quoque Romanum ſolito violentior agmen
Adgreditur, nulluſque poteſt conſiſtere miles,
Inſtabilis raptis etiam, quas calcat arenas.
Concuteret terras, orbemque ab ſede moveret,
Si ſolida Libye compage, et pondere duro
Clauderet exeſis Auſtrum ſcopuloſa cavernis:
Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis,
Nuſquam luctando ſtabilis manet: imaque tellus
Stat, quia ſumma fugit. galeas, et ſcuta virorum,
Pilaque contorſit violento ſpiritus actu,
Intentuſque tulit magni per inania coeli
Illud in externa forſan longeque remota
Prodigium tellure fuit: delapſaque coelo
Arma timent gentes, hominumque erepta lacertis
A ſuperis demiſſa putant. ſic illa profecto
Sacrifico cecidere Numae, quae laeta juventus
Patricia cervice movent: ſpoliaverat Auſter
Aut Boreas populos ancilia noſtra ferentis.
Sic orbem torquente Noto Romana juventus
Procubuit, metuenſque rapi, conſtrinxit amictus,
Inſeruitque manus terrae: nec pondere ſolo,
Sed niſu jacuit, vix ſic inmobilis Auſtro:
Qui ſuper ingentis cumulos involvit arenae,
Atque operit tellure viros. vix tollere miles

Membra valet, multo congeſtu pulveris haerens.
Adligat et ſtantis adfuſae magnus arenae
Agger, et inmoti terra ſurgente tenentur.
Saxa tulit penitus diſcuſſis proruta muris,
Effuditque procul miranda ſorte malorum:
Qui nullas videre domos, videre ruinas.
Jamque iter omne latet: nec ſunt diſcrimina terrae
Ulla, niſi aetheriae medio velut aequore flammae.
Sideribus novere viam: nec ſidera tota
Oſtendit Libyae finitor circulus orae,
Multaque devexo terrarum margine celat.
Utque calor ſolvit, quem torſerat aera ventus,
Incenſuſque dies, manant ſudoribus artus:
Arent ora ſiti: conſpecta eſt parva maligna
Unda procul vena: quam vix e pulvere miles
Corripiens, patulum galeae confudit in orbem,
Porrexitque duci. ſqualebant pulvere fauces
Cunctorum: minimumque tenens dux ipſe liquoris
Invidioſus erat. Mene, inquit, degener unum
Miles in hac turba vacuum virtute putaſti?
Uſque adeo mollis, primiſque caloribus impar
Sum viſus? quantum poena tu dignior iſta,
Qui, populo ſitiente, bibas! ſic concitus ira
Excuſſit galeam ſuffecitque omnibus unda,
Ventum erat ad templum, Libycis quod gentibus unum
Inculti Garamantes habent: ſtat ſortifer illic
Jupiter, ut memorant, ſed non aut fulmina vibrans,
Aut ſimilis noſtro, tortis ſed cornibus Hammon.

Non illi Libyae poſuerunt ditia gentes
Templa: nec Eois ſplendent donaria gemmis.
Quamvis Aethiopum populis, Arabumque beatis
Gentibus, atque Indis unus ſit Jupiter Hammon,
Pauper adhuc deus eſt, nullis violata per aevum
Divitiis delubra tenens: morumque priorum
Numen Romano templum defendit ab auro.
Eſſe locis ſuperos teſtatur ſilva per omnem
Sola virens Libyen. nam quidquid pulvere ſicco
Separat ardentem tepida Berenicida Lepti,
Ignorat frondes: ſolus nemus abſtulit Hammon.
Silvarum fons cauſſa loco, qui putria terrae
Adligat, et domitas unda connectit arenas.
Sic quoque nil obſtat Phoebo, cum cardine ſummo
Stat librata dies: truncum vix protegit arbor:
Tam brevis in medium radiis compellitur umbra.
Deprenſum eſt hunc eſſe locum, qua circulus alti
Solſtitii medium ſignorum percutit orbem.
Non obliqua meant, nec Tauro Scorpios exit
Rectior, aut Aries donat ſua tempora Librae,
Aut Aſtraea jubet lentos deſcendere Piſces.
Par Geminis Chiron, et idem quod Carcinos ardens
Humidus Aegoceros: nec plus Leo tollitur Urna.
At tibi, quaecumque es Libyo gens igne diremta,
In Noton umbra cadit, quae nobis exit ad Arcton.
Et ſegnis Cynoſura ſubit: tu ſicca profundo
Mergi plauſtra putas, nullumque in vertice ſemper
Sidus habes immune mari, procul axis uterque eſt,

Et

Et fuga ſignorum medio rapit omnia coelo.
Stabant ante fores populi, quos miſerat Eos,
Cornigerique Jovis monitu nova fata petebant:
Sed Latio ceſſere duci: comiteſque Catonem
Orant, exploret Libyum memorata per orbem
Numina, de fama tam longi judicet aevi.
Maximus hortator ſcrutandi voce deorum
Eventus Labienus erat. fors obtulit, inquit,
Et Fortuna viae, tam magni numinis ora,
Conſiliumque dei: tanto duce poſſumus uti
Per Syrtes, bellique ratos cognoſcere caſus.
Nam cui crediderim ſuperos arcana daturos,
Dicturoſque magis, quam ſancto vera Catoni?
Certe vita tibi ſemper directa ſupernas
Ad leges, ſequeriſque deum. datur, ecce! loquendi
Cum Jove libertas: inquire in fata nefandi
Caeſaris, et patriae venturos excute mores:
Jure ſuo populis uti, legumque licebit,
An bellum civile perit. tua pectora ſacra
Voce reple: durae ſaltim virtutis amator
Quaere quid eſt virtus, et poſce exemplar honeſti.
Ille deo plenus, tacita quem mente gerebat,
Effudit dignas adytis e pectore voces.
Quid quaeri Labiene jubes? an liber in armis
Occubuiſſe velim potius, quam regna videre?
An ſit vita nihil, et longa? an differat aetas?
An noceat vis nulla bono? Fortunaque perdat
Oppoſita virtute minas? laudandaque velle

Non illi Libyae poſuerunt ditia gentes
Templa: nec Eois ſplendent donaria gemmis.
Quamvis Aethiopum populis, Arabumque beatis
Gentibus, atque Indis unus ſit Jupiter Hammon,
Pauper adhuc deus eſt, nullis violata per aevum
Divitiis delubra tenens: morumque priorum
Numen Romano templum defendit ab auro.
Eſſe locis ſuperos teſtatur ſilva per omnem
Sola virens Libyen. nam quidquid pulvere ſicco
Separat ardentem tepida Berenicida Lepti,
Ignorat frondes: ſolus nemus abſtulit Hammon.
Silvarum fons cauſſa loco, qui putria terrae
Adligat, et domitas unda connectit arenas.
Sic quoque nil obſtat Phoebo, cum cardine ſummo
Stat librata dies: truncum vix protegit arbor:
Tam brevis in medium radiis compellitur umbra.
Deprenſum eſt hunc eſſe locum, qua circulus alti
Solſtitii medium ſignorum percutit orbem.
Non obliqua meant, nec Tauro Scorpios exit
Rectior, aut Aries donat ſua tempora Librae,
Aut Aſtraea jubet lentos deſcendere Piſces.
Par Geminis Chiron, et idem quod Carcinos ardens
Humidus Aegoceros: nec plus Leo tollitur Urna.
At tibi, quaecumque es Libyo gens igne diremta,
In Noton umbra cadit, quae nobis exit ad Arcton.
Et ſegnis Cynoſura ſubit: tu ſicca profundo
Mergi plauſtra putas, nullumque in vertice ſemper
Sidus habes immune mari, procul axis uterque eſt,

Et

Et fuga ſignorum medio rapit omnia coelo.
Stabant ante fores populi, quos miſerat Eos,
Cornigerique Jovis monitu nova fata petebant:
Sed Latio ceſſere duci: comiteſque Catonem
Orant, exploret Libyum memorata per orbem
Numina, de fama tam longi judicet aevi.
Maximus hortator ſcrutandi voce deorum
Eventus Labienus erat. fors obtulit, inquit,
Et Fortuna viae, tam magni numinis ora,
Conſiliumque dei: tanto duce poſſumus uti
Per Syrtes, bellique ratos cognoſcere caſus.
Nam cui crediderim ſuperos arcana daturos,
Dicturoſque magis, quam ſancto vera Catoni?
Certe vita tibi ſemper directa ſupernas
Ad leges, ſequeriſque deum. datur, ecce! loquendi
Cum Jove libertas: inquire in fata nefandi
Caeſaris, et patriae venturos excute mores:
Jure ſuo populis uti, legumque licebit,
An bellum civile perit. tua pectora ſacra
Voce reple: durae ſaltim virtutis amator
Quaere quid eſt virtus, et poſce exemplar honeſti.
Ille deo plenus, tacita quem mente gerebat,
Effudit dignas adytis e pectore voces.
Quid quaeri Labiene jubes? an liber in armis
Occubuiſſe velim potius, quam regna videre?
An ſit vita nihil, et longa? an differat aetas?
An noceat vis nulla bono? Fortunaque perdat
Oppoſita virtute minas? laudandaque velle

Sit ſatis, et numquam ſucceſſu creſcat honeſtum?
Scimus, et haec nobis non altius inſerit Hammon.
Haeremus cuncti ſuperis, temploque tacente,
Nil facimus non ſponte dei: nec vocibus ullis
Numen eget: dixitque ſemel naſcentibus auctor
Quidquid ſcire licet: ſterilis nec legit arenas,
Ut caneret paucis, merſitque hoc pulvere verum.
Eſtne dei ſedes, niſi terra, et pontus, et aer,
Et coelum, et virtus? ſuperos quid quaerimus ultra?
Juppiter eſt quodcumque vides, quodcumque moveris.
Sortilegis egeant dubii, ſemperque futuris
Caſibus ancipites: me non oracula certum,
Sed mors certa facit: pavido, fortique cadendum eſt.
Hoc ſatis eſt dixiſſe Jovem. Sic ille profatur:
Servataque fide templi diſcedit ab aris,
Non exploratum populis Hammona relinquens.
Ipſe manu ſua pila gerit, praecedit anheli
Militis ora pedes: monſtrat tolerare labores,
Non jubet: et nulla vehitur cervice ſupinus,
Carpentoque ſedens. ſomni parciſſimus ipſe eſt,
Ultimus hauſtor aquae. cum tandem fonte reperto
Indiga conatur laticis potare juventus,
Stat, dum lixa bibat. Si veris magna paratur
Fama bonis, et ſi ſucceſſu nuda remoto
Inſpicitur virtus, quidquid laudamus in ullo
Majorum, Fortuna fuit. quis Marte ſecundo,
Quis tantum meruit populorum ſanguine nomen?
Hunc ego per Syrtes, Libyeſque extrema triumphum

Ducere maluerim, quam ter Capitolia curru
Scandere Pompeii, quam frangere colla Jugurthae.
Ecce parens verus patriae, digniſſimus aris
Roma tuis; per quem numquam jurare pudebit,
Et quem, ſi ſteteris umquam cervice ſoluta,
Tunc olim factura deum. Jam ſpiſſior ignis,
Et plaga, quam nullam ſuperi mortalibus ultra
A medio fecere die, calcatur, et unda
Rarior: inventus mediis fons unus arenis
Largus aquae: ſed quem ſerpentum turba tenebat
Vix capiente loco. ſtabant in margine ſiccae
Aſpides, in mediis ſitiebant Dipſades undis.
Ductor, ut adſpexit perituros fonte relicto,
Adloquitur: Vana ſpecie conterrite leti
Ne dubita miles tutos haurire liquores:
Noxia ſerpentum eſt admixto ſanguine peſtis:
Morſu virus habent, et fatum in dente minantur:
Pocula morte carent. dixit, dubiumque venenum
Hauſit: et in tota Libyes fons unus arena
Ille fuit, de quo primus ſibi poſceret undas.
Cur Libycus tantis exſudet peſtibus aer
Fertilis in mortes, aut quid ſecreta nocenti
Miſcuerit natura ſolo, non cura, laborque
Noſter ſcire valet: niſi quod volgata per orbem
Fabula pro vera decepit ſaecula cauſſa.
Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus
Accipit Oceanum demiſſo ſole calentem,
Squalebant late Phorcynidos arva Meduſae,

Non nemorum protecta coma, non mollia ſulco,
Sed dominae voltu conſpectis aſpera ſaxis.
Hoc primum natura nocens in corpore ſaevas
Eduxit peſtes: illis e faucibus angues
Stridula vibratis fuderunt ſibila linguis,
Femineae qui more comae per terga ſoluti,
Ipſa flagellabant gaudentis colla Meduſae.
Surgunt adverſa ſubrectae fronte colubrae,
Vipereumque fluit depexo crine venenum.
Hoc habet infelix, cunctis impune, Meduſa,
Quod ſpectare licet. nam rictus, oraque monſtri
Quis timuit? quem, qui recto ſe lumine vidit,
Paſſa Meduſa mori eſt? rapuit dubitantia fata
Praevertitque metus: anima periere retenta
Membra, nec emiſſae riguere ſub oſſibus umbrae.
Eumenidum crines ſolos movere furores:
Cerberos Orpheo lenivit ſibila cantu:
Amphitrioniades vidit, cum vinceret, Hydram;
Hoc monſtrum timuit genitor, numenque ſecundum
Phorcus aquis, Cetoque parens, ipſaeque ſorores
Gorgones: hoc potuit coelo pelagoque minari
Torporem inſolitum, mundoque obducere terram.
E coelo volucres ſubito cum pondere lapſae:
In ſcopulis haeſere ferae: vicina colentes
Aethiopum totae riguerunt marmore gentes.
Nullum animal viſus patiens, ipſique retrorſum
Effuſi faciem vitabant Gorgonos angues.
Illa ſub Heſperiis ſtantem Titana columnis

In cautes Atlanta dedit: coeloque timente
Olim Phlaegraeos ſtantes ſerpente gigantas,
Erexit montes, bellumque inmane deorum
Pallados e medio confecit pectore Gorgon.
Quo poſtquam partu Danaës, et divite nimbo
Ortum Parrhaſiae vexerunt Perſea pinnae
Arcados auctoris citharae, liquidaeque palaeſtrae,
Et ſubitus praepes Cyllenida ſuſtulit Harpen,
Harpen alterius monſtri jam caede rubentem,
[Ab Jove dilectae fuſo cuſtode juvencae:]
Auxilium volucri Pallas tulit innuba fratri,
Pacta caput monſtri: terraeque in fine Libyſſa
Perſea Phoebeos converti juſſit ad ortus,
Gorgonos averſo ſulcantem regna volatu:
Et clypeum laevae fulvo dedit aere nitentem,
In quo ſaxificam juſſit ſpectare Meduſam.
Quam ſopor aeternam tracturus morte quietem
Obruit haud totam. vigilat pars magna comarum,
Defenduntque caput praetenti crinibus hydri:
Pars jacet in medios voltus, oculique tenebras.
Ipſa regit trepidum Pallas, dextraque tremente
Perſeos averſi Cyllenida dirigit Harpen,
Lata colubriferi rumpens confinia colli.
Quos habuit voltus lunati volnere ferri
Caeſa caput Gorgon! quanto ſpiraſſe veneno
Ora reor! quantumque oculos effundere mortis!
Nec Pallas ſpectare poteſt: voltuſque gelaſſent
Perſeos averſi, ſi non Tritonia denſos

Sparſiſſet crines, texiſſetque ora colubris.
Aliger in coelum rapta ſic Gorgone fugit.
Ille quidem penſabat iter, propiuſque ſecabat
Aera, ſi medias Europae ſcinderet urbes;
Pallas frugiferas juſſit non laedere terras,
Et parci populis. Quis enim non praepete tanto
Aethera reſpiceret? Zephyro convertitur ales,
Itque ſuper Libyen, quae nullo conſita cultu,
Sideribus, Phoeboque vacat: premit orbita ſolis,
Exuritque ſolum: nec terra celſior ulla
Nox cadit in coelum, lunaeque meatibus obſtat,
Si flexus oblita vagi per recta cucurrit
Signa, nec in Borean, aut in Noton effugit umbram.
Illa tamen ſterilis tellus, fecundaque nulli
Arva bono, virus ſtillantis tabe Meduſae
Concipiunt, diroſque fero de ſanguine rores,
Quos calor adjuvit, putrique incoxit arenae.
Hic, quae prima caput movit de pulvere tabes,
Aſpida ſomniferam tumida cervice levavit.
Plenior huic ſanguis, et craſſi gutta veneni
Decidit: in nulla plus eſt ſerpente coactum.
Ipſa caloris egens gelidum non tranſit in orbem
Sponte ſua, Niloque tenus metitur arenas.
Sed quis erit lucri nobis pudor? inde petuntur
Huc Libycae mortes, et fecimus Aſpida mercem.
At non ſtare ſuum miſeris paſſura cruorem,
Squamiferos ingens Haemorrhois explicat orbes:
Natus et ambiguae coleret qui Syrtidos arva

Cherſydros, tractique via fumante Chelydri:
Et ſemper recto lapſurus limite Cenchris:
Pluribus ille notis variatam pingitur alvum,
Quam parvis tinctus maculis Thebanus Ophites:
Concolor exuſtis, atque indiſcretus arenis
Ammodytes: ſpinaque vagi torquente Ceraſtae:
Et Scytale ſparſis etiam nunc ſola pruinis
Exuvias poſitura ſuas: et torrida Dipſas:
Et gravis in geminum ſurgens caput Amphiſbaena:
Et Natrix violator aquae, Jaculique volucres,
Et contentus iter cauda ſulcare Parias:
Oraque diſtendens avidus ſpumantia Preſter:
Oſſaque diſſolvens cum corpore tabificus Seps.
Sibilaque effundens cunctas terrentia peſtes,
Ante venena nocens, late ſibi ſubmovet omne
Volgus, et in vacua regnat Baſiliſcus arena.
Vos quoque, qui cunctis innoxia nomina terris
Serpitis, aurato nititi fulgore Dracones,
Peſtiferos ardens facit Africa, ducitis altum
Aera cum pinnis, armentaque tota ſecuti
Rumpitis ingentis amplexi verbere tauros.
Nec tutus ſpatio eſt Elephas: datis omnia leto:
Nec vobis opus eſt ad noxia fata veneno.
Has inter peſtes duro Cato milite ſiccum
Emetitur iter, tot triſtia fata ſuorum,
Inſolitaſque videns parvo cum volnere mortes.
Signiferum juvenem Tyrrheni ſanguinis Aulum
Torta caput retro Dipſas calcata momordit.

Vix dolor, aut ſenſus dentis fuit: ipſaque leti
Fons caret invidia: nec quidquam plaga minatur.
Ecce ſubit virus tacitum, carpitque medullas
Ignis edax, calidaque incendit viſcera tabe.
Ebibit humorem circum vitalia fuſum
Peſtis, et in ſicco linguam torrere palato
Coepit, defeſſos iret qui ſudor in artus
Non fuit, atque oculos lacrymarum vena refugit.
Non decus imperii, moeſti non jura Catonis
Ardentem tenuere virum, quin ſpargere ſigna
Auderet, totiſque furens exquireret agris,
Quas poſcebat aquas ſitiens in corde venenum.
Ille vel in Tanain miſſus, Rhodanumque, Padumque
Arderet, Nilonque bibens per rura vagantem.
Acceſſit morti Libye, fatique minorem
Famam Dipſas habet terris adjuta peruſtis.
Scrutatur venas penitus ſqualentis arenae:
Nunc redit ad Syrtes, et fluctus accipit ore:
Aequoreuſque placet, ſed non et ſufficit, humor.
Nec ſentit fatique genus, mortemque veneni:
Sed putat eſſe ſitim: ferroque aperire tumentis
Suſtinuit venas, atque os implere cruore.
Juſſit ſigna rapi propere Cato: diſcere nulli
Permiſſum eſt hoc poſſe ſitim. ſed triſtior illa
Mors erat ante oculos: miſerique in crure Sabelli
Seps ſtetit exiguus, fixo quem dente tenacem
Avolſitque manu, piloque adfixit arenis.
Parva modo ſerpens; ſed qua non ulla cruentae

Tantum

Tantum mortis habet. nam plagae proxima circum
Fugit rupta cutis, pallentiaque oſſa retexit.
Jamque ſinu laxo nudum eſt ſine corpore volnus,
Membra natant ſanie: ſurae fluxere: ſine ullo
Tegmine poples erat: femorum quoque muſculus omnis
Liquitur, et nigra diſtillant inguina tabe.
Diſſiluit ſtringens uterum membrana, ruuntque
Viſcera: nec, quantum toto de corpore debet,
Effluit in terras: ſaevum ſed membra venenum
Decoquit, in minimum mox contrahit omnia virus
Vincula nervorum, et laterum textura, cavumque
Pectus, et abſtruſum fibris vitalibus, omne
Quidquid homo eſt, aperit peſtis. natura profana
Morte patet: manant humeri forteſque lacerti:
Colla, caputque fluunt. calido non ocius Auſtro
Nix reſoluta cadit, nec ſolem cera ſequetur.
Parva loquor, corpus ſanie ſtillaſſe peruſtum:
Hoc et flamma poteſt. ſed quis rogus abſtulit oſſa?
Haec quoque diſcedunt, putrîſque ſecuta medullas
Nulla manere ſinunt rapidi veſtigia fati.
Cyniphias inter peſtes tibi palma nocendi eſt:
Eripiunt omnes animam, tu ſola cadaver.
Ecce ſubit facies leto diverſa fluenti.
Naſidium Marſi cultorem torridus agri
Percuſſit Preſter. illi rubor igneus ora
Succendit, tenditque cutem, pereunte figura,
Miſcens cuncta tumor toto jam corpore major:
Humanumque egreſſa modum ſuper omnia membra

Efflatur ſanies: late pollente veneno,
Ipſe latet penitus congeſto corpore merſus:
Nec lorica tenet diſtenti corporis auctum.
Spumeus accenſo non ſic exſultat aheno
Undarum cumulus: nec tantos carbaſa Coro
Curvavere ſinus. tumidos non jam capit artus
Informis globus, et confuſo pondere truncus.
Intactum volucrum roſtris, epulaſque daturum
Haud impune feris, non auſi tradere buſto,
Nondum ſtante modo, creſcens fugere cadaver.
Sed majora parant Libycae ſpectacula peſtes.
Impreſſit dentes Haemorrhois aſpera Tullo
Magnanimo juveni, miratorique Catonis.
Utque ſolet pariter totis ſe effundere ſignis
Corycii preſſura croci: ſic omnia membra
Emiſere ſimul rutilum pro ſanguine virus.
Sanguis erant lacrymae: quaecumque foramina novit
Humor, ab his largus manat cruor: ora redundant,
Et patulae nares: ſudor rubet: omnia plenis
Membra fluunt venis: totum eſt pro volnere corpus.
At tibi, Leve miſer, fixus praecordia preſſit
Niliaca ſerpente cruor: nulloque dolore
Teſtatus morſus ſubita caligine mortem
Accipis, et Stygias ſomno deſcendis ad umbras.
Non tam veloci corrumpunt pocula leto,
Stipite quae diro virgas mentita Sabinas
Toxica fatilegi carpunt matura Sabaei.
Ecce procul ſaevus ſterilis ſe robore trunci

Torſit, et inmiſit (Jaculum vocat Africa) ſerpens:
Perque caput Paulli tranſactaque tempora fugit.
Nil ibi virus agit: rapuit cum volnere fatum.
Deprenſum eſt, quae funda rotat, quam lenta volarent,
Quam ſegnis Scythiae ſtrideret arundinis aer.
Quid prodeſt miſeri Baſiliſcus cuſpide Murri
Tranſactus? velox currit per tela venenum,
Invaditque manum: quam protinus ille retecto
Enſe ferit, totoque ſemel demittit ab armo:
Exemplarque ſui ſpectans miſerabile leti
Stat tutus, pereunte manu. quis fata putaret
Scorpion, aut vires maturae mortis habere?
Ille minax nodis, et recto verbere ſaevus,
Teſte tulit coelo victi decus Orionis.
Quis calcare tuas metuat Solpuga latebras?
Et tibi dant Stygiae jus in ſua fila ſorores.
Sic nec clara dies, nec nox dabat atra quietem:
Suſpecta eſt miſeris in qua tellure jacebant.
Nam neque congeſtae ſtruxere cubilia frondes,
Nec culmis crevere tori: ſed corpora fatis
Expoſiti volvuntur humo, calidoque vapore
Adliciunt gelidas nocturno frigore peſtes:
Innocuoſque diu rictus torpente veneno
Inter membra fovent: nec, quae menſura viarum.
Quiſve modus norant, coelo duce: ſaepe querentes,
Reddite di, clamant, miſeris, quae fugimus, arma:
Reddite Theſſaliam. patimur cur ſegnia fata
In gladios jurata manus? pro Caeſare pugnant

Dipſades, et peragunt civilia bella Ceraſtae.
Ire libet qua zona rubens atque axis inuſtus
Solis equis: juvat aetheriis adſcribere cauſſis
Quod peream, coeloque mori. nil Africa de te,
Nec de te, natura, queror: tot monſtra ferentem,
Gentibus ablatum dederas ſerpentibus orbem:
Impatienſque ſolum Cereris, cultore negato
Damnaſti, atque homines voluiſti deeſſe veneno.
In loca ſerpentum nos venimus: accipe poenas,
Tu quiſquis ſuperum commercia noſtra peroſus,
Hinc torrente plaga, dubiis hinc Syrtibus orbem
Abrumpens, medio poſuiſti limite mortes.
Per ſecreta tui bellum civile receſſus
Vadit; et arcani miles tibi conſcius orbis
Clauſtra petit mundi. forſan majora ſuperſunt
Ingreſſis. coeunt ignes ſtridentibus undis,
Et premitur natura poli. ſed longius iſthinc
Nulla jacet tellus, quam fama cognita nobis
Triſtia regna Jubae quaeremus forſitan iſtas
Serpentum terras? habet hoc ſolatia coelum:
Vivit adhuc aliquid. patriae non arva requiro,
Europamque, alios ſoles, Aſiamque videntem:
Qua te parte poli, qua te tellure reliqui
Africa. Cyrenis etiam nunc bruma rigebat.
Exiguane via legem convertimus anni?
Imus in adverſos axes: evolvimur orbe:
Terga damus ferienda Noto. nunc forſitan ipſa eſt
Sub pedibus jam Roma meis. ſolatia fatis

Haec petimus: veniant hoſtes, Caeſarque ſequatur
Qua fugimus. ſic dura ſuos patientia queſtus
Exonerat: cogit tantos tolerare labores
Summa ducis virtus, qui nuda fuſus arena
Excubat, atque omni Fortunam provocat hora.
Omnibus unus adeſt fatis: quocumque vocatur
Advolat, atque ingens meritum, majuſque ſalute
Contulit in letum vires: puduitque gementem
Illo teſte mori. quod jus habuiſſet in ipſum
Ulla lues? caſus alieno in pectore vincit,
Spectatorque docet magnos nil poſſe dolores.
Vix miſeris ſerum tantis laſſata periclis
Auxilium Fortuna dedit. gens unica terras
Incolit a ſaevo ſerpentum innoxia morſu,
Marmaridae Pſylli: par lingua potentibus herbis:
Ipſe cruor tutus, nullumque admittere virus,
Vel cantu ceſſante, poteſt. natura locorum
Juſſit ut inmunes mixti ſerpentibus eſſent.
Profuit in mediis ſedem poſuiſſe venenis.
Pax illa cum morte data eſt. fiducia tanta eſt
Sanguinis: in terras parvus cum decidit infans,
Ne qua ſit externae Veneris mixtura timentes,
Letifera dubios explorant aſpide partus.
Utque Jovis volucer, calido cum protulit ovo
Implumes natos, ſolis convertit ad ortus:
Qui potuere pati radios, et lumine recto
Suſtinuere diem coeli, ſervantur in uſus,
Qui Phoebo ceſſere, jacent: ſic pignora gentis

Pſyllus habet, ſi quis tactos non horruit angues,
Si quis donatis luſit ſerpentibus infans.
Nec ſolum contenta ſua gens illa ſalute,
Excubat hoſpitibus, contraque nocentia monſtra
Pſyllus adeſt populis. qui tunc Romana ſecutus
Signa, ſimul juſſit ſtatui tentoria ductor,
Primum quas valli ſpatium comprendit arenas
Expurgat cantu, verbiſque fugantibus angues.
Ultima caſtrorum medicatus circumit ignis.
Hic ebulum ſtridit, peregrinaque galbana ſudant,
Et tamarix non laeta comas, Eoaque coſtos,
Et panacea potens, et Theſſala centaurea:
Peucedanonque ſonat flammis, Ericinaque thapſos,
Et larices fumoque gravem ſerpentibus urunt
Abrotanum, et longe naſcentis cornua cervi.
Sic nox tuta viris. at ſi quis peſte diurna
Fata trahit, magicae tunc ſunt miracula gentis,
Pſyllorumque ingens et rapti pugna veneni.
Nam primum tacta deſignat membra ſaliva,
Quae cohibet virus, retinetque in volnere peſtes.
Plurima tum voluit ſpumanti carmina lingua
Murmure continuo, nec dat ſuſpiria curſus
Volneris, aut minimum patiuntur fata tacere.
Saepe quidem peſtis nigris inſerta medullis
Excantata fugit: ſed ſi quod tardius audit
Virus, et elicitum, juſſumque exire repugnat;
Tunc ſuperincumbens pallentia volnera lambit,
Ore venena trahens, exſiccat dentibus artus,

Extractamque tenens gelido de corpore mortem
Exſpuit: et cujus morſus ſuperaverit anguis,
Jam promtum Pſyllis vel guſtu noſſe veneni.
Hoc igitur levior tandem Romana juventus
Auxilio, late ſqualentibus errat in arvis.
Bis poſitis Phoebe flammis, bis luce recepta
Vidit arenivagum ſurgens fugienſque Catonem.
Jamque illis magis, atque magis dureſcere pulvis
Coepit. et in terram Libye ſpiſſata redire.
Jamque procul rarae nemorum ſe tollere frondes:
Surgere congeſto non culta mapalia culmo.
Quanta dedit miſeris melioris gaudia terrae,
Cum primum ſaevos contra videre leones!
Proxima Leptis erat, cujus ſtatione quietam
Exegere hiemem nimbis flammiſque carentem.
Caeſar ut Emathia ſatiatus clade receſſit,
Cetera curarum projecit pondera, ſoli
Intentus genero: cujus veſtigia fruſtra
Terris ſparſa legens, fama duce tendit in undas,
Threiciaſque legit fauces, et amore notatum
Aequor, et Eroas lacrymoſo litore turres,
Qua pelago nomen Nepheleias abſtulit Helle.
Non Aſiam brevioris aquae diſterminat uſquam
Fluctus ab Europa, quamvis Byzantion arto
Pontus, et oſtriferam dirimat Chalcedona curſu,
Euxinumque ferens parvo ruat ore Propontis.
Sigeaſque petit famae mirator arenas,
Et Simoentis aquas, et Graio nobile buſto

Rhoetion, et multum debentis vatibus umbras.
Circumit exuſtae nomen venerabile Trojae,
Magnaque Phoebei quaerit veſtigia muri.
Jam ſilvae ſteriles, et putres robore trunci
Aſſaraci preſſere domus, et templa deorum
Jam laſſa radice tenent: ac tota teguntur
Pergama dumetis: etiam periere ruinae.
Adſpicit Heſiones ſcopulos, ſilvaque latentîs
Anchiſae thalamos; quo judex ſederit antro:
Unde puer raptus coelo: quo vertice Nais
Luſerit Oenone: nullum eſt ſine nomine ſaxum.
Inſcius in ſicco ſerpentem pulvere rivum
Tranſierat, qui Xanthus erat: ſecurus in alto
Gramine ponebat greſſus; Phryx incola manes
Hectoreos calcare vetat. diſcuſſa jacebant
Saxa, nec ullius faciem ſervantia ſacri;
Herceas, monſtrator ait, non reſpicis aras?
O ſacer, et magnus vatum labor, omnia fato
Eripis, et populis donas mortalibus aevum.
Invidia ſacrae, Caeſar, ne tangere famae:
Nam, ſi quid Latiis fas eſt promittere Muſis,
Quantum Smyrnaei durabunt vatis honores,
Venturi me, teque legent: Pharſalia noſtra
Vivet, et a nullo tenebris damnabimur aevo.
Ut ducis implevit viſus veneranda vetuſtas,
Erexit ſubitas congeſtu ceſpitis aras,
Votaque thuricremos non irrita fudit in ignes.
Di cinerum, Phrygias colitis quicumque ruinas,

Aene-

Aeneaeque mei, quos nunc Lavinia ſedes
Servat et Alba lares, et quorum lucet in aris
Ignis adhuc Phrygius, nullique adſpecta virorum
Pallas, in abſtruſo pignus memorabile templo,
Gentis Juleae veſtris clariſſimus aris
Dat pia tura nepos, et vos in ſede priore
Rite vocat: date felices in cetera curſus:
Reſtituam populos. grata vice moenia reddent
Auſonidae Phrygibus Romanaque Pergama ſurgent.
Sic fatus, repetit claſſes, et tota ſecundis
Vela dedit Coris, aviduſque urguente procella
Iliacas penſare moras, Aſiamque potentem
Praevehitur, pelagoque Rhodon ſpumante reliquit.
Septima nox Zephyro numquam laxante rudentes
Oſtendit Phariis Aegyptia litora flammis.
Sed prius orta dies nocturnam lampada texit,
Quam tutas intraret aquas. ibi plena tumultus
Litora, et incerto turbatas murmure voces
Accipit: ac dubiis veritus ſe credere regnis
Abſtinuit tellure rates. ſed dira ſatelles
Regis dona ferens, medium provectus in aequor,
Colla gerit Magni, Pharioque velamine tecta,
Ac prius infanda commendat crimina voce.

Terrarum domitor, Romanae maxime gentis,
Et, quod adhuc neſcis, genero ſecure percmpto;
Rex tibi Pellaeus belli pelagique labores.
Donat, et, Emathiis quod ſolum defuit armis,

Exhibet: abſenti bellum civile peractum eſt.
Theſſalias quaerens Magnus reparare ruinas,
Enſe jacet noſtro: tanto te pignore Caeſar
Emimus: hoc tecum percuſſum eſt ſanguine foedus.
Accipe regna Phari nullo quaeſita cruore:
Accipe Niliaci jus gurgitis: accipe, quidquid
Pro Magni cervice dares; dignumque clientem
Caſtris crede tuis, cui tantum fata licere
In generum voluere tuum. nec vile putaris
Hoc meritum, facili nobis quod caede paratum eſt.
Hoſpes avitus erat: depulſo ſceptra parente
Reddiderat. quid plura feram? tu nomina tanto
Invenies operi, vel famam conſule mundi.
Si ſcelus eſt, plus te nobis debere fateris,
Quod ſcelus hoc non ipſe facis. ſic fatus, opertum
Detexit, tenuitque caput. jam languida morte
Effigies habitum noti mutaverat oris.
Non primo Caeſar damnavit munera viſu,
Avertitque oculos: voltus, dum crederet, haeſit:
Utque fidem vidit ſceleris, tutumque putavit
Jam bonus eſſe ſocer; lacrymas non ſponte cadentis
Effudit, gemituſque expreſſit pectore laeto,
Non aliter manifeſta putans abſcondere mentis
Gaudia, quam lacrymis. meritumque inmane tyranni
Deſtruit, et generi mavult lugere revolſum,
Quam debere caput. qui duro membra ſenatus
Calcarat voltu, qui ſicco lumine campos

Viderat Emathios, uni tibi Magne negare
Non audet gemitus. o ſors duriſſima fati!
Huccine tu Caeſar ſcelerato Marte petiſti,
Qui tibi flendus erat? non mixti foedera tangunt
Te generis, nec nata jubet moerere, nepoſque:
Credis apud populos Pompeii nomen amantis
Hoc caſtris prodeſſe tuis. fortaſſe tyranni
Angeris invidia, captique in viſcera Magni
Hoc alii licuiſſe doles, quereriſque periſſe
Vindictam belli, raptumque ex jure ſuperbi
Victoris generum. quiſquis te flere coegit
Impetus, a vera longe pietate receſſit.
Scilicet hoc animo terras, atque aequora luſtras,
Necubi ſuppreſſus pereat gener. o bene rapta
Arbitrio mors iſta tuo! quam magna remiſit
Crimina Romano triſtis Fortuna pudori,
Quod te non paſſa eſt miſereri, perfide, Magni
Viventis! nec non his fallere vocibus audet,
Adquiritque fidem ſimulati fronte doloris.
Aufer ab adſpectu noſtro funeſta, ſatelles,
Regis dona tui: pejus de Caeſare veſtrum,
Quam de Pompeio meruit ſcelus, unica belli
Praemia civilis, victis donare ſalutem
Perdidimus. quod ſi Phario germana tyranno
Non inviſa foret, potuiſſem reddere regi,
Quod meruit, fratrique tuum pro munere tali
Miſiſſem, Cleopatra, caput. ſecreta quid arma

Movit, et inſeruit noſtro ſua tela labori ?
Ergo in Theſſalicis Pellaeo fecimus arvis
Jus gladio ? veſtris quaeſita licentia regnis ?
Non tuleram Magnum mecum Romana regentem :
Te Ptolemaee feram ? fruſtra civilibus armis
Miſcuimus gentes. ſi qua eſt hoc orbe poteſtas
Altera, quam Caeſar : ſi tellus ulla duorum eſt.
Vertiſſem Latias ab veſtro litore proras :
Famae cura vetat, ne non damnaſſe cruentam,
Sed videar timuiſſe Pharon. nec fallere vos me
Credite victorem : nobis quoque tale paratum
Litoris hoſpitium : ne ſic mea colla gerantur,
Theſſaliae Fortuna facit. majore profecto,
Quam metui poterat, diſcrimine geſſimus arma :
Exſilium, generique minas, Romamque timebam :
Poena fugae Ptolemaeus erat. ſed parcimus annis,
Donamuſque nefas. ſciat hac pro caede tyrannus
Nil venia plus poſſe dari. vos condite buſto
Tanti colla ducis : ſed non, ut crimina ſolum
Veſtra tegat tellus ; juſto date thura ſepulchro,
Et placate caput, cinereſque in litore fuſos
Colligite, atque unam ſparſis date manibus urnam.
Sentiat adventum ſoceri, voceſque querentis
Audiat umbra pias. dum nobis omnia praefert,
Dum vitam Pharios mavult debere clienti
Laeta dies rapta eſt populis : concordia mundo
Noſtra perit : caruere deis mea vota ſecundis,
Ut te complexus, poſitis felicibus armis,

Adfectus abs te veteres, vitamque rogarem,
Magne, tuam: dignaque ſatis mercede laborum
Contentus, par eſſe tibi, tunc pace fideli
Feciſſem, ut victus poſſes ignoſcere divis,
Feciſſes ut Roma mihi. nec talia fatus
Invenit fletus comitem, nec turba querenti
Credidit: abſcondunt gemitus, et pectora laeta
Fronte tegunt, hilareſque nefas ſpectare cruentum
(O bona libertas) Caeſar cum lugeat, audent.

M. ANNAEI LUCANI

CIVILIS BELLI,

SIVE

PHARSALIAE,

LIBER DECIMUS.

UT primum terras Pompeii colla ſecutus
Adtigit, et diras calcavit Caeſar arenas:
Pugnavit Fortuna ducis, fatumque nocentis
Aegypti, regnum Lagi Romana ſub arma
Iret; an eriperet mundo Memphiticus enſis
Victoris, victique caput. tua profuit umbra,
Magne, tui ſocerum rapuere a ſanguine manes:
Ne populus poſt te Nilum Romanus amaret.
Inde Paraetoniam fertur ſecurus in urbem,
Pignore tam ſaevi ſceleris ſua ſigna ſecutam; 10

Sed fremitu volgi faſces, et jura querentis
Inferri Romana ſuis, diſcordia ſenſit
Pectora, et ancipites animos, Magnumque periſſe
Non ſibi. tum voltu ſemper celante pavores,
Intrepidus ſuperum ſedes, et templa vetuſti
Numinis, antiquas Macetum teſtantia vires,
Circumit: et nulla captus dulcedine rerum,
Non auro, cultuque deum, non moenibus urbis,
Effoſſum tumulis cupide deſcendit in antrum.
Illic Pellaei proles veſana Philippi
Felix praedo jacet: terrarum vindice fato
Raptus: ſacratis totum ſpargenda per orbem
Membra viri poſuere adytis: Fortuna pepercit
Manibus, et regni duravit ad ultima fatum.
Nam ſibi libertas umquam ſi redderet orbem,
Ludibrio ſervatus erat, non utile mundo
Editus exemplum, terras tot poſſe ſub uno
Eſſe viro. Macetum fines, latebraſque ſuorum
Deſeruit, victaſque patri deſpexit Athenas:
Perque Aſiae populos fatis urguentibus actus
Humana cum ſtrage ruit, gladiumque per omnis
Exegit gentes: ignotos miſcuit amnes,
Perſarum Euphraten, Indorum ſanguine Gangen:
Terrarum fatale malum, fulmenque, quod omnis
Percuteret pariter populos, et ſidus iniquum
Gentibus. Oceano claſſes inferre parabat
Exteriore mari. non illi flamma, nec undae,
Nec ſterilis Libye, nec Syrtibus obſtitit Hammon.

Iſſet in occaſus, mundi devexa ſecutus,
Ambiſſetque polos, Nilonque ab fonte bibiſſet:
Occurrit ſuprema dies, naturaque ſolum
Hunc potuit finem veſano ponere regi:
Qui ſecum invidia, qua totum ceperat orbem,
Abſtulit imperium; nulloque herede relicto,
Totius fati lacerandas praebuit urbes.
Sed cecidit Babylone ſua, Parthoque verendus.
Pro pudor! Eoi propius timuere fariſſas,
Quam nunc pila timent populi. licet uſque ſub Arcton
Regnemus, Zephyrique domus, terraſque premamus
Flagrantis poſt terga Noti: cedemus in ortu
Arſacidum domino. non felix Parthia Craſſis
Exiguae ſecura fuit provincia Pellae.
Jam Peluſiaco veniens a gurgite Nili
Rex puer, imbellis populi ſedaverat iras,
Obſide quo pacis Pellaea tutus in aula
Caeſar erat: cum ſe parva Cleopatra biremi,
Corrupto cuſtode Phari laxare catenas,
Intulit Emathiis ignaro Caeſare tectis;
Dedecus Aegypti, Latio feralis Erinnys,
Romano non caſta malo. quantum impulit Argos,
Iliacaſque domus facie Spartana nocenti,
Heſperios auxit tantum Cleopatra furores.
Terruit illa ſuo, ſi fas, Capitolia ſiſtro,
Et Romana petit imbelli ſigna Canopo,
Caeſare captivo Pharios ductura triumphos:
Leucadioque fuit dubius ſub gurgite caſus,

An

An mundum ne noſtra quidem matrona teneret.
Hoc animi nox illa dabat, quae prima cubili
Miſcuit inceſtam ducibus Ptolemaida noſtris.
Quis tibi veſani venîam non donet amoris,
Antoni? durum cum Caeſaris hauſerit ignis
Pectus, et in media rabie, modioque furore,
Et Pompeianis habitata manibus aula,
Sanguine Theſſaliae cladis perfuſus adulter
Admiſit Venerem curis, et miſcuit armis
Illicitoſque toros, et non ex conjuge partus?
Pro pudor! oblitus Magni, tibi Julia fratres
Obſcena de matre dedit: parteſque fugatas
Paſſus in extremis Libyes coaleſcere regnis,
Tempora Niliaco turpis dependit amori,
Dum donare Pharon, dum non ſibi vincere mavolt.
Quem formae confiſa ſuae Cleopatra ſine ullis
Triſtis adit lacrymis, ſimulatum comta dolorem
Qua decuit, laceros veluti diſperſa capillos,
Et ſic orſa loqui: Si qua eſt, o maxime Caeſar,
Nobilitas, Pharii proles clariſſima Lagi,
Exſul in aeternum ſceptris depulſa paternis,
Si tua reſtituat veteri me dextera fato,
Complector regina pedes. tu gentibus aequum
Sidus ades noſtris. non urbes prima tenebo
Femina Niliacas: nullo diſcrimine ſexus
Reginam ſcit ferre Pharos. lege ſumma perempti
Verba patris, qui jura mihi communia regni,
Et thalamos cum fratre dedit, puer ille ſororem,

Sit modo liber, amat: ſed habet ſub jure Pothini
Adfectus, enſeſque ſuos. nil ipſa paterni
Juris, nil repeto: culpa, tantoque pudore
Solve domum: remove funeſta ſatellitis arma,
Et regem regnare jube. quantoſne tumores,
Mente gerit famulus, Magni cervice revolſa!
Jam tibi (ſed procul hoc avertant fata) minatur.
Sat fuit indignum, Caeſar, mundoque tibique,
Pompeium facinus meritumque fuiſſe Pothini.
Nequidquam duras tentaſſet Caeſaris aures:
Voltus adeſt precibus, facieſque inceſta perorat.
Exigit infandam, corrupto judice, noctem.
Pax ubi parta duci, doniſque ingentibus emta eſt;
Excepere epulae tantarum gaudia rerum:
Explicuitque ſuos magno Cleopatra tumultu
Nondum tranſlatos Romana in ſaecula luxus.
Ipſe locus templi, quod vix corruptior aetas
Exſtruit, inſtar erat: laqueataque tecta ferebant
Divitias, craſſumque trabes abſconderat aurum.
Nec ſummis cruſtata domus, ſectiſque nitebat
Marmoribus: ſtabatque ſibi non ſegnis Achates,
Purpureuſque lapis, totaque effuſus in aula
Calcabatur Onyx: Hebenus Meroetica vaſtos
Non operit poſtes, ſed ſtat pro robore vili
Auxilium, non forma domus. ebur atria veſtit,
Et ſubfixa manu foribus teſtudinis Indae
Terga ſedent, crebro maculas diſtincta Smaragdo.
Fulcit gemma toros, et Iaſpide fulva ſupellex:

Strata micant: Tyrio quorum pars maxima fuco
Cocta diu, virus non uno duxit aheno;
Pars auro plumata nitet; pars ignea cocco,
Ut mos est Phariis miscendi licia telis.
Tum famulae numerus turbae, populusque minister,
Discolor hos sanguis, alios distinxerat aetas:
Haec Libycos, pars tam flavos gerit altera crines,
Ut nullis Caesar Rheni se dicat in arvis
Tam rutilas vidisse comas. pars sanguinis usti
Torta caput, refugosque gerens a fronte capillos.
Nec non infelix ferro mollita juventus,
Atque exsecta virum. stat contra fortior aetas,
Vix ulla fuscante tamen lanugine malas.
Discubuere illic reges, majorque potestas
Caesar: et inmodice formam fucata nocentem.
Nec sceptris contenta suis, nec fratre marito,
Plena maris rubri spoliis, colloque, comisque
Divitias Cleopatra gerit, cultuque laborat.
Candida Sidonio perlucent pectora filo,
Quod Nilotis acus percussum pectine Serum
Solvit, et extenso laxavit stamina velo.
Dentibus hic niveis, sectos Atlantide silva
Imposuere orbes; quales ad Caesaris ora
Nec capto venere Juba. pro! caecus, et amens
Ambitione furor, civilia bella gerenti
Divitias aperire suas, incendere mentem
Hospitis armati. non sit licet ille nefando
Marte paratus opes mundi quaesisse ruina:

Pone duces priſcos, et nomina pauperis aevi
Fabricios, Curioſque graves: hic ille recumbat
Sordidus Hetruſcis abductus Conſul aratris,
Optabit patriae talem duxiſſe triumphum.
Infudere epulas auro, quod terra, quod aer,
Quod pelagus, Niluſque dedit, quod luxus inani
Ambitione furens toto quaeſivit in orbe,
Non mandante fame: multas volucreſque feraſque
Aegypti poſuere deos: manibuſque miniſtrat
Niliacas cryſtallus aquas: gemmaeque capaces
Excepere merum, ſed non Mareotidos uvae,
Nobile ſed paucis ſenium cui contulit annis
Indomitum Meroe cogens ſpumare Falernum.
Accipiunt ſertas nardo florente coronas,
Et numquam fugiente roſa: multumque madenti
Infudere comae, quod nondum evanuit aura
Cinnamon, externa nec perdidit aera terra:
Advectumque recens vicinae meſſis Amomon.
Diſcit opes Caeſar ſpoliati perdere mundi,
Et geſſiſſe pudet genero cum paupere bellum,
Et cauſſas Phariis Martis cum gentibus optat.
Poſtquam epulis, Bacchoque modum laſſata voluptas
Impoſuit, longis Caeſar producere noctem
Inchoat adloquiis: ſummaque in ſede jacentem
Linigerum placidis compellat Achorea dictis:
O ſacris devote ſenex, quodque arguit aetas,
Non neglecte deis, Phariae primordia gentis,
Terrarumque ſitum, volgique ediſſere mores,

Et ritus, formaſque deûm: quodcumque vetuſtis
Inſculptum eſt adytis profer, noſcique volentîs
Prode deos. ſi Cecropium ſua ſacra Platona
Majores docuere tui: quis dignior umquam
Hoc fuit auditu, mundique capacior hoſpes?
Fama quidem generi Pharias me duxit ad urbes,
Sed tamen et veſtri: media inter proelia ſemper
Stellarum, coelique plagis, ſuperiſque vacavi,
Nec meus Eudoxi vincetur Faſtibus annus.
Sed cum tanta meo vivat ſub pectore virtus,
Tantus amor veri, nihil eſt quod noſcere malim,
Quam fluvii cauſſas per ſaecula tanta latentis,
Ignotumque caput: ſpes ſit mihi certa videndi
Niliacos fontes; bellum civile relinquam.
Finierat, contraque ſacer ſic orſus Achoreus:
Fas mihi magnorum Caeſar ſecreta parentum
Prodere, ad hoc aevi populis ignota profanis.
Sit pietas aliis, miracula tanta ſilere:
Aſt ego coelicolis gratum reor, ire per omnis
Hoc opus, et ſacras populis noteſcere leges.
Sideribus, quae ſola fugam moderantur Olympi,
Occurruntque polo, diverſa potentia prima
Mundi lege data eſt. Sol tempora dividit anni,
Mutat nocte dies, radiiſque potentibus aſtra
Ire vetat, curſuſque vagos ſtatione moratur.
Luna ſuis vicibus Tethyn, terrenaque miſcet.
Frigida Saturno glacies, et zona nivalis
Ceſſit. habet ventos, incertaque fulmina Mavors,

Sub Jove temperies, et numquam turbidus aer.
At fecunda Venus cunctarum ſemina rerum
Poſſidet. inmenſae Cyllenius arbiter undae eſt.
Hunc ubi pars coeli tenuit, qua mixta Leonis
Sidera ſunt Cancro, rapidos qua Sirius ignes
Exerit, et varii mutator circulus anni
Aegoceron, Cancrumque tenet, cui ſubdita Nili
Ora latent: quae cum dominus percuſſit aquarum
Igne ſuperjecto, tunc Nilus fonte ſoluto
Exit, ut Oceanus lunaribus incrementis
Juſſus adeſt, auctuſque ſuos non ante coartat,
Quam nox aeſtivas a ſole receperit horas.
Vana fides veterum, Nilo, quo creſcat in arva,
Aethiopum prodeſſe nives. non Arctos in illis
Montibus, aut Boreas. teſtis tibi ſole peruſti
Ipſe color populi, calidique vaporibus Auſtri.
Adde, quod omne caput fluvii, quodcumque ſoluta
Praecipitat glacies, ingreſſo vere tumeſcit
Prima tabe nivis: Nilus neque ſuſcitat undas
Ante Canis radios, nec ripis adligat amnem
Ante parem nocti, Libra ſub judice, Phoebum,
Unde etiam leges aliarum neſcit aquarum:
Nec tumet hybernus, cum longe ſole remoto
Officiis caret unda ſuis: dare juſſus iniquo
Temperiem coelo, mediis aeſtatibus exit,
Sub torrente plaga: neu terras diſſipet ignis,
Nilus adeſt mundo, contraque incenſa Leonis
Ora tumet: Cancroque ſuam torrente Syenen,

Imploratus adeſt: campos nec liberat undis,
Donec in autumnum declinet Phoebus, et umbras
Extendat Meroe. quis cauſſas reddere poſſit?
Sic juſſit natura parens decurrere Nilum:
Sic opus eſt mundo. Zephyros quoque vana vetuſtas
His adſcribit aquis, quorum ſtata tempora flatus,
Continuique dies, et in aere longa poteſtas:
Vel quod ab occiduo pellunt tot nubila coelo
Trans Noton, et fluvio cogunt incumbere nimbos:
Vel quod aquas toties rumpentis litora Nili
Adſiduo feriunt, coguntque reſiſtere fluctu.
Ille mora curſus, adverſique obice ponti
Aeſtuat in campos. Sunt qui ſpiramina terris
Eſſe putant, magnoſque cavae compagis hiatus.
Commeat hac tacitis penitus diſcurſibus unda
Frigore ab Arctoo medium revocata ſub axem:
Cum Phoebus preſſit Meroen, telluſque peruſta
Illuc duxit aquas, trahitur Gangeſque, Paduſque,
Per tacitum mundi; tunc omnia flumina Nilus
Uno fonte vomens non uno gurgite perfert.
Rumor, ab Oceano, qui terras adligat omnis,
Exundante procul violentum erumpere Nilum,
Aequoreoſque ſales longo miteſcere tractu.
Nec non Oceano paſci Phoebumque poloſque
Credimus: hunc, calidi tetigit cum brachia Cancri,
Sol rapit, atque undae plus, quam quod digerat aer
Tollitur. hoc noctes referunt, Niloque refundunt.

Aſt ego, ſi tantum jus eſt mihi ſolvere litem,

Quaſdam, Caeſar, aquas poſt mundi ſera peracti
Saecula, concuſſis terrarum erumpere venis,
Non id agente deo, quaſdam compage ſub ipſa
Cum toto coepiſſe reor, quas ille creator,
Atque opifex rerum certo ſub jure coercet.
Quae tibi noſcendi Nilum, Romane, cupido,
Et Phariis, Perſiſque fuit, Macetumque tyrannis:
Nullaque non aetas voluit conferre futuris
Notitiam: ſed vincit adhuc natura latendi.
Summus Alexander regum, quos Memphis adorat,
Invidit Nilo, miſitque per ultima terrae
Aethiopum lectos: illos rubicunda peruſti
Zona poli tenuit; Nilum videre calentem
Venit ad occaſus, mundique extrema Seſoſtris,
Et Pharios currus regum cervicibus egit:
Ante tamen veſtros amnes Rhodanumque, Padumque,
Quam Nilum de fonte bibit. veſanus in ortus
Cambyſes longi populos pervenit ad aevi,
Defectuſque epulis, et paſtus caede ſuorum,
Ignoto te, Nile, redit. non fabula mendax
Auſa loqui de fonte tuo eſt, ubicumque videris,
Quaereris: et nulli contingit gloria genti,
Ut Nilo ſit laeta ſuo. tua flumina prodam,
Qua deus undarum celator, Nile, tuarum
Te mihi noſſe dedit. medio conſurgis ab axe,
Auſus in ardentem ripas adtollere Cancrum:
In Borean is rectus aquis, mediumque Booten:
Curſus in occaſum flexu torquetur, et ortus,

Nunc

Nunc Arabum populis, Libycis nunc aequus arenis:
Teque vident primi, quaerunt tamen hi quoque Seres,
Aethiopumque feris alieno gurgite campos:
Et te terrarum neſcit cui debeat orbis.
Arcanum natura caput non prodidit ulli,
Nec licuit populis parvum te, Nile, videre,
Amovitque ſinus, et gentes maluit ortus
Mirari, quam noſſe tuos. conſurgere in ipſis
Jus tibi ſolſtitiis, aliena creſcere bruma,
Atque hiemes adferre tuas: ſolique vagari
Conceſſum per utroſque polos. hic quaeritur ortus,
Illic finis aquae. late tibi gurgite rupto
Ambitur nigris Meroe fecunda colonis,
Laeta comis hebeni: quae, quamvis arbore multa
Frondeat, aeſtatem nulla ſibi mitigat umbra:
Linea tam rectum mundi fert illa Leonem.
Inde plagas Phoebi, damnum non paſſus aquarum,
Praeveheris, ſteriliſque diu metiris arenas,
Nunc omnis unum vires collectus in amnem,
Nunc vagus, et ſpargens facilem tibi cedere ripam.
Rurſus multifidas revocat piger alveus undas,
Qua dirimunt Arabum populis Aegyptia rura
Regni clauſtra Philae. mox te deſerta ſecantem,
Quae dirimunt noſtro rubri commercia Ponti,
Mollis lapſus agit. quis te tam lene fluentem
Moturum tantas violenti gurgitas iras,
Nile, putet? ſed cum lapſus abrupta viarum

Excepere tuos, et praecipites cataractae,
Ac nuſquam vetitis ullas obſiſtere cautes
Indignaris aquis: ſpuma tunc aſtra laceſſis:
Cuncta fremunt undis: ac multo murmure montis
Spumeus invitis caneſcit fluctibus amnis.
Hinc, Abaton quam noſtra vocat veneranda vetuſtas,
Petra patens, primos ſentit percuſſa tumultus,
Et ſcopuli, placuit fluvii quos dicere venas,
Quod manifeſta novi primum dant ſigna tumoris,
Hinc montes natura vagis circumdedit undis,
Qui Libyae te, Nile, negant: quos inter in alta
It convalle tacens jam moribus unda receptis.
Prima tibi campos permittit, apertaque Memphis
Rura, modumque vetat creſcendi ponere ripas.
Sic velut in tuta ſecuri pace trahebant
Noctis iter mediae: ſed non veſana Pothini
Mens imbuta ſemel tam ſacra caede, vacabat
A ſcelerum motu. Magno nihil ille peremto
Jam putat eſſe nefas: habitant ſub pectore manes,
Ultriceſque deae dant in nova monſtra furorem.
Dignatur vilis iſto quoque ſanguine dextras,
Quo Fortuna parat victos perfundere Patres;
Poenaque civilis belli, vindicta ſenatus
Paene data eſt famulo. procul hoc avertite fata
Crimen, ut haec Bruto cervix abſente ſecetur.
It ſcelus in Pharium Romani poena tyranni,
Exemplumqe perit. ſtruit audax irrita fatis,

Nec parat occultae caedem committere fraudi:
Invictumque ducem detecto Marte laceſſit.
Tantum animi delicta dabant, ut colla ferire
Caeſaris, et ſocerum jungi tibi, Magne, juberet:
Atque haec dicta monet famulos perferre fideles
Ad Pompeianae ſocium ſibi caedis Achillam,
Quem puer imbellis cunctis praefecerat armis,
Et dederat ferrum, nullo ſibi jure retento,
In cunctos, in ſeque ſimul. Tu mollibus, inquit,
Nunc incumbe toris, et pinguîs exige ſomnos:
Invaſit Cleopatra domum. nec prodita tantum eſt,
Sed donata Pharos. ceſſas accurrere ſolus
Ad dominae thalamos? nubit ſoror impia fratri:
Nam Latio jam nupta duci eſt: interque maritos
Diſcurrens Aegypton habet, Romamque meretur.
Expugnare ſenem potuit Cleopatra venenis:
Crede miſer puero: quem nox ſi junxerit una,
Et ſemel amplexus inceſto pectore paſſus
Hauſerit obſcoenum titulo pietatis amorem,
Meque, tuumque caput, per ſingula forſitan illi
Oſcula donabit. crucibus, flammiſque luemus
Si fuerit formoſa ſoror. nil undique reſtat
Auxilii: rex hinc conjux, hinc Caeſar adulter:
Et ſumus, ut fatear, tam ſaeva judice fontes.
Quem non ex nobis credit Cleopatra nocentem
A quo caſta fuit? per te, quod fecimus una,
Perdidimuſque nefas, perque ictum ſanguine Magni

Foedus, ades: ſubito bellum molire tumultu:
Irrue nocturnus, rumpamus funere taedas,
Crudelemque toris dominam mactemus in ipſis
Cum quocumque viro. nec nos deterreat auſis
Heſperii Fortuna ducis. quae ſuſtulit illum,
Impoſuitque orbi, communis gloria nobis:
Nos quoque ſublimis Magnus facit. adſpice litus
Spem noſtri ſceleris: pollutos conſule fluctus,
Quid liceat nobis: tumulumque e pulvere parvo
Adſpice Pompeii non omnia membra tegentem.
Quem metuis, par hujus erat. non ſanguine clari:
Quid refert? nec opes populorum, ac regna movemus.
Ad ſcelus ingentis fati ſumus. adtrahit illos
In noſtras Fortuna manus. en altera venit
Victima nobilior. placemus caede ſecunda
Heſperias gentes. jugulus mihi Caeſaris hauſtus
Hoc praeſtare poteſt, Pompeii caede nocentis
Ut populus Romanus amet. quid nomina tanta
Horremus, vireſque ducis, quibus ille relictis
Miles erit? nox haec peraget civilia bella,
Inferiaſque dabit populis, et mittet ad umbras,
Quod debetur adhuc, mundi caput. ite feroces
Caeſaris in jugulum: praeſtet Lagea juventus
Hoc regi, Romana ſibi. tu parce morari:
Plenum epulis, madidumque mero, Venerique paratum
Invenies: aude: ſuperos tot vota Catonum,
Brutorumque tibi tribuent. Non ſegnis Achillas

Suadenti parere nefas. haud clara movendis,
Ut mos, ſigna dedit caſtris, nec prodidit arma
Ullius clangore tubae: temere omnia ſaevi
Inſtrumenta rapit belli. pars maxima turbae
Plebis erat Latiae: ſed tanta oblivio mentes
Cepit, in externos corrupto milite mores,
Ut duce ſub famulo, juſſuque ſatellitis irent,
Quos erat indignum Phario parere tyranno.
Nulla fides pietaſque viris, qui caſtra ſequuntur;
Venaleſque manus: ibi fas, ubi proxima merces:
Aere merent parvo: jugulumque in Caeſaris ire
Non ſibi dant. pro fas! ubi non civilia bella
Invenit imperii fatum miſerabile noſtri?
Theſſaliae ſubducta acies in litore Nili
More furit patrio. quid te plus, Magne, recepto
Auſa foret Lagea domus? dat ſcilicet omnis
Dextera, quod debet ſuperis: nullique vacare
Fas eſt Romano. Latium ſic ſcindere corpus
Dis placitum: non in ſoceri generique favorem
Diſcedunt populi. civilia bella ſatelles
Movit, et in partem Romani venit Achillas.
Et ni fata manus a ſanguine Caeſaris arcent,
Hae vincunt partes. aderant maturus uterque:
Et diſtricta epulis ad cunctas aula patebat
Inſidias: poteratque cruor per regia fundi
Pocula Caeſareus, menſaeque incumbere cervix.
Sed metuunt belli trepidos in nocte tumultus,

Ne caedes confuſa, manus permiſſaque fatis
Te, Ptolemaee, trahat. tanta eſt fiducia ferri.
Non rapuere nefas: ſummi contemta facultas
Eſt operis: viſum famulis reparabile damnum,
Illam mactandi dimittere Caeſaris horam.
Servatur poenas in aperta luce daturus.
Donata eſt nox una duci, vixitque Pothini
Munere Phoebeos Caeſar dilatus in ortus.
Lucifer a Caſia proſpexit rupe, diemque
Miſit in Aegypton primo quoque ſole calentem:
Cum procul e muris acies non ſparſa maniplis,
Nec vaga conſpicitur, ſed juſtos qualis in hoſtes
Recta fronte venit. paſſuri comminus arma,
Laturique ruunt. at Caeſar moenibus urbis
Diffiſus, cluſae foribus ſe protegit aulae,
Degeneres paſſus latebras. nec toto vacabat
Regia compreſſo: minima collegerat arma
Parte domus: tangunt animos iraeque, metuſque:
Et timet incurſus, indignaturque timere.
Sic fremit in parvis fera nobilis abdita clauſtris,
Et frangit rapidos praemorſo carcere dentes:
Nec ſecus in Siculis fureret tua flamma cavernis,
Obſtrueret ſummam ſi quis tibi Mulciber Aetnen.
Audax Theſſalici nuper qui rupe ſub Aemi,
Heſperiae cunctos proceres, aciemque ſenatus,
Pompeiumque ducem, cauſſa ſperare vetante.
Non timuit, fatumque ſibi promiſit iniquum,

Expavit ſervile nefas, intraque penates
Obruitur telis ; quem non violaſſet Alanus,
Non Scytha, non fixo qui ludit in hoſpite Maurus.
Hic, cui Romani ſpatium non ſufficit orbis,
Parvaque regna putat Tyriis cum Gadibus Indos,
Ceu puer imbellis, ceu captis femina muris,
Quaerit tuta domus : ſpem vitae in limine clauſo
Ponit, et incerto luſtrat vagus atria curſu : 460
Non ſine rege tamen ; quem ducit in omnia ſecum,
Sumturus poenas et grata piacula morti,
Miſſuruſque tuum, ſi non ſint tela, neque ignis,
In famulos, Ptolemaee, caput. ſic barbara Colchis
Creditur ultorem metuens regnique, fugaeque,
Enſe ſuo fratriſque ſimul cervice parata
Exſpectaſſe patrem. cogunt tamen ultima rerum
Spem pacis tentare ducem : miſſuſque ſatelles
Regius, ut ſaevos abſentis voce tyranni
Corriperet famulos, quo bellum auctore moverent.
Sed neque jus mundi valuit, nec foedera ſancta 471
Gentibus : orator regis, paciſque ſequeſter,
Aeſtimat in numero ſcelerum ponenda tuorum,
Tot monſtris, Aegypte, nocens. non Theſſala tellus,
Vaſtaque regna Jubae, non Pontus, et impia ſigna
Pharnacis, et gelido circumfluus orbis Ibero
Tantum auſus ſcelerum, non Syrtis barbara, quantum
Deliciae fecere tuae. premit undique bellum,
Inque domum jam tela cadunt, quaſſantque penates.

Non aries uno moturus limina pulſu,
Fracturuſque domum; non ulla eſt machina belli:
Nec flammis mandatur opus: ſed caeca juventus
Conſilii, vaſtos ambit diviſa penates,
Et nuſquam totis incurſat viribus agmen.
Fata vetant, murique vicem Fortuna tuetur.
Nec non et ratibus tentatur regia, qua ſe
Protulit in medios audaci margine fluctus
Ambitioſa domus. ſed adeſt defenſor ubique
Caeſar, et hos aditu gladiis, hos ignibus arcet:
Obſeſſuſque gerit (tanta eſt conſtantia menti)
Expugnantis opus. piceo jubet unguine tactas
Lampadas inmitti junctis in bella carinis.
Nec piger ignis erat per ſtuppea vincula, perque
Manantis cera tabulas: et tempore eodem
Tranſtraque nautarum ſummique arſere ceruchi.
Jam prope ſemiuſtae merguntur in aequore claſſes,
Jamque hoſtes, et tela natant. nec puppibus ignis
Incubuit ſolis: ſed quae vicina fuere
Tecta mari longis rapuere vaporibus ignem:
Et cladem fovere Noti, percuſſaque flamma
Turbine, non alio motu per tecta cucurrit,
Quam ſolet aetherio lampas diſcurrere ſulco,
Materiaque carens, atque ardens aere ſolo.
Illa lues clauſa paullum revocavit ab aula
Urbis in auxilium populos. nec tempora cladis
Perdidit in ſomnos, ſed caeca nocte carinas

Inſiluit

Inſiluit Caeſar, ſemper feliciter uſus
Praecipiti curſu bellorum, et tempore rapto.
Tunc clauſtrum pelagi cepit Pharon. inſula quondam
In medio ſtetit illa mari, ſub tempore vatis
Proteos: at nunc eſt Pellaeis proxima muris.
Illa duci geminos bellorum praeſtitit uſus:
Abſtulit excurſus et fauces aequoris hoſti;
Caeſaris auxiliis aditus ac libera ponti
Oſtia permiſit. nec poenas inde Pothini
Diſtulit ulterius: ſed non qua debuit ira,
Non cruce, non flammis, rapuit non dente ferarum,
Heu facinus! cervix gladio male caeſa pependit:
Magni morte perit. Necnon ſubrepta paratis
A famulo Ganymede dolis pervenit ad hoſtes
Caeſaris Arſinoe: quae caſtra carentia rege
Ut proles Lagea tenet, famulumque tyranni
Terribilem juſto tranſegit Achillea ferro.
Altera, Magne, tuis en! victima mittitur umbris:
Nec ſatis hoc Fortuna putat. procul abſit, ut iſta
Vindictae ſit ſumma tuae. non ipſe tyrannus
Sufficit in poenas, non omnis regia Lagi.
Dum patrii veniant in viſcera Caeſaris enſes,
Magnus inultus erit. ſed non auctore furoris
Sublato cecidit rabies: nam rurſus in arma
Auſpiciis Ganymedis eunt: ac multa ſecundo
Proelia Marte gerunt. potuit diſcrimine ſummo
Caeſaris una dies in famam, et ſaecula mitti.

Molis in exiguae ſpatio ſtipantibus armis,
Dum parat in vacuas Martem transferre carinas
Dux Latius, tota ſubiti formidine belli
Cingitur: hinc denſae praetexunt litora claſſes,
Hinc tergo inſultant pedites: via nulla ſaluti,
Non fuga, non virtus: vix ſpes quoque mortis honeſtae.
Non acie fuſa, magnae nec ſtragis acervo
Vincendus tunc Caeſar erat, ſed ſanguine nullo,
Captus ſorte loci: pendet dubiuſque timeret,
Optaretne mori; reſpexit in agmine denſo
Scaenam perpetuae meritum jam nomina famae
Ad campos Epidamne tuos; ubi ſolus apertis
Obſedit muris calcantem moenia Magnum.

INCERTI AUCTORIS

AD

CALPURNIUM PISONEM

POEMATION,

LUCANO VULGO ADSCRIPTUM.

UNDE prius coepti ſurgat mihi carminis ordo,
Quoſve canam titulos, dubius feror. hinc tua, Piſo,
Nobilitas, veteriſque citant ſublimia Calpi
Nomina, Romanas inter fulgentia gentes:
Hinc tua me virtus rapit, et miranda per omnes
Vita modos: quae, ſi deeſſet tibi forte creato
Nobilitas, eadem pro nobilitate fuiſſet.
Nam quid imaginibus, quid avitis fulta triumphis
Atria, quid pleni numeroſo conſule faſti,
Profuerint, ſi vita labat? perit omnis in illo
Nobilitas, cujus laus eſt in origine ſola.
Felix, qui tantis animum natalibus aequas,

Et partem tituli, non ſummam ponis in illis,
Ipſe canendus eris: nam quid memorare neceſſe eſt,
Ut domus a Calpo nomen Calpurnia ducat?
Claraque Piſonis tulerit cognomina prima,
Humida calloſa cum pinſeret hordea dextra?
Nec ſi cuncta velim, breviter decurrere poſſim:
Et prius aetheriae moles circumvaga flammae
Annua bis ſenis revocabit menſibus aſtra,
Quam mihi priſcorum titulos, operoſaque bella
Contigerit memorare: manus ſed bellica patrum
Armorumque labor, veteres docuere Quirites,
Atque illos cecinere ſui per carmina vates.
Nos quoque pacata Piſonem laude nitentem,
Exaequamus avis. tamen etſi bella quierunt,
Non periit virtus: licet exercere togatae
Munera militiae: licet et ſine ſanguinis hauſtu
Mitia legitimo ſub judice bella movere.
Hinc quoque ſervati contingit gloria civis,
Altaque victrices intexunt limina palmae.
Quin age majorum juvenis facunde tuorum,
Scande ſuper titulos, et avitae laudis honores,
Armorumque decus praecede forenſibus actis.
Sic etiam magno jam tunc Cicerone vigente
Laurea facundis ceſſerunt arma togatis.
Quaeque patrum claros quondam viſura triumphos
Olim turba vias impleverat agmine denſo,
Ardua nunc eadem ſtipat fora, cum tua maeſtos
Defenſura reos vocem facundia mittit:

Seu trepidos ad jura decem citat haſta virorum,
Et firmare jubet centeno judice cauſſas:
Seu capitale nefas operoſa diluis arte,
Laudibus ipſa tuis reſonant fora. tu quoque Piſo
Judicis affectum, poſſeſſaque pectora ducis
Victor, ſponte ſua ſequitur quocumque vocaſti:
Flet, ſi flere jubes: gaudet gaudere coactus:
Et te dante capit judex, quam non habet, iram.
Sic auriga ſolet ferventia Theſſalus ora
Mobilibus frenis in aperto flectere campo,
Qui modo non ſolum rapido permittit habenas
Quadrupedi, ſed calce citat, modo torquet in auras
Flexibiles rictus, et nunc cervice rotata
Incipit effuſos in gyrum carpere curſus.
Quis non adtonitus judex tua reſpicit ora?
Quis regit ipſe ſuam, niſi per tua pondera, mentem?
Nam tu, ſive liber pariter cum grandine nimbos,
Denſaque vibrata jaculari fulmina lingua,
Seu juvat adſtrictas in nodum cogere voces,
Et dare ſubtili vivacia verba catenae,
Vim Laertiadae, brevitatem vincis Atridae.
Dulcia ſeu mavis, liquidoque fluentia curſu
Verba, nec incluſo, ſed aperto pingere flore,
Inclyta Neſtorei cedit tibi gratia mellis.
Nec te Piſo tamen populo ſub judice ſola
Mirantur fora; ſed numeroſa laude ſenatus
Excipit, et meritas reddit tibi curia voces.
Quis digne referat, qualis tibi luce ſub illa

Gloria contigerit, qua tu, reticente ſenatu,
Cum tua bis ſenos numeraret purpura faſceis,
Caeſareum grato ceciniſti pectore numen?
Huc etiam tota concurrit ab urbe juventus
Auditura virum, ſi quando judice feſſo
Turbida prolatis tacuerunt jurgia rebus:
Tunc etenim levibus veluti proludit in armis,
Compoſitiſque ſuas exercet litibus artes.
Quin etiam facilis Romano profluit ore
Graecia, Cecropiaeque ſonat gravis aemulus undae.
Teſtia Acidalia quae condidit alite muros.
Euboicam refens ſecunda Neapolis arcem.
Qualis io ſuperi, qualis nitor oris amoenis
Vocibus? hinc ſolido fulgore micantia verba
Implevere locos: hinc exornata figuris
Advolat, excuſſo velox ſententia torno.
Magna quidem virtus erat, et ſi ſola fuiſſet,
Eloquio ſanctum modo permulcere ſenatum,
Exonerare pios modo, nunc onerare nocentes:
Sed ſuper iſta movet plenus gravitate ſerena
Voltus, et inſigni praeſtringit imagine viſus.
Talis ineſt habitus, qualem nec dicere maeſtum,
Nec fluidum, laeta ſed tetricitate decorum
Poſſumus: ingenitae ſtat nobilitatis in illo
Pulcher honos, et digna ſuis natalibus ora.
Additur huc et juſta fides, et plena pudoris
Libertas, animuſque mala ferrugine purus:
Ipſaque poſſeſſo mens eſt opulentior auro.

Quis tua cultorum juvenis facunde tuorum
Limina pauper adit, quem non animoſa beatum
Excipit, et ſubito juvat indulgentia cenſu?
Quodque magis dono fuerit pretioſius omni,
Diligis ex aequo: nec te Fortuna clientum,
Nataleſve movent: probitas ſpectatur in illis.
Nulla ſuperborum patiuntur dicta jocorum:
Nullius ſubitos adfert injuria riſus.
Unus amicitiae ſummos tenor ambit, et imos.
Rara domus tenuem non aſpernatur amicum,
Raraque non humilem calcat faſtoſa clientem.
Illic caſta licet mens, et ſine crimine conſtet
Vita, tamen probitas cum paupertate jacebit.
Sed lateri nullus comitem circumdare quaerit,
Quem dat purus amor, ſed quem tulit impia merces,
Nec quiſquam vero pretium largitur amico,
Quem regat ex aequo, vicibuſque regatur ab illo:
Sed miſerum parva ſtipae munerat, ut pudibundos
Exercere ſales inter convivia poſſit.
Iſta procul labes, procul haec Fortuna refugit
Piſo tuam venerande domum; tu mitis, et acri
Aſperitate carens, poſitoque per omnia faſtu,
Inter ut aequales unus numeraris amicos:
Obſequiumque doces, et amorem quaeris amando.
Cuncta domus varia cultorum perſonat arte,
Cuncta movet ſtudium: nec enim tibi dura clientum
Turba rudiſve placet, miſero quae freta labore
Nil niſi ſummoto novit praecedere volgo:

Sed virtus numeroſa juvat. tu pronus in omne
Pectora ducis opus, ſeu te graviora vocarunt,
Seu leviora juvant. nec enim facundia ſemper
Adducta cum fronte placet: nec ſemper in armis
Bellica turba manet: nec tota claſſicus horror
Nocte dieque gemit: nec ſemper Cnoſſius arcu
Deſtinat, exempto ſed laxat cornua nervo.
Et galea miles caput, et latus enſe reſolvit.
Ipſa vices natura ſubit, variataque curſus
Ordinat, inverſis et frondibus explicat annum.
Non ſemper fluidis adopertus nubibus aether
Aurea terrificis obcaecat ſidera nimbis.
Ceſſat hiems, madidos et ſiccat vere capillos:
Ver fugit aeſtates: aeſtatum terga laceſſit
Pomifer autumnus, nebulis ceſſurus, et undis.
Ignea quin etiam ſuperûm pater arma recondit.
Et Ganymedeae repetens convivia menſae,
Pocula ſumit ea, qua geſſit fulmina, dextra.
Temporibus ſervire decet: qui tempora certis
Ponderibus penſavit, eum ſi bella vocabunt,
Miles erit: ſi pax, poſitis toga geſtiet armis.
Hunc fora pacatum, bellantem caſtra decebunt.
Felix illa dies, totumque canenda per orbem,
Quae tibi, vitales cum primum traderet auras,
Contulit innumeras intra tua pectora dotes.
Mira ſubeſt gravitas inter ſora: mirus, omiſſa
Pauliſper gravitate, lepos. ſi carmina forte
Nectere ludenti juvit fluitantia verſu,

Aonium

Aonium facilis deducit pagina carmen.
Sive chelyn digitis, et eburno verbere pulſas,
Dulcis Apollinea ſequitur teſtudine cantus,
Et te credibile eſt Phoebo didiciſſe magiſtro.
Nec pudeat pepuliſſe lyram, cum pace ſerena
Publica ſecuris exſultent otia terris.
Nec pudeat Phoebea chelys, ſi creditur illis
Pulſari manibus, quibus et contenditur arcus.
Ipſe fidem moviſſe ferox narratur Achilles,
Quamvis mille rates Priameius ureret heros,
Et gravis obſtreperet modulatis buccina nervis.
Illo dulce melos Nereius extudit heros
Pollice, terribilis quo Pelias ibat in hoſtem.
Arma tuis etiam ſi forte rotare lacertis,
Inque gradum clauſis libuit conſiſtere membris
Et vitare ſimul, ſimul et captare petentem:
Mobilitate pedum celeres ſuper orbibus orbes
Flectis, et obliquis fugientem curſibus urges.
Et nunc vivaci ſcrutaris pectora dextra,
Nunc latus adverſum nec opino percutis ictu.
Nec tibi mobilitas minor eſt, ſi forte volantem
Aut geminare pilam juvat, aut revocare cadentem
Et non ſperato fugientem reddere geſtu.
Haeret in haec populos ſpectacula, totaque ludos
Turba repente ſuos jam ſudabunda relinquit.
Te ſi forte juvat ſtudiorum pondere feſſum,
Non languere tamen, luſuſque movere per artem,
Callidiore modo tabula variatur aperta,

Calculus, et vitreo peraguntur milite bella,
Ut niveus nigros, nunc et niger adliget albos.
Sed tibi quis non terga dedit? quis te duce ceſſit
Calculus? aut quis non periturus perdidit hoſtem?
Mille modis acies tua dimicat: ille petentem
Dum fugit, ipſe rapit: longo venit ille receſſu,
Qui ſtetit in ſpeculis: hic ſe committere rixae
Audet, et in praedam venientem decipit hoſtem.
Ancipites ſubit ille moras, ſimiliſque ligato
Obligat ipſe duos: hic ad majora movetur,
Ut citus et fracta prorumpat in agmina mandra
Clauſaque dejecto populetur moenia vallo.
Interea ſectis, quamvis acerrima ſurgant
Proelia, militibus: plena tamen ipſe phalange,
Aut etiam pauco ſpoliata milite vincis,
Et tibi captiva reſonat manus utraque turba.
Sed prius emenſo Titan verſetur Olympo,
Quam mea tot laudes decurrere carmina poſſint.
Felix, et longa juvenis digniſſime vita,
Eximiumque tuae gentis decus, accipe noſtri
Certus, et hoc veri complectere pignus amoris.
Quod ſi digna tua minus eſt mea pagina laude,
At voluiſſe ſat eſt: animum, non carmina jacto.
Tu modo laetus ades, forſan meliora canemus.
Et vires dabit ipſe favor, dabit ipſa feracem
Spes animum: dignare tuos aperire Penates.
Hoc ſolum petimus: nec enim me divitis auri
Imperioſa fames, et habendi ſaeva libido

Impulerant, ſed laudis amor : juvat, optime, tecum
Degere, cumque tuis virtutibus omne per aevum
Carminibus certare meis, ſublimior ibo,
Si famae mihi pandis iter, ſi detrahis umbram.
Abdita quid prodeſt generoſi vena metalli,
Si cultore caret ? quid inerti condita portu,
Si ductoris eget, ratis efficit, omnia quamvis
Armamenta ferat, teretique fluentia malo
Poſſit, et excuſſo dimittere vela rudente ?
Ipſe per Auſonias Aeneia carmina gentes
Qui ſonat, ingenti qui nomine pulſat Olympum,
Moeoniumque ſenem Romano provocat ore,
Forſitan illius nemoris latuiſſet in umbra,
Quod canit, et ſterili tantum cantaſſet avena,
Ignotus populis, ſi Maecenate careret.
Qui tamen haud uni patefecit limina vati,
Nec ſua Virgilio permiſit numina ſoli.
Maecenas Tragico quatientem pulpita caeſtu
Evexit Varium. Maecenas alta Thoantis
Eruit, et populis oſtendit nomina Graiis.
Carmina Romanis etiam reſonantia chordis,
Auſoniamque chelyn gracilis patefecit Horati.
O decus, et toto merito venerabilis aevo
Pierii tutela chori, quo praeſide tuti
Non umquam vates inopi timuere ſenectae.
Quod ſi quis noſtris precibus locus, et mea vota
Si mentem ſubiere tuam, memorabilis olim
Tu mihi Maecenas tereti cantabere verſu.

Poſſumus aeternae nomen committere famae:
Si tamen hoc ulli de ſe promittere fas eſt,
Et deus ultor abeſt: ſupereſt animoſa voluntas,
Ipſaque neſcio quid mens excellentius audet.
Tu nanti protende manum: tu, Piſo, latentem
Exſere. nos humilis domus, et ſincera parentum,
Sed tenuis Fortuna ſua caligine celat.
Poſſumus impoſitis caput exonerare tenebris,
Et lucem ſpectare novam, ſi quid modo laetus
Adnuis, et noſtris ſubſcribis, candide, votis.
Eſt mihi, crede, meis animus conſtantior annis;
Quamvis nunc juvenile decus mihi pingere malas
Coeperit, et nondum viceſima venerit aeſtas.
Quod ſi tam validae mihi robur mentis ineſſet,
Et ſolidus primos impleret ſpiritus annos,
Auderem voces per carmina noſtra referre
Piſo tuas: ſed feſſa labat mihi pondere cervix,
Et tremefacta cadunt ſucciſo poplite membra.
Sic nec olorinos audet Pandionis ales
Parva referre ſonos, nec, ſi velit improba, poſſit.
Sic et Aedonia ſuperantur voce cicadae,
Stridula cum rapido faciunt convicia Soli.
Quare age Calliope, poſita gravitate forenſi,
Limina Piſonis mecum pete: plura ſuperſunt,
Quae laudare velis inventa penatibus ipſis.

FINIS.